

ΙΣΤΟΡ

W

3637

ΙΣΤΟΡ

W

3637

761. **ΣΥΝΟΨΙΣ**
ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ
ΤΩΝ ΝΕΩΤΑΤΩΝ (1820).

ΥΠΟ

Δ. ΠΑΝΤΑΖΗ.

*(Ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συνταχθείσης καὶ ἐκδοθεί-
σης καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ
τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργείου
ἐγκριθείσης Γενικῆς Ἱστορίας).*

ΕΚΔΟΣΙΣ ΝΕΩΤΑΤΗ.

*Ἐπιδοσθεωρημένη, ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπεξεργασμένη
καὶ εἰκόσι πεπλουτισμένη.*

Διότις **Γ. ΣΕΪΤΑΝΙΔΟΥ.**

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,
ΤΥΠΟΙΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΛΑΜΠΡΙΝΙΔΟΥ.

Ὀδὸς Περικλέους, ἀριθμ. 229.

• **1870.**

Α. Παρ. Δερ. 1145 / 1963

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

§ 1. Ὄνομα, ἑκτασις καὶ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος.

Ἑλλάς ὠνομάσθη τὸ πρῶτον κατὰ τοὺς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων μύθους, ὑπὸ Ἐλληνοῦ υἱοῦ τοῦ Δευκαλίωνος, μικρά τις χώρα ἐν τῇ Φθίᾳ τῆς Θεσσαλίας καὶ κώμη ἐν αὐτῇ. Τὸ ὄνομα τοῦτο μετεδόθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ὀλόκληρον τὴν χώραν, ἣτις καὶ τῶρα ὀνομάζεται οὕτω. Πολλάκις δὲ Ἑλλάς ὠνομάζοντο καὶ αἱ εἰς διάφορα ἄλλα μέρη τῆς Εὐρώπης, τῆς Δυτικῆς Ἀσίας καὶ τῆς ἀρκτικῆς Ἀφρικῆς ἀποικίαι τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ὡς μέρος τρόπον τινὰ αὐτῆς ἀποτελοῦσαι καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων κατοούμεναι.

Πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος λέγεται ὅτι ἦσαν κυρίως οἱ Πελασγοί, φυλὴ ἣτις σήμερον μὲν δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχη, τότε δὲ πιθανῶς ἐκατοίκησεν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰταλίαν.

Τῶν Πελασγῶν τούτων λέγονται ὅτι εἶναι οἰκοδομαὶ τειχῶν ἐκ μεγίστων καὶ ἀπελεκήτων λίθων (ἀργῶν), ἐνίοτε δὲ καὶ ξεστῶν, συνεχομένων διὰ τοῦ ἰδίου βάρους, χωρὶς ἄλλης κολλητικῆς ὕλης. Τινὲς τῶν ἀρχαίων λέγουσιν αὐτὰ ἔργα φυλῆς τινος γιγάντων, τῶν λεγομένων Κυκλώπων. Τοιαῦτα εἶναι τὰ τῆς Τίρυνθος τείχη καὶ ἄλλα ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Λέγονται δὲ ταῦτα κοινῶς *κυκλώπεια τείχη*.

Λέγεται προσέτι, ὅτι οἱ Πελασγοὶ ἔκτισαν τὰς πόλεις Τύρουθα, Μυκῆνας, Ἄργος, Σικυῶνα, Ὀρχομενὸν καὶ ἄλλας.

Κατ' ἀρχαίαις διηγήσεις, ξένοι ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Φοινίκης εἰσήγαγον εἰς τὴν Ἑλλάδα καλὰς καὶ ὠφελίμους τέχνας, οἷον ὁ Κέκροψ εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὁ Κάδμος εἰς τὰς Θήβας καὶ ὁ Δαναὸς εἰς τὸ Ἄργος. Ὁ Κάδμος μάλιστα θεωρεῖται ὡς εἰσχαγὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ γράμματα. Καὶ ταῦτα μὲν ἀμφιβάλλονται, εἶναι ὅμως βέβαιον, ὅτι συνετέλεσαν τὰ τότε πεπολιτισμένα ἔθνη τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς δυτικῆς Ἀσίας εἰς τὴν ἀναπτύξιν τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας· οὕτω τὰ ἀρχαιότατα ἑλληνικὰ γράμματα ἔχουσι τὸ σχῆμα τῶν φοινικικῶν, καὶ τὸ τῶν Ἑλλήνων μετρικὸν σύστημα ἦτο σχεδὸν παρόμοιον πρὸς τὸ τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Βαβυλωνίων. Ἀλλ' ὁ κυρίως πολιτισμὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ διαμόρφωσις τῆς γλώσσης των φέρουσι σημεῖα ὅτι ἀνεπτύχθησαν ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων.

§ 2. Ἡρωϊκοὶ χρόνοι. (1660—1200 π. Χ.)

Κέκροψ, Κάδμος, Δαναὸς, Πέλοψ, Προμηθεὺς καὶ Δευκαλίων.

Ἀπὸ τοῦ 1600 μέχρι τοῦ 1200 π. Χ. ἀναφέρονται τὰ καταρθώματα καὶ ἀνδραγαθήματα διαφόρων ἥρώων χωριστά· καιαὶ δὲ πολλῶν Ἑλλήνων ἐπιχειρήσεις ἀναφέρονται ἢ ἀργοναυτικῆ ἐκστρατεία, οἱ δύο θηβαῖκοι πόλεμοι καὶ ὁ τρωϊκός.

Ὁ ἐγγώριος βασιλεὺς τῆς Ἀττικῆς Κέκροψ ἐπλάσθη μεταγενέστερον ὅτι ἦτο τάχα σοφὸς τις Αἰγύπτιος ὅστις διωκόμενος ἐκ τῆς πατρίδος του Σαΐδος ἔνεκεν ἐμφυλίου πολέμου, ἦλθε μετὰ τῶν ὀπαδῶν του εἰς τὴν Ἀττικὴν.

Τοὺς κατοίκους αὐτῆς ἀπολιτεύτους ὄντας εἰσέτι καὶ εἰς τὰ δάση διαιτωμένους, συνώκισεν εἰς 12 κώμας, τοὺς ἐδίδαξε διάφορα χρήσιμα εἰς τὸν βίον πράγματα καὶ συνέστησε τὸ περίφημον διὰ τὸ σέβας του πρὸς τὴν δικαιοσύνην δικαστήριον τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Ὁ ἐκ Φοινίκης Κάδμος μυθεύεται ὅτι περιελθὼν πολλοὺς τόπους διὰ τὰ εὖρη τὴν ἀδελφὴν του Εὐρώπην, ἣτις εἶχε χαθῆ, ὠδηγήθη ὑπὸ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν καὶ ἔκτισε τὴν ἀκρόπολιν Καδμείαν ἐν Θήβαις τῆς Βοιωτίας.

Ὁ Δαναὸς, υἱὸς, ὡς λέγεται, Βήλου βασιλέως τῆς Λιβύης, φοβηθεὶς τοὺς στασιάσαντας 50 υἱοὺς τοῦ ἀδελφοῦ του Αἰγύπτου, ἔφυγε καὶ ἔλθων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐγκατεστάθη εἰς Ἄργος. Κατέστη δὲ περίφημος διὰ τὰς 50 θυγατέρας του, τὰς Δαναίδας, αἵτινες ὑπανδρευθεῖσαι τοὺς 50 υἱοὺς τοῦ Αἰγύπτου, ἐφόνευσαν κατὰ προσταγὴν τοῦ Δαναοῦ, συγχρόνως τοὺς ἄνδρας των αὐτοὺς ἐκτὸς μιᾶς, τῆς Ἰπερμνήστρας, ἣτις ἔσωσε τὸν ἐχυτῆς (Λυγκέα ὀνομαζόμενον) διὸ κατεδικάσθησαν αὐταὶ εἰς τὸν ἄδην τὰ γεμίζωσιν ὕδωρ ἓνα πίθον τρυπημένον, ὅστις διὰ τοῦτο ποτὲ δὲν ἐγέμιζε, καὶ αὐταὶ ἀδιακόπως διὰ τοῦτο εἰργάζοντο.

Ὁ Πέλοψ μυθεύεται ὅτι ἦλθεν ἐκ Φρυγίας εἰς τὴν Ἥλιδα, καὶ νικήσας τὸν βασιλέα Οἰνόμαον διὰ τέχνης καὶ δόλου εἰς ἀρματοδρομίαν, ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν θυγατέρα του Ἴπποδάμειαν καὶ τὴν βασιλείαν. Ἀπὸ τοῦ Πέλοπος τούτου ὠνομάσθη ἡ Πελοπόννησος, ἣτις Ἀπία πρότερον ἐλέγετο.

Οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν ὡς γενάρχην αὐτῶν τὸν Προμηθεά, υἱὸν τοῦ Ἰαπετοῦ ἢ τοῦ Οὐρανοῦ. Πλάσας οὗτος ἐξ ὕδατος καὶ γῆς ἀνθρώπους, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς καὶ πῦρ κρυφίως ἀπὸ τὸν Δία· ὁ Ζεὺς, ἀγανακτήσας διὰ τοῦτο προσέταξε τὸν Ἥφαιστον καὶ τὸν ἔδεσε μὲ ἀλύσσεις εἰς

τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Καυκάσου, ὅπου ἀετὸς κατέτρω-
γεν ἀδιακόπως τὸ ἦπαρ αὐτοῦ, μέχρις οὗ ἐξιλεωθεὶς ὁ
Ζεὺς τὸν ἀπέλυσεν, ἢ, κατ' ἄλλους, μέχρις οὗ ὁ Ἡρα-
κλῆς τὸν ἠλευθέρωσεν.

Δευκαλίων, ὁ υἱὸς τοῦ Προμηθεύς, ἔσωσε τὴν ὑπὸ
τοῦ πατρὸς του δημιουργηθεῖσαν γενεάν. Ὅτε ὁ Ζεὺς ὀρ-
γισθεὶς διὰ τὰς πονηρίας τῶν ἀνθρώπων, ἠφάνισε διὰ
κατακλυσμοῦ ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, ὁ Δευκαλίων, βασιλεὺς
τότε ἐν Θεσσαλίᾳ, καὶ ἡ γυνὴ του Πύρρα ἐσώθησαν διὰ
τὴν εὐσέβειάν των εἰς πλοῖον κατασκευασθὲν παρ' αὐτοῦ,
κατὰ συμβουλήν τοῦ πατρὸς του Προμηθεύς. Ἀφ' οὗ δὲ ἔ-
παυσεν ὁ κατακλυσμὸς ὁ Δευκαλίων καὶ ἡ Πύρρα, κατὰ
παραγγελίαν τοῦ Διὸς, ἔρριψαν λίθους ἄνωθεν τῶν ὤμων
των, καὶ οἱ μὲν ὑπὸ τῆς Πύρρας ῥιφθέντες μετεδλήθησαν
εἰς γυναῖκας, οἱ δ' ὑπὸ τοῦ Δευκαλίωνος ἔγεινκν ἄνδρες.

Ὁ Δευκαλίων ἐγέννησεν υἱοὺς, τὸν Ἀμφικτύονα καὶ
τὸν Ἕλληνα. Ὁ Ἕλλην ἐγέννησε τρεῖς υἱοὺς, τὸν Δῶρον
καὶ τὸν Αἰόλον, γενάρχας τῶν Δωριέων καὶ τῶν Αἰο-
λέων, καὶ τὸν Εὐθρον, πατέρα τοῦ Ἴωνος καὶ τοῦ Ἀχαιοῦ,
γεναρχῶν τῶν δύο ἄλλων ἑλληνικῶν φυλῶν, δηλαδὴ τῶν
Ἰώνων καὶ τῶν Ἀχαιῶν.

Μετὰ τὸν Δευκαλίωνα διάφορα διηγήματα παριστῶσι
τοὺς Ἕλληνας ὡς γενεάν ἐξόχως ὑπὸ τῶν θεῶν ἀγαπω-
μένην. Βλέπομεν δὲ ἀναφερόμενα ὑπὸ τῶν ποιητῶν θαύ-
ματα καὶ ἥρωας, οἵτινες διὰ τὰς πράξεις των ἀναδει-
κνύονται καὶ αὐτοὶ ἀθάνατοι. Πᾶσα δὲ πόλις καὶ κώμη
τῆς Ἑλλάδος, ὅσον ἄσημος καὶ ἂν ἦτο, εἶχε τὰς ἥρωϊ-
κὰς τῆς παραδόσεις, διὰ τὰς ὁποίας ἐκαυχᾶτο.

Τὰ κυριώτερα τῶν μυθολογημάτων τούτων καὶ τῶν
ἱστορημάτων τῆς ἥρωϊκῆς ἐποχῆς εἶναι τὰ ἐξῆς.

§ 3. Ἡρακλῆς (1262—1210.)

Ὁ Ἡρακλῆς λέγεται υἱὸς τοῦ θεοῦ Διὸς καὶ τῆς θνη-

τῆς Ἀλκμήνης, βασιλίσσης τῆς Τύρου. Οὗτος διήλθε τὴν παιδικὴν ἡλικίαν γυμναζόμενος εἰς σκληρότατα γυμνάσια ἐπὶ τοῦ ὄρους Κιθαιρώνας. Ἐνταῦθα ἐφάνησαν εἰς αὐτὸν ἡ Ἀφροδίτη καὶ ἡ Ἀθηνᾶ (ἡ κακία καὶ ἡ ἀρετή): προσεπάθησαν δὲ νὰ τὸν οἰκαιοποιηθῇ ἐκάστη. Ὁ Ἡρακλῆς ὁμως ἐπροτίμησε τὴν Ἀθηνᾶν, καὶ ἤρχισε παρευθὺς τοὺς ἐνδόξους ἄθλους του. Ἡλευθέρωσε τὰς πεδιάδας τῶν Θεσπιῶν ἀπὸ τινος ὑπερμεγέθους λέοντος, καταφθείροντος αὐτάς, καὶ ἀπήλλαξε τὰς Θήβας ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν Ὀρχομενίων· κλείσας δὲ τὰς ἐξόδους τῆς Κωπαίδος λίμνης, μετέβαλε τὴν πεδιάδα τοῦ Ὀρχομενοῦ εἰς ἐκτεταμένον ἔλος. Ὁ Ζεὺς ὕπερον παρέδωκε τὸν υἱὸν του Ἡρακλῆ εἰς τὰς παραδόξους θελήσεις τοῦ Εὐρυσθέως, βασιλέως τοῦ Ἄργους καὶ τῶν Μυκηναίων, πρὸς ἐκτέλεσιν ὄρκου παρὰ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ γενομένου. Ὁ Ἡρακλῆς, κατὰ προσταγὴν τοῦ Εὐρυσθέως, ἐφόνευσε τὸν ἐν Νεμεῇ λέοντα, τὴν πολυκέφαλον Λερναίαν Ἴδραν, τῆς ὁποίας, ὅτε ἐκόπτετο ἡ μίξ κεφαλὴ, ἀνεφύοντο εὐθὺς ἄλλαι δύο ἀντὶ τῆς κοπέσης. Ἐφόνευσε τὸν Ἐρυμάνθιον κάπρον καὶ τὰ ὑπερμεγέθη καὶ ἀνθρωποφάγα ὄρνεα τῆς Στυμφαλίδος λίμνης τῆς Ἀρκαδίας. Καταλαβὼν τὸν ἄγριον ταῦρον τῆς Κρήτης, ἔφερεν αὐτὸν εἰς Ἑλλάδα. Συνέλαβε, μετὰ ὀλοκλήρου ἔτους καταδίωξιν, τὴν χαλκίπουν καὶ χρυσόκερων ἔλαφον τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος. Ἐκαθάρισε τὰ βουστάσια τοῦ Αὐγείου, στρέψας εἰς αὐτὰ τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ Ἀλφειοῦ. Ἡρπασε τοὺς τέσσαρας ἀνθρωποφάγους καὶ πυρίπνοα ἵππους τοῦ Διομήδους βασιλέως τῶν Θρακῶν, καὶ αὐτὸν μὲν ἐφόνευσεν ὁ ἴδιος, τοὺς δὲ ἵππους του ἀπέλυσεν εἰς τὸ ὄρος Ὀλυμπον, ὅπου κατεσπαράχθησαν ὑπὸ τῶν ἀγρίων θηρίων. Ἡρπασε τὰ φυλαττόμενα ὑπὸ ἀθανάτου δράκοντος χρυσᾶ μῆλα ἐκ τοῦ ἐν Ἀφρικῇ κήπου τῶν Ἐσπερίδων. Ἐφόνευσεν ἐν Ἰσπανίᾳ τὸν Γηρυόνην, ὅστις ἦτο τέρας ἔχον τρεῖς κεφαλὰς ἢ τρία σώμα-

τα ἠνωμένα. Κατέβη εἰς τὸν ἄδην, καὶ ἀλυσσίδετον ἀνεβίβασεν εἰς τὸν κόσμον τὸν θυρωρὸν αὐτοῦ τρικέφαλον ἢ κατ' ἄλλους πεντηκοντακέφαλον κύνα Κέρβερον, διὰ νὰ ἀπελευθερώσῃ τὸν Θησεῖα, κρατούμενον ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος.

Οὗτοι ἦσαν οἱ δώδεκα ἄθλοι τοῦ Ἡρακλέους, ἀλλ' ἐξετέλεσε καὶ πολλοὺς ἄλλους κατὰ τὰς μακρὰς αὐτοῦ ὁδοιπορίας διερχόμενος διὰ τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικής καὶ τῆς Εὐρώπης. Τὰ ἄλλα ταῦτα κατορθώματα αὐτοῦ ὠνομάσθησαν πάρεργα.

§ 4. Θησεύς.

Θησεύς, ὁ σύντροφος τοῦ Ἡρακλέους, υἱὸς τοῦ Αἰγέως ἢ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Αἴθρας, ἐγεννήθη ἐν Τροϊζῆνι. Ὁ Αἰγεύς, ἀναχωρῶν ἐκ Τροϊζῆνος, ἔθεσε τὸ ξίφος καὶ τὰ ὑποδήματά του ὑπὸ μέγιστον λίθον, καὶ παρήγγειλεν εἰς τὴν Αἴθραν, ἂν τὸ τεχθησόμενον εἶναι ἄρρην, νὰ σηκώσῃ, ὅταν δυνηθῆ, τὸν λίθον, νὰ λάβῃ τὴν παρακαταθήκην καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας. Κατὰ τὸ 18 τῆς ἡλικίας του ἔτος ὁ Θησεύς ἐσήκωσε τὸν λίθον, καὶ λαβὼν τὰ ὑπ' αὐτὸν, ἦλθε διὰ ξηρᾶς εἰς Ἀθήνας, φονεύσας τοὺς καθ' ὁδὸν ἀγρίους ληστάς. Ἀναγνωρισθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ πατρός του, κατέβαλε τοὺς ἐπιβουλεύοντας αὐτὸν Παλλαντίδας, υἱοὺς τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Αἰγέως Πάλλαντος, συνέλαβε δὲ ζῶντα καὶ τὸν Μαραθῶνιον ταῦρον, ὅστις κατέφθειρε τὸν τόπον.

Αἱ Ἀθηναὶ ὑποχρεωτικῶς καὶ κατὰ συνθήκην ἔστελλον κατ' ἔτος, ἢ κατ' ἄλλους κατὰ ἐννέα ἔτη, εἰς Κρήτην φόρον ἑπτὰ παρθένους καὶ ἑπτὰ νέους εἰς βορὰν τοῦ εἰς τὸν ἐκεῖ λαβύρινθον κλεισμένου τέρατος Μινωταύρου (§ 7). Ὁ Θησεύς ἐκουσίως συγκατηρηθῆ μετ' αὐτῶν τῶν θυμάτων, ἐπ' ἐλπίδι τοῦ ν' ἀπαλλάξῃ τὴν πατρίδα του τοῦ φόρου τούτου. Ὅταν δὲ ἦλθεν ὁ Θησεύς εἰς Κρή-

την, ἡ θυγάτηρ τοῦ ἐκεῖ βασιλέως Ἀριάδνη τὸν ἠγάπησεν· ὅθεν διὰ τὸν νότον, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν νῆμα (μίτον), τὸ ὁποῖον ἐξετύλισσεν ἐν ᾧ εἰσῆρχετο εἰς τὸν λαβύρινθον· διότι χωρὶς αὐτοῦ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὑρητὴν ἐξοδὸν· φονεύσας δὲ ἐκεῖ τὸν Μινώταυρον, ἐξῆλθεν ἀσφαλῶς, ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ μίτου. Ἀναχωρήσας δὲ ἐκ Κρήτης μετὰ τῆς Ἀριάδνης, ἐγκατέλειπεν αὐτὴν ἐν τῇ νήσῳ Νάξῳ, ἣ, ὅπως ἄλλοι λέγουσι, τὴν ἐπῆρσεν ἐκεῖ ὁ θεὸς Διόνυσος (Βάκχος). Ἐν τῇ μεγάλῃ δὲ αὐτοῦ χαρᾷ καὶ ἀγαλλιάσει διὰ τὴν νίκην, ἐλησμονήσας τὴν ἀφαιρέσιν τὰ μέλανα ἰστία, ἅτινα εἶχε τὸ πλοῖον κατὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν ἀναχώρησίν του, καὶ νὰ βάλῃ λευκὰ εἰς σημεῖον τῆς σωτηρίας του, κατὰ κοινὴν συμφωνίαν· ὁ δὲ πατήρ του Αἰγεὺς, ἰδὼν τὸ πένθιμον τοῦτο σημεῖον, καὶ νομίσας ὅτι δὲν ἐσώθη ὁ υἱὸς του, ἐκρήμνισεν ἑαυτὸν εἰς τὸ πέλαγος, τὸ διὰ τοῦτο ὀνομασθὲν Αἰγαῖον.

Ὁ Θησεὺς ἐκληρονόμησε τὴν βασιλείαν, καὶ ἔθεσεν εἰς τὴν Ἀττικὴν σοφοὺς νόμους, καὶ τὰς δώδεκα πόλεις αὐτῆς εἰς μίαν διοικητικῶς συνώκισε. Συνήργησεν εἰς τὴν ἄλωσιν τοῦ ἐν Κολχίδι χρυσοῦ δέρατος· ἐπολέμησε τὰς Ἀμαζόνας παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Θερμὸδωντος ποταμοῦ· ἤρπασε τὴν Ἑλένην, καὶ ἐβοήθησε τὸν φίλον του Πειρίθου διὰ τὴν ἀρπάξιν ἐξ ἄδου τὴν Περσεφόνην. Ἀλλ' ὁ μὲν Πειρίθους κατεσπαράχθη ὑπὸ τοῦ Κερβέρου, ὁ δὲ Θησεὺς ἐκρατήθη εἰς τὸν Τάρταρον, ἕως οὗ ἠλευθερώθη ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους.

Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας μετὰ δύο ἐτῶν ἀπουσίαν, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχὴν ἐνεκα διαβολῶν· ἐκδιωχθεὶς δὲ, κατέφυγεν εἰς τὴν νῆσον Σκύρον, ὅπου ὁ βασιλεύων τῆς νήσου Λυκομήδης τὸν ἐδολοφόνησε, κατακρημνίσας αὐτὸν ἐκ τινος ὑψηλοῦ ὄρους. Ὁ Κίμων, μετὰ αἰῶνα, ἀνευρὼν ἐν Σκύρῳ τὰ λείψανά του, μστεκόμισεν αὐτὰ εἰς Ἀθήνας· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τὸν ἐτίμησαν ὡς ἡμί-

θεον, ἀφιερῶσαντες εἰς αὐτὸν καὶ ἱερὸν, τὸ ὅποιον σώ-
ζεται ἀκόμη ἐν Ἀθήναις καὶ ὀνομάζεται Θησεῖον.

Εἰς τιμὴν τοῦ Θησεῶς ἐτελεῖτο ἐν Ἀθήναις καὶ ἑορτὴ
τὴν ὀγδόην ἡμέραν ἐκάστου μηνός· ἐλέγετο δὲ Θησεῖα
ἢ Θήσεια.

§ 5. Οἰδίπους.

Λαῖος ὁ βασιλεὺς τῶν Θηβῶν καὶ ἀπόγονος τοῦ Κάδ-
μου, μαθὼν ἐκ χρησμοῦ, ὅτι ὁ υἱὸς του θά τὸν θανατώ-
σῃ, ἐξέθεσεν αὐτὸν, ἅμα ἐγεννήθη, ἐπὶ τοῦ ὄρους Κιθαί-
ρωνος. Ποιμένες δὲ εὐρόντες τὸ βρέφος μστεκόμισαν αὐ-
τὸ εἰς Κόρινθον, ὅπου ὁ βασιλεὺς Πόλυβος, ἄκληρος ὢν,
τὸ υἱοθέτησε καὶ τὸ ἀνέθρεψεν. Ὁ Οἰδίπους ἠλικιωθεὶς
ἔμαθεν ὅτι δὲν ἦτο καθ'αυτὸ πατὴρ του ὁ Πόλυβος· ὅθεν
ἀπῆλθεν ἐκ Κορίνθου εἰς Δελφούς διὰ νὰ ἐρωτήσῃ περὶ
τῶν γονέων του, καὶ λαβῶν εἰς ἀπάντησιν συμβουλήν
νὰ μὴ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του, διότι θὰ φονεύ-
σῃ τὸν πατέρα του, ἤλλαξε δρόμον, νομίζων ὅτι πατρίς
του ἦτο ἡ Κόρινθος. Συναντηθεὶς δὲ ἐπὶ τῶν ὁρέων τῆς
Βοιωτίας μετὰ γέροντος (οὗτος ἦτο ὁ πατὴρ του Λαῖος),
ἦλθεν εἰς χεῖρας πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν ἐφόνευσεν, ὕστερον
δὲ ἦλθεν εἰς Θήβας.

Τέρας, ἔχον κεφαλήν μὲν καὶ στῆθος κόρης, σῶμα δὲ
λέοντος καὶ πτέρυγας ἀετοῦ, ἡ Σφίγξ, εὐρίσκετο πρὸ
τῶν πυλῶν τῶν Θηβῶν καὶ ἐπρότεινε εἰς τοὺς διαβά-
τας τὸ ἐξῆς αἰνίγμα· «Ποῖον ζῶον εἶναι τὸ πρῶτ' τετρά-
πουν, τὸ μεσημέριον δίπουν καὶ τὸ ἑσπέρας τρίπουν;»
ἐφόνευε δὲ τοὺς μὴ δυναμένους νὰ τὸ λύσωσιν. Ὁ Κρέων,
ἀδελφὸς τῆς βασιλίσσης τῶν Θηβῶν Ἰοκάστης, εἶχεν ὑ-
ποσχεθῆ νὰ δώσῃ εἰς γάμον τὴν ἀδελφὴν του ταύτην,
χῆραν τοῦ Λαίου, καὶ τὸν θρόνον τῶν Θηβῶν εἰς τὸν
μέλλοντα νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν πόλιν ἐκ τοῦ τρομεροῦ τού-
του τέρατος. Ὁ Οἰδίπους ἐλθὼν ἔλυσε τὸ αἰνίγμα, εἰπὼν
ὅτι τὸ τοιοῦτο ζῶον εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Τὸ τέρας, ἡττη-

θὲν οὕτως, ἐκρημνίσθη ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν βράχων καὶ ἐφονεύθη. Ὁ δὲ Οἰδίπους νυμφευθεὶς τὴν Ἰοκάστην, ἔγεινε βασιλεὺς τῶν Θηβῶν, φονεὺς τοῦ πατρός του, ἀνὴρ τῆς μητρός του, καὶ ἀδελφὸς τῶν τέκνων του.

Διὰ τὸ ἀνοσιούργημα τοῦτο ἐπῆλθε λοιμὸς εἰς τὰς Θήβας. Ὁ Οἰδίπους ἐρωτήσας τὸ μαντεῖον ἀνεῦρε μετ' ἐκπλήξεως ὅτι οἱ Θηβαῖοι τιμωροῦνται οὕτως ἕνεκα τῶν ἐγκλημάτων αὐτοῦ, ἅτινα μετὰ ἔρευναν τότε πρῶτον ἐγνώρισε. Καὶ ἡ μὲν Ἰοκάστη, μὴ θελήσασα νὰ ἐπιζήσῃ μετὰ τὴν φοικώδη ἀνακαλυψιν τούτων, ἀπηγγονίσθη, ὁ δὲ υἱὸς καὶ ἀνὴρ τῆς ἐν ταύτῳ Οἰδίπους ἐξορύξας τοὺς ὀφθαλμούς του ἐτυφλώθη. Φυγὼν δὲ ἐκ Θηβῶν, καὶ ὀδηγούμενος ὑπὸ τῆς προσφιλοῦς του θυγατρὸς Ἀντιγόνης, μετὰ πολυχρόνιον εἰς διαφόρους τόπους περιπλάνησιν ἔφθασε, πανταχόθεν καταδιωκόμενος, ἐπὶ τέλους μετὰ πολλὰς ταλαιπωρίας εἰς τὸν Κολωνόν παρὰ τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἦτο δάσος καὶ ἱερὸν Ἐρινύων· ἐκεῖ δὲ ὑπεδέχθη εὐμενῶς ὁ Θησεὺς τὸν γέροντα Οἰδίπουν, ὅστις καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀπεβίωσεν.

§ 6. Πόλεμος τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας (1214)

καὶ τῶν ἐπιγόνων (1192).

Οἱ τοῦ Οἰδίποδος δίδυμοι υἱοί, Ἐτεοκλῆς καὶ Πολυνείκης, διεφιλονείκουν περὶ τοῦ θρόνου. Ὁ δεῦτερος καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του, κατέφυγε πρὸς τὸν βασιλέα τοῦ Ἄργους Ἄδραστον. Οὗτος δὲ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν γυναῖκα μίαν τῶν θυγατέρων του καὶ ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Θηβῶν μετὰ στρατοῦ, διοικουμένου παρ' αὐτοῦ τοῦ Πολυνείκου καὶ πέντε ἄλλων ἐνδόξων ἡγεμόνων. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἐτελείωσεν ὀλεθρίως, διότι οἱ μὲν δύο ἀδελφοί, μονομαχήσαντες μανιωδῶς, ἐφόνευσαν ἀλλήλους, οἱ δὲ ἄλλοι ἡγεμόνες ἐφονεύθησαν ἀθλίως ἐκτὸς τοῦ Ἀδράστου σωθέντος.

Μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Ἐτεοκλέους καὶ τοῦ Πολυ-
νείκους, τὸ γέμμα περιῆλθεν εἰς τὸν θεῖον αὐτῶν Κρέον-
τα, ὅστις ἀπηγόρευσε τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ Πολυνείκους·
ἀλλ' ἡ εὐσεβὴς ἀδελφὴ τούτου Ἀντιγόνη ἐτόλμησε νὰ
παραβῆ τὴν βάρβαρον ταύτην προσταγὴν τοῦ θεοῦ τῆς·
διὸ ὁ τύραννος οὗτος προσέταξε καὶ τὴν ἐφόνευσαν.

Μετὰ δέκα δὲ ἔτη οἱ υἱοὶ τῶν ἑπτὰ ἡγεμόνων, οἱ λε-
γόμενοι ἐπίγονοι, ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν Θηβῶν, τὰς
ἐκυρίευσαν μετὰ αἱματώδεις μάχας καὶ κατέστησαν βα-
σιλέα τὸν υἱὸν τοῦ Πολυνείκους Θέρσανδρον.

§ 7. Ὁ Μίνως καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι ἄνδρες τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων.

Ὁ Μίνως, υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Εὐρώπης, ἔγινε βα-
σιλεὺς καὶ νομοθέτης τῆς Κρήτης· ἦτο δὲ τόσον δίκαιος,
ὥστε μετὰ τὸν θάνατόν του κατέστη ὑπὸ τῶν θεῶν
πρῶτος τῶν κριτῶν τοῦ ἅδου. Αὐτὸς λέγουσιν ὅτι κατ-
εσκεύασε τὸν περίφημον λαβύρινθον τῆς Κρήτης, ὅπου
κατέκλεισε τὸ τέρας Μινώταυρον· ἐξουσίασε δὲ πολλὰς
τῶν Κυκλάδων νήσων, καὶ ἔγινε θαλασσοκράτωρ. Ἐπει-
δὴ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐφόνευσαν τὸν υἱὸν τοῦ Ἀνδρόγεων,
ἐπολέμησεν αὐτοῦς, καὶ τοὺς ὑπεχρέωσε νὰ στέλλωσιν
ὡς φόρον εἰς Κρήτην κατὰ ἐννέα ἔτη, ἧ, ὡς ἄλλοι λέ-
γουσι, κατ' ἔτος, ἑπτὰ νέους καὶ ἑπτὰ κόρας, εἰς τρο-
φὴν τοῦ Μινωταύρου. Ἀπὸ τοῦ αἰσχροῦ τούτου φόρου ἡ-
λευθέρωσε τὰς Ἀθήνας ὁ Θησεὺς, ὡς εἶδαμεν ἀνωτέρω (§ 4).

Ἄλλους ἐπίσημους ἄνδρας τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων εὐρί-
σκομεν ἐν Μυκῆναις τοὺς Πελοπίδας Ἄτρεα καὶ Θυέστην·
ἐν Σπάρτῃ τὸν Τυνδάρεων καὶ τὴν Λύδαν, ἐξ ἧς ἐγέννη-
σεν ὁ Ζεὺς τοὺς Διοσκόρους Κάστορα καὶ Πολυδεύκην,
(αὕτη ἦτο μήτηρ καὶ τῆς Ἑλένης καὶ τῆς Κλυταιμνή-
στρας) ἐν Αἰγίνῃ τὸν δικαιοτάτον πάντων τῶν θνητῶν
Αἰάκων, ὅστις μετὰ θάνατον ἔγινε κριτῆς τοῦ ἅδου.

τοὺς υἱοὺς τοῦ Τελαμῶνα καὶ Πηλέα, καὶ τὰ ἐνδοξότε-
ρα τῶν γονέων αὐτῶν τέκνα, Αἴαντα καὶ Ἀχιλλέα ἐν
Κορίνθῳ τὸν πονηρὸν Σίσυφον· ἔτι δὲ ἐν Θεσσαλίᾳ τὸν
Κένταυρον Χείρωνα, ἰατρὸν καὶ σοφὸν διδάσκαλον πολ-
λῶν ἡρώων.

§ 8. Ἐκστρατεία τῶν Ἀργοναυτῶν. (1226).

Ἐφημίζετο, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Κολχίδος Αἰήτης εἶχεν
ἄπειρα πλοῦτη, ὑπὸ τὸ μύθευμα ὅτι κατεῖχε χρυσοῦν τι
δέρας (δέρμα) κριοῦ, ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἄρην, ὑπὸ δρά-
κοντος δὲ ἀκοιμήτου καὶ δύο πυριπνῶων ταύρων φυλασ-
σόμενον, καὶ ὅτι αὐτὸ ἦτο ἀφιέρωμα τοῦ Φρίξου, σωθέν-
τος ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ κριοῦ.

Ὁ Ἰάσων, υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἰωλκοῦ Αἴσονος, διε-
τάχθη ὑπὸ τοῦ Φιλάρχου, θεοῦ καὶ κηδεμόνος τοῦ Πε-
λίου, νὰ ἀνακτῆσθαι τὸ πολύτιμον δέρας, ἔθεν ἐναυπήγη-
σε τὸ πλεῖστον Ἀργῶ, εἰς τὸ ὅποιον ἐπέβησαν πεντήκον-
τα ἦρωες ἐκ τῶν Ἀρίστων τῆς Ἑλλάδος. Τούτων δὲ οἱ
περιφημότεροι ἦσαν ὁ Ἡρακλῆς, ὅστις ἐγκατέλειπε τὴν
ἐκστρατείαν, ἀφ' οὗ ἀπληυθέρωσεν ἐπὶ τῶν παρχλίων
τῆς Μυσίας, τὴν Ησιόνην ἐκ τοῦ θαλασσίου τέρατος, ὅ-
περ ἔμελλε νὰ τὴν καταβροχθίσῃ ὁ Θησεὺς, ὁ Πειρίθους,
οἱ δύο ἀδελφοὶ Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, ὁ Μελέαγρος,
ὁ Πηλεὺς, ὁ ποιητὴς Ὀρφεὺς, ὅστις διὰ τῶν ἄσμάτων
τοῦ ἐξήμερωνε τὰ πάθη καὶ τὰ μῖση, καὶ ὁ ἰατρὸς Ἀ-
σκληπιὸς, υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις πᾶσαν νόσον καὶ
πᾶν παθος ἰάτρευε διὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν βοτά-
νων του.

Μετὰ πολλὰ συμβεβηκότα, ὁ Ἰάσων ἔφθασεν εἰς Κολ-
χίδα, καὶ ἐκεῖ ἠγαπήθη ὑπὸ τῆς Μηδείας θυγατρὸς τοῦ
βασιλέως Αἰήτου δεινῆς μαγίσσης· διὰ τῶν συμβουλῶν
δὲ ταύτης ὁ Ἰάσων φονεύσας τὰ φυλάττοντα τὸ χρυ-
σοῦν δέρας θηρία, ἤρπασε τὸν θησαυρόν. Ἡ Μῆδεια τότε

τὸν ἠκολούθησεν εἰς τὸ πλοῖον, ἀλλὰ, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν καταδίωξιν τοῦ πατρὸς τῆς Αἰήτου κατακόψας τὸν ἀδελφὸν τῆς Ἄψυρτον, τὸν ὁποῖον εἶχε συμπαραλάβει, ἔσπειρε τὰς σάρκας του καὶ τὰ συντετριμμένα ὀστά του εἰς τὴν ὁδὸν ὃ δὲ Αἰήτης συναθροίζων τὰ μέλη τοῦ παιδὸς του, δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν προσθάσῃ. Ἀλλ' ὁ Ἰάσων ἐπὶ τέλους τὴν ἐγκατέλιπεν· αὐτὴ δὲ ἔσφαξε τὰ τέκνα τῆς, καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὅπου ὑπανδρεύθη τὸν Αἰγέα.

§ 9. Τρωϊκὸς πόλεμος (1193 — 1184).

Τὸ μᾶλλον ἀξιωματικόν τε καὶ συμβεβηκὸς τῶν ἡρωικῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος, μὲ μύθους δὲ καὶ τοῦτο περιπλεγμένον, εἶναι καὶ ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος.

Πάρις ὁ υἱὸς τοῦ Πριάμου, βασιλέως τῆς Τροίας, ἤρπασε τὴν ὠραίαν Ἑλένην γυναῖκα τοῦ Μενελάου, βασιλέως τῆς Λακεδαίμονος, φιλοξενηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ. Ὀλόκληρος ἡ Ἑλλάς, ἀγανακτήσασα διὰ τὴν προσβολὴν ταύτην, συνέδραμε τὸν Μενέλαον, ἀποφασίσαντα νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Τροίας.

Ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας ἦτο ὁ Ἀγαμέμνων βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν καὶ ἀδελφὸς τοῦ Μενελάου. Οἱ ἐπισημότεροι τῶν ἄλλων στρατηγῶν ἦσαν ὁ Μενέλαος, ὁ ἀνδρείοτατος Ἀχιλλεὺς, ὁ Διομήδης, οἱ δύο Αἴαντες, ὁ περίφημος διὰ τὴν φρόνησιν τοῦ Νέστορ καὶ ὁ πανούργος Ὀδυσσεύς. Ἦσαν δὲ οἱ ἐκστρατεύσαντες Ἕλληνας ἕως 400 χιλ. Ὁ ἀνδρείοτατος τῶν Τρώων ἦτο ὁ Ἔκτωρ, υἱὸς τοῦ βασιλέως Πριάμου.

Μετὰ δεκαετῆ πολιορκίαν, εἰς ἣν πολλοὶ καὶ ἐκ τῶν Τρώων καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων, ἀλληλομαχοῦντες ἐθανατώθησαν ἀρχηγοὶ τινες τῶν Ἑλλήνων κρυβέντες ἐντὸς μεγάλου ξυλίνου ἵππου, τοῦ δουρείου λεγομένου, προσέταξαν νὰ ἐπιβῶσιν εἰς τὰ πλοῖα οἱ στρατιῶταί των. Τὸν

δούρειον αὐτὸν ἵππον ἔφεραν εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Τροίας οἱ Τρῶες, νομίσαντες αὐτὸν ἀφιέρωμα ἐγκαταλειφθὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Τὴν ἐπομένην δὲ νύκτα οἱ μέσα εἰς αὐτὸν κλεισμένοι ἀρχηγοὶ ἐξελθόντες ἤνοιξαν τὰς πύλας εἰς τοὺς κατεπειγόντως ἐπανελθόντας συμπολεμιστάς των, καὶ οὕτως ἡ Τροία κυριευθεῖσα κατεστράφη, καὶ ὁ μὲν Πρίαμος ἐσφάγη, ἡ δὲ γυνὴ τοῦ Ἐκάβῃ καὶ αἱ θυγατέρες τοῦ ἀπήχθησαν εἰς αἰχμαλωσίαν. Ὁ Αἰνείας υἱὸς τοῦ Ἀγχίσου, καὶ ὁ Ἀντήνωρ μόνοι ἐξέφυγον τὴν αἰχμαλωσίαν (1184).

Ἡ ἐπιστροφή (νόστος) τῶν ἡγεμόνων τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς Τροίας ἀποτελεῖ ἄλλην σειρὰν μυθευμάτων καὶ διηγημάτων, κατὰ τὰ ὁποῖα οἱ νικηταὶ ἄπειρα ὑπέστησαν δεινά. Οὕτως ὁ Ὀδυσσεὺς περιεπλανήθη δέκα ἔτη εἰς τὴν θάλασσαν πρὶν ἢ ἐπανίδῃ τὴν νῆσόν του Ἰθάκην, ὁ Μενέλαος ὑπέφερεν ἐν διαστήματι ἑννέα ἐτῶν ἐκ τῶν τρικυμιῶν, ὁ Ἀγαμέμνων ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῆς γυναικὸς του Κλυταιμνήστρας καὶ τοῦ Αἰγίσθου, καὶ ἄλλοι ἄλλα ἔπαθον.

§ 10. Θρησκεία καὶ ὁμοσπονδία ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων.

Θεοὶ, ἡμίθεοι, ἥρωες.

Οἱ Ἕλληνες ἐποίησαν Θεοὺς τὰ διάφορα ἔμψυχα καὶ ἄψυχα ὑποκείμενα καὶ ἀντικείμενα καὶ τὰς ιδιότητες αὐτῶν ὅθεν ἀπεθεώθησαν ὑπ' αὐτῶν ὁ ἄνεμος, ὁ ἀήρ, τὸ πῦρ, ὁ ἥλιος, ὁ ὠκεανὸς, οἱ ποταμοὶ, τὰ δάση κτλ.

Οἱ θεοὶ οὗτοι ὑπετίθεντο, ὅτι εἶχον ὅλας τὰς καλὰς ιδιότητες εἰς ἀνώτατον βαθμὸν, ἐπίσης δὲ καὶ ὅλα τὰ ἐλαττώματα τὰ πάθη καὶ τὰς ἀθλιότητας τῶν θνητῶν.

Ἐκαστος τῶν θεῶν εἶχε τὴν πόλιν του καὶ τὸν λαόν

του μέ τινα προνόμια π. χ. ἡ Ἀθηνᾶ τὰς Ἀθήνας, ἡ Δήμητρα τὴν Ἐλευσίνα, ἡ Ἥρα τὸ Ἄργος, ὁ Ἀπόλλων τοὺς Δελφοὺς, ὁ Διόνυσος τὰς Θήβας, ἡ Ἀφροδίτη τὴν νῆσον Κύπρον, καὶ οὕτω καθεξῆς.

Αἱ μᾶλλον τῶν ἄλλων λατρευόμεναι πρῶται θεότητες ἦσαν οἱ θεοὶ, οἵτινες, κατὰ τοὺς μύθους κατώκουν τὸν Ὀλυμπον, ὁ Ζεὺς, ἡ Ἥρα, ἡ γυνὴ καὶ ἀδελφὴ του, ὁ Ἀπόλλων, ἡ Ἄρτεμις, ὁ Ἑρμῆς, ἡ Ἀθηνᾶ, ὁ Ἥφαιστος, ἡ Ἀφροδίτη, ὁ Ἔρως, ὁ Ἄρης, ἡ Ἑστία, ἡ Μοῖρα, ἡ Τύχη, ἡ Νέμεσις, ἡ Ἄτη, ἡ Δίκη, ἡ Θέμις, αἱ ἐννέα Μοῦσαι, αἱ τρεῖς Χάριτες, αἱ Ὠραι, αἱ Ύαδες, αἱ Πλειάδες, ἡ Ἴρις, ἡ Σελήνη, ὁ Ἥλιος, ἡ Πῶς, οἱ Ἄνεμοι κ λπ.

Ἰπῆρχον πρὸς τούτοις καὶ ἕτεροι θεοὶ δευτερεύοντες οἱ θεοὶ τῆς θαλάσσης ὀνομαζόμενοι, ὁ Ποσειδῶν, ἡ Ἀμφιτρίτη, ὁ Τρίτων, ὁ Ωκεανὸς, ὁ Πόντος, ὁ Νηρεὺς, ἡ Λευκοθέα Ἰνώ, ὁ Πρωτεὺς, ὁ Γλαυκὸς, οἱ Ποταμοὶ, ὁ Ἀχελῷος κλπ. Καὶ οἱ θεοὶ τῆς Γῆς καὶ τοῦ Ἄδου οἱ ἐξῆς, ἡ Γαῖα (Γῆ), αἱ Νύμφαι τῶν ὑδάτων, τῶν ὀρέων τῶν δένδρων, τῶν τόπων, πολυώνυμοι καὶ πολύτροποι, Νηρηίδες, Νηίδες, Ἐλειονόμοι, Λιμνακίδες, Λιμνάδες, Ἀχελωῖδες, Ωκεανίδες, Κρηναῖαι, ἡ Πηγαῖαι, Ἰσμηνίδες, Ὀρειάδες, Ὀρεστιάδες, Ὀροδεμνιάδες, Πελιάδες, Κιθαιρωνίδες, Δικταῖκαί, Δρυάδες κλπ. ἡ Ῥέα (Κυβέλη), ὁ Διόνυσος, οἱ Σάτυροι, ὁ Σειληνὸς, ὁ Μαρσύας, ὁ Μίδας, ὁ Πάν, ὁ Πρίαπος, οἱ Κένταυροι, ἡ Δήμητρα, οἱ Κάβειροι, ἡ Περσεφόνη (Κόρη) ὁ Ἄδης, ὁ Θάνατος, ὁ Ἵπνος, ἡ Κῆρ, αἱ Κῆρες, αἱ Ἐρινύες, (αἱ Εὐμενίδες) ἡ Ἐκάτη, κλπ. καὶ τὸ ἄπειρον πλῆθος τῶν ἡμιθέων καὶ τῶν ἠρώων, οἵτινες ἦσαν υἱοὶ θεῶν καὶ θνητῶν, ὁ Σίσυφος, ὁ Βελλεροφόντης, ὁ Ἰναχος, ὁ Δαναὸς, ἡ Δανάη, ὁ Τάνταλος, ὁ Κάδμος, ὁ Οἰδίπους κλπ. ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεὺς, ὁ Κέκροψ, ὁ Ἰάσων, ὁ Περσεὺς, κατασταθέντες περιδότητοι διὰ τὰ κτητορθώματά των, εἴτ' ἐν πολέμῳ εἴτ' ἐν εἰρήνῃ.

Τὰ Ἠλύσια πεδία καὶ ὁ Ἄδης.

Ἐπίστευον οἱ Ἕλληνες, ὅτι ὁ Ἑρμῆς φέρων τοὺς νεκροὺς τοὺς παρέδιδεν εἰς τὸν Χάρωνα. Οὗτος δὲ τοὺς ἔθετεν εἰς τὸ πλοῖόν του καὶ τοὺς μετέφερε διὰ τοῦ Ἀχέρωντος ποταμοῦ ἢ τῆς Ἀχερουσίας λίμνης εἰς τὸν ἄδην. Ἐκεῖ δὲ ἐφέροντο ἐνώπιον τῶν κριτῶν τοῦ ἄδου Μίνωος, Αἰακοῦ καὶ Ῥαδαμάνθυος καὶ ἐκρίνοντο, καὶ οἱ μὲν ἀγαθοὶ ἐπορεύοντο εἰς τὰ Ἠλύσια πεδία, ἤτοι τὰς νήσους τῶν Μακάρων τόπους τροπνοῦς· οἱ δὲ κακοὶ, εἰς τὰ Τάρταρα, τὸν τόπον τοῦ κλυθμηῶνος καὶ τὸν Πυριφλεγέθοντα ποταμὸν, ὅπου ἐβασανίζοντο μυριοτρόπως. Αἱ Ἐρινύες, τῶν ὁποίων ἡ κόρη συνέκειτο ἐξ ὄφρων καὶ αἱ ὁποῖαι εἶχον τὴν μὲν μίαν χεῖρα ὠπλισμένην μὲ μᾶστιγα ἐξ ὄφρων, τὴν δ' ἑτέραν μὲ δάδα, ἐτρόμαζον τοὺς κακοὺς καὶ τοὺς ἐβασανίζον. Αἱ ψυχὰι τῶν μὴ ἀξιοθέντων ταφῆς περιπλανῶντο ἑκατὸν ἔτη εἰς τὸ Ἑρεβος, σκοτεινὴν καὶ ψυχρὰν κατοικίαν, ὅπου κατῴκουν ἡ Νύξ, ὁ Ζόφος καὶ ὁ Θάνατος. Τρικέφαλος δὲ κύων, ὁ Κέρβερος, ἐμπόδιζε τοὺς θέλοντας νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τοῦ ἄδου.

Λατρεία, Οἰωνοὶ, Μαντεῖα.

Ἐπειδὴ δ' ἐπίστευον οἱ Ἕλληνες, ὅτι οἱ θεοὶ ἀνεμιγνύοντο πάντοτε εἰς τὰς κοσμικὰς ὑποθέσεις, ἐζήτουν νὰ τοὺς ἐξιλεώσωσι πρὸς ἑαυτοὺς διὰ παρακλήσεων, σπονδῶν, θυσιῶν ταύρων, δαμάλειων, βοῶν, προβάτων κτλ. τῶν ὁποίων ἓν μὲν μέρος ἐκαίετο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, τὸ δ' ὑπόλοιπον ἐτρόγετο ὑπὸ τῶν προσφερόντων τὴν θυσίαν.

Σημεῖα καὶ ὄνειρα ἀνήγγελλον τὰς θείας θελήσεις καὶ τὰ μέλλοντα. Οἱ οἰωνοσκόποι δὲ καὶ ἐν γένει οἱ μάντεις ἐζήγουν τοὺς οἰωνοὺς τούτους.

Οἱ Ἕλληνες ἐπίστευον προσέτι, ὅτι οἱ θεοὶ τῶν ἀπεκρίνοντο εἰς ἐρωτήσεις ἀνθρώπων περὶ ἀδήλων πραγμάτων καὶ διὰ τῶν μαντείων, τὰ περιφημότερα τῶν ὁ-

ποίων ἦσαν τὸ τῶν Δελφῶν ἐν Φωκίδι καὶ τῆς Δωδώνης ἐν Ἠπείρῳ, καὶ τῆς Ὀάσεως ἐν Ἀφρικῇ, Διὸς τοῦ Ἄμμωνος ὀνομαζόμενον.

Ἐν Δελφοῖς γυνή τις ἱέρεια, Πυθία ὀνομαζομένη, ἐφέρετο ὑπὸ τῶν ἱερέων ἐπὶ τι χάσμα γῆς, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξήρχοντο ἀναθυμιάσεις. Ἐκεῖ δὲ καθιζομένη ἐπὶ τρίποδος ἐνεπνέετο ὑπὸ τῆς λεγομένης μαντικῆς ἀναθυμιάσεως, καὶ παραφρονοῦσα, ἐπρόφερε λόγους ἀσυναρτήτους καὶ συγκεχυμένους. Οἱ δὲ ἱερεῖς μεταποιοῦντες εἰς στίχους δυσεξηγήτους τοὺς λόγους τούτους ἔδιδον εἰς τοὺς ἐρωτῶντας.

Ἀμφικτυονίαι, ἀγῶνες.

Ἐκάστη πόλις Ἑλληνικὴ ἦτο ἐλευθέρᾳ ἀπὸ τῆς ἄλλης· ἀλλ' ὅμως συνείχοντο πᾶσαι διὰ τῆς ἐκ τῶν αὐτῶν προγόνων καταγωγῆς καὶ τῆς ταυτότητος τῆς γλώσσης τῆς θρησκείας, τῶν ἠθῶν, τῶν ἐθίμων καὶ τοῦ χαρακτῆρος· ὅλα δὲ ἐπεθύμουν νὰ διατηρῶσιν ἐθνικὴν ὁμοσπονδίαν συννοῦσαν αὐτάς. Ἐκ τούτου προέκυψαν οἱ θρησκευτικοὶ ἐκεῖνοι ὄμιλοι οἱ ὀνομαζόμενοι ἀμφικτυονίαι, ἐξ ὧν ἡ μᾶλλον γνωστὴ, τὸ κατ' ἐξοχὴν λεγόμενον ἀμφικτυονικὸν συνέδριον, συνεκροτεῖτο ἐκ δώδεκα λαῶν πεμπόντων ἀπεσταλμένους ἢ ἀντιπροσώπους, τὸ μὲν ἕαρ εἰς Δελφοὺς, τὸ δὲ φθινόπωρον εἰς Ἀνθήλην τῶν Θερποπυλῶν. Ἐκεῖ ἐτέλουν οὗτοι ἑορτὰς θρησκευτικὰς, καὶ ἐνίοτε ἐψήφισον καὶ ἀμοιβὰς ἐθνικὰς εἰς τοὺς εὐεργετήσαντας τὴν κοινὴν πατρίδα, ἢ κατηρῶντο τοὺς προδότας αὐτῆς καὶ τοὺς παρέδιδον εἰς τὴν κοινὴν ἐκδίκησιν.

Τὸ αἶσθημα δὲ τῆς κοινῆς καταγωγῆς καὶ τῆς ἀδελφότητος πασῶν τῶν ἑλληνικῶν φυλῶν συνετέλεσε προσέτι εἰς σύστασιν δημοσίων ἀγώνων, εἰς τοὺς ὁποίους συνέβηρον πανταχόθεν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου.

Οἱ περιφημότεροι τῶν ἀγώνων ἦσαν οἱ τέσσαρες με-

γάλοι λεγόμενοι· δηλ. οἱ Ἴσθμικοὶ, τελούμενοι ἐν Κορίνθῳ πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος· οἱ Νέμεοι ἐν Ἀργολίδι, πρὸς τιμὴν τοῦ Ἡρακλέους· οἱ Πύθιοι ἢ οἱ Πυθικοὶ ἐν Δελφοῖς, πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος νικητοῦ τοῦ Πύθωνος δράκοντος καὶ οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἐν Ἡλίδι, πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς, τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε λαμπρότατος καὶ περιφανέστατος ναὸς εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ἡλίδος. Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐπανηγυρίζοντο κατὰ τετραετίαν, ἐκ τούτου προῆλθον αἱ ὀλυμπιάδες, ἧτοι περίοδος τετραετής, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες μετεχειρίζοντο εἰς τὴν χρονολογίαν των, καὶ ἧτις ἤρχισεν ἐν ἔτει 776 π. Χ.

Οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸν μῆνα ἐν ᾧ ἐτελοῦντο τὰ Ὀλύμπια διέκοπτον τοὺς πολέμους καὶ κήρυκες ἐστεμμένοι (σπονδοφόροι) πορευόμενοι ἐκήρυττον τὴν ἱερὰν ἀνακωχὴν (ἐκεχειρίαν)· διὰ βραδέως δὲ προστίμου ἐτιμωρεῖτο ὁ λαὸς ὁ τολμῶν νὰ τὴν παραβῆ. Ὁ καιρὸς τῆς ἐκεχειρίας ἐλέγετο *ιερομηνία*.

Οἱ εἰρημένοι ἀγῶνες συνίσταντο εἰς ἀσκήσεις παντὸς εἶδους, πεζοδρομίαν, ἵπποδρομίαν, ἄρματοδρομίαν, πῆδημα, πάλην, πυγμαχίαν καὶ τέλος παγκράτιον. Καί τοι ἡ ἀμοιβὴ ἦτο μόνον στέφανος ἐκ δάφνης ἢ ἀγριελείας (κοτίνου), ἦτο ὁμοίως αὕτη σημεῖον ἐνδοξον νίκης διὰ τὸν νικητὴν αὐτὸν, διὰ τὴν οἰκογένειάν του καὶ διὰ τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του. Αἱ πόλεις ἀπένεμον μεγάλας τιμὰς εἰς ἀθλητὴν νικηφόρον· ἐν δὲ τῇ Σπάρτῃ, ἐν τῇ πρώτῃ μετὰ τὸν ἀγῶνα μάχῃ, ἐπεφυλάττετο εἰς τὸν ὀλυμπιονικὴν ἢ ἐπικινδυνωτέρα θέσις, δηλαδή ἡ τιμὴ τοῦ νὰ καταφρονήσῃ καὶ τὸν μέγιστον κίνδυνον ὑπὲρ τῆς πατρίδος.

§ 11. Δίαιτα κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους.

Ἡ κοινωνία τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους ἦτο ἀπλοϊκὴ. Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς δὲν ἐθεώρουν ὡς ἐξευτελισμὸν τῆς ἀξίας των νὰ μανθάνωσι καὶ

ἀσκήσει βρναύτους τέχνας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης Ὀδυσσεὺς λέγεται κατασκευάζων ὁ ἴδιος τὸν κοιτῶνά του καὶ τὴν σχεδίαν του καὶ κρυψώμενος διὰ τὴν δεξιότητά του εἰς τὸ δογῶναι τὴν γῆν καὶ θερίζειν. Οἱ ἡγεμόνες καὶ στρατηγοὶ παρεσκεύαζον τὰ φαγητά των. Καὶ βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται ἔτρωγον ἐκ τῆς αὐτῆς τροφῆς, ἥτις ἦτο ἀπλουστάτη. Τὰ συνήθη προσφάγια αὐτῶν ἦταν κρέατα ὄπτα αἰγῶν, προβάτων καὶ βοῶν· ἔτρωγον δὲ τυρὸν καὶ κρομμύδια καὶ καρπούς· τὸν οἶνον ἔπινον μεμιγμένον μὲ ὕδωρ, καὶ δὲν ἦταν ἐν γένει ἄσωτοι.

Αἱ γυναῖκες καὶ θυγατέρες τῶν ἡγεμόνων ἐξετέλουν διάφορα οἰκιακὰ ἔργα· ὕφαινον, ἔκλωθον καὶ ἐκέντων καὶ, ὡς αἱ θυγατέρες τῶν πατριαρχῶν τῆς Ἀγίας γραφῆς, ἔφερον ὕδωρ, ἐκ τῶν δημοσίων φορέων ἀντλοῦσαι, καὶ ἐδοῦθον τὰς δούλας εἰς τὸ πλύσιμον τῶν ἐνδυμάτων καὶ στρωμάτων εἰς τὸν ποταμόν.

Οἱ Ἕλληες καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους δὲν ἦταν ἄμοιροι πολιτισμοῦ, κατώκου κοινωνικῶς εἰς πόλεις ὠχυρωμένας περικυκλωμένας μὲ τείχη καὶ ἐχούσας ἀνάκτορα, ἀγορὰς καὶ ναοὺς. Τὸ ἐμπόριον ὁμῶς δὲν ἐτιμάτο πολὺ, καὶ διὰ τοῦτο ὀλίγον ἐκκλιεργεῖτο, καὶ δὲν φαίνεται νὰ ἦσαν τότε νομίσματα. Ἀμφιβιβάλλεται ἔτι ἂν ἦτο γνωστὸν τότε τὸ γράφειν, εἰ καὶ ὑπῆρχον ποιηταὶ ἄδοντες τοῦ ἀθλοῦ καὶ τὰς τύχας ἐν γένει τῶν Ἡρώων. Ὁ περιφημότετος τούτων τῶν ποιητῶν ἦτο ὁ Ὀμηρος, ὅστις ἔψαλλε διάφορα γεγονότα τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου καὶ τὰ παθήματα τοῦ Ὀδυσσεῦς, ἐπακροχόμενον ἐκ Τροίης εἰς Ἰθάκην, τὸ βασίλειόν του.

§ 12 Κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν.

Κόδορος, Ἀποικίαι.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου καὶ ἐξῆς ἐπὶ

ὀγδοήκοντά ἔτη συνέβησαν μεγάλαι ταραχαὶ ἐν Ἑλλάδι, καὶ πολλοὶ λαοὶ μετενάστευσαν αὐτοῦ ἐκ νέου.

Ἡ περιφημοτέρα μετανάστευσις τῶν χρόνων τούτων ἦτο ἡ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπιδρομὴ τῆς θρηνῆς φυλῆς τῶν Δωριέων, κατοικοῦσης μέχρι τότε περὶ τὴν Δωρίδα. Ἐπειδὴ οἱ ἀρχηγοὶ τούτων ἐνομίζοντο ἀπόγονοὶ τοῦ Ἡρακλέους, ἀπῆλθον μέρος τῆς Πελοποννήσου ὡς κληρονομίαν των, διότι κατήγοντο ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ ἥρωος Περσέως, βασιλέως τῶν Ἀργείων, καὶ κτήτορος τῶν Μυκηνῶν. Διαβάντες δὲ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, κατέκτησαν τὴν Μισσηνίαν, τὴν Λακωνικὴν καὶ τὴν Ἀργολίδα. Τὸ συμβεβηκὸς τούτου ὀνομάζεται Κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν (1104).

Μέρος τοῦ νικηθέντος λαοῦ ἤναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς ἄλλους πότους· ὅθεν πολλοὶ ἦλθον εἰς τὴν Ἀττικὴν· ἀλλ' οἱ Δωριεῖς καὶ ἐκεῖ τοὺς κατεδίωξαν. Ὅτε δὲ οἱ δύο στρατοὶ ὁ τῶν Δωριέων καὶ ὁ τῶν Ἀθηναίων εὐρέθησαν ἀντιπαρατεταγμένοι εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἔμεινον ὅτι ὁ γοησὸς ὑπέσχετο τὴν νίκην εἰς ἐκεῖνον ἐκ τῶν δύο λαῶν, οὐ τις οὐ βασιλεὺς ἐφρονέετο. Ὁ Κόδρος λοιπὸν, βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν, ἐνεδύθη φορέματα γεωργοῦ, καὶ λαθῶν δρέπανον εἰς τὴν χεῖρα καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ δωρικὸν στρατόπεδον, ἐκτύπησεν ἐπίτηδες στρατιώτην τινὰ, ὑπὸ τοῦ ὀποίου εὐθύς ἐφρονεύθη. Οἱ Δωριεῖς πληροφορηθέντες ὅτι ὁ φρονεθεὶς ἦτο ὁ Κόδρος, ἔντρομοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μικρὰ καὶ ἄγονος χώρα τῆς Ἀττικῆς δὲν ἠδύνατο νὰ θρέψῃ ὅλους τοὺς φυγόντας ἐκ τῆς Πελοποννήσου Ἴωνας, οὗτοι ἦλθον πέραν τοῦ Αἰγαίου πελάγους εἰς τὴν παρθίαν τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐκεῖ ἔκτισαν πολλὰς πόλεις. Αὗται δὲ εἶναι αἱ λεγόμεναι Ἴωνικαὶ ἀποικίαι (1104). Πρὸ τούτων εἶχον ἔλθει ἐκεῖ Αἰολεῖς καὶ Δωριεῖς, καὶ οἱ μὲν πρῶτοι ἐγκατεστάθησαν πρὸς βορρᾶν, οἱ δὲ δεύτεροι πρὸς μεσημβρίαν τῶν Ἴωνων. Καὶ

ἔκτισαν περιφήμους καὶ ὀνομαστάς πόλεις ἀποικιακὰς, οἷα ἡ Ἔφεσος, ἡ Σμύρνη, ἡ Φώκαια, ἡ Μίλητος. Ἐκ τῶν πόλεων δὲ τούτων ἔγειναν ἄλλαι πάλιν ἀποικίαι.

Αἱ ἀποικίαι κατέστησαν μὲ τὸν καιρὸν τόσον λαμπραὶ καὶ ἰσχυραὶ, ὅσον ἦσαν, καὶ αἱ μητροπόλεις τῶν οὕτω δὲ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς κατέστη τότε πρῶτος λαὸς τοῦ κόσμου, καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἀκόμη καὶ σήμερον καὶ θαυμάζονται καὶ σπουδάζονται.

§ 13. Σπάρτη καὶ Λυκοῦργος.

Οἱ εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ τὴν Ἀργολίδα ἐγκτασταθέντες Δωριεῖς εἶχον διώξει κατὰ μέγα μέρος ἐκεῖθεν τοὺς κατοίκους· οἱ δὲ καταλαβόντες τὴν Λακωνικὴν εἶχον ἀφήσει τοὺς αὐτόχθονας νὰ ζῶσιν εἰς τὸν τόπον τῶν, ὡς ὑπήκοοί των. Τινὲς μὲν τούτων τῶν λακωνικῶν φυλῶν, θελήσασαι ν' ἀποτινάξωσι τὸν ζυγὸν, ἠττήθησαν καὶ καθυπεδουλώθησαν, καὶ οὗτοι εἶναι οἱ κληθέντες Εἰλωτες. Ἦσαν τότε τρία εἶδη κατοίκων εἰς τὴν Λακωνικὴν — οἱ Δωριεῖς ἢ οἱ κύριοι, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἢ οἱ ὑπήκοι (περίοικοι) καὶ οἱ Εἰλωτες ἢ οἱ δούλοι. Οἱ Δωριεῖς συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Λακωνικῆς Σπάρτην, ὅθεν προῆλθε τὸ ὄνομα αὐτῶν Σπαρτιάται. Φοβούμενοι δὲ τὸ μῖσος τῶν ὑπηκόων των καὶ τῶν δούλων, εἶχον πάντοτε τὰ ὅπλα ἀνά χειρας ὡς στρατεύμα ἐπὶ ἐχθρικοῦ τόπου ἐστρατοπεδευμένον. Νομοθέτης δὲ τῶν Σπαρτιατῶν ἔγεινεν ὁ Λυκοῦργος.

Λέγουσιν οἱ ἀρχαῖοι, ὅτι οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Εὐνόμου, γεννηθεὶς κατὰ τὸν ἔννατον π. Χ. αἰῶνα. Ὅτε ἡ Σπάρτη κατεσπαράσαστο ὑπὸ ἐμφυλίων διχονοιῶν, ὁ πατήρ του, θέλων νὰ χωρίσῃ τοὺς διαπλεκτιζομένους, μαχαιρωθεὶς ἀπέθηνεν· ὁ δὲ πρωτότοκος ἀδελφός του Πολυδέκτης ἐτελεύτησεν ὡσαύτως πρόωρα,

καὶ ὁ Λυκοῦργος διετέλεσε βασιλεὺς, ἐν ᾧσῳ δὲν ἤξευρεν ὅτι ὁ Πολυδέκτης εἶχεν ἐγκαταλείψει ἐγκυον τὴν γυναῖκά του. Ἡ βασίλισσα ἐγκυμονοῦσα ἐπρότεινεν εἰς τὸν Λυκοῦργον νὰ θανατώσῃ τὸ ἔμβρυον ἂν ὑποσχεθῇ νὰ τὴν νυμφευθῇ. Οὗτος δὲ χάριν τῆς σωτηρίας τούτου, ἐξηπάτησεν αὐτὴν δι' ὑποσχέσεως ψευδοῦς, καὶ οὕτως ἔσωσε τὸν γεννηθέντα υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ του. Οἱ προὔχοντες ἐκ φθόνου διὰ τὴν φρονίμην διοίκησίν του κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνηλικιότητος τοῦ νέου βασιλέως, ὅστις ὠνομάσθη Χαρίλαος, τὸν ἠνάγκασαν νὰ φύγῃ. Περιηγηθεὶς δὲ πολὺν καιρὸν, ἐσπούδασε τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς νόμους πολλῶν ξένων ἐθνῶν. Μετὰ 18 δὲ ἐτῶν ἀπουσίαν ἐπιστρέψας εἰς Σπάρτην μὲ χρησμὸν παρὰ τοῦ δελφικοῦ Ἀπόλλωνος, ἐθνικοῦ θεοῦ τῶν Δωριέων, τοῖς ἔθεσεν ἄνευ ἀντιστάσεως νόμους, οἵτινες ἦσαν σύμφωνοι πρὸς τὰ ἀνέκαθεν ἦθη τοῦ δωρικοῦ φύλου.

§ 11. Νόμοι τοῦ Λυκοῦργου.

Ὁ Λυκοῦργος διετήρησε τὴν διανομὴν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας μεταξὺ τῶν δύο βασιλικῶν οἰκῶν, οἵτινες κατήγοντο ἐκ τοῦ Ἡρακλέους.

Οἱ βασιλεῖς τῶν Σπαρτιατῶν εἶχον πολὺ ὀλίγην δύναμιν, ὥφειλον νὰ ἐπαγρυπνῶσι μόνον περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, εἶχον δὲ καὶ θρησκευτικὰ τινὰ καθήκοντα καὶ τὴν διοίκησιν τῶν στρατευμάτων. Ὅλη ἡ ἐξουσία ἦτο εἰς χεῖρας τῆς γερουσίας, ἥτις ἦτο συνέδριον ἐξ εἴκοσι καὶ ὀκτώ γερόντων, ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκ τῶν ὑπὲρ τὰ ἐξήκοντα ἔτη γεγονότων· συνεδρίαζον δὲ μετ' αὐτῶν καὶ οἱ δύο βασιλεῖς. Γενικὴ συνέλευσις τῶν πολιτῶν (ἄλῖα λεγομένη,) συνορχομένη καθ' ἕκαστον μῆνα περὶ τὴν νέαν σελήνην, ἐψήφισε τὰ ὑπὸ τῆς γερουσίας προτεινόμενα ψηφίσματα. Οἱ ἔφοροι, ἀρχὴ μετὰ ταῦτα δημιουργηθεῖσα, κατέστησαν εἰς τοὺς τελευταίους χρό-

νου· οί ἀληθεῖς κύριοι εἰς τὴν Σπάρτην, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς τοὺς ἐπέβοντο καὶ τοὺς ἐφοβοῦντο.

Ὁ Λυκοῦργος ἤθελε νὰ καταστήσῃ ἐντελεστάτην ἰσότητά μεταξὺ τῶν Σπαρτιατῶν. Διὰ νὰ κατορθώσῃ λοιπὸν τοῦτο, διεμερίρασεν ὅλας τὰς γαίας τῶν εἰς τότους κλήρους, ὅσοι ἦσαν καὶ οἱ πολῖται, δηλαδὴ 9000, καὶ ἀπηγόρευσε διὰ παντός τὴν διανομὴν ἢ πώλησιν αὐτῶν τῶν κλήρων, ἵνα μὴ ἀπωλέτῃ μηδεὶς Σπαρτιάτης τὸν ἰδικόν του, καὶ ἵνα μὴ ἀποκτῶσιν ἄλλοι πρῖσσοτέρους, διότι ἤθελε νὰ μὴ ὑπάρχωσιν οὔτε πένητες, οὔτε πλούσιοι.

Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀπηγόρευσε τὴν πολυτέλειαν, τὰς τέχνας, τὰ γράμματα, τὸ ἐμπόριον, τὸ χρυσοῦν καὶ τὸ ἀργυροῦν νόμισμα, συγχωρήτας μόνον βρῦν καὶ σιδηροῦν. Συνέστησε τὰ συσσίτια, ὅπου ἐπεκράτει πάντοτε μεγάλη λιτότης, καὶ τῶν ὁποίων δὲν ἦτο συγκεχωρημένον εἰς οὐδένα οὐδ' εἰς αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς, νὰ μὴ μετέχωσιν. Ὁ Λυκοῦργος ὑπέβαλε τοὺς πολῖτας ὅλους εἰς συνεχεῖς ἀσκήσεις, διότι ἤθελε νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς στρατιώτας ἀνδρείους, καὶ εἰς τοῦτο ἐπέτυχε τῷ ὄντι.

Ἄνατροφή τῶν ἄρρένων.

Οἱ ἄρρένες ἦσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς πολιτείας. Ὁ γεννηθεὶς δύτιμορφος καὶ μὴ τέλειος ἐθανκτώνετο, ἐπειδὴ δὲν θά ἐγένετο καλὸς στρατιώτης. Ἀνετρέφοντο δὲ διὰ τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν μὲ σκληραγωγίαν· ἐπεριπάτουν ἀνυπόδητοι καὶ ἐφόρουσαν τὸ αὐτὸ φόρεμα θέρος καὶ χειμῶνα, ὡς στρῶμα μετεχειρίζοντο καλάμια κοπτόμενα ὑπ' αὐτῶν τούτων ἐκ τοῦ Εὐρώτα· τροφήν δὲ ἐλάμβανον ὀλίγην, διὰ νὰ ἀναγκάζωνται νὰ κλέπτωσι διὰ δόλου καὶ ἐπιτηδεϊότητος ὅ,τι ἠδύνατο νὰ προκαλῆ τὴν ὄρεξιν τῶν ὅστις δὲ ἐφωρᾶτο κλέπτων, ἐτιμωρεῖτο, οὐχὶ ὡς ἔνοχος, ἀλλ' ὡς ἀνεπιτηδεῖος, καὶ τοῦτο διὰ νὰ γυμνάζωνται ν' ἀνιχνεύωσιν ἐν καιρῷ πολέμου τὸν ἐχθρὸν διὰ τῶν δό-

λων, τοὺς ὁποίους ἐξετέλουν εἰς τὴν μικρὰν τῶν ἡλικίαν, διὰ νὰ εὐρίσκωσι τὴν τροφήν τῶν. Μετὰ τὴν ἄκραν φιλοπατρίαν καὶ τὴν καταφρόνησιν τοῦ πόνου καὶ τοῦ θανάτου, ἐδιδάσκοντο πρὸ πάντων νὰ σέβωνται τοὺς γέροντας· τοῦτο δὲ ἦτο ἀναγκαιότατον εἰς πόλιν, ὅπου σχεδὸν ὅλοι οἱ ἄρχοντες ἦσαν γέροντες, καὶ ὅπου οἱ νόμοι, οἵτινες δὲν ἦσαν γραπτοί, ἀπηγγέλλοντο ἐκ στόματος τῶν πρεσβυτέρων.

Κατὰ τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας τῶν οἱ ἄρρενες ἐγίνοντο παραδεκτοὶ εἰς τὸ στράτευμα καὶ ἐξετέλουν ὑπηρεσίαν στρατιωτικὴν εἴτε ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Λακωνικῆς, εἴτε ἐκτὸς αὐτῆς. Κατὰ τὸ τριακοστὸν ἐνυμφεύοντο καὶ ἀπελάμβανον τὰ πολιτικὰ δίκαια· ὁ δὲ μὴ νυμφεύόμενος κατεφρονεῖτο. Κατὰ τὸ ἐξηκοστὸν, τὸ στρατιωτικὸν τῶν στάδιον ἔληγεν· ἐνησχολοῦντο δὲ τότε περὶ τὴν διαχείρησιν τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ τὴν ἀνατροφήν τῶν παιδῶν τῆς πολιτείας.

Καὶ τῶν γυναικῶν ἡ ἀνατροφή ἦτο ἐπίσης σκληρὰ καὶ δὲν εἶχον αὐταὶ παντελῶς ἀδυναμίας μητρικάς. Ὅθεν παραδίδουσά τις τὴν ἀσπίδα εἰς τὸν υἱὸν τῆς ἐκστρατεύοντα τοῦ εἶπεν «ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τὰν» δηλ. ἢ ταύτην τὴν ἀσπίδα διαφύλαττε γενναίως, μαχόμενος καὶ φονεύων τοὺς ἐχθρούς, εἰ δὲ μὴ, φονευμένον νὰ σὲ μετακομίσωσιν ἐπάνω εἰς αὐτήν. Ἐν γένει οἱ Σπαρτιᾶται προετίμων τὸν ἐνδοξὸν θάνατον παρὰ τὴν ἄτιμον ζωὴν.

Ἡ τῶν τεχνῶν περιφρόνησις, Εἴλωτες,
θάνατος Λυκούργου.

Ἐκτὸς τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἀσκήσεων, δι' ὧν κατηρτίζετο ὁ Σπαρτιάτης, μόνως ἐνασχολήσεις του εἶχε τὸ κυνήγιον καὶ τὴν συνομιλίαν εἰς δημοσίους τόπους, ὅπου συνείθιζε νὰ ὁμιλῇ ὀλίγα καὶ φρόνιμα λόγια, καὶ τοῦτο ὠνομάζετο *λακωνισμός*.

Οὕτως ὁ Λυκοῦργος ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ τοὺς Σπαρτιάτας ὅπως ἡ θέσις των ἀπῆται νὰ ἦναι, δηλ. λαὸν στρατιωτικόν. Εἰς τὰς τέχνας δὲ κατεγίνοντο οἱ περίοικοι Λακεδαιμόνιοι. Αἱ δὲ κοινὰ ἔργασίαι ἀφέθησαν εἰς τοὺς Εἰλωτας, δούλους τοῦ κράτους, οἵτινες ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν διὰ τοὺς δεσπότης των· ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπολέμουν πλησίον αὐτῶν, ἀλλ' ἐφρόντιζον οἱ Σπαρτιᾶται νὰ δολοφονῶσιν ἐνίοτε αὐτούς διὰ τῆς λεγομένης κρυπτείας, φοβούμενοι τὸν πληθυσμὸν καὶ τὴν ἀνδρείαν των.

Διηγοῦνται ὅτι ἀφοῦ εἶδε παραδεδεγμένους τοὺς νόμους τοῦ ὁ Λυκοῦργος, ἐξώρκισε τοὺς βασιλεῖς, τοὺς γερουσιασὰς καὶ ὅλους τοὺς πολίτας νὰ μὴ μεταβάλωσι μηδένα ἐξ αὐτῶν μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς του. Διὰ νὰ μὴ ἀπαλλάξῃ δὲ τοὺς συμπολίτας του ἐκ τοῦ ὄρκου των ἀσιτήσας ἀπέθανε εἰς τὰ ξένα.

§ 15. Οἱ Μεσσηνιακοὶ πολέμοι. (743.—723.)

Πρῶτος.

Οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ Μεσσήνιοι ἦσαν τῆς αὐτῆς φυλῆς, δηλαδὴ Δωριεῖς· ἀλλὰ βίαιαι συγκρούσεις μεταξὺ των τοὺς ἀποκατέστησαν ἐχθροὺς ἀδιελλάκτους. Κατὰ τὸ 742 π. Χ. οἱ Σπαρτιᾶται ἐκυρίευσαν ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν τῶν Μεσσηνίων Ἄμφειαν, καὶ ἤρχισεν ἐκ τούτου πόλεμος.

Οἱ Μεσσήνιοι, μὴ ὄντες συνειθισμένοι εἰς αὐστηρὰν πειθαρχίαν, ὡς οἱ Σπαρτιᾶται, δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντισταθῶσιν εἰς αὐτούς· ὅθεν κατηναγκάσθησαν μετ' ὀλίγον νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς πόλεις των καὶ νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὸ φρούριον Ἰθώμην. Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, τὸ ὁποῖον ἠρώτησαν, πῶς νὰ σωθῶσιν, ἀπεκρίθη· « Νὰ

ἐκλέξωσι διὰ κλήρου κόρην ἄχραντον ἐκ τοῦ αἵματος τῶν Αἰπυτιδῶν, ἐν ἀποτυχίᾳ δὲ ἠδύνατο νὰ πάρωσιν ἄλλην κόρην ἐξ ἄλλης οἰκογενείας, διδούσης αὐτὴν ἔκουσίως εἰς σφαγὴν, καὶ νὰ θυσιάσωσιν αὐτὴν εἰς τοὺς καταχθονίους δαίμονας. » Ἐπειδὴ δὲ ὁ κλῆρος ἔπεσεν ἐπὶ τὴν θυγατέρα τοῦ Λυκίσκου, ὁ πατὴρ τῆς, διὰ νὰ τὴν σώσῃ κατέφυγε μετ' αὐτῆς εἰς Σπάρτην, καὶ ὁ λαὸς ἔμεινε καταπεπληγμένος διὰ τοῦτο. Τότε ὁ ἐκ τοῦ γένους τῶν Αἰπυτιδῶν Ἀριστόδημος, ἄνθρωπος ἰσχυρὸς καὶ πολεμιστὴς ἔνδοξος, προσφέρει ἔκουσίως τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θυγατέρα. Πεισισμένος δὲ ὁ λαὸς, ὅτι ἡ φρικτὴ αὕτη θυσία ἐξεπλήρωσε τὸν χρησμὸν, ἐτράπη εἰς τελετὰς καὶ ἑορτάς· οἱ δὲ Σπαρτιᾶται, πισεύσαντες εἰς τὸ γινόμενον, ἔπαυσαν ἐπὶ τινα ἔτη ἀπὸ τοῦ νὰ πολεμῶσιν.

Ὅτε δὲ ὁ πόλεμος ἀνενεώθη, ὁ βασιλεὺς Εὐφάνης ἐθανατώθη, καὶ ὁ Ἀριστόδημος ἐξελέχθη βασιλεὺς ἀντ' αὐτοῦ. Ἐπὶ ἕξ ἔτη ἀκόμη ξέζηκολούθησεν οὗτος γενναίως τὴν ἀντίστασιν· ἀλλ' ἐπὶ τέλους βλέπων ματαιουμένως τὰς ἐλπίδας του, καὶ ἀναλογιζόμενος ὅτι ἀνωφελῶς ἐθυσίασε τὴν θυγατέρα του, ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ τρομακτικῶν ὀνείρων παρακινούμενος πύτοχειριάσθη ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς.

Δεύτερος Μεσσηνιακὸς πόλεμος (685—666).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστοδήμου ἡ ἰθὴμη ἔπεσεν, εἰς δὲ τοὺς Μεσσηνίου, ἐπετράπη ὑπὸ τῶν νικητῶν τῶν Σπαρτιατῶν νὰ μένωσιν εἰς τὸν τόπον των, ἐπὶ συνθήκῃ νὰ πέμπωσιν εἰς τοὺς Σπαρτιᾶτας τὸ ἥμισυ τοῦ θερισμοῦ των, εἰς δὲ τὰς κηδεῖας τῶν βασιλέων καὶ μεγιστάνων νὰ ἔρχωνται εἰς τὴν Σπάρτην ἄνδρες, τε καὶ γυναῖκες, μελανοφοροῦντες καὶ καταναγκαστικῶς κλαίοντες διὰ τὸν θάνατον τῶν δυναστῶν αὐτῶν.

Μία ὀλόκληρος γενεὰ εἶχεν ἤδη ζῆσει οὕτω μὲ λύπην καὶ κατασχύνῃν, ὅτε ἐφάνη νέος ἦρωας, ὁ Ἀριστομέ-

νης, ὅστις, διεγείρας ὅλον τὸν λαόν, προσέβλεπε τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ἀνέκτησε τὴν Μεσσήνην. Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἀνεχώρησε μόνος, καὶ διαπεράτας τὰ ὄρη καὶ εἰσελθὼν τὴν νύκτα εἰς τὴν Σπάρτην, ἀνέθηκεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Χαλκιοῖκου ἀσπίδα μὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν: « Ὁ Ἀριστομένης τῆ Ἀθηνᾶ ἐκ τῶν λαφύρων τῶν Λακεδαιμονίων. »

Ἡ Σπάρτη ἔντρομος ἠρώτησε τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Τοῦτο δὲ ἀπεκρίθη ὅτι αὕτη ὄφειλε νὰ ζητήσῃ ἀρχηγὸν παρὰ τῶν Ἀθηναίων. Αἱ Ἀθηναὶ δὲν ἤθελον μὲν νὰ συνεργήσωσιν εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς Σπάρτης, δὲν ἐτόλμων ὁμῶς καὶ ν' ἀντισταθῶσιν εἰς τὰς προσταγὰς τοῦ μαντείου· ὅθεν ἐπεμψαν εἰς τὴν Λακεδαίμονα τὸν Τυρταῖον, χυλὸν γραμματοδιδάσκαλον, ὅστις ὁμῶς, ὡν ἔως τότε ἄγνωστος ποιητὴς ἄριστος, διὰ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ καθησύχασε τὰς ἐσωτερικὰς διχονοίας τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἐνεψύχωσεν ὅλων αὐτῶν τὰς καρδίας.

Ἀνδρία τοῦ Ἀριστομένου.

Κατὰ τὴν πεδιάδα Στενοκλήρου ὁ Ἀριστομένης διὰ τῆς ἀνδρίας του ἐνίκησε τοὺς Σπαρτιάτας. Ὦν δὲ ῥιψοκίνδυνος, ἐπεσέ ποτε εἰς χεῖρας ἑπτὰ Κρητῶν, ὄντων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Σπάρτης· ἀλλ' ἐν ᾧ οὗτοι διενυκτέρευον νύκτα τινα εἰς ζένην οἰκίαν, νέχ τις κόρη ἐγκατοικοῦσα ἐκεῖ, μεθύσασα τούτους, ἔλυσε τὰ δεσμὰ τοῦ ἥρωος. Ὅστις, φονεύσας τοὺς Κρητὴς ἐσώθη, καὶ ἔπειτα εἰς ἀνταμοιβὴν ὑπαὶ ἤρυσσε τὴν νέαν κόρην μὲ ἓνα τῶν υἱῶν του, τὸν Γαργόν. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους νικηθεὶς διὰ προδοσίας τοῦ συμμάχου του βασιλέως τῶν Ἀρκάδων, ἠναγκάσθη ν' ἀποχωρήσῃ εἰς τὸ ὄρος τῆς Εἴρας, τὴν ὁποίαν ὑπερήσπιτεν ἔνδεκα ἔτη καὶ πολλάκις ὑπερίσχυσεν ἐξερχόμενος καὶ ἐφορμῶν καὶ μέχρι τῶν ἐνδοτέρων τῆς Λακωνικῆς.

Δι' ἐφόδου δὲ γενομένης νύκτα ἐν καιρῷ βροχῆς καὶ τρι-

χυμίας ἐκυρίευσαν οἱ Σπαρτιαῖται τέλος τὴν Εἴρων, ἄφησαν δὲ τοὺς Μεσσηνίους ἐκ συμπαθείας ἀνενοχλήτους ἢ ἀναχωρήσωσι μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδῶν των (668).

Οἱ πλείστοι τούτων ἔφυγον τότε εἰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας, οἱ δὲ ἀπομείναντες ἐγένοντο ὑπήκοοι τῶν Σπαρτιατῶν. Τινὲς διαβάντες ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν υἱῶν τοῦ Ἀριστομένους εἰς Ἰταλίαν ἐκτίσαν τὴν μέχρι τῆς σήμερον ὀμώνυμον αὐτῶν πόλιν Μεσσήνην. (Ἴδε § 30). Αὐτὸς δὲ ὁ Ἀριστομένης μετέβη εἰς Ῥόδον καὶ ἐκεῖ σπείρων μῖσος κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν ἀπέθανε.

§ 16. Αἱ Ἀθηναὶ ἀπὸ τοῦ Κόδρου μέχρι τοῦ Πεισιστράτου.

* Ἀρχοντες (1045), Νομοθεσία, Κυλώνειον ἄγος.

Αἱ Ἀθηναὶ ἦσαν ἡ κυρίως μητρόπολις τοῦ Ἰωνικοῦ φύλου, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκαυχῶντο ὅτι ἦσαν αὐτόχθονες, ἐπειδὴ καμμία ἄλλη φυλὴ δὲν ἀνεμίχθη μετ' αὐτῶν, οὐδὲ τοὺς ἐδίωξε κενεὶς ἐκ τῆς χώρας των, διότι ἦτο λεπτόγεως καὶ ἄγονος καὶ οὐδεὶς τὴν ἐξήλευεν ἕνεκα τούτου.

Ὅτε ὁ Κόδρος, ὡς προεῖρηται, ἐθυσιάσθη ὑπὲρ τοῦ λαοῦ του, οἱ Ἀθηναῖοι ἐκήρυξαν ὅτι οὐδεὶς εἶναι ἄξιος μετ' αὐτὸν νὰ βασιλεύσῃ καὶ οὕτω κατήργησαν τὴν βασιλείαν (1044). Ἀντὶ δὲ ἐνὸς βασιλείως κληρονομικοῦ, ἀνεδεικνύετο πλέον ἐν Ἀθήναις εἰς ἄρχων ὑπεύθυνος καὶ ισόβιος. Πρῶτος δὲ τοιοῦτος ἄρχων μετὰ τὸν Κόδρον ἐγένετο ὁ υἱὸς του Μεδων. Μετὰ δὲ τοῦτον ἔλαβον διαδοχικῶς καὶ κατὰ κληρονομίαν τὴν ἀρχὴν ἕνδεκα ἄλλοι ἀπὸ τοῦ Κόδρου καταγόμενοι, τῶν ὁποίων τελευταῖος ἦτο ὁ Ἀλκμαίων. Ἀπὸ δὲ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν (752 π. Χ.) ἡ διάρκεια τῆς ἀρχοντείας περιορίσθη εἰς δέκα ἔτη, καὶ ἀπὸ τοῦ

683 π. Χ. εἰς ἓν μόνον ἔτος, καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ ἔτους ἀντί ἐνός ἐξελέγοντο ἐννέα ἄρχοντες, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν πρῶτος ἐλέγετο ἐπώνυμος, διότι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐγράφετο εἰς τὰς δημοσίας πράξεις κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἀρχοντείας του· ὁ δὲ δεύτερος ἐλέγετο βασιλεὺς, καὶ εἶχε τὴν ἐπιτασίαν τῶν ἱερῶν· ὁ τρίτος ἐλέγετο πολέμαρχος, καὶ κύριον ἔργον εἶχε τὰ πολεμικά· οἱ ἕξ δὲ ἄλλοι ἐλέγοντο θεσμοθέται καὶ εἶχον καθήκοντα νομολογικά.

Ἡ πολυμελής αὕτη κυβέρνησις δὲν ἠδυνήθη νὰ προλάβῃ ἢ νὰ περιστείλῃ τὰς ταραχάς, διότι οἱ λεγόμενοι Εὐπατρίδαι (εὐγενεῖς) ἔχοντες τὴν ἐξουσίαν, κατεδυνάστευον τὸν λαόν· ὅθεν προσεκλήθη τὸ (624) π. Χ. ὡς νομοθέτης ὁ Δράκων· ἀλλὰ συνέταξε νόμους τοσοῦτον αὐστηροῦς, ὥστε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῶσιν (624)· ἐλέχθη δὲ ὀρθῶς ὑπὸ τινων, ὅτι τοὺς ἔγραψε μὲ ἀῖμα καὶ ὄχι μὲ μελάνην· ὅθεν ἐξηκολούθουν αἰ ἀταξίαι. Τότε φιλόδοξός τις, ὁ Κύλων ἐδοκίμασε νὰ λαβῇ τὴν ἐξουσίαν ὡς τύραννος (612), καταλαβὼν τὴν Ἀκρόπολιν, ἀλλ' ἐπολιορκήθη ὑφ' ὅλου τοῦ λαοῦ· κατώρθωσεν ὅμως νὰ δραπετεύσῃ, οἱ δὲ ὀπαδοὶ του ἐκάθισαν ἰκέται παρὰ τὸν βωμὸν τῆς Ἀθηναίας. Ἀλλ' ὁ Ἄρχων Μεγακλῆς δι' ἀπάτης, εἰπὼν, ὅτι οὐδένα τάχα ἔχουσι φόβον, τοὺς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ καὶ οὕτω ὁ λαὸς τοὺς ἐθανάτωσε, καί τινας καταφυγόντας εἰς ἄλλο ἱερὸν τῶν Εὐμενίδων, τοὺς κατέσφραξαν ἐκεῖ σχεδὸν ὅλους.

Λοιμὸς συμβῆκε μετ' ὀλίγον, ἐφάνη ὡς ἐκδίκησις τῶν θεῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἱερὸν εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι ἐκδίασει καὶ μολύβει. Ἄνθρωπος δὲ τις σεβάσμιος, ὁ σοφὸς Ἐπιμενίδης, προσκληθεὶς ἐκ Κρήτης, ἐτέλεσε θυσίας καὶ ἐκαθάρισε τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ μιάσματος αὐτοῦ, ὅπερ ὠνομάσθη Κυλώνειον ἄγος. Ὅτε δὲ ἀνεχώρει εἰς Κρήτην, συνισθούλευσε τοὺς Ἀθηναίους ν' ἀκούσωσι τὰς συμβουλάς τοῦ συμπολίτου αὐτῶν Σόλωνος.

Σόλων καὶ οἱ νόμοι του.

Ὁ Σόλων καταγόμενος ἐκ τοῦ Κόδρου, ὠφέλησε πολὺ τὴν πατρίδα του. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀφοῦ πολλάκις ἠττήθησαν προσπαθοῦντες, ν' ἀνακτήσωσι τὴν Σαλαμίνα παρὰ τῶν Μεγαρέων, εἶχον ψηφίσει ποινὴν θανάτου κατὰ παντός, ὅστις ἤθελεν εἰς τὸ ἐξῆς προτείνει νὰ προσβάλωσιν ἐκ νέου τὴν νῆσον ταύτην. Ὁ Σόλων, ὑποκριθεὶς τὸν παράφρονα ἐπὶ τινα καιρὸν ἐπιτηδειότατα, ἐξέρχεται τέλος εἰς τὴν ἀγορὰν ὡς τοιοῦτος, καὶ μεγαλοφώνως ἀπαγγέλλει στίχους τινὰς ἀρχομένους οὕτως: Ἦλθον ὡς κῆρυξ ἐκ τῆς περιποθήτου Σαλαμίνας, καὶ θέλω νὰ σᾶς εἶπω ἀρμονικοὺς στίχους, ἀντὶ ἄλλων δημηγοριῶν κλπ.» Ὡς παράφρονα δὲ οὐδεὶς τὸν παρηνώχλησεν· ἀλλ' ὅταν ἐτελείωσεν, ὁ λαὸς, ἐνθουσιασθεὶς καὶ ἀψηφήσας τὸν νόμον, ἔδραμεν εἰς τὰ ὄπλα, διώρισεν ἀρχηγὸν τὸν ποιητὴν καὶ ἀνέκτησε τὴν Σαλαμίνα. Τῷ δὲ 595 ἔτει ἐνεπιστεύθησαν εἰς αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν φροντίδα τῆς μεταβολῆς τῶν νόμων των.

Ὁ Σόλων λοιπὸν ἔγραψε νέους νόμους. Διὰ ν' ἀνακουφίσῃ τοὺς πτωχοὺς δι' αὐτῶν ἠλάττωσε τοὺς τόκους, διέταξεν ὥστε τὰ κτήματα τοῦ ὀφειλέτου καὶ οὐχὶ τὸ ἄτομόν του νὰ ἐνυποθηκεύωνται διὰ τὸ χρέος του· ἐπομένως ἠλευθέρωσεν ἅπαντας ἐκείνους, οἵτινες εἶχον κατασθῆ δοῦλοι ἕνεκα χρέους. Ἐτροποποίησε δὲ τὴν διατίμησιν τῶν νομισμάτων κατὰ τὸ συμφέρον καὶ τῶν ὀφειλετῶν καὶ τῶν δανειστῶν. Ἐπειτα δὲ, χωρὶς νὰ καταργήσῃ τὴν εἰς 4 φυλάς διαίρεσιν, διήρσε τὸν λαὸν εἰς τέσσαρας τάξεις, κατὰ τὴν περιουσίαν ἐκάστου, εἰς πεντακοσιομεδίμνους, ἰππεῖς, ζευγίτας καὶ θῆτας. Οἱ θῆτες, ἔχοντες ὀλίγην περιουσίαν ἢ οὐδὲν, ἦσαν ἐξηρημένοι φόρων, ἀλλὰ καὶ ἀπεκλείοντο τῶν δημοσίων ὑπουργημάτων καὶ μόνον εἶχον εἴσοδον εἰς τὴν ἐκκλησίαν

τοῦ δήμου μετὰ τῶν τριῶν ἄλλων τάξεων, ἔχουσῶν πάντα τὰ δημόσια ὑπουργήματα, πλὴν τοῦ τῶν ἐννέα ἀρχόντων, οἵτινες ἐξελέγοντο ἐκ μόνης τῆς πρώτης τάξεως. Ἐκ τῶν τριῶν προσέτι πρώτων τάξεων ἐξελέγοντο κατ' ἔτος τὰ τετρακόσια μέλη (100 ἐξ ἑκάστης φυλῆς) τῆς βουλῆς, ἣτις προσέτεινε προβουλευήματα, τὰ ὅποια, ἂν παρεδέχετο ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου, ἐγίνοντο νόμοι ἢ ψηφίσματα καὶ ἐξετελοῦντο. Ἡ δὲ ἐξ Ἀρείου Πάγου Βουλῆ, συγκροτούμενη ὑπὸ τῶν ἀποχωρούντων τῆς ἀρχῆς ἐννέκ ἀρχόντων τῶν καλῶς ἐκτελεσάντων τὰ καθήκοντά των, ἦτο τὸ ἀνώτατον δικαστήριον. Τὰ ἄλλα δικαστήρια συνεκροτοῦντο ἐκ πολυαριθμῶν κληρωτῶν πολιτῶν.

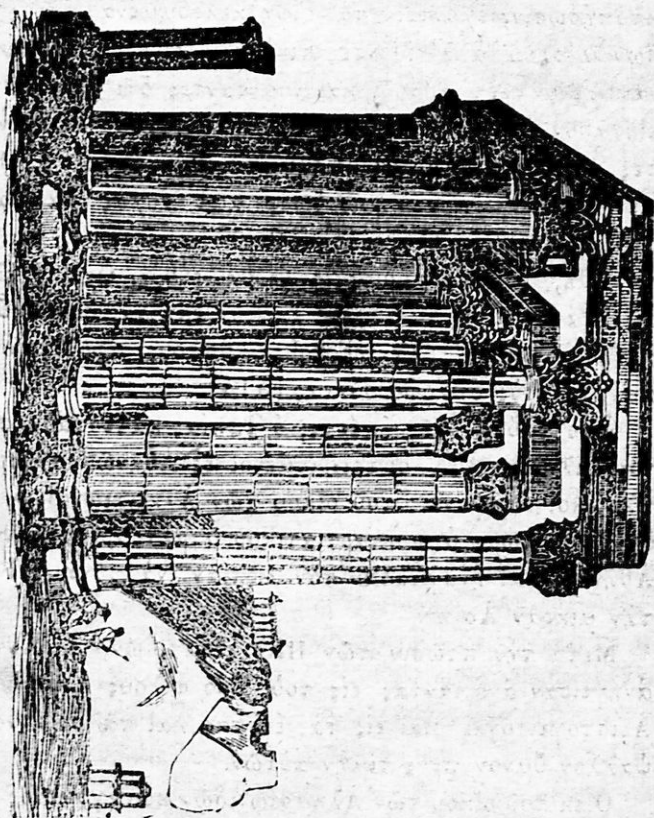
§ 17. Ὁ Πεισίστρατος καὶ οἱ υἱοὶ του.

(561—510).

Ἀφ' οὗ ὁ Σόλων ἔθηκε τοὺς νόμους του ἀπεμακρύνθη τῆς πατρίδος του διὰ νὰ μὴ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ τοὺς μεταβάλῃ· ἀλλ' ὁ συγγενὴς του Πεισίστρατος διὰ βραδουργιῶν ἰδιοποιήθη ἀρχὴν ἀνωτέραν τῆς τῶν ἀρχόντων ὡς ἐξῆς. Ἐβάνη ποτὲ τρέγων εἰς τὴν ἀγορὰν αἵματωμένος ὅλος ἐξ ἑλαφρᾶς πληγῆς, τὴν ὅποιαν ἔλαμεν ὁ ἴδιος εἰς ἑαυτὸν, ἐφώναζε δὲ ὅτι οἱ ἐχθροὶ τοῦ λαοῦ ἠθέλησαν νὰ τὸν δολοφονήσωσιν· ὅθεν ὁ λαὸς ἔδωκεν εἰς αὐτὸν παρευθὺς σωματοφύλακας· διὰ τῆς συνδρομῆς τούτων κυριεύσας τὴν Ἀκρόπολιν ὁ Πεισίστρατος ἔγεινε τύραννος. Δις διωχθεὶς ὑπὸ τῶν ἀντιζήλων του, κατώρθωσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 538 μέχρι τοῦ 528 π. Χ. ἔτους διετήρησε τὴν ἐξουσίαν ἀνενοχλήτως καὶ ἐν εἰρήνῃ. Ἡ τυραννία αὐτοῦ ἦτο ἠπία, φιλοδίκαιος καὶ φίλη τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Ἦρχισε νὰ κτίζῃ μνημεῖά τινα πρὸς καλλωπισμὸν τῶν

Ἀθηνῶν, συνέστησε τὴν πρώτην δημοσίην βιβλιοθήκην ἐν Ἑλλάδι, προσέταξε δὲ καὶ συνηρμολογήθησαν τὰ ποιήματα τοῦ μεγάλου τῆς Ἑλλάδος ποιητοῦ Ὁμήρου, καὶ ὤρισε νὰ ἀναγινώσκονται ἐν τῇ ἐορτῇ τῶν μεγάλων *Παραθηναίων*, τελουμένων κατὰ πενταετίαν ἐν Ἀθήναις. Ὁ αὐτὸς δὲ ἤρχισε καὶ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ ἐν Ἀθήναις τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, τὸν ὅποιον ἀπετελείωσεν ὁ Ἀδριανός. Τοῦ ναοῦ τούτου σώζονται νῦν δέκα καὶ ἕξ κίονες.

Κίονες τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς.

Οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Πεισιστράτου, Ἰππίας καὶ Ἰππάρχος,

τὸν διεδέχθησαν (527) καὶ διώκησαν, ὡς ὁ πατὴρ των, μέχρι τοῦ 514, ὅποτε ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων, ἐκδικοῦντες ἀτομικὴν τινὰ ὕβριν, συνώμοσαν μετ' ἄλλων ἐχθρῶν τῶν Πεισιστρατιδῶν νὰ τοὺς δολοφονήσωσι· περιέμενον δὲ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ των τὴν ἑορτὴν τῶν μεγάλων Παναθηναίων. Ἐλθούσης τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὁ Ἴππίας μετὰ τῶν φυλάκων του ἐτακτοποίει τὴν πομπὴν τῆς ἑορτῆς ἐν τῷ Κεραμεικῷ, ἔξωθεν τῆς πόλεως, προὐχώρουν ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων διὰ νὰ τὸν κτυπήσωσιν, ἔχοντες τὰ ξίφη κεκρυμμένα ἐντὸς κλάδων μύρτου· ἀλλ' ἰδόντες τινὰ τῶν συνωμοτῶν συνδιαλεγόμενον μετ' αὐτοῦ, καὶ νομίσαντες ὅτι ἐπροδόθησαν, εἰσῆλθον ἐσπευσμένως εἰς τὴν πόλιν, ὅπου ἀπαντήσαντες τὸν Ἴππαρχον τὸν ἐπλήγωσαν θανατηφόρως. Καὶ ὁ μὲν Ἀριστογείτων κατώρθωσε κατ' ἀρχὰς νὰ διαφύγη τοὺς φύλακας, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ συνελήφθη καὶ ἐθανατώθη, ὁ δὲ Ἀρμόδιος ἐφονεύθη εὐθύς. Ὅτε ἡ εἰδησις αὕτη ἀνηγγέλθη μυστικῶς εἰς τὸν Ἴππίαν, συνέλαβεν ἐπιτηδείως καὶ ἐφυλάκισε τοὺς ὑπόπτους, ἀφοῦ ἀφώπλισε πάντας τοὺς ὀπλοφοροῦντας (514).

Ἀπὸ ταύτης τῆς ἡμέρας, ὁ Ἴππίας κατεστάθη τύραννος σκληρὸς. Ἀλλ' οἱ ἐξωρισμένοι ἐξ Ἀθηνῶν ἰσχυροὶ καὶ πλούσιοι ἀπόγονοι τοῦ οἴκου τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν, βοηθούμενοι τῶρξ ὑπὸ σπαρτιατικοῦ στρατοῦ, εἰσῆλθον εἰς Ἀθήνας καὶ ἠνάγκασαν τὸν Ἴππίαν νὰ φύγη (510) εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Πεισιστρατιδῶν, οἱ Ἀθηναῖοι ἀνήγειραν ἀνδριάντας εἰς τοὺς δύο φίλους Ἀρμόδιον καὶ Ἀριστογείτονα, καὶ εἰς τὰς ἑορτὰς καὶ τὰ συμπόσια ἔψαλλον ὕμνον πρὸς τιμὴν αὐτῶν.

Ὁ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν καταγόμενος Κλεισθένης ἔλαβε τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν ἐν Ἀθήναις, ἀναδειχθεὶς δηλαδὴ ἄρχων ἐπώνυμος. Οὗτος διήρσεσ πάντας

τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς εἰς δέκα φυλάς, καταργήσας τὴν εἰς 4 φυλάς παλαιὰν διαίρεσιν. Τὰς φυλάς ὑποδιήρουν εἰς δήμους. Ἐκαστος δὲ πολίτης ἦτο ὑπόχρεω·ς νὰ καταταχθῆ εἰς ἓνα τῶν δήμων· ἔδωκε δὲ δικαιώματα εἰς τὸν λαόν, τὰ ὅποια εἶχον πρότερον μόνοι οἱ εὐπατρίδαι, καὶ διέταξε τὸν ὀστρακισμόν (ἐξορίαν) τῶν ὑπόπτων διὰ τὴν φιλοδοξίαν τῶν πολιτῶν.

Ἐπὶ τῆς διοικήσεως τοῦ Κλεισθένους, καὶ κατὰ τὰ εἰκοσι μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ἰππίου ἔτη, οἱ Ἀθηναῖοι ἔδειξαν ἀπροσδόκητον δραστηριότητα. Ἀπέκρουσαν σπαρτιατικὸν στράτευμα, θέλον νὰ συστήσῃ τὴν τυραννίαν καὶ νὰ καταστήσῃ τύραννον Ἰσαγόραν τινὰ φατριάρχην Ἀθηναῖον (506 π. Χ.), προσέβαλον τοὺς Βοιωτοὺς, καὶ κατέκτησαν μέρος τῆς Εὐβοίας, ἐν ᾧ εἰς τῶν συμπολιτῶν των, ὁ Μιλτιάδης ὁ υἱὸς τοῦ Κυψέλου, ὑπέταξε τὴν νῆσον Ἀῆμον, καὶ κατέστη τύραννος τῆς Θρακικῆς χερσονήσου.

§ 18. Πρῶτος μηδικὸς πόλεμος.

(493 — 490).

Μιλτιάδης, Θεμιστοκλῆς, Ἀριστείδης.

Τὰς εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν ἐλευθέρως μέχρι τινὸς ἑλληνικὸς ἀποικίας εἶχον καταστήσει πρότερον μὲν οἱ Λυδοὶ ὕστερον δὲ οἱ Πέρσαι ὑποτελεῖς εἰς αὐτοὺς καὶ εἶχον ἐγκαταστήσει τυράννους εἰς ἐκάστην τῶν πόλεων των. Ἐκ τῶν τυράννων τούτων Ἀρισταγόρας ὁ Μιλήσιος, περιπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ μεγάλου βασιλέως (οὕτως ἐλέγετο ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας), ἐζήτησε νὰ σωθῆ δι' ἐπαναστάσεως. Ὄθεν ἐπανέστησε τὴν Μίλητον κατὰ τῶν Περσῶν, καὶ ἐλθὼν ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης, ἀποτυχὼν δὲ μετέβη εἰς Ἀθήνας.

Οἱ Ἀθηναῖοι τότε ἠρεθισμένοι κατὰ τῶν Περσῶν, διότι ἐζήτουν νὰ ἐπαναφέρωσι τὸν τύραννόν των Ἰππίαν, καὶ συμπάθειαν ἔχοντες πρὸς τοὺς ὁμοφύλους των Ἴωνας, τοῖς ἔδωκαν πλοῖά τινα καὶ στρατιώτας· ταῦτα δὲ συντελέσασαν εἰς τὴν ἄλωσιν τῶν Σάρδεων ὑπὸ τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλλήνων. Ἐπειδὴ δὲ ἐμπρησμός, κατὰ τύχην ἀναφθεις, ἀπετέφρωσε ταύτην τὴν πόλιν, πρωτεύουσαν τῆς Λυδίας οὕσῃν ὁ Δαρεῖος τοσοῦτον ὠργίσθη, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἀθηναίους. Ὄθεν, καταβαλὼν τοὺς ἐν Ἀσίᾳ Ἴωνας, ἔστειλε τὸν γαμβρόν του Μαρδόνιον μὲ γράτευμα καὶ στόλον νὰ καθυποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ' ὁ μὲν στρατὸς ἔπαθε δεινὰ δυστυχήματα εἰς Θράκην· ὁ δὲ στόλος καταληφθεὶς ὑπὸ τρικυμίας, ἐν ᾧ ἔκαμπε τὸ ἀκρωτήριο τοῦ Ἄθωνος, ἀπώλεσε τριακόσια πλοῖα, ὅθεν ὁ Μαρδόνιος ἠναγκάσθη ἕνεκα τῆς ζημίας ταύτης νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἀσίαν ἄπρακτος.

Νέος στρατὸς καὶ στόλος, ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἰππίου καὶ διοικούμενοι ὑπὸ τοῦ Δάτιδος καὶ τοῦ Ἀρταφέρου, διευθύνθησαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα κατὰ θάλασσαν. Κυριεύσαντες δὲ τὴν Ἐρέτριαν τῆς Εὐβοίας, ἐπλευσαν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀπεβίβασαν 110,000 Πέρσας εἰς τὸν Μαραθῶνα. Οἱ Ἀθηναῖοι, χίλιοι ἐξ ἑκάστης φυλῆς, μετὰ τούτων καὶ χίλιοι Πλαταιεῖς οἵτινες ἐκουσίως ἦλθον, καταφρονήσαντες τὸν κίνδυνον, ἔτρεζον κατὰ τῶν βαρβάρων εἰς Μαραθῶνα. Ἡ Σπάρτη εἰδοποιηθεῖσα περὶ τῆς ἀποβάσεως τῶν Περσῶν, ὑπεσχέθη νὰ στείλῃ στράτευμα· ἀλλὰ θρησκευτικὸν ἔθιμον ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς μαχητάς της νὰ ἐκστρατεύωσι πρὶν ἢ γείνη πανσέληνος, ἡ δὲ σεληνὴ μόλις εἶχεν ἤδη συμπληρώσει τὴν ἐνάτην ἡμέραν της. Ὁ στρατὸς ἦτο ὑπὸ δέκα στρατηγούς, στρατηγούντος ἀνὰ μίαν ἡμέραν ἑκάστου. Εἷς ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Μιλτιάδης. Πέντε ἐκ τῶν στρατηγῶν ἤθελον νὰ περιμείνωσιν ἐπικουρίας, οἱ ἄλλοι πέντε, ἐν οἷς καὶ ὁ Μιλτιά-

δης, ἤθελον νὰ συγκροτήσωσι μάχην παρευθὺς, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὰς ῥαδιουργίας τοῦ Ἰππίου μᾶλλον, ἢ τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν περσικῶν στρατευμάτων. Ὁ Μιλτιάδης ἐπέτυχε νὰ συμφωνήσῃ μετὴν γνώμην του καὶ ὁ ἄρχων πολέμαρχος, Καλλίμαχος ὀνομαζόμενος· ὅθεν ἀπεφασίσθη νὰ πολεμήσωσιν ἄνευ ἀναβολῆς. Ὁ φιλόπατρις Ἀριστείδης, εἰς τῶν στρατηγῶν, γνωρίζων τὴν στρατηγικὴν ὑπεροχὴν τοῦ Μιλτιάδου, παρεχώρησε τὴν ἡμέραν τῆς στρατηγίας του εἰς αὐτὸν, τοῦτο δ' ἐμιμήθησαν καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ, καὶ οὕτω ὁ Μιλτιάδης κατέστη ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ.

Οἱ Ἀθηναῖοι, μετὰ τὸ προσυμπεφωνημένον σημεῖον, κατέβησαν τρέχοντες ἐκ τοῦ ὕψους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν τοποθετημένοι, ἐπέφερον σύγχυσιν καὶ καταστροφὴν εἰς τοὺς ἐχθροὺς, τοὺς ὁποίους ἐνίκησαν ἐντελῶς καὶ τοὺς ἠκολούθησαν τόσον πλησίον μετὰ τὸ ξίφος, φονεοῦντες αὐτοὺς, ὥς φθάσαντες ταυτοχρόνως μετὰ αὐτοὺς εἰς τὴν παραλίαν προσέβαλον τὰ πλοῖα ζητοῦντες μετὰ μεγάλης φωνῆς πῦρ διὰ νὰ τὰ πυρπολήσωσιν. Ὁ πολέμαρχος ἐφονεύθη ὡς καὶ εἰς τῶν δέκα στρατηγῶν, ὁ Στησίλαχος· ὁ δὲ ἀτρόμητος Ἀθηναῖος Κυναίγειρος, ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ Αἰσχύλου, ὤρμησε μανιωδῶς εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ σταματήσῃ πλοῖόν τι, τὸ ὁποῖον ἠτοιμάζετο νὰ φύγῃ· τὸ συνέλαβεν ἀπὸ τῆς πρύμνης· ἀλλὰ διὰ πελέκειν τοῦ ἀπέκοψαν τὴν χεῖρα· λέγουσι δὲ, ὅτι εὐθὺς ἐκράτησεν αὐτὸ διὰ τῆς ἐτέρας χεῖρός· ἀποκοπέσῃ δὲ καὶ ταύτης ἐδοκίμασε νὰ τὸ κρατήσῃ διὰ τῶν ὀδόντων, καὶ τότε ἀπέκοψαν καὶ τὴν κεφαλὴν του. Ἐπτὰ πλοῖα μόνον συνελήφθησαν, τὰ δὲ λοιπὰ ἐσώθησαν δι' ἰσχυρᾶς κωπηλασίας καὶ ἔπλεον μετὰ σπουδῆς νὰ κάμψωσι τὸ Ἀκρωτήριον τῆς Ἀττικῆς Σούνιον, εἰδοποιηθέντα, ὡς λέγουσιν, ἐκ τινος εἰς τὸν ἀέρα ὑψουμένης ἀσπίδος, ὅτι ἡ πόλις ἦτο ἀνυπεράσπιστος· ἀλλ' οἱ νικηταὶ ἐπανῆλθον ἐσπευσμέ-

νως και ἦσαν ἤδη ἰσρατοπεδευμένοι εἰς Κυνόσαργες, προ-
 ἄστιον τῶν Ἀθηνῶν, ὅτε τὰ βαρβαρικά πλοῖα ἐφάνησαν
 ἔμπροσθεν τοῦ Φαλήρου, τὰ ὅποια ὁμοῦς χωρὶς νὰ προσ-
 βάλωσιν ἀπέπλευσαν ὀπίσω εἰς Ἀσίαν.

Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ οἱ βάρβαροι ἀπώλεσαν τὸν ἱππῖαν
 και περὶ τοὺς 6,400 ἄνδρας, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι μόνον 192
 τῶν στρατιωτῶν δέ τις μετὰ μεγίστης σπουδῆς δραμῶν
 ἐκ Μαραθῶνος εἰς Ἀθήνας και ἀναγγείλας εἰς τοὺς ἄρ-
 χοντας τὴν νίκην ἐξέπνευσε.

Τῇ ἐπαύριον τῆς μάχης, 2,000 Σπαρτιᾶται ἤλθον εἰς
 Ἀθήνας μετὰ τριήμερον πεζοπορίαν· συγχαρέντες δὲ τοὺς
 Ἀθηναίους διὰ τὴν νίκην των, μετέβησαν εἰς Μαραθῶνα
 νὰ ἰδῶσι τὸ πεδῖον τῆς μάχης εἰσέτι ἐστρωμένον ἀπὸ βρ-
 βαρικῶν πτωμάτων.

Μετὰ τὴν ἐνδοξον ταύτην μάχην ὁ Μιλτιάδης πείσας
 τοὺς Ἀθηναίους, ἔλαβεν ἄδειαν και ἐπλευσε μετὰ 70
 πλοίων πρὸς τιμωρίαν τῶν νησιωτῶν τῶν Κυκλάδων, οἵ-
 τινες εἶχον παραδοθῆ εἰς τοὺς Πέρσας, ἀλλ' ἀπέτυχεν εἰς
 Πάρον πολεμῶν ὅπου και ἐπληγῶθη. Κατηγορηθεὶς δὲ ὑπὸ
 τῶν ἐχθρῶν του ἐπὶ ἀπάτῃ διὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην και
 τὴν ἐκ ταύτης προκύψασαν ζημίαν εἰς τὸ κοινόν, κατε-
 δικάσθη εἰς Ζημίαν (πρόσιμον) πεντήκοντα ταλάντων (πε-
 ρίπου 300,000 δραχμῶν)· ἀποθανόντος δὲ αὐτοῦ μετ' ὀ-
 λίγας ἡμέρας ἐκ τῆς πληγῆς του, ὁ υἱὸς του Κίμων ἐπλή-
 ρωσεν εἰς τὴν πόλιν τὴν καταψηφισθεῖσαν Ζημίαν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιλτιάδου δύο ἄνδρες ἀνεδεί-
 χθησαν διάσημοι ἐν Ἀθήναις, ὁ Θεμιστοκλῆς και ὁ Ἀρι-
 στείδης, ἐξ ὧν ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς μετὰ τὴν ἐν Μαρα-
 θῶνι νίκην τοῦ Μιλτιάδου ἐρεθισθεὶς ὑπὸ φιλοδοξίας, πε-
 ριεφέρετο ἄϋπνος τὰς νύκτας, λέγων εἰς τοὺς ἐρωτῶντας
 αὐτὸν περὶ τῆς αἰτίας, ὅτι τὰ τρόπαια τοῦ Μιλτιάδου
 δὲν τὸν ἀφίνουσι νὰ κοιμᾶται. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἦτο εὐ-
 φυῆς και μεγαλεπήβολος, προῖδὼν δε τὴν μέλλουσαν ἐκ-

δίκησιν τῶν Περσῶν, συνέλαβε τὸν σκοπὸν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πατρίδα του ἀπ' αὐτῆς δι' ἀποκτίσειως θαλασσίας δυνάμεως· μετεχειρίσθη δὲ ὡς πρόφασιν διὰ τὴν κατασκευὴν στόλου τὸν πρὸς τοὺς Αἰγινήτας πόλεμον, ἀλλὰ δὲν ἦτο καὶ εἰλικρινὴς πάντοτε. Ἡ δικαιοσύνη ὁμῶς τοῦ Ἀριστείδου εἶχεν ἐξ ἐναντίας κατασταθῆ παροιμιώδης. Οὗτος ἐπιθύμει νὰ διατηρήσῃ τὸ πολίτευμα ἄθικτον καὶ ἡναντιοῦτο εἰς τὴν ὀχλοκρατίαν, τὴν ὁποίαν ὁ Θεμιστοκλῆς περιποιεῖτο ἐκ τούτου πρὸνυψε πάλιν, ἥτις ἀκαταπύστω· ἐτάραττε τὴν πόλιν· «Αἱ Ἀθηναίαι μόνον θ' ἡσυχάσωσιν, ἔλεγεν Ἀριστείδης, ὅταν ρίψωσιν ἀμνηστέρους ἡμᾶς εἰς τὸ βάραθρον» (τόπον ὅπου ἐκρήμιζον τοὺς ταδίκους).

Κατὰ τὸ 483 ὁ Θεμιστοκλῆς κατώρθωσε νὰ ἐξοστρακισθῇ ὁ Ἀριστείδης. Διηγοῦνται, ὅτι τότε χωρικός τις ἀπαντήσας τὸν Ἀριστείδην, τὸν ὅποιον δὲν ἐγνώριζεν, ἐνεχειρίσεν εἰς αὐτὸν ὄστρακον περκαλιῶν νὰ γράψῃ ἐπ' αὐτοῦ νὰ ἐξοστρακισθῇ ὁ Ἀριστείδης. Σὺ ἔκαμε κακὸν τι ὁ Ἀριστείδης; ἠρώτησεν οὗτος, Ὁχι, ἀπεκρίθη ὁ χωρικός, μάλιστα οὐδὲ τὸν γνωρίζω, ἀλλ' ἐνοχλοῦμαι νὰ τὸν ἀκούω πάντοτε ὀνομαζόμενον Δίκαιον. Ὑστερον ἀπερχόμενος τῆς πόλεως ὁ δίκαιος οὗτος ἀνὴρ, παρεκάλεσε τοὺς θεοὺς νὰ μὴ συμβῆ ἀπείσιόν τι εἰς τὴν πατρίδα του, δυνάμενον νὰ τὸν λυπήσῃ εἰς τὴν ἐξορίαν του, ἢ κατ' ἄλλους κῦχετο τοῖς θεοῖς νὰ μὴ καταλάβῃ τὴν πόλιν δεινόν τι κακόν, ὥστε ν' ἀναγκασθῇ αὕτη νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ τάχιστα.

§ 19. Δεύτερος μηδικὸς πόλεμος.

(480 — 479). Θερμοπύλαι, Λεωνίδας.

Ὁ Δαρεῖος ἀποθνήσκων δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐκδικήσῃ τὴν

ὑβριν τὴν γενομένην εἰς τὴν δύναμιν τοῦ· ἀλλ' ὁ Ξέρξης, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὠδήγησεν 1,700,000 ἀνδρῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, νομίζων, ὅτι ἀμαχητεὶ ἔυελλεν αὐτὴν νὰ καταποντισθῆ ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἀνθρώπων τούτων.

Διεβίβασε δὲ τὸ πλῆθος αὐτὸ ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην διὰ γεφύρας, τὴν ὁποίαν μετὰ πολλὰς ἀποτυχίας, κατώρθωσε τέλος νὰ ζεύξῃ ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου.

Πολλαὶ τῆς Ἑλλάδος πόλεις φουβηθεῖσαι ὑπεσχέθησαν ὑποταγῆν εἰς τὸν μέγαν βασιλέα· ἀλλ' ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι ἀπεφάσισαν νὰ τὸν πολεμήσωσι μὲ ὅλας τῶν τὰς δυνάμεις καὶ νὰ σώσωσι τὴν πατρίδα τῶν ἀπὸ τῆς δουλείας μὲ πάντα κίνδυνον. Καὶ λοιπὸν ἡ μὲν πρώτη ἀπέστειλεν ἕνα τῶν βασιλέων τῆς τὸν Λεωνίδα, μὲ μικρὸν στράτευμα, 7200 ἀνδρῶν, νὰ φυλάττῃ τὰς Θερμοπύλας, ἡ δὲ δευτέρα ἐξώπλισε μόνη ἑκατὸν εἰκοσιν ἑπτὰ τριήρεις, αἵτινες μὲ 144 πλοῖα ἄλλων πόλεων ἐξέπλευσαν, φέρουσαι καὶ στρατὸν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν παραλίων. Ὁ στόλος οὗτος ἐστάθη ἐπὶ τινος θαλάσσης στενῆς πρὸς βορρᾶν τῆς Εὐβοίας, κατὰ τὸ Ἀρτεμίσιον ἀκρωτήριον, ὁπόθεν ἔμελλε νὰ βοηθήσῃ τὸν κατὰ ξηρὰν ὑπὸ τὸν Λεωνίδα ἐστρατοπεδευμένον εἰς τὰς Θερμοπύλας ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ νὰ ἐμποδίσῃ εἰς αὐτὸ τὸ μέρος τὴν εἰσβολὴν τῶν βαρβάρων. Καὶ οὗτος μὲν ἐπέτυχε κατ' ἀρχὰς συγκροτήσας πρὸς μέρος τι τοῦ περσικοῦ στόλου δύο μάχας εὐτυχεῖς, αἵτινες ἠνάγκασαν τοὺς βαρβάρους νὰ σταματήσωσιν, ἀλλὰ ταῦτοχρόνως ὁ Λεωνίδα ἐπέσεν εἰς τὰς Θερμοπύλας μετὰ τῶν τριακοσίων του ὡς ἐξῆς.

Κατὰ τὴν ἐξοδὸν τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Τραχίνοις ὑπέρχει στενὸν, διὰ τοῦ ὁποίου μόνου δύναται τις νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐγγὺς τῆς Ἀνθῆλης καὶ τῶν Ἀλφεινῶν εἶναι δύο κλεισώρειαι (στενώματα) διὰ τῶν ὁποίων μόλις δύναται νὰ διέλθῃ μία μόνον ἄμαξα. Τὰ δύο ταῦτα σημεῖα, ἀπέχοντα 1600 περίπου μέτρα ἀλλήλων, εἶναι ὡς

δύο πύλαι τοῦ στενοῦ· μεταξύ δὲ τούτων ἐκτείνεται πεδιάς, ἐν ἣ ὑπάρχουσι πολλαὶ πηγαὶ θερμαί, διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Θερμοπύλαι ἢ στενὴ αὕτη δίοδος. Ἐν διασήμετι τεσσάρων ἡμερῶν ἠλπίζεν ὁ Ξέρξης μετὰ τὴν ἐκείσε ἄφιξίν του, ὅτι μόνη ἡ θέα τοῦ στρατεύματός του ἔμελλε νὰ παρακινήσῃ τοὺς Ἕλληνας νὰ φύγῃσι. Μὴ βλέπων ὅμως αὐτοὺς φεύγοντας, ἀλλὰ μάλιστα αὐθαδῶς περιμένοντας εἰς τὴν θέσιν των, προσέταξε νὰ τοὺς προσαγάγῃσι πρὸς αὐτὸν ζῶντας, πέμψας ἐπ' αὐτοὺς κατ' ἀρχὰς τοὺς Μήδους· ἀποκρουθέντων δὲ τούτων μὲ μεγάλην ζημίαν, ἔστειλεν ἔπειτα τοὺς Κισσίους· τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τούτων παθόντων, ἔστειλε τέλος τὸ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἰθάρνην περιφημον σῶμα τῶν ἀθανάτων, συνιστάμενον ἐκ τῶν μάλιστα ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτων ἔπεσαν οἱ ἀνδρειότεροι ἔμπροσθεν τοῦ ὀχυρώματος τῶν Ἑλλήνων.

Τὸν μέγαν βασιλέα ἤρχισε νὰ τὸν καταλαμβάνῃ ἡδὴ φόβος, ὅτε Μαλιεύς τις προδότης ὀνομαζόμενος Ἐφιάλτης ἐπρότεινε νὰ ὀδηγήσῃ τὸν Ἰθάρνην διὰ τινος μονοπατίου, ἄγοντος διὰ τοῦ ὄρους εἰς τὰς Θερμοπύλας, ὅπουθεν ἡδύναντο νὰ καταλάβωσι τὰ ὀπίσθια τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν τῷ δὲ οἱ Πέρσαι ἔμελλον ἡδὴ νὰ φθάσωσι εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῶν Θερμοπυλῶν, εἰς ὃ ἡ ὑπεράσπισις δὲν ἦτο πλέον δυνατὴ, ὁ Λεωνίδας μὴ θέλων νὰ θυσιάσῃ ἀνωφελῶς στρατὸν τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἀνάγκην, ἀπέπεμψε πάντας τοὺς συμμάχους καὶ ἐκράτησε 300 Σπαρτιάτας, τοὺς ὁποίους εἶχε φέρει μαζί του. « Ἡ Σπάρτη ἔλεγε μᾶς ἐνεπιστεύθη τὴν θέσιν ταύτην, ὅθεν ὀφειλομέν νὰ μείνωμεν εἰς αὐτήν. » Ἐμείναν δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ οἱ Θεσπιεῖς, θελήσαντες νὰ μεθέξωσι τῆς τύχης τῶν Σπαρτιατῶν.

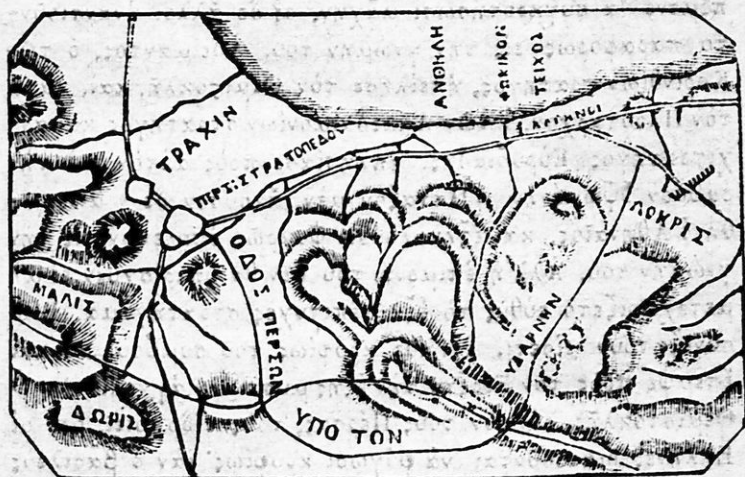
Ἐνῶ ἐπλησίαζον οἱ Πέρσαι, ἐξελθόντες ἔμπροσθεν των οἱ Ἕλληνες συνῆψαν τὴν τελευταίαν μάχην εἰς τὸ πλα-

τύτερον μέρος τοῦ γενοῦ, διὰ νὰ ἔχωσι πλειότερους ἐχθροὺς ἐνώπιόν των πρὶν ἢ ἀποθάνωσιν. Ὅποτε οἱ Λακεδαιμόνιοι συνέτριψαν τὰ δόρατά των φονεύοντες, ἐξηκολούθησαν νὰ μάχωνται μὲ τὰ ξίφη· τέλος ὁ Λεωνίδας ἔπεσε. Μάχη δὲ μανιώδης συνεκροτήθη ἐπὶ τοῦ νεκροῦ του, κατὰ τὴν ὁποίαν τετράκις οἱ Ἕλληνες ἀπώθησαν τὸν ἐχθρὸν, διετήρουν δὲ εἰσέτι τὸ ἐνδοξὸν τρόπαιον, ὅτε οἱ μετὰ τοῦ Ἐφιάλτου ἐφάνησαν ὀπισθὲν του. Τότε ὠπισθοδρομήσαν εἰς τὸ στενὸν μέρος τῆς ὁδοῦ ἐπὶ τινος λόφου. Ἐκεῖ οἱ ἀπομείναντες, περικυκλωθέντες καὶ ὑπερασπίζοντες ἑαυτοὺς μὲ τὰς μαχαίρας, ὅσοι ἀκόμη εἶχον, καὶ μὲ τὰς γεῖρας καὶ μὲ τὰ στόματα, ἔπεσαν ἀνδρείως ἅπαντες ὑπὸ χάλαζαν πετρῶν καὶ βελῶν, ἐπιρριπτομένων ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀπανταχόθεν.

Εἴκοσι χιλιάδες Περσῶν ἐθνατώθησαν, καὶ μετὰ αὐτῶν δύο υἱοὶ τοῦ Δαρείου. Ὁ Ξέρξης προσέταξε ν' ἀνασταυρώσῃ τὸ νεκρὸν σῶμα τοῦ Λεωνίδου, ἀφ' οὗ κόψῃ τὴν κεφαλὴν· ἀλλ' ἡ Ἑλλάς συνέλεξεν εὐσεβῶς τὰ ὅσπ'α τοῦ Σπαρτιατοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ ὕστερον ἀνεγερθέντος εἰς τιμὴν τῶν Σπαρτιατῶν μνημείου, ἐχαράχθη τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα, διὰ φροντίδος τῶν Ἀμφικτυόνων· «Ὡ ζεῖν' ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῆδε κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι».

Παραβιασθείσης οὕτω τῆς πύλης τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ξέρξης εἰσῆλθεν, ὀδηγούμενος ὑπὸ Θεσσαλιωτῶν, καὶ ἠρόμωσε τὴν Φωκίδα καὶ τὴν Βοιωτίαν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ κυριεύσῃ τοὺς Δελφοὺς, τοὺς ὁποίους οἱ κάτοικοι γενναίως ὑπερήσπισαν· εἰσέβαλε δὲ εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἣτις ἦδη ἦτο ἔρημος· διότι ὁ Θεμιστοκλῆς εἶχε κατορθώσει νὰ λάβῃ χρησὸν παρὰ τῆς Πυθίας, ὅτι ξύλινον τεῖχος θέλει εἶναι διὰ τὰς Ἀθήνας ἀπόρθητον προτείχισμα. Διὰ τοῦ χρησμοῦ τούτου ὁ Θεμιστοκλῆς ἐνόησε, καὶ ἤθελε νὰ ἐνοηθῇ καὶ ὁ λαός, ὅτι ξύλινον τεῖχος εἶναι τὰ πλοῖα. Ὅλοι

ἐνόησαν τὸν χρημὸν, ὡς οὗτος, καὶ ἔσπευσαν νὰ ἐπιβασθῶσιν εἰς τὰ πλοῖα, ἐκτὸς γερόντων τινῶν, οἵτινες παρενόησαντες αὐτὸν πεισματωδῶς, ἔμειναν ὀπίσθεν ξυλίβου περιτιγείματος κατὰ τὴν Ἀκρόπολιν, ὅπου ὁ Ξέρξης εὐρών αὐτοὺς προαέταξε καὶ τοὺς κατέσφαξαν.

Πειραιᾶς τῶν Θερμοπυλῶν.

Ὁ Ξέρξης ἀντήμειψε τὰ μέγιστα τὸν προδότην Ἐφιάλτην, ἀλλ' ὕστερον τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον ἐπεκαλέσθη ἐπὶ τὸν προδότην ἅπασαν τὴν βρῆν τῶν θεῶν καὶ προέτεινε βραβεῖον εἰς τὸν φονεύσοντα αὐτόν. Καὶ τῷ ὄντι ἐφονεύθη ὀλίγον ὕστερον μετὰ τὴν ἦταν τῶν βρῆρων ὑπὸ τοῦ Τραχινίου Ἀθηνάδου.

Ναυμαχία ἐν Σαλαμῖνι (480).

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἦτο συνηγμένος μεταξὺ τῆς νήσου Σαλαμῖνος καὶ τῆς περαλίας τῆς Ἀττικῆς. Οἱ ἀρχηγοὶ δὲν ὑπελάμβανον ἑαυτοὺς ἐξησφαλισμένους ἐνταῦθα, καὶ ἤθελον νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸν τόπον τοῦτον καὶ νὰ τρέξῃ

ἕκαστος εἰς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεώς του. Ὁ Θεμιστοκλῆς ὁμως κατείδεν, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἠδύνατο νὰ σωθῆ μένουσα ἠνωμένη, καὶ ὅτι διασκορπισθέντων τῶν πλοίων, δὲν θὰ ὑπῆρχε πλέον ἀντίστασις κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Εἰς τὸ στρατιωτικὸν περὶ τούτου συμβούλιον ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ἐπέμενε νὰ συγκροτήσῃσι μάχην, οἱ δὲ ἄλλοι ἠκντιοῦντο παραφόρως εἰς τὴν γνώμην του. Ἀδείμαντος, ὁ τῶν Κορινθίων στρατηγός, ἠπέιλησε τὸν Θεμιστοκλῆ, καὶ, κατὰ τὸν Πλούταρχον, ὁ τῶν Λακεδαιμονίων στρατηγός καὶ ἀρχιστράτηγος Εὐρυβιάδης, ἐπλησίασε πρὸς αὐτὸν μετὰ τὴν ῥάβδον ὑψωμένην. « Πάταξον μὲν, ἄκουσον δὲ » ἀπεκρίθη ὁ Ἀθηναῖος, καὶ ἐξηκολούθει ψυχρῶς ἐπιμένων εἰς τὴν γνώμην του. Ἀλλ' ἡ ἐπιμονὴ του δὲν θὰ ὑπερίσχυεν εἰ μὴ μετεχειρίζετο εὐθὺς τὸ ἐξῆς ἐπιτυχὲς στρατήγημα. Ἐνῶ συνεζήτουν εἰσέτι, ἐξῆλθε κρυφίως τοῦ συμβουλίου καὶ ἔπεμψε πρὸς τὸν Ξέρξην τὴν ἐξῆς μυστικὴν ἀγγελίαν· « Ὁ Θεμιστοκλῆς, εὐνοῶν τοὺς Πέρσας, τοὺς εἰδοποιεῖ, ὅτι οἱ Ἕλληνας διανοοῦνται νὰ φύγῃσι κρυφίως· ἐὰν ὁ βασιλεὺς θέλει νὰ τελειώσῃ τὸν πόλεμον διὰ μιᾶς, ἄς τοὺς περικυκλώσῃ κλειῶν τὴν ἑτέραν ἐξοδὸν τοῦ πορθμοῦ τῆς Σαλαμῖνος ». Ἐπειτα ἐπέστρεψεν εἰς τὸ συμβούλιον παρατείνας ἐπίτηδες τὴν συζήτησιν. Ἀλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὁ ἐξόριστος ἐν Αἰγίνῃ δίκχιος Ἀριστείδης, ἰδὼν τὴν περικύκλωσιν τῶν Ἑλλήνων, διεπέρασε διὰ τοῦ περσικοῦ στόλου, διὰ νὰ ἔλθῃ νὰ πολεμήσῃ μετὰ τῶν συμπολιτῶν του· προσκαλέσας δὲ κατὰ μέρος τὸν Θεμιστοκλῆ, λέγει εἰς αὐτὸν, « Ἄς ἡμεῖθα πάντοτε ἀντίζηλοι, ἀλλ' ἄς ἀμιλλώμεθα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος· ἐν ᾧ κατατρίβετε τὸν καιρὸν εἰς ματαίους λόγους, οἱ βάρβαροι σᾶς περικυκλοῦσι ». — Τὸ ἤξεύρω, ἀπεκρίθη ὁ Θεμιστοκλῆς, διότι τοῦτο ἐκτελεῖται κατ' ἐνέργειάν μου. Εἰσήγαγε δὲ τὸν Ἀριστείδην εἰς τὸ συνέδριον, διὰ νὰ ἀναγγείλῃ τὸν κίνδυνον. Οὕτως ἠναγκάσθησαν νὰ πολεμήσωσιν ἐκεῖ, ὅπου ὁ

Θεμισοκλῆς διὰ τῆς ἐπιτηδειότητός του ἀνέλαβεν εὐφυῶς νὰ προσδιορίσῃ.

Ἄνεμος καθ' ὠρισμένην ὥραν διεγείρετο ἐν τῷ πορθμῷ ἅμα τούτου πνεύσαντος, ἤρχισαν τὴν μάχην οἱ Ἕλληνες. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὑψουμένων κυμάτων τὰ δυσκίνητα πλοῖα τοῦ Περσικοῦ στόλου συνεκρούοντο καὶ ἀνεπιτήδεια ὄντα πρὸς τὰς ναυτικὰς ἀσκήσεις, τὰς ταχείας περιστροφάς, προσεβάλλοντο ὑπὸ τῶν ἐλαφρῶν καὶ ταχυπλόων ἑλληνικῶν, χωρὶς νὰ δύνανται ἐκεῖνα νὰ τὰ προσβαλλῶσιν. Ἐκτὸς τούτου, ἐν τῇ στενῇ ἐκείνῃ θηλάσῃ τὰ ἐχθρικά πλοῖα δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντιπαρατάξωσιν ὅλας τὰς δυνάμεις των, καὶ ὁ ἄπειρος ἀριθμὸς ἀπέβαιναν ἀνωφελές. Ὁ Ξέρξης καθήμενος ἐπὶ θρόνου χρυσοῦ ἐπὶ τινος λόφου τῆς ἀκτῆς, ἔγεινεν αὐτόπτης τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ στόλου του.

Ἐν ᾧ διετέλει ἔντρομος ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ θέᾳ τῆς καταστροφῆς του ταύτης ὁ Ξέρξης, τῷ ἐμήνυσεν ὁ Θεμισοκλῆς ὅτι οἱ Ἕλληνες τρέγουσιν εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου γεφύρας, νὰ τὰς καταστρέψωσι καὶ περικλείσωσι τὸν βασιλέα ἐν Εὐρώπῃ· ὅθεν ἔσπευσε ν' ἀναχωρήσῃ. Μαροδόμιος δὲ, ὁ σύμβουλος ταύτης τῆς ὀλεθρῆς ἐκστρατείας, ἐπρότεινε νὰ μείνῃ αὐτὸς ἐν Ἑλλάδι μὲ τριηκοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν, καὶ οὕτως ἔγεινεν. Ὑποστὰς δὲ ὁ Ξέρξης πολλὰς κατ' ὁδὸν ζημίας, ἔφθασεν εἰς τὸν Ἑλλησπόντον, ὅπου εὔρε τὰς γεφύρας καταστραμμένας ἐκ τρικυμίας· διὸ, ὡς λέγεται, διὰ λέμβου ἀλιευτικῆς διέβη τὸν πορθμὸν ἐκεῖνον, τὸν ὅποιον πρὸ ἕξ μηνῶν εἶχε διαβῆ ὡς δεσπότης ὑπερήφανος τῶν λαῶν καὶ τῆς γῆς καὶ τῆς θηλάσσης. Κατὰ τὸ διάστημα ταύτης τῆς φυγῆς οἱ Ἕλληνες διμοιράσθησαν τὰ λάφυρα, ἀνήγειραν τρόπαια καὶ ἀπέδοσαν τοῖς ἀξίοις βραβεῖον τῆς ἀνδρίας. Ἐκαστος τῶν στρατηγῶν τότε ἔκρινεν ἐκ φιλαυτίας τὸ πρῶτον βραβεῖον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, τὸ δε δεύτερον διὰ τὸν Θε-

μισοκλή, ὅπερ ἐσήμεινεν ὅτι αὐτὸς ἦτο ἄξιος τῶν πρω-
τείων.

Πίναξ τῆς ἐν Σαλαμῶνι ναυμαχίας.

Ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη καὶ ἡ ἐν Μυκάλη (479).

Ὁ Μαρδόνιος παραχειμάσας ἐν Θεσσαλίᾳ, ἔστειλε τὴν ἄνοιξιν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρον τὸν Ἀμύντου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους μὲ προτάσεις περὶ εἰρήνης. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπήντησαν εἰς αὐτὸν συντόμως καὶ ὑπερηφάνως, ὅτι « ἐνόσω ὁ ἥλιος διαγράφει τὴν αὐτὴν τροχίαν, οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θέλουσι συμμαχήσει μὲ τὸν Ξέρξην, ἀλλὰ θέλουν πολεμεῖ αὐτὸν ἐμπιστευόμενοι εἰς τοὺς προστάτας θεοῦ καὶ εἰς τοὺς ἥρωας τῆς Ἑλλάδος, τῶν ὁποίων τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἀγάλματα ἀσεβῶς κατέκωσεν. » Ὁ Μαρδόνιος τότε διαπεράσας ἀνεμποδίστως τὴν Βοιωτίαν, εἰσῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ὁ δὲ λαὸς πάλιν κατέφυγεν εἰς τὰ πλοῖα. Μετὰ τινὰς ἀργοπορίας ὁ στρατὸς

τῶν Λακεδαιμονίων, διοικούμενος ὑπὸ τοῦ βασιλέως Πausανίου, ἐξῆλθε τῆς Πελοποννήσου καὶ ἤνώθη ἐν Ἐλευσίῃ μετὰ τῶν ἀπὸ τῶν πλοίων ἀποβιβασθέντων Ἀθηναίων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Γενόμενοι δὲ 100,000 τὸν ἀριθμὸν, ἐπολέμησαν τὸν στρατὸν τοῦ Μαρδονίου ἐν Βοιωτίᾳ πλησίον τῶν Πλαταιῶν. Τοιαύτη ἦτο ἡ γενομένη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων σφραγή, ὥστε ἐκ τῶν 300 χιλιάδων στρατιωτῶν τοῦ Μαρδονίου ἐσώθησαν μόνον 40,000 οὓς εἶχε μεταφέρει εἰς ἄλλο μέρος πρὸ τῆς μάχης ὁ Ἀρτάβαζος. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων δὲ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι ἀπώλεσαν 91 ἄνδρας, οἱ δὲ Τεγεᾶται 16 καὶ οἱ Ἄθηναῖοι 62. Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες δὲν ἐπολέμησαν, ἐκτὸς τῶν Μεγαρέων, οἵτινες καταληφθέντες ἐν τῇ πεδιάδι ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ τῶν Θηβαίων, συμμάχων τῶν Περσῶν, ἀπώλεσαν 600 ἄνδρας. Τὸ βραβεῖον τῆς ἀνδρείας ἀπενεμήθη εἰς τοὺς Πλαταιεῖς· ὁ δὲ Ἀριστείδης ἔγραψε τὸ ἀκόλουθον ψήφισμα. « Οἱ σύμμαχοι θέλουσι συγκροτήσῃ κατὰ τῆς Περσίας συμμαχίαν, ἥτις νὰ ὀπλίσῃ 10,000 ὀπλίτας, 1,000 ἵππεῖς καὶ 100 τριήρεις. Καθ' ὅλα τὰ ἔτη θέλουσι πέμπει εἰς Πλαταιὰς προβούλους καὶ θεωροὺς, νὰ ἐορτάζωσι διὰ πανδήμων καὶ δημοτελῶν θυσιῶν τὴν μνήμην ἐκείνων, οἵτινες ἔπεσαν εἰς τὴν μάχην. Κατὰ πενταετίαν θέλουσιν ἐκτελεῖ ἀγῶνας ὀνομαζομένους Ἐλευθέρια καὶ οἱ Πλαταιεῖς ἐπιτετραμμένοι νὰ προσφέρωσι θυσίας καὶ εὐχὰς διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος, θέλουσι θεωρεῖσθαι ὡς ἔθνος ἀπαρχβίαστον καὶ ἱερόν ».

Ἄπειρα πλούσια λάφυρα ἐκάλυπτον τὸ πεδῖον τῆς μάχης, ἐξ ὧν κατ' ἀρχὰς ἐξήρσαν τὸ μερίδιον τῶν Θεῶν. Εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερόν τοῦ Ἀπόλλωνος, εἰς τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ τοῦ Διὸς καὶ εἰς τὸ ἐν τῷ Ἴσθμῷ τοῦ Ποσειδῶνος ἐδόθη τὸ δέκατον ἐκ τῶν λαφύρων μέρος ἐδόθη εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Πausανίαν καὶ τὸ ὑπόλοιπον διεμοιράσθη μετὰ τῶν νικητῶν. Ἀνήγειραν τάφους εἰς τοὺς ἐν

τῆ μάχῃ πεσόντας, καὶ οἱ Πλατταεῖς διωρίσθησαν φύλακες τῶν τάφων τούτων.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς μάχης τῶν Πλατταίων, ὁ ἑλληνικὸς στόλος κατετρόπωσεν εἰς Μυκάλην, ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς μικρᾶς Ἀσίας, τὸν περσικὸν στόλον φέροντα τὸ τελευταῖον στρατεύμα τοῦ Ξέρξου. Οἱ Ἀθηναῖοι, ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν Ξάνθιππον, ἀπήλαυσαν τὴν πρωτίστην δόξαν τῆς μάχης ταύτης, νικήσαντες σχεδὸν μόνοι, διότι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπλανήθησαν, θέλοντες νὰ κυκλώσωσι τὸν ἐχθρόν. Τοιοῦτοτρόπως ὄχι μόνον ἀπεμάκρυναν οἱ Ἕλληες τὸν πόλεμον ἐκ τῆς πατρίδος των, ἀλλὰ καὶ μετέφεραν αὐτὸν εἰς τὴν χώραν τοῦ ἐχθροῦ ἢ δὲ τελευταία αὕτη νίκη κατέστησεν αὐτοὺς κυρίους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους. Οὕτως ἐν διαστήματι ἐνὸς περιήπου ἔτους ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας εἰς Σαλαμίνα, εἰς Πλατταίς, εἰς Μυκάλην, καὶ ἀποκατεστάθησαν ἐπιθετικοὶ καὶ νικηταί, ἐνῶ πρότερον ἠγωνίζοντο νὰ ὑπερασπίζωνται ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν ἐπερχομένων βαρβάρων. Οὕτω τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἀσίας εὔρεν ἐν Ἑλλάδι τὸν τάφον του, τὰ δὲ ἀπειράριθμα στρατεύματα τῆς Ἀνατολῆς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑπερισχύσωσι τοῦ μικροῦ τούτου ἔθνους, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὡς ἀκαταμάχητον δύναμιν κατὰ τῆς πληθύος ἐκείνης τῶν δούλων τὸν θερμὸν ἔρωτα τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Αἶγινα.

Ἡ κατ' ἐμπροσθεν τοῦ Πειραιῶς καὶ τοῦ Φαλήρου κειμένη νῆσος Αἶγινα σπουδαιότατη καταστάσα ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων διὰ τὸ ἐμπόριόν της, ἀπέκτησε μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν, καὶ περὶ τὸ 600 π. Χ. ἔτος ἦτο θαλασσοκράτειρα. Ἦσαν δὲ ἐπὶ τῆς νήσου, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, 470,000 δούλοι. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐνεψύχουν τὴν καλλιτεχνίαν καὶ ἀνεδείχθησαν ἀ-

ξιόλογοι ἐν αὐτῇ καλλιτέχναι. Ἐπειδὴ δὲ ἐβοήθησαν τοῦ
Θηβαίου, κατὰ τῶν Ἀθηναίων τὸ 505 π. Χ οἱ Ἀθηναῖοι
διὰ τοῦτο καὶ ἀντιζηλίας ἕνεκεν ἐχθρεύοντο αὐτούς, καὶ
ὀλίγον μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην ἐπολέμησαν με αὐ-
τούς. Εἰς τὴν ἐν Σαλαμῖνι ὄμως ναυμαχίαν τῶν Ἑλλήνων
καὶ Περσῶν οἱ Αἰγινῆται ἔλαβον μετὰ τῶν ὁμογενῶν
των μέρος μὲ 30 πλοῖα καὶ διεκρίθησαν εἰς αὐτὴν διὰ
τὴν ἀνδρίαν των ὑπὲρ πάντας τοὺς Ἕλληνας. Τῷ 470
π. Χ., οἱ Ἀθηναῖοι πολέμησαντες ἐνίκησαν αὐτούς κατὰ
θάλασσαν καὶ, πολιορκήσαντες ὕστερον τὴν πόλιν των,
τοὺς ἠνάγκασαν νὰ παραδοθῶσι (456) καὶ νὰ ᾔναι ὑπο-
τελεῖς αὐτῶν. Ἐν ἀρχῇ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου
οἱ Ἀθηναῖοι ἐδίωξαν αὐτούς ἐκ τῆς νήσου των, τὴν ὁ-
ποῖαν ὁ Περικλῆς ἔλεγε « λήμνη τοῦ Πειραιῶς », καὶ
κατωκλήθη αὕτη ὑπὸ Ἀθηναίων, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς
ποταμοῖς μάχην ὁ Σπαρτιάτης Λύσανδρος ἐπανέφερεν
αὐτούς εἰς τὴν νήσον των· δὲν ἠδυνήθησαν ὄμως ν' ἀνα-
κτήσωσι πλέον τὴν παλαιὰν αὐτῶν δύναμιν.

§ 20. Πausανίας, Θεμιστοκλῆς καὶ Ἄριστείδης.

Ὑπερηφανία καὶ φιλόδοξα σχέδια τοῦ Πausανίου.

Τρεῖς ἄνδρες διέπρεψαν ὡς ἀρχηγοὶ εἰς τὴν μεγάλην
τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Πέρσας πάλην, δύο Ἀθηναῖοι, ὁ
Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Ἄριστείδης, καὶ εἷς Σπαρτιάτης, ὁ βρ-
ειλεὺς Πausανίας. Οὗτος ὄμως δὲν ἠδύνατο νὰ φέρῃ με-
τριοφρόνως τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν δόξαν του. Γενόμενος
ἀρχηγὸς τοῦ στόλου καὶ σταλεῖς εἰς Θράκην πρὸς κατα-
δίωξιν καὶ ἀποβολὴν τῶν Περσικῶν φρουρῶν, ἐκυρίευσεν
τὸ Βυζάντιον· ἐθαμβώθη ὄμως πολὺ ἐκ τῆς διηγῆσεως τῶν

αίχμαλώτων του περὶ τῆς λαμπρότητος τῆς Περσικῆς αὐ-
 λῆς, καὶ ἡ φιλοδοξία του διηρηθίσθη καὶ ἤρχισε νὰ ὀνει-
 ρεύηται μεγάλας ἐπιτυχίας διὰ προδοσιῶν. Διὰ τῶν αἰχ-
 μαλώτων, τοὺς ὁποίους ἄφινε νὰ δραπετεύωσι, συνενοήθη
 μυστικῶς μετὸν Ἀρτάβαζον, σατράπην τῆς Βιθυνίας, καὶ
 ἐζήτησεν εἰς γάμον μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ Ξέρξου, ὑ-
 ποσχεθεὶς νὰ φέρῃ εἰς τὴν ὑποταγὴν του τὴν Λακεδαιμό-
 να καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Ὁ Ξέρξης ἐδέχθη τὴν πρό-
 τασιν καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν πᾶσαν συνδρομὴν καὶ βοή-
 θειαν· ὁ δὲ Πausanίας, ὡς νὰ ἦτο πλέον γαμβρὸς τοῦ με-
 γάλου βασιλέως ἐνεδίδθη περσικὴν σολὴν, ἔπεσεν εἰς πο-
 λυτέλειαν αἰσιατικὴν διὰ τοῦ ἐκ Περσίας χρυσοῦ, καὶ προ-
 σέλαβεν φρουρὰν Μήδων καὶ Αἰγυπτίων. Λησμονήσας μά-
 λιστα, ὅτι διώκει ἐλευθέρους ἄνδρας, μετεχειρίσθη τοὺς
 συμμάχους μετὰ ἀλαζονίαν σατράπου. Οὕτως οἱ μὲν Αἰγι-
 νῆται καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἐπέσρεψαν οἴκαδε, οἱ δὲ ἄλ-
 λοι μὴ θέλοντες νὰ ὑπακούωσιν εἰς αὐτὸν, ἐτάχθησαν ὑπὸ
 τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων· ὅθεν ἡ Σπάρτη ἔσπευσε νὰ
 τὸν ἀνακαλέσῃ· οὗτος δὲ ἐπιστηριζόμενος εἰς τοὺς θη-
 σαυροὺς του, ἐτόλμησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Σπάρτην,
 ἀλλ' ἐκεῖ ἐφυλακίσθη· κοιθεὶς δ' ἔπειτα ἠθιώθη μὲν, ἀλ-
 λά δὲν ἐστάλη πλέον ἐξω δημοσίᾳ ὡς ἀρχηγός. Ἐκτοτε
 τολμηρότερον διενήργει τὰς ῥαδιουργίας του, καὶ ἀνεκα-
 λύφθη προσπαθῶν νὰ ἐπαναστατήσῃ τοὺς Εἰλωτας διὰ
 ν' ἀνατρέψῃ τοὺς ἐφόρους καὶ νὰ λάβῃ ἀπόλυτον ἐξουσίαν.
 Ἐπειδὴ δὲ ὁ νόμος δὲν ἐπέτρεπε κατὰ Σπαρτιάτου τὴν
 μαρτυρίαν δούλου, δὲν εὕρισκοντο ἀποδείξεις τῶν προδο-
 σιῶν του, ἀλλ' ὁ ἴδιος ἔδωκε τχύτας ἐν ἀγνοίᾳ, ὡς ἐξῆς.

Εἰς ἐκ τῶν πρὸς τὸν Ἀρτάβαζον ἀγγελιοφόρων του
 παρετήρησεν, ὅτι οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀποσταλέντων πρὸ αὐ-
 τοῦ ἐπανῆλθεν· ὅθεν, ἀνοίξας τὴν ἐπιστολὴν, ἀνέγνωσεν
 ὅτι εἰδίδετο παραγγελία νὰ θανατωθῇ ὑπὸ τοῦ Ἀρταβά-
 ζου ὁ κομιστὴς τῆς ἀγγελίας, ὡς ὅλοι οἱ ἄλλοι οἱ προα-

ποσταλέντες· διὸ δὲν ἀνεχώρησεν, ἐνεχείρησε δὲ τὴν ἐπιστολὴν εἰς τοὺς ἐφόρους· οὗτοι δὲ τὸν προσέταξαν νὰ καταφύγῃ εἰς ἱερόν τι ἰκέτης, ὡς φοβούμενος δῆθεν τὴν δολογίαν τοῦ Πausανίου. Εἶδοποιηθεὶς δὲ ὁ Πausανίας, ἔδραμε παρευθὺς ἐκεῖ καὶ τὸν ἐβίαζε νὰ ἐκπληρῶσῃ τὴν ἀποστολὴν του· δύο τῶν ἐφόρων, κρυμμένοι ἐκεῖ που, ἤκουσαν τὴν ὑπόθεσιν· φανερωθείσης οὕτω τῆς προδοσίας, ἀπεφασίσθη νὰ συλληφθῇ ἐν Σπάρτῃ. Ἐκ τῶν σημείων τινὸς μεταξὺ αὐτῶν ἐννοήσας ὁ Πausανίας τὴν τύχην, ἣτις τὸν ἠπείλει, κατέφυγεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐτόλμων νὰ τὸν σύρωσι διὰ τῆς βίας ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἀσύλου, ἔφραξαν μὲ τοῖχον τὴν θύραν, διὰ νὰ τὸν ἀφήσωσι νὰ ἀποθάνῃ ἐκεῖ ἐξ ἀπιτίας· λέγουσι μάλιστα, ὅτι ἡ μήτηρ του ἔθηκε τὴν πρώτην πέτραν. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἔμελλε νὰ ἐκπνεύσῃ, τὸν ἔσυραν ἔξω τοῦ ναοῦ, διὰ νὰ μὴ μολύνη τὸ πτώμα του τὸν ἱερόν τόπον (467). Τοιοῦτον ἦτο τὸ αἰσχρὸν τέλος τοῦ νικητοῦ τῶν Πλαταιῶν καὶ τοιαύτη εἶναι πάντοτε σχεδὸν ἡ μοῖρα τῶν προδοτῶν τῆς Πατρίδος των.

Ὁχύρωσις Ἀθηνῶν.

Ἡ Σπάρτη, κινηθεῖσα ὑπὸ αἰσθήματος· φιλαυτίας, ἐζήτησε νὰ μὴ ὀχυρώσῃσι καμμίαν πόλιν ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, ἐπὶ φόβῳ, ἔλεγε, μήπως ἂν ποτε οἱ βάρβαροι ἐπανήρχοντο, αὐταὶ αἱ πόλεις χρησιμεύσωσιν εἰς αὐτοὺς ὡς φρούρια, ὅπου ἠδύναντο νὰ ἐγκατασταθῶσι διαρκῶς. Πρὸ πάντων δὲ ἤθελε νὰ μὴ ὀχυρωθῶσιν αἱ κατεστραμμένοι ὑπὸ τῶν Περσῶν Ἀθηναί, καὶ τοῦτο διὰ τὸ ἀφθεῶσιν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Σπαρτιατῶν· ἀλλ' ὅ,τι ἤθελον οἱ Σπαρτιαῖται, δὲν ἠδύναντο νὰ θελήσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἦρχισαν λοιπὸν νὰ ἀνοικοδομῶσι τὰ τείχη των καὶ ἅπας ὁ λαὸς εἰργάζετο μὲ μεγάλην δραστηριότητα. Ὑλικὸν ἔλαβον ἔκ τε τῶν δημοσίων καὶ ἐκ τῶν ἰδιωτικῶν οἰκο-

δομῶν ὅ,τι ἦτο χρήσιμον. Ὄθεν τὰ τεῖχη προεχώρουν δραστηρίως καὶ ἔμελλον νὰ τελειώσωσι τάχις. Οἱ Σπαρτιᾶται, ἀκούσαντες τὰ γιγνόμενα, παρεπονθήτησαν· ἐπειδὴ δὲ τὰ τεῖχη δὲν ἦσαν ἀρκούντως ὑψηλά, διὰ νὰ ἀντέχωσιν εἰς προσβολήν, ὁ Θεμιστοκλῆς μεταβάς εἰς Σπάρτην καὶ ἐξαπατήσας τοὺς Σπαστιάτας, κατώρθωσε νὰ τὰ ἀποτελειώσῃ καὶ τότε εἶπεν εἰς αὐτούς. «Οἱ Ἀθηναῖοι ὅπως δὲν ἐζήτησαν τὰς συμβουλὰς σας ὅτε ἐθεώρησαν ἀνγκαστὸν νὰ ἐγκταλείψωσι τὴν πόλιν των καὶ νὰ ἐπιβιβασθῶσιν εἰς τὰ πλοῖα, οὕτω δὲν ἐχρειάσθησαν ἐπίσης τὰς συμβουλὰς σας διὰ νὰ ἀνοικοδομήσωσι τὰ τεῖχη των». Οἱ Σπαρτιᾶται, οἵτινες ἤξευραν νὰ ὑποκρίνωνται, προσεποιήθησαν, ὅτι ἐλυπήθησαν, διότι τόσον κακῶς ἐνόησαν οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς σκοποὺς των.

Ἐπειδὴ ὁ ἔως τότε λιμὴν τῶν Ἀθηναίων ἐν Φαλήρω ἦτο καὶ πολὺ μικρὸς καὶ ὀλίγον ἀσφαλῆς, ὁ Θεμιστοκλῆς κατώρθωσε νὰ ἀποφασισθῇ ὅπως γείνη ὁ λιμὴν, ὁ ναύσταθμος καὶ οἱ νεώσοικοι ἐν Πειραιεῖ· διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ δὲ αὐτὰ, περιέβαλε τὸν Πειραιᾶ μὲ τεῖχος. Ἐπειτα διενόηθη τὸ σχέδιον, τὸ ὁποῖον ὕστερον ὁ Κίμων καὶ ὁ Περικλῆς ἐξετέλεσαν, τὸ νὰ συνδέσῃ δηλ. τὸν Πειραιᾶ μὲ τὴν πόλιν διὰ δύο τειχῶν, καὶ ἐξασφαλίσῃ οὕτω τὴν συγκοινωνίαν. Τέλος διὰ νὰ διατηρῇ τὴν κατὰ θάλασσαν ὑπεροχὴν τῶν Ἀθηναίων, εἰσήγαγε νόμον ἵνα κατ' ἔτος κατασκευάζωνται εἴκοσι τριήρεις (κατὰ τινεὶς ἐκ τῶν προσόδων τῶν ἀργυρίων τοῦ Λαυρίου). Διὰ τὴν αὐξήσῃ δὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων, κατέπεισε τοὺς συμπολίτας τοῦ νὰ χορηγῶσιν ὠφελείας εἰς τοὺς ξένους, μάλιστα δὲ εἰς τοὺς ἐργάτας, οἵτινες ἤθελον νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὴν πόλιν. Ἡ τελευταία αὕτη συμβουλή, ἀκωλύτως ἐνεργουμένη, ἐπέφερεν εὐτυχιστάτας συνεπειάς. Ἐξ ὅλων τῶν μερῶν ἔτρεξαν πρὸς τὴν φιλόξενον πόλιν, καὶ αἱ Ἀθῆναι, ἕνεκα τῆς τοῦ λαοῦ αὐξήσεως, γύκολύνθησαν εἰς ἐξαπο-

στολήν τῶν πολυαριθμῶν ἐκείνων ἀποικιῶν καὶ κληρου-
χιῶν, αἵτινες τὰ μέγιστα συνετέλεσαν εἰς τὴν δύναμιν τῆς
μητροπόλεως αὐτῶν.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐτιμήθη πολὺ ὑπὸ τῆς πατρίδος του,
ἀλλ' ἔλεγε συχνὰ τὰς εὐεργεσίας του καὶ τὰς ἀρίστας
συμβουλὰς του καὶ ἐμέμφετο τοὺς ἄλλους· ἡ δὲ βιαία δι-
αγωγή καὶ ἰδιοτέλειά του διήγειρον κατ' αὐτοῦ ἐχθρούς·
διὰ τοῦτο καὶ ὑπέστη τὴν ποινὴν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐ-
πιβάλλει εἰς τὸν Ἀριστείδην, ἐξοστρακισθεὶς ἐπὶ δεκαετίαν.
Κατηγορηθεὶς ὕστερον, διὰ σπυροιατικῆς συνεργείας, ὡς
συνένοχος τοῦ Παυσανίου, ἔφυγεν ἐξ Ἄργους εἰς Κέρκυ-
ραν καὶ ἐκαῖθεν εἰς Ἡπειρον, ὕστερον δὲ, διὰ τὸ ἀσφαλέ-
στερον, ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀσίαν (466). Ἐλθὼν θαρράλῳς
εἰς τὴν ἐν Σούσοις αὐλήν, καὶ παρουσιασθεὶς ἐνώπιον τοῦ
βασιλέως Ἀρταξέρξου, διαδόχου τοῦ Ξέρξου, ὅστις εἶχεν
ἀποθάνει, εἶπεν· «Εἶμι ὁ Θεμιστοκλῆς ἐκεῖνος, ὁ πρόην
στρατηγὸς τῶν Ἑλλήνων, ὅστις ἄλλοτε σὰς ἔκαμε μὲν
πολλὰ κακὰ, ἀλλὰ καὶ μέγα καλόν· ἔρχεται δὲ τώρα νὰ
σὰς ὠφελήσῃ πάλιν». Ὑπέμνησε τὰς λεγομένας εὐεργε-
σίας, τὰς ὁποίας εἰς τὸν Ξέρξην ἔκαμε, καὶ ἐζήτησεν ἐν
ἔτοι προθεσμίαν, διὰ νὰ μάθῃ τὴν περσικὴν γλῶσσαν, καὶ
δυνηθῆ οὕτω ν' ἀποκαλύψῃ εἰς αὐτὸν τὰ σχέδιά του ἄ-
νευ διερμηνέως. Ὁ Ἀρταξέρξης, θαυμάσας τὸ θάρρος του,
τὸν ὑπεδέχθη εὐμενῶς καὶ ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν τρεῖς πόλεις
τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Προσκληθεὶς δὲ μετὰ τινα ἔτη νὰ ἐκ-
πληρώσῃ τὸν λόγον του, δηλαδὴ νὰ λάβῃ μέρος εἰς πό-
λεμον κατὰ τῶν ὁμογενῶν καὶ τῆς πατρίδος του, ἔπιεν
κατὰ τινας μὲν αἶμα ταύρου, κατ' ἄλλους δὲ ἄλλο τι φάρ-
μακον καὶ ἀπέθανε.

Φαίνεται ὅμως ὅτι ἦτο τῷ ὄντι φιλοχρήματος, διότι
ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τὰ πράγματα εἶχε μόνον τρία τάλαν-
τα· μετὰ τὴν ἐξορίαν του δὲ ὅσα ἠδυνήθησαν νὰ τοῦ εὐ-
ρωσιν ὑπερέβδιναν τὰ 100 τάλαντα, τὰ ὁποῖα καὶ ἐδῆ-

μευσαν. Ἰσπερον δὲ ἐτίμησαν τὴν μνήμην τοῦ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τάφον αὐτοῦ ἤγειραν εἰς ἀκρωτήριον τοῦ Πειραιῶς.

Ἀριστείδου εὐθύτης.

Ὁ Ἀριστείδης ἐξηκολούθει νὰ τιμᾶται κοινῶς διὰ τὴν ἄκραν δικαιοσύνην του.

Ὅταν ποτὲ ὁ Θεμιστοκλῆς εἶπεν, ὅτι εἶχε σπουδαίαν τινὰ γνώμην μυστικὴν νὰ προτείνῃ, ἅπαντα συμφώνως ἡ ἐκκλησία ἐπρόσταξε τὸν Ἀριστείδην μόνον νὰ ἐξετάσῃ καὶ ν' ἀποφασίσῃ ἀπὸ μέρος τῆς. Οὗτος λοιπὸν ἀκούσας εἶπεν, ὅτι τὸ σχέδιον τοῦ Θεμιστοκλέους ἦτο ὠφελιμώτατον, ἀλλ' ἀδικιώτατον· ὁ δὲ λαὸς, χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ περισσότερον, τὸ ἀπέρριψεν. Ἐπρότεινε, λέγουσιν, ὁ Θεμιστοκλῆς νὰ καύσωσι τὰ πλοῖα τῶν συμμάχων, τότε συνηθροισμένα ἐν τῷ λιμένι Παγασῶν, ὅπερ ἤθελε μὲν κάμει τὰς Ἀθήνας τὴν μόνην θαλασσοκράτειρα δύναμιν, ἀλλ' ἤθελε διεγείρει κατ' αὐτῆς δικαίως ἄσπονδον μῖσος. Τοῦτο δὲ ἀπέδειξεν ὅτι καὶ ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἦτο φιλοδίκαιος, καὶ ὁ Ἀριστείδης πιστὸς εἰς αὐτόν· ἐνῶ δὲ ἦτο πρότερον ἀριστοκράτης, ἐπρότεινεν ἤδη καὶ κατώρθωσε νὰ γίνωσι καὶ οἱ θῆτες ἐκλέξιμοι εἰς τὰς ἀρχὰς ἐξ ὧν τοῦς ἀπέκλειον οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος.

Αὕτη ἡ ἀληθὴς φήμη τῆς δικαιοσύνης του ὠφέλησε τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηναίων. Ὅτε οἱ σύμμαχοι, παρωργισμένοι ὑπὸ τῆς ὑπερηφανίας τοῦ Περσίου, ἀπεσπᾶσθησαν ἀπὸ τῆς Σπάρτης, ὁ Ἀριστείδης διώκει τὰς δυνάμεις τῶν Ἀθηναίων. Ἐπειδὴ δ' ἐπεθύμει θερμῶς νὰ ἦναι οἱ Ἕλληνες στενωῶς συνδεδεμένοι κατὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως, κατέπεισεν ὅλους τοὺς τῶν νήσων καὶ τῆς παραλίας τῆς Ἀσίας κατοίκους νὰ συμμυχήσωσι μὲ τοὺς Ἀθηναίους, διὰ ν' ἀποκρούωσι τὰς προσβολὰς τῶν βαρβάρων. Προσδιώρισε, μὲ τὴν συγκατάθεσιν ὅλων, τὴν εἰς ἕκαστον ἀνα-

λογοῦσαν μερίδα εἰς ἄνδρας, εἰς πλοῖα καὶ εἰς χρήματα, καὶ μὲ τοιαύτην εὐθύτητα, ὥστε οὐδὲν ἠκούσθη παράπονον. Ἐπετρόπη εἰς αὐτὸν ὕστερον νὰ διαχειρισθῇ τὰ ἐν Δελφοῖς ἐναποτεθειμένα δημοσίων χρήματα καὶ τοιαύτη ἦτο πάντοτε ἡ τιμιότης του, ὥστε, ὅτε ἀπέθανε πλήρης ἡμερῶν καὶ τιμῶν (περὶ τὸ 460 π. Χ.), δὲν ἀφῆκεν οὐδὲ τὰ τῆς κηδείας του ἔξοδα, ἀφοῦ διεχειρίσθη πολὺν καιρὸν τὰς πλουσιωτάτας προσόδους τοῦ τότε κόσμου. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, εὐγνωμονοῦντες πρὸς αὐτὸν, ἐπροίκισαν τὰς θυγατέρας του ἐκ τοῦ δημοσίου.

§ 21. Κίμων (476—449).

Ὁ Κίμων ἦτο υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου. Μὴ ὦν εὐγλωττος, δὲν ἠδύνατο ν' ἀποκτήσῃ μεγάλην δύναμιν εἰς τὰς δημοσίας συναλεύσεις, ἀλλ' ἡ εὐτολμία του καὶ τὰ μεγάλα του στρατιωτικὰ πλεονεκτήματα τὸν ἀποκαθίστων ἀγαπητὸν εἰς τοὺς στρατιώτας, ἐνῶ ἡ ἐλευθεριότης του τὸν ἔκαμνεν εὐάρεστον εἰς τὸ πλῆθος. Εἶχεν ἀνοιξοί εἰς τὸν λαὸν τοὺς κήπους του καὶ πάντες οἱ χρεῖαν ἔχοντες ἐλευθέρως ἐλάμβανον καρποὺς καὶ ξένοι καὶ πολῖται. Ἐν δὲ τῇ οἰκίᾳ του τράπεζαι λιταὶ ἦσαν πάντοτε ἐσταμένα καὶ ἐφιλοξένοι πάντα περυσιαζόμενον. Ὅτε ἐξήρχετο, τὸν ἠκολούθουν δούλοι του, οἵτινες διένεμον χωρὶς ἐπίδειξιν ἐנדύματα καὶ τροφὰς εἰς γέροντας καὶ πτωχοὺς. Ὅτε ὁ Θημιστοκλῆς, πρὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι μάχης, προέτρπε τὸν λαὸν νὰ ἐγκταλείψῃ τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ πλοῖα, ὁ Κίμων πρῶτος ὑπεστήριξε ταύτην τὴν ἰδέαν καὶ ἀνῆρτησε πασιφανῶς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς χαλινὸν ἵππου εἰς σημεῖον ὅτι ἔπρεπε νὰ παρατηθῶσιν ἐκ τῶν κατὰ γῆς μαχῶν. Δικρίθη εἰς τὰς μεγάλας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας μάχας, καὶ δὲν εἶχε πρὸς ταύ-

την μόνην τὴν ἰδέαν, νὰ ἐκδικηθῶσι τοὺς Πέρσας διὰ τὸν ἐμπρησμόν τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ πολιτικός του βίος ἐκτείνεται ἀπὸ τὰ 476—449 π. Χ.

Αἱ Ἀθηναὶ εἶχον ἀναδεχθῆ μεθ' ἑρῶς τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἀλλ' οἱ σύμμαχοί των ταχέως ἀπέκαμον ἐκ τῶν συνεχῶν μαχῶν. Ὁ Κίμων μετέβαλε τότε τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου συσταθεῖσαν συμμαχίαν, συμβουλεύσας τοὺς συμμάχους νὰ δίδωσιν ἀντὶ στρατιωτῶν περισσότερα χρήματα καὶ πλοῖα, ὅπερ ἐδέχθησαν οὗτοι, οἱ Ἀθηναῖοι δὲ μόνοι ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ τῶν συμμάχων των. Ἐπεχείρησαν δὲ τότε νὰ καταλάβωσι τὰ τελευταῖα φρούρια, τὰ ὅποια οἱ Πέρσαι ἐκράτουν ἐν Θράκῃ καὶ ν' ἀπαλλάξωσι τοὺς ἐν Ἀσίᾳ Ἕλληνας ἀπὸ τῆς δεσποτείας τοῦ μεγάλου βασιλέως, καὶ εἰς τοῦτον τὸν ἀγῶνα, ὠφέλησε πολὺ ὁ Κίμων.

Ἐκυρίευσεν οὗτος τὸ 476 ἐν Θράκῃ τὴν Ἡϊόνα κυριεύσας δὲ καὶ τὴν Σκῦρον, ἐκαθάρισε τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῶν Δολόπων Πειρατῶν, καὶ οὕτως ἠλευθέρωσεν ἀπὸ αὐτῶν τὸ Αἶγαῖον ἀνεῦρε δὲ ἐν ταύτῃ τῇ νήσῳ τὰ ὄστα τοῦ Θησέως καὶ τὰ μετεκόμισεν εἰς Ἀθήνας· ἐτέθησαν δὲ αὐτὰ εἰς τὸν ἰδρυθέντα καὶ σωζόμενον εἰσέτι νῦν τοῦ Θησέως. Εἰς τινὰ ἄλλην ἐκστρατείαν ἐδίωξε τοὺς Πέρσας ἐκ τῆς Καρίας καὶ τῆς Λυκίας. Συναντήσας τὸν στόλον των εἰς τὸ στόμιον τοῦ Εὐρυμέδοντος ποταμοῦ, κατέστρεψε καὶ ἐκυρίευσεν 200 τριήρεις καὶ αὐθημερὸν ἀπεβίβασεν ἐπὶ τὴν παραλίαν τὴν πλησίον, ὅπου ἐστρατοπέδευε τὸ πεζικὸν τῶν Περσῶν στρατεύμα, τινὰς τῶν στρατιωτῶν, ἐνδύσας αὐτοὺς τὰ ἐνδύματα τῶν αἰχμηλῶτων του, καὶ καταλαβὼν τὸν ἐχθρὸν διὰ τοιοῦτου στρατηγήματος, ἐφόνευσε καὶ διεσκόρπισεν αὐτόν (466).

Ὁ Κίμων ἠγάπα πολὺ τοὺς Σπαρτιάτας, ἕνεκα τῶν πολεμικῶν ἀρετῶν καὶ τῆς αὐστηρᾶς πειθαρχίας των. Τὸ 464 π. Χ. κατεστράφη ἡ Σπάρτη ὑπὸ σεισμοῦ, ἐξ

οὐ ἐφρονεύθησαν ἕως 20,000 ἐκ τῶν κατοίκων. Οἱ Ἐλλω-
 τε, τότε, ὠφεληθέντες ἐκ τοῦ συμβάντος τούτου, ἐπανε-
 ρησαν κατὰ τῶν δεσποτῶν τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐπειδὴ δὲ
 ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν ταύτην καὶ οἱ ὑποτε-
 ταγμένοι εἰς τοὺς Σπαρτιάτας Μεσσήνιοι, ὠνομάσθη τρί-
 τος μεσσηνιακὸς πόλεμος ἢ ἐπανάστασις αὕτη. Οἱ Σπαρ-
 τιάται τότε ἐζήτησαν βοήθειαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων· ὁ
 Κίμων κατέπεισε τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐσάλη πρὸς αὐτοῦς
 μὲ ἐπικουρικὸν στρατεῦμα ἐκ 4,000 ὀπλιτῶν. Ἄλλ' ἐπειδὴ
 οἱ Ἀθηναῖοι δὲν κατώρθωσαν νὰ καταβάλωσι τοὺς ἐπα-
 ναστάτας, ὑποπεύθησαν οἱ ἔφοροι τὴν εἰλικρίνειαν αὐ-
 τῶν καὶ τοὺς ἀπέπεμψαν μὲ τρόπον προσβλητικόν· διὸ
 ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν, συναισθανθεὶς σφοδρῶς τὴν ὕβριν
 καὶ ὀργισθεὶς κατὰ τοῦ συμβουλευσάντος αὐτὸν νὰ βοη-
 θήσῃ τοὺς Σπαρτιάτας Κίμωνος, κατεδίκασεν αὐτὸν εἰς
 δεκαετῆ ἐξορίαν (461).

Ὅτε ὁ ἀθηναϊκὸς στρατὸς ἐμελλε νὰ πολεμήσῃ πρὸς
 τοὺς Βοιωτοὺς, ὁ ἐξόριστος Κίμων ἔτρεξεν ἐκ τῆς ἐξο-
 ρίας του καὶ ἐζήτησε νὰ συγκαταριθμηθῇ εἰς τὴν πρῶ-
 τὴν τάξιν μετὰ τῆς φυλῆς του· ἐπειδὴ δὲ τοῦ ἀπηγο-
 ρεύθη νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν μάχην, ἀπειμακρύνθη, ἀφή-
 σας τὴν πανοπλίαν του εἰς τοὺς φίλους, οὗτοι δὲ συνη-
 θροίσθησαν περὶ τὸ εὐγενὲς τοῦτο τρόπον, καὶ ἐφρονεύ-
 θησαν πολεμοῦντες μέχρι τοῦ τελευταίου.

Ἡ τοιαύτη φιλοπατρία ἔκαμε τὸν λαὸν ν' ἀνακαλέσῃ
 τὴν ἀπόφασίν του, καὶ δύο ἔτη πρὶν ἢ τελειώσῃ ὁ και-
 ρὸς τῆς ἐξορίας του, ὁ Κίμων ἀνεκλήθη. Γενόμενος δὲ
 προστάτης τῆς δημοκρατίας, ἀποκατέστησε κατ' ἀρχὰς
 τὴν εἰρήνην μεταξὺ Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν καὶ ἤρχισεν
 τὸν κατὰ Περσῶν πόλεμον. Πολεμῶν, ὅπως τοὺς διώξῃ
 ἐκ τῆς νήσου Κύπρου καὶ βοηθήσῃ τοὺς Αἰγυπτίους ἐπα-
 ναστατήσαντας κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν πρὸς
 ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας των, ἀπέθανε (449) πολιορκῶν

τὸ Κίτιον, προτοῦ νὰ δυνηθῆ νὰ ἐκτελέσῃ μέρος κἂν τοῦ μεγάλου τούτου σχεδίου.

Οἱ συναγωνισταί του τὸν ἐκήδευσαν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του. Κομίζοντες δὲ τὰ λείψανά του εἰς Ἀθήνας, ἔπεσαν ἐν μέσῳ μεγάλου φοινικικοῦ καὶ κίλικικοῦ ρόλου, τὸν ὁποῖον κατέστρεψαν ἐν Κύπρῳ ἀπέναντι τῆς ἐκεῖ πόλεως Σαλαμίνοσ. Ἀποβιβασθέντες δὲ αὐθημερὸν ἐσκόρπισαν τὸ ἐπὶ τῆς παραλίας στρατεύμα (Θουκ. Α΄. 112). Ἡ διπλῆ αὕτη νίκη πεζομαχίας τε καὶ ναυμαχίας ἔγεινε τὸ τελευταῖον ἔργον τῶν μηδικῶν πολέμων, τοὺς ὁποίους ἐτελείωσαν οἱ Ἀθηναῖοι ἐνδόξως διὰ συνθήκης δι' ἧς, καθὼς λέγεται, οὗτοι μὲν ὑπεχροεῦντο νὰ ἀφίσωσιν εἰς τὸν Ἀρταξέρξην τὴν κατοχὴν τῆς Κύπρου καὶ νὰ μὴ δίδωσιν μηδεμίαν βοήθειαν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, ὁ δὲ μέγας βασιλεὺς ἄφινεν ἐλευθέραν εἰς τοὺς ἐν Ἀσίᾳ Ἕλληνας τὴν ἐκεῖ παραλίαν, ἀποδίδων εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλευθερίαν των, καὶ ἀναγνωρίζων τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ὡς θάλασσαν ἑλληνικὴν, ἀπέβαλε τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ σέλλῃ πολεμικὸν πλοῖον πέραν τῶν Χελιδονίων νήσων ἐπὶ τὰ παράλια τῆς Λυκίας, καὶ πέραν τῶν Κυκνέων πετρῶν, τῶν ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου.

§ 22. Περικλῆς. (449—429).

Ὁ Περικλῆς ἦτο υἱὸς τοῦ νικῆσαντος τοὺς Πέρσας εἰς Μυκάλην Ξενθίππου καὶ τῆς Ἀγαρίστης ἐγγονῆς τοῦ Μεγακλέους· ἐγεννήθη δὲ κατὰ τὸ 494 π. Χ. ἦτο εὐφυέστατος καὶ ὑπὸ καλλίστων διδασκάλων ἐδιδάχθη τὴν δύσκολον τέχνην τοῦ νὰ διοικῆ ἐξυτόν· Ποτὲ πραγματικῶς δὲν τὸν εἶδαν νὰ ἐνεργῆ βιαίως, ἀλλὰ μὲ ἀτραξίαν, φρόνησιν καὶ σκέψιν. Ἐφαίνετο δὲ εἰς τὸ κοινὸν μόνον εἰς σπουδαίας περιστάσεις· καὶ τότε δὲ ἐδείκνυεν εὐγλωττίαν, τὴν ὁποίαν παρέβαλον πρὸς κεραικὸν καὶ ἀστραπᾶς, αἵτινες

ἐκθαμβοῦσι καὶ πλήττουσιν· εἶχε δὲ καὶ πολλὴν ἐπιδειξιότητα καὶ ζωηρότητα εἰς τὴν συζήτησιν· «ὅταν τὸν ἐνίκων, ἔλεγέ τις τῶν ἀντιπάλων του, ἂν ἀνέκραζεν, ὅτι δὲν ἐνικήθη, κατέπειθεν ὅλους». Ὁ ἰδιωτικὸς βίος του ἦτο ἀπλοῦς, μέτριος καὶ λιτός· ἦτο μετριοφρων, ὑβρίζομενος δὲ οὐδέποτε ἐμνησικακεῖ. Ἀπέχων τῶν θορυβωδῶν διασκεδάσεων, δὲν προσήρχετο εἰς συμπόσια ἢ ἑορτάς. Οὐδέποτε ἐφάνετο ἔξω τῆς οἰκίας του, ἐκτὸς ἂν ἐπορεύετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἢ εἰς τὴν ἀγορὰν. Εἰς τὴν οἰκίαν του ἐδέχετο φίλους τινάς, συνδιαλεγόμενος περὶ τῆς τέχνης μὲ τὸν περίφημον ἀγαλματοποιὸν Φειδίαν, περὶ δραματικῆς ποιήσεως μὲ τοὺς ποιητὰς Εὐριπίδην καὶ Σοφοκλέα, περὶ φιλοσοφίας μὲ τὸν Πρωταγόραν, τὸν Ἀναξαγόραν ἢ τὸν Σωκράτην, κλ.

Ἡ τοιαύτη διαγωγή τοῦ Περικλέους ἔδωκεν εἰς αὐτὸν μεγάλην δύναμιν· διὰ μόνης τῆς εὐφυΐας καὶ τῶν ἀρετῶν του ἔγεινε τῇ ἀληθείᾳ ἄρχων τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Κίμων διὰ τῶν μεγάλων του ἀγαθοπραγιῶν κατ' ἀρχὰς τὸν ὑπερτέρει, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ μεγάλου τούτου πολίτου, καὶ ἔτι μᾶλλον μετὰ τὸν θάνατόν του, ἔμεινε ὁ πρῶτος ἐν τῇ πόλει καὶ διετήρησε ταύτην τὴν ὑπεροχὴν ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη (449—429), στερεώσας τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ καταστήσας αὐτὰς ἐνδόξους καὶ ἰσχυράς.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον τότε ὀκτὼ ἕως δέκα ἑκατομμύρια φόρου ὑποτελῶν καὶ συμμάχων, αὐτοὶ δὲ ἦσαν, οἱ δυνάμενοι φέρειν ὄπλα, 14 ἢ 15 χιλιάδες. Ὁ Περικλῆς κατενόησεν ὅτι οἱ ὑποτελεῖς οὗτοι ἔπρεπε νὰ πιστεύωσιν ὅτι ἡ δύναμις τῶν Ἀθηναίων ἦτο ἱκανὴ νὰ τοὺς κρατῇ εἰς ὑποταγὴν ὅθεν, διὰ νὰ πιστεύσωσι τοῦτο, ὁ Περικλῆς περιέφερε τοὺς στόλους τῆς πατρίδος του ἐπιδεικτικῶς, καὶ ἂν λαὸς τις ἐδείκνυεν ἀπειθεῖαν, ἐπετίθετο κατ' αὐτοῦ μὲ ἀκαταμάχητον δύναμιν καὶ σκληρὰ τὸν ἐτιμῶρει. Οὕτω ὅτε τὸ 440 π. Χ. ἡ σύμμοχος τῶν Ἀθηναίων Σά-

μος ἐπανεστάτησε κατ' αὐτῶν, ὁ Περικλῆς ἐξέπλευσε μὲ τὸν στόλον τῶν Ἀθηναίων αὐτοπροσώπως κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τοὺς κατέβαλεν. Ὑπεχρέωσε δὲ αὐτοὺς, νὰ κατεδαφίσωσι τὰ ὀχυρώματά των, νὰ παραδώσωσι τὸν στόλον των νὰ δώσωσιν ὀμήρους εἰς ἐγγύησιν περὶ τῆς μελλούσης διαγωγῆς των, καὶ νὰ πληρώσωσι τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου.

Ἡθέλησεν ἐπίσης νὰ ἐνισχύσῃ ἔτι μᾶλλον ταύτην τὴν δύναμιν διὰ τῆς ἐγκαθιδρύσεως πολυαριθμῶν ἀποικιῶν, αἵτινες ἐγείναν διὰ τὰς Ἀθήνας ἐμπορικαὶ θέσεις, λιμένες ἐλεύθεροι, ἐνθα προσωρμίζοντο τὰ πλοῖά των, ἀλλὰ πρὸ πάντων φρουραὶ πρὸς φύλαξιν τῶν τόπων, εἰς τοὺς ὁποίους αὐταὶ τὰς εἶχον συστήσει.

Ἐκτὸς τῶν ἐξόδων πρὸς καλλωπισμὸν τῆς πόλεως, διὰ τὸ ὁποῖόν τινες ἀνοήτως κατηγοροῦν τὸν Περικλέα, ἐφύλαττεν οὗτος κατὰ μέρος δι' ἀπροσδοκῆτους περιστάσεις σχεδὸν 40,000 τάλαντα εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον, ἐτήρει τοὺς ναυστάθμους πλήρεις, καὶ εἶχε πάντοτε 300 ναῦς ἐτοίμους πρὸς πόλεμον, καὶ τοῦτο ἐμπόδιζε πᾶσαν ἐπανάστασιν τῶν συμμάχων, ἠνάγκαζε δὲ καὶ τοὺς Πέρσας νὰ μὴ ἐπιχειρώσι τι κατὰ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν ἑλληνίδων πόλεων.

Ἄκμῃ τῶν ἐπιστιμῶν καὶ τῶν γραμμάτων. — Συρροή εἰς Ἀθήνας τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ἰσχὺς τῶν Ἀθηναίων συνίστατο μᾶλλον εἰς τὸ πνεῦμα τῶν μεγάλων τῆς ἀνδρῶν, εἰς τὰ ἀριστουργήματα τῶν χειρῶν καὶ τοῦ νοός των, παρά εἰς τὴν ὕλικήν των δύναμιν· ναοὶ, ποιήματα, ἀγάλματα, ἐπισήμη προσείλκυον εἰς Ἀθήνας τοὺς σπουδαίους, ἐξόχους καὶ τιμῶντας τότε τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ἄνδρας. Πανταχόθεν δ' ἔτρεχον εἰς Ἀθήνας νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὰς ἑορτάς καὶ τὰ θεάματα.

τα. Τότε ἀνεδείχθησαν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει οἱ μέγιστοι σοφοὶ ὄλων τῶν αἰώνων, Ἀθηναῖοι καὶ ξένοι· οἱ τραγωδοποιοὶ Σοφοκλῆς καὶ Εὐριπίδης, ὁ ῥήτωρ Λυσίας, ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτος, ὁ ἀστρονόμος Μίτων, Ἴπποκράτης ὁ πατὴρ τῆς ἰατρικῆς, Ἀριστοφάνης ὁ πρῶτος τῶν κωμικῶν ποιητῶν τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Φειδίας ὁ ἐνδοξότατος τῶν τεχνιτῶν, καὶ ὁ Ἀπολλόδωρος, ὁ Ζεύξις, ὁ Πολύγνωτος καὶ ὁ Παρρῆσιος, περιφημότατοι ζωγράφοι τέλος δύο ἀθάνατοι φιλόσοφοι ὁ Ἀναξαγόρας καὶ ὁ Σωκράτης. Μετὰ τούτους δὲ ἀνεφάνησαν ὁ Θουκυδίδης, ὁ Ξενοφῶν, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Ὑπὸ τοιούτων δὲ διδασκάλων δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι αἱ Ἀθῆναι κατεστάθησαν ὅ,τι ὁ Θουκυδίδης τὰς ὀνομάζει, « Ἡ διδάσκαλος τῆς Ἑλλάδος, » ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τοῦ κόσμου ὅλου, ὡς ὕστερον ἀπεδείχθη.

Ἀκμὴ τῶν τεχνῶν. — Φειδίας, καλλιτεχνήματα.

Διὰ τὴν καλλωπίσιν τὰς Ἀθῆνας μὲ λαμπρὰ μνημεῖα ὁ Περικλῆς, μετεχειρίσθη τὰ συμμαχικὰ χρήματα. Πηρέδωκε δὲ τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τῶν ἔργων τούτων εἰς τὸν ἄριστον τεχνίτην Φειδίαν (438—431.)

Τὰ πρῶτιστα ἔργα τοῦ Φειδίου ἦσαν τὸ κολοσιαῖον ἐκεῖνο ἄγαλμα τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς, πολλὰ ἀγάλματα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ μέρος τῶν ἀναγλύφων τῶν κοσμοῦντων τὰ ἔξω τοῦ Παρθενῶνος, τὸν ὁποῖον ὠκοδόμησαν οἱ ἀρχιτέκτονες Ἰκτίνος καὶ Καλλικράτης, ὅλον ἐκ μαρμάρων ἐκ τοῦ Πεντελικοῦ ὄρους. Ὁ ἐκ Μιλήτου Ἰππόδαμος ἀπετελείωσε τὸν Πειραιᾶ, πρῶτην πόλιν τῆς Ἑλλάδος, κτισθεῖσαν ἐπὶ κανονικοῦ σχεδίου· ὁ ἀρχιτέκτων Μνησικλῆς ἀνήγειρε τὰ προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξωδεύθησαν 2,012 τάλαντα καὶ ἀπετελέσθησαν εἰς πέντε ἔτη.

Ἐν δὲ τῷ Παρθενῶνι ἐθαυμάζετο πολὺ τὸ ἐξ ἐλέφαν-

τος καὶ χρυσοῦ περίφημον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ἔργον τοῦ Φειδίου, εἰς ὃ ἐδαπάνησε φιλοτίμως ἡ πόλις περὶ τὰ 3 1/2 ἑκατομμύρια δραχυῶν.

Παρεκτὸς τούτου, περίφημον ἦτο καὶ τὸ ἐν Ἀκροπόλει μέγα χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς προμάχου Ἀθηνᾶς, ἐσταμένον μεταξὺ που τῶν Προπυλαίων καὶ τοῦ Παρθενῶνος. Ἡ αἰχμὴ τοῦ δόρατος καὶ ὁ λόφος τοῦ κράνου τοῦ ἀγάλματος τούτου ἦσαν ὄρατὰ εἰς τοὺς ἀπὸ Σουνίου προσπλέοντας.

Ἡ ἀκρόπολις ἵστατο ἐν τῷ μέτῳ τῆς ἀρχαίας πόλεως, ὑψουμένη ἀποτόμως περὶ τοὺς 450 πόδας. Ἐπάνω δὲ ἦτο ἐπίπεδος, ἔχουσα μῆκος ἕως 1000 ποδῶν καὶ πλάτος ἕως 500. Εἰς τὰ ἐν αὐτῇ διάφορα οἰκοδομήματα, ἀνάγλυφα καὶ ἀγάλματα φαίνεται ἡ μεγάλη ὑπεροχὴ τῆς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Περικλέους ἀκμῆς τῆς καλλιτεχνίας. Πλεῖστα δὲ τῶν εἰρημένων ἔργων σώζονται, κατερριμμένα ὅμως καὶ ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῆς βαρβαρότητος ἠκρωτηριασμένα. Πολλὰ, κλαπέντα καὶ ἀρπαχθέντα ὑπὸ ξένων, στολίζουσι τώρα εὐρωπαϊκὰ μουσεῖα.

Ἄκροπολις Ἀθηνῶν.

Ἡ ζωγραφία προώδευσεν ἀναλόγως κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐν Ἀθήναις. Ὁ Πάναινος, ἀδελφὸς τοῦ Φειδίου, διεκόσμησε τὴν ἐν Ἀθήναις Ποικίλην σαλὴν μὲ εἰκόνας ὑπομιμνησκούσας εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰ μεγάλα κατορθώματα τῶν πατέρων των. Ὁ δὲ Πολύγνωτος καὶ ὁ Μίκων τὸν ἐβοήθησαν εἰς ταῦτα τὰ ἔργα.

Ἐν τούτοις πολλοὶ ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ Περικλέους διὰ τὴν δαπάνην μεγάλων χρηματικῶν ποσοτήτων εἰς ἀνεργεσιν ἀγαλμάτων μεγαλοπρεπῶν καὶ εἰς οἰκοδομὴν ναῶν. Ὁ Περικλῆς τοὺς εἶπεν, « Ἐγὼ μόνος θέλω ὑποστῆ τὰς γινομένας δαπάνας, ἀλλὰ καὶ τὸ ἰδικόν μου ὄνομα μόνον, ὡς εἶναι δίκαιον, θέλει ἐγχαραχθῆ ἐφ' ὄλων τούτων τῶν μνημείων ». Ὁ λαὸς τότε, τὴν μεγαλοφροσύνην αὐτοῦ θαυμάσας ὁμοφώνως παρεδέχθη ὅτι ὁ Περικλῆς καλῶς ἔπραξε, καὶ ὅτι ὤφειλε νὰ ἐξακολουθῆ νὰ καλλωπίζῃ τὴν πόλιν ἀφειδῶς. Καὶ οἱ σύμμαχοι δὲ δὲν ἠδύναντο νὰ παραπονεθῶσι διὰ τὴν τοιαύτην δαπάνην τῶν φόρων των, ἀφ' οὗ οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ὑπερασπίζοντο ἀπὸ πάντα ἐχθρῶν κίνδυνον.

§ 23. Πελοποννησιακὸς πόλεμος μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Περικλέους (431—429).

Ἀπὸ τῆς προδοσίας τοῦ Πausανίου ἡ Σπάρτη εἶχε τρόπον τινὰ ἀποσυρθῆ μακρὰν τοῦ κόσμου, ἔβλεπε δὲ μὲ ζηλοτυπίαν τὴν πρόοδον καὶ διαγωγὴν τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἐκαιροφυλάκτει νὰ ὠφελθῆ ἐκ τῶν σφαλμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπέκυπτον δυστυχῶς οὗτοι, οἵτινες ἐλησμόνευον ὅτι οἱ σύμμαχοί των δὲν ἦσαν καὶ ὑπήκοοί των καὶ ὅτι βλέποντες οὗτοι τοὺς Πέρσας μὴ ἐπαπειλοῦντας αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ παρόντος δι' οὐδενὸς κινδύνου, ἠσθάνοντο ἤδη

τὸν ζυγὸν τὸν ὁποῖον εἶχον δεχθῆ ἀπὸ στενοχωρίαν ἐν καιρῷ κινδύνων. Μὴ τολμῶντες δὲ ἕνεκεν ἐλλείψεως βοηθείας νὰ ἀποτινάξωσι τὸν ζυγὸν τοῦτον, ἐπέσελλον πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους μυστικὰς παρρηκλήσεις, καὶ τὸ πᾶν βαθμυδὸν παρεσκευάσθη πρὸς ἐμφύλιον πόλεμον.

Ὁ πόλεμος ἤθελεν ἴσως βροχδύνει νὰ ἐκραγῆ, ἂν ἡ Κόρινθος δὲν ὠπλίζετο κατὰ τῆς Κερκύρας διὰ τὴν Ἐπίδαμνον, ἣτις ἦτο ἀποικία τῶν Κερκυραίων, ἡ δὲ Κέρκυρα ἦτο τῶν Κορινθίων ἀποικία. Ἐπειδὴ δὲ συνέβη φιλονεικία μεταξὺ τῶν Κερκυραίων καὶ τῶν Κορινθίων περὶ τῆς Ἐπιδάμνου, οἱ Κορίνθιοι ἔλαβον τὰ ὄπλα κατὰ τῶν Κερκυραίων. Τότε δὲ ἡ μὲν Σπάρτη ἔλαβε μέρος ὑπὲρ τῶν Κορινθίων, αἱ δὲ Ἀθηναὶ ὑπὲρ τῶν Κερκυραίων. Ἀλλ' οἱ Σπαρτιαῖται ἀπεφάσισαν νὰ ἐπεμβῶσιν, ἀφ' οὗ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολιόρησαν τὴν Ποτίδαιαν, ἀποικίαν τῶν Κορινθίων, καὶ ἀφοῦ ἐκ τῶν Θηβαίων οἱ αἰχμαλωτισθέντες εἰς τινὰ ἀπόπειραν, ἐν μέσῳ τελείας εἰρήνης πρὸς κατάληψιν τῆς πόλεως τῶν Πλαταιῶν, συμμάχου των, ἐθνατώθησαν.

Ὁ ἀγὼν κατ' ἀρχὰς περιωρίζετο εἰς ἀμοιβαίης λεηλασίας. Οἱ Σπαρτιαῖται καθ' ἕκαστον ἕαρ ἠρήμωνον τὴν Ἀττικὴν· ὁ δὲ Ἀθηναϊκὸς στόλος, περιπλέων καθ' ἕκαστον θέρος, ἐγύμνωνε τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου. Ἐν τούτοις, ἂν καὶ δὲν συνεκροτήθη μεγάλη μάχη, ὅμοις εἰς τὰς τολμηρὰς τυχῆς ἐπιχειρήσεις συνεκροτοῦντο μικραὶ μάχαι καὶ ἐφονεύοντό τινες. Οἱ Ἀθηναῖοι συναθροίζοντες τὰ λείψανα τῶν ἰδικῶν των τὰ ἔθαπτον δημοσίως καὶ λόγοι ἐπιτάφιοι ἐξεφωνοῦντο.

Δυστυχῶς τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου λοιμὸς σκληρὸς ἐθέριζε τὸ σεσωρευμένον πλῆθος εἰς Ἀθήνας, Πειραιᾶ καὶ τὸν τόπον τὸν μεταξὺ τῶν δύο μακρῶν τειχῶν, τὰ ὅποια συνέδεον τὸν Πειραιᾶ μὲ τὰς Ἀθήνας. Τὸ μόλυσμα τοῦτο, καθ' οὗ ἡ ἐπισήμεν τῶν ἱατρῶν ἀπέβη ματαία, ἔφερεν, ὡς λέγεται, ἐξ Ἀφρικῆς πλοῖον ἐμπορικὸν εἰς Πει-

αιᾶ. Νέοι καὶ γέροντες, πλούσιοι καὶ πένητες δυνατοὶ καὶ ἀδύνατοι, ὅλοι προσεβάλλοντο ἀδικηρίτως. Αἱ δὴ δύναμις ἦσαν φρικταί, ἐσωτερικὸν πῦρ κατέτρωγε τὸ σῶμα, διΐψατος ἄσβεστος ἔσπρωγγε τοὺς δυστυχεῖς πρὸς τὰ φρέατα καὶ τὰς βρῦσαις· σπανίως δὲ ἐπέζων μέχρι τῆς ἐβδόμης ἡ ἐννάτης ἡμέρας. Ὁ Περικλῆς ὑπέφερε τὴν δυστυχίαν, ὡς καὶ τὴν εὐτυχίαν ἀνευ ἀδυναμίας. Ἡ νόσος προσέβαλεν ὅλους τοὺς οἰκείους τοῦ καὶ ἡ ἀδελφὴ του, τινὲς τῶν προσφιλεστάτων φίλων καὶ ὁ πρωτότοκός του υἱὸς ἀπέθανον· ἀπέμεινε δὲ μόνον εἰς αὐτὸν ὁ δευτερότοκός του υἱὸς Πάραλος· ἀλλ' ὁ λοιμὸς τοῦ ἀφῆρπασε καὶ αὐτὸν, καὶ πρώτην ἤδη φοράν, καθ' ἣν σιγμὴν ἔθετο τὸν νεκρῶσιμον στέφανον ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου υἱοῦ του, ἔκλαυσε πικρῶς.

Ἐν τούτοις ἐξηκολούθει νὰ ἐπαγρυπνῆ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς δημοκρατίας· δὲν ἐπέζησεν ὅμως, διότι ὁ λοιμὸς, ὅστις καθ' ἑκαστὴν ἐλάμβανεν ὕψισιν, προσέβλεπε καὶ τοῦτον, δὲν τὸν κατέβλεν ὅμως διὰ μιᾶς, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον (429).

Κλέων, Μιτυληναῖοι, Πλαταιαί.

Δημαγωγοὶ, ἀνάξιοι νὰ διοικῶσι τὸν δῆμον, διεδέχθησαν τὸν μόνον ἠξεύροντα νὰ κυβερνᾷ αὐτὸν Περικλῆς. Ὁ Κλέων, ὁ νέος εὐνοούμενος τοῦ λαοῦ, παρῶζυνε τὰ πάθη αὐτοῦ ἀντὶ νὰ τὰ καθησυχᾷ, ὡς ἔκαμεν ὁ Περικλῆς. Τὸ τέταρτον ἔτος τοῦ πολέμου (428 π. Χ.) ἐπανεστάτησε κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἡ ὑποτελής εἰς αὐτοὺς Μιτυλήνη, πρωτεύουσα τῆς Λέσθου. Οἱ Ἀθηναῖοι πολιορκήσαντες διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης αὐτὴν τὴν κατηνάγκασαν νὰ παραδοθῆ καὶ ν' ἀφεθῆ ἡ τύχη τῆς εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων. Οὗτοι δὲ, κατὰ συμβουλήν τοῦ δημαγωγοῦ Κλέωνος, ἀπεφάσισαν θανατικὴν ποινὴν κατὰ πάντων τῶν ἐπαναστατῶν, νὰ ἐξανδραποδίσωσι δὲ καὶ πωλήσωσι τοὺς ὑπολοίπους

κατοίκους τῆς νήσου μικροῦς τε καὶ μεγάλους, γυναῖκας καὶ παιδιὰ· αἵθημα δὲ μόνον φιλανθρωπίας, ἐμετρίασε ταύτην τὴν σκληρὰν ἀπόφασιν καὶ ἐσφάγησαν μόνον χίλιοι ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν.

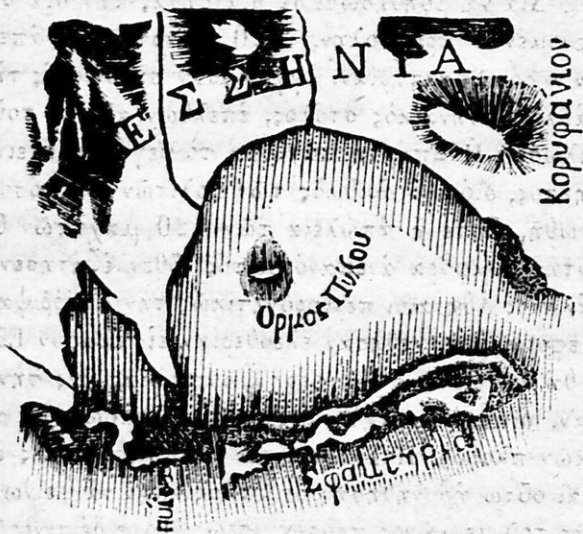
Ἡ Σπάρτη ἀνέλαβε νὰ ἐκδικήσῃ τοὺς Θηβαίους, φρονθύντας εἰς τὰς Πλαταιάς, τὰς ὁποίας καὶ ἐπολιόρκησεν. Ἐν δικαστήματι δύο ἐτῶν, ἂν καὶ ὀλίγιστοι ἦσαν οἱ Πλαταιεῖς, ἀντεστάθησαν ὅμως εἰς ὅλους τοὺς ἀγωναστῶν Σπαρτιατῶν. Ἀλλ' ἐνεκ τῆς καταφθειρούσης αὐτοῦ πείνης, ἀπεπειράθησαν νὰ διαβῶσι τὸ διπλοῦν τεῖχος, δι' οὗ οἱ ἐχθροὶ εἶχον περικυκλώσει τὴν πόλιν· ὅθεν διακόσιοι εἰκοσιν ἄνθρωποι, τούτέσι τὸ ἥμισυ τῆς φρουρᾶς, ἐν νυκτὶ σκοτεινῇ, ἀνεμῶδει καὶ βροχερᾷ, ἐξῆλθον τῶν Πλαταιῶν σιωπηλοί, καὶ διὰ κλημάκων ἀνέβησαν εἰς τὰ τεῖχη, διὰ πολλῶν δὲ δυσκολιῶν ἔφθασαν σῶοι καὶ ἀβλαβεῖς εἰς Ἀττικὴν. Οἱ λοιποὶ τῆς φρουρᾶς τῶν Πλαταιῶν, μὴ δυνηθέντες νὰ ἀντισταθῶσι περισσότερον, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν. Οἱ Σπαρτιάται ἐδειξαν σκληρότητα μεγάλην καὶ τοσοῦτῳ μᾶλλον μισητὴν, καθ' ὅσον καὶ συγχρόνως ἐστρεψοδίκησαν. Πέντε δικασταὶ ἐπέμφθησαν ἐκ Λακεδαιμόνος διὰ νὰ κρίνωσι τοὺς αἰχμαλώτους, οἵτινες ἐφέροντο ἐνώπιόν των ἀλλεπάλληλοι· οἱ δικασταὶ περιορίζοντο μόνον νὰ τοὺς ἐρωτῶσιν, «Ἐὰν εἰς τὸν παρόντα πόλεμον ἔκαμον ἀγαθόν τι εἰς τοὺς Λακεδαιμόνιους ἢ εἰς τοὺς συμμάχους»· μετὰ ταύτην τὴν χλευαστικὴν ἐρώτησιν, εἰς ἕνα ἕκαστον ἀποτεινομένην, ἐσφάζοντο. Διακόσιοι Πλαταιεῖς καὶ εἴκοσι πέντε Ἀθηναῖοι ἐσφάγησαν οὕτω· καὶ αἱ μὲν γυναῖκές των ἀπήχθησαν εἰς δουλείαν, ἡ δὲ κατεδαφισθεῖσα πόλις των καὶ ἡ περίχωρος ἐδόθη εἰς τοὺς Θηβαίους.

Μάχη τῆς Σφακτηρίας (425), Χαλκιδική.

Ὁ πόλεμος ἔως τότε ἦτο ἀμφιβέβητος· διότι ἂν καὶ

οί Πλαταιεῖς καθυπετάγησαν ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, ἢ Ποτιδαία ὅμως ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Κατὰ δὲ τὰ 426 οὗτοι ἐτοποθετήθησαν εἰς τὴν Πύλον ἐπὶ τῶν παραλίῶν αὐτῶν τῆς Μεσσηνίας, καὶ ἐκεῖθεν προσεκάλεσαν τοὺς Εἰλωτας τῆς Σπάρτης εἰς ἐλευθερίαν. Ἡ Λακεδαιμόνων ἔστειλε μετὰ σπουδῆς στρατεύμα ν' ἀνακτήσῃ τὴν θέσιν ταύτην. Διὰ νὰ βοηθήσωσι δὲ διὰ ξηρᾶς τὴν διὰ θαλάσσης γενομένην προσβολήν, 420 Σπαρτιαῖται ἀπέβησαν εἰς τὴν νῆσον Σφακτηρίαν, ἐγγίζουσαν σχεδὸν εἰς τὴν Πύλον· ἀλλ' ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος, ἐπελθὼν αἰφνης τοὺς περιεκύκλωσεν. Ἡ Σπάρτη μαθοῦσα τὸ γεγονός, ἔγινε κατάπληκτος, διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιτῶν τῆς τόσον εἶχε ἐλαττωθῆ, ὥστε ἡ ἀπώλεια τῶν 420 μαχητῶν θὰ ἦτο δι' αὐτὴν συμφορὰ ἀνεπανόρθωτος· ὅθεν ἐζήτησεν εἰρήνην, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι περιφρονητικῶς τὴν ἀπέρριψαν. Τότε οἱ ἔμποροι ὑπεσχέθησαν ἐλευθερίαν εἰς ἕκαστον Εἰλωτα, ὅστις θὰ κατῴρθωνε νὰ φέρῃ ζωοτροφίας εἰς τὴν Σφακτηρίαν, διαβαίνων τὴν νύκτα καὶ κολυμβῶν διὰ τῶν ἀθηναϊκῶν πλοίων. Πολλοὶ τούτων ἀποπειραθέντες ἐπέτυχον καὶ οὕτω ἠδυνήθησαν οἱ Σπαρτιαῖται νὰ μείνωσι μέχρι τῆς τοῦ χειμῶνος προσεγγίσεως. Τότε δὲ τινες εἰς Ἀθήνας, παρεπονήθησαν κατὰ τῶν στρατηγῶν. Ἄν αἱ ἐχθροπραξίαι παρατείνωνται, εἶπεν ὁ δημαγωγὸς Κλέων, τοῦτο προέρογεται ἐκ τῆς ἐλλείψεως εὐτολμίας. Ὁ λαὸς τῷ ἐφώναξε νὰ ὑπάγῃ ὁ ἴδιος, καὶ ὁ Κλέων, μὴ περιμένων νὰ γείνη στρατηγὸς τόσον ταχέως, ἐδίσαζεν· ἀλλ' ὁ λαὸς ἐπιθυμῶν τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου, τὸν ὑπεχρέωσε νὰ τὸ δεχθῆ. Ὁ Κλέων ὑπεσχέθη, ὅτι ἐντὸς εἰκοσιν ἡμερῶν τὸ πᾶν θὰ ἦναι τετελεσμένον, ὅπερ καὶ ἔγινε· συμβεβηκὸς δὲ τι συνετέλεσεν εἰς τοῦτο ὀλίγας ἡμέρας· πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς Πύλον. Πυρὰ ἀναφθεῖσα ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν πρὸς παρασκευὴν φηγητοῦ καὶ μὴ ἐντελῶς σβεσθεῖσα, μετέδωκε τὸ πῦρ εἰς τὸ ἐν τῇ νήσῳ δάσος.

καὶ κατέκλυσε αὐτό· ὅθεν ἡ κατάβασις διὰ τοῦτο ἀποκαθίστατο εὐκόλος, διότι ἤδη ἐφαίνοντο ὄλαι αἰ κινήσεις τῶν Σπαρτιατῶν. Νύκτα τινα λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι προσέβαλον τὴν νῆσον μὲ ὄλας τῶν τὰς δυνάμεις, οἱ δὲ Σπαρτιαῖται, περικυκλωθέντες, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν.

Σφακτηρία.

Ἡ ἐπιτυχία αὕτη ἐδόξασε πολὺ τὸν Κλέωνα, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, προάγοντες τὴν νίκην τῶν, περιέζωσαν τὴν Πελοπόννησον· Ἡ Σπάρτη ἐφαίνετο καταβεβλημένη, ἀλλ' ὁ Βρασίδης τὴν ἠνώρθωσε. Λαβὼν οὗτος θαρρῆκλέως ἐπιθετικὴν θέσιν, ἐξέφερε τὸν πόλεμον εἰς τὴν Χαλκιδικὴν ἐν τῷ μέσῳ τῶν πόλεων, ἐξ ὧν οἱ Ἀθηναῖοι ἐλάμβανον μεγάλα εἰσοδήματα καὶ παντὸς εἴδους ἐφόδια. Καὶ αὕτη ἡ Ἀμφίπολις, ἡ ἰσχυροτάτη τῶν ἀποικιῶν τῶν Ἀθηνῶν, ἀπεστάτησεν, ὁ Κλέων δὲ καὶ ὁ Βρασίδης αὐτὸς ἐφονεύθησαν ἐν τῇ ἐνταῦθα μάχῃ (422). Μετὰ δὲ τὸν θά-

νατόν των, συνωμολογήθη εἰρήνη δι' ἐπιμελείας τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Νικίου (421), μετὰ δεκαετῆ πόλεμον, καταστροφὴν πόλεων καὶ σφραγὰς καὶ πράξεις βροχάρους καὶ ἀνωφελεῖς. Οἱ αἰχμάλωτοι καὶ αἱ κατακτηθεῖσαι χῶραι ἀπεδόθησαν ἀμοιβαίως μετὰ τὴν εἰρήνην.

§ 24. Ἐκστρατεία εἰς Σικελίαν

(415—413).

Ἀλκιβιάδης.

Ὁ Ἀλκιβιάδης, εὐπατρίδης Ἀθηναῖος, τὸ 18 ἔτος τῆς ἡλικίας του ἔλαβεν εἰς τὴν κατοχὴν του μεγάλην πατρικὴν κληρονομίαν. ἔχων λοιπὸν εὐγένειαν πλοῦτη καὶ εὐφυῆ, παρηκολουθεῖτο ὑπὸ πολλῶν παρασίτων καὶ κολάκων. Συνειθισμένος οὕτω ν' ἀνευφημῆται ὑπὸ τῆς συνουσίας τούτων καὶ διὰ τὰς πλέον ἀνοήτους πράξεις του, ἐτόλμα νὰ πράττῃ τὸ πᾶν ἀτιμωρητί. Ἡ ἰσχὺς τῆς κρᾶσεώς του καὶ ἡ εὐκνηψία τοῦ πνεύματός του τὸν ἀποκαθίστων ἱκανόν, κατὰ τὸν καιρὸν καὶ τὸν τόπον, εἰς κακίας ἢ ἀρετάς, ἐγκρατείας ἢ ἀσωτίας. Νέος ἀκόμη ἐκλάφησε διδάσκαλόν τινα, εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ ὁποίου δὲν εὔρε τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὀμήρου. Εἰς τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας μόνος ἐκ τῶν ἰδιωτῶν ἔβηλε νὰ τρέξωσιν ἑπτὰ ἄρματα του, συγχρόνως, ἀμακρῶσας οὕτω τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν βασιλέων τῶν Συρακουσῶν καὶ τῆς Κυρήνης· ἐκέρδησε δὲ δύο βραβεῖα ἐν τῷ αὐτῷ σταδίῳ. Ὁ Ἀλκιβιάδης εἶναι τύπος περιφανεστάτου μὲν, ἀλλὰ καὶ κακοήθους καὶ ἐπομένως ἐπικινδύνου τῆ δημοκρατίας πολίτου.

Ὁ Νίκιαις, ἀνὴρ βαθύπλοτος καὶ πρωτεύων ἐν τῇ πόλει, ἤτο ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης· ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης, διὰ νὰ τὸν ὑποσκελίσῃ, ἐκπύχθη ὑπὲρ τοῦ πολέμου καὶ κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὴν πατρίδα του νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ὀλέθριον εἰς αὐτὴν ἐκστρατείαν τῆς Σικελίας.

Οἱ Ἀθηναῖοι τότε, ἐπαρθέντες διὰ τὰς νίκας τῶν, ἐνόμιζον, ὅτι οὐδέν ὑπῆρχεν ἀνώτερον τῶν δυνάμεών τῶν, καὶ ἐπίστευον, ὅτι ἡ κατὰ κτησις τῆς Σικελίας θὰ συνεπλήρου τὴν κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίαν τῶν. Ἐπὶ προφάσει τοῦ νὰ δώσωσι βοήθειαν εἰς τοὺς Ἐγεσταίους κατὰ τῶν Συρακουσίων, συνήθρουν στρατιάν τοιαύτην καὶ τοσαύτην ὅποιαν οὐδεμία ἄλλη πόλις Ἑλληνικὴ εἶχεν ἴδει ἕως τότε ἐξερχομένην τῶν τειχῶν καὶ τῶν λιμένων τῆς, 134 ναῦς, 1,300 τοξότας καὶ 5,100 ὀπλίτας (415 πρὸ Χριστοῦ.

Τρεῖς ἦσαν οἱ στρατηγοὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ὁ Λάμχος, ὁ Νικίας καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης. Ὁ τελευταῖος, ἀνακληθεὶς σχεδὸν εὐθύς διὰ ν' ἀπολογηθῆ, ὡς κατηγορηθεὶς ὅτι ἐνέπαιζε τὰ ἐλευσίνια μυστήρια, καὶ ὅτι περιέκοψε νύκτα τινὰ τοὺς κατὰ τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως ἐσταμένους Ἑρμᾶς, κατέφυγεν εἰς Σπάρτην, τὴν ὅποιαν παρώξυνε κατὰ τῆς πατρίδος του. Οἱ δύο δ' ἄλλοι στρατηγοὶ ἐξετέλουν τὰς πολεμικὰς ἐργασίας μὲ ἀδράνειαν καὶ χρονοτριβήν. Ἡ Σπάρτη ἐπεμψεν ἐν τοσούτῳ εἰς βοήθειαν τῶν Συρακουσίων τὸν Γύλιππον, στρατηγὸν ἐπιτήδειον, ὅστις, ἅμα φθάσας, μετέβαλε τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Ἀπέστειλε κατ' ἀρχὰς κήρυγμα εἰς τοὺς Ἀθηναίους, διὰ νὰ τοὺς προτείνῃ πᾶσαν ἀσφάλειαν, ἐὰν ἤθελον νὰ κενώσωσι τὴν Σικελίαν καὶ ἀπέλθωσιν ἄλλ' ὁ Νικίας οὐδὲ κἂν ν' ἀποκριθῆ κατεδέχθη. Ὁ δὲ Σπαρτιάτης ἐπανήγαγε τὸ θάρρος τῶν πολεμίων τῶν Ἀθηναίων, ἀποκατέστησε τὴν πειθαρχίαν, ἐξήσκησε τὰ στρατεύματα καὶ μετὰ ταῦτα ἐκέρδησε τοιαύτην νίκην, ὥστε τὸ στρατεύμα τῶν Ἀθηναίων πολιορκεῖτο ἕως τότε, ἐπολιορκεῖτο ἤδη ὑπὸ τῶν πολεμίων. Ὁ Νικίας ἔσπευσε νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς Ἀθήνας τὰ περὶ τῆς ἀμηχανίας του. Ἐξ Ἀθηνῶν δὲ τῷ ἐστάλῃ στρατὸς σχεδὸν ἴσος πρὸς τὸν πρῶτον, διοικούμενος ὑπὸ τοῦ κρατίστου τῶν τότε στρατηγῶν, τοῦ

Δημοσθένους. Ὅτε ὁ στρατὸς ἐφάνη εἰς Συρακούσας κατὰ τὸ 413 ἐν πομπῇ ἐπ' ἴσης μεγχλοπρεπείῳς καὶ τρομερῶ, μετὰ 73 πλοίων, φερόντων 5,000 πεζοῦς καὶ 3,000 τοξότας, οἱ Συρακούσιοι ἐκ νέου ὑπέπεσαν εἰς μεγίστους φόβους. Ὁ Δημοσθένης ἤρχετο μὲ σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ τελειώσῃ τὸν πόλεμον διὰ δραστηριωτάτης προσβολῆς, ἢ ἐὰν αὕτη δὲν ἐπιτύγχανε, διὰ ταχείας ἀναχωρήσεως. Ὁ Νικίας κατεπλάγη διὰ τὸ θάρρος τοῦ Δημοσθένους καὶ ἀπόλεσε τὸ πᾶν διὰ τῶν ἀναβολῶν του. Εἰς τινα κατὰ ξηρὰν συμπλοκὴν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπόλεσαν 2,000, εἰς ἄλλην κατὰ θάλασσαν ἤτταν κατεστράφη καὶ ὁ σόλος των, ἢ τελευτεία των ἐλπίς.

Δυσκόλως θὰ ἠδύναντο οἱ Ἀθηναῖοι νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς, καὶ ὁμοῦ ἐδοκίμασαν νὰ φύγωσι 40,000 Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν στρατιωτῶν, ἐγκαταλείψαντες τοὺς πληγωμένους καὶ τοὺς ἀσθενεῖς των, αἵτινες, παρκαλοῦντες αὐτοὺς νὰ μὴ τοὺς ἐγκαταλείψωσιν εἰς σκληρὸν θάνατον, τοὺς παρηκολούθουν, ὅσον αἱ ἐξηνητημέναι δυνάμεις των τοῖς ἐσυγχώρουν. Ἐν διαστήματι ὀκτῶ ἡμερῶν, καθ' ἃ διήρκεσεν ἡ ὀλέθριος αὕτη ὑποχώρησις, οἱ ἐχθροὶ δὲν ἔπαυσαν προσβάλλοντες αὐτοὺς πανταχόθεν, καὶ ὀμὲν Δημοσθένης, ὁ ἀποτελῶν τὴν ὀπισθοφυλακὴν, περιεκυκλώθη τέλος καὶ ἐβιάσθη νὰ καταθέσῃ τὰ ὄπλα· ὁ δὲ Νικίας ἐξηκολούθει νὰ φεύγῃ, ἀλλὰ ποταμὸς τις τοῦ ἐκώλυτε τὸν δρόμον. Καταφλεγόμενοι οἱ φεύγοντες ἐκ τῆς δίψης ἐρρίφθησαν σωρηδὸν ἐπ' αὐτὸν καὶ πολλοὶ ἐπνίγησαν· οἱ Συρακούσιοι, τοποθετηθέντες ἐπὶ τοῦ πλεσίον ὕψους, ἐρρίπτον τὰ βέλη των, καὶ οἱ Πελοποννήσιοι καταβάντες ἐσφαζον τοὺς ἐν τῷ ποταμῷ, ὅστις ἐπληρώθη εὐθύς νεκρῶν καὶ ἐβάφη ὑπὸ τοῦ αἵματος. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δυστύχημα ἠνάγκασε τὸν Νικίαν νὰ παραδοθῇ. Καὶ οὗτος μὲν, ὡς καὶ ὁ Δημοσθένης, ἐθανατώθησαν, οἱ δ' ἄλλοι αἰχμάλωτοι ἐρρί-

φθησαν σωρηδόν εἰς βαθέα λατομεῖα, ὑπαιθρα ὄντα, ὅπου ἐβασανίζοντο ὑπὸ τοῦ πνιγροῦ καὶ ὑπερβολικοῦ τοῦ ἡλίου καύσωνος, καὶ ἐπάγωνον ὑπὸ τῆς δρόσου τῶν τοῦ φθινοπώρου νυκτῶν, λαμβάνοντες εἰς τροφήν τὸ ἥμισυ τῆς μερίδος ἐνὸς δούλου· καὶ οἱ μὲν τραυματῆται καὶ ἀσθενεῖς ἀπέθνησκον ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν, μὴ δυναμένων νὰ θάψωσι τὰ πτώματά των, οἱ δ' ἐπιζῶντες ἀνέπνεον μεμολυσμένον ἀέρα. Εἰς τοιαύτην κατάσχαιν ἔμειναν 75 ἡμέρας, περὶ τὸ τέλος τῶν ὁποίων ἐπωλήθησαν οἱ ἴσθηθέντες ὡς δούλοι ὑπὸ τῶν νικητῶν.

Ὁ Πλούταρχος διηγεῖται, ὅτι αἰχμάλωτοὶ τινες Ἀθηναῖοι ἐλευθερώθησαν, διότι οἱ μὲν εἰδίδαζαν τοὺς κυρίους των τεμάχια τῶν δραμάτων τοῦ Εὐριπίδου, τὰ ὅποια ἐν τῇ μνήμῃ των κατεῖχον, οἱ δὲ διότι, περιπλανώμενοι εἰς τὴν νῆσον μετὰ τὴν μάχην, ἐτρέφοντο παρ' ἐκείνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἔφαλλον τοὺς στίχους του. Ἐπιστρέψαντες δὲ εἰς Ἀθήνας οἱ αἰχμάλωτοὶ αὗτοι, ἐπορεύθησαν καὶ ἐξέφρασαν τὴν εὐγνωμοσύνην των εἰς τὸν ποιητὴν, τοῦ ὁποίου τὰ ποιήματα τοὺς ἔσωσαν.

§ 25. Τέλος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου 413—404.

Ἡ συμφορὰ αὕτη ἐπροξένησεν εἰς τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηνῶν πληγὴν, ἐξ ἧς δὲν ἠδύνατο ν' ἀνακούψῃ. Ὅτε ὁ Ἀλκιβιάδης, καταφυγὼν εἰς Σπάρτην, ἔμαθεν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον, «Ἐγὼ εὐθύς θά τοῖς δείξω, ἐφώναξεν, ὅτι ζῶ εἰσέτι». Ὅθεν συνεβούλευσε τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ὠχύρωσαν τὴν Δεκέλειαν, κώμην τῆς Ἀττικῆς, διὰ νὰ καταστήσωσι τὸν πόλεμον διερκεῖν εἰς αὐτὰς τὰς πύλας τῶν Ἀθηνῶν· ἐπεκαλέσθησαν δὲ καὶ τὴν συμμαχίαν τοῦ μεγάλου βασιλέως. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀντεστάθησαν ἡρωικῶς εἰς τὴν καταιγίδα, καὶ διὰ τῆς εὐ-

σταθείας των ὄλου; των τοῦ; συμμάχου; διετήρησαν πιστοὺς εἰς τὸ καθῆκόν των.

Κατ' εὐτυχίαν τῶν Ἀθηναίων ὁ Ἀλκιβιάδης ἔνεκα τῆς κακῆς διαγωγῆς του ἔφυγεν ἐκ Σπάρτης. Μὴ τολμήσας δὲ νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἦτο καταδεδικασμένος, προσεπάθησε νὰ γείνη ἄξιος τῆς ἀνακλήσεως διὰ τῶν εὐεργετημάτων του ὅθεν μεταβάς εἰς Ἀσίαν παρὰ τὸν στρατὸν Τισσαφέρνην, κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῆς Σπάρτης καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ εὖνοιον πρὸς τοὺς Ἀθηναίους· κατώρθωσεν ἔτι νὰ λάβῃ διὰ χρηματικῆς ἐπικουρίας τῆς Περσίας τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐν Σάμῳ στρατοῦ τῶν Ἀθηναίων καὶ δι' αὐτοῦ προσέβλεπε τοὺς πρὸ ὀλίγου φίλους του Σπαρτιάτας. Δύο δὲ ναυμαχίαι εἰς τὸν Ἑλλήσποντον (411), μία μεγάλη κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν νίκη πρὸς τῆ Κυζίκῳ (410), τέλος ἡ ἄλωσις τοῦ Βυζαντίου (408) ἑστερέωσαν τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τῆς Θράκης καὶ τῆς Προποντίδος.

Ὁ Ἀλκιβιάδης, διὰ τῶν ἐπιτυχιῶν τούτων κερδήσας τὴν εὖνοιαν τοῦ δήμου, ἀνεκλήθη καὶ εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, γενόμενος ὑποπτος, ἑστερέθη τῆς ἀρχῆς καὶ ἠναγκάσθη ἐκ νέου νὰ φύγῃ εἰς ξένην γῆν, ὅπου ἐδολοφονήθη ὑπὸ Περσῶν, ἐνῶ ἐξώρμησεν ἐκ τῆς οἰκίας του, εἰς τὴν ὁποίαν ἔβιβλαν πῦρ (404)· ἔζησε δὲ 46 περὶπου ἔτη.

Οἱ Πέρται ἤλλαξαν πάλιν τοὺς συμμάχους των, διότι τὸν νέον Κύρον, ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως Ἀρταξέρξου τοῦ Β', ἐλθόντα διοικητὴν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, Λύσανδρος ὁ Λακεδαιμόνιος κολακεύσας εἴλκυσε πρὸς ἑαυτὸν. Τότε ἡ ἦττα τοῦ Σπαρτιάτου Καλλικρατίδου ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου Κόνωνος περὶ τὰς νήσους Ἀργινούσας (406) ἀπέβη ἀνωφελής, ἐπειδὴ ὁ Λύσανδρος, λαβὼν παρὰ τοῦ Κύρου χρήματα, ἠδυνήθη νὰ συγκροτήσῃ στόλον ἀνώτερον ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἡ Σπάρτη πρὸ ὀλίγου ἀπώλεσε. Τέ-

λοῖ πάντων τῷ 40ῷ ἀφήρεσαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων τὴν ἡγεμονίαν τῆς θαλάσσης διὰ τῆς ἐν Αἰγὸς ποταμοῦ νίκης.

Ἡ ἐνταῦθα μάχη, ὑπὲρ τῆς Σπάρτης ἀποβᾶσα, δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα ἀνδρίας. Ἐνῶ οἱ δύο στόλοι ἦσαν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ὁ εἰς ἀπέναντι τοῦ ἄλλου, οἱ Ἀθηναῖοι ναύαρχοι, τέσσαρες κατὰ συνέχειαν ἡμέρας ἐρχόμενοι καὶ προκαλοῦντες ματαίως εἰς μάχην τὸν Λύσανδρον, ἐπροφυλάττοντο ἀμελῶς, διότι ἐνόμιζον, ὅτι οὐδένα κίνδυνον εἶχον παρὰ ἐχθροῦ τόσοῦ δειλοῦ. Ἐντοσοῦτῳ ὁ Λύσανδρος παρετήρει ἐπιμελῶς τὰς κινήσεις των, καὶ τὴν πέμπτην ἡμέραν, μόλις οἱ ναύαρχοι τῶν Ἀθηναίων εἶχον ἐπιστρέψει εἰς τὸν σταθμὸν των, καὶ ὁ Λύσανδρος εὐθύς ὑψωσε τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεως εἰς τοὺς ἰδιόκους του. Πρῶτος δ' ὁ Κόνων ἐκ τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν παρετήρησεν ἐκ τῆς ξηρᾶς τὸν στόλον τοῦτον, ὅτι προὔχωρει πλησίστιος καὶ ἐφώναζε νὰ ἐπιβιβασθῶσιν οἱ ναῦται. Κυριευθεὶς δὲ ὑπὸ λύπης ἐπὶ τῇ θεᾷ τῆς ἐπαπειλούσης τοὺς Ἀθηναίους δυστυχίας, καλεῖ τοὺς μὲν, πρκακαλεῖ τοὺς δὲ, καὶ ἀναγκάζει ὅλους, ὅσους συναντᾷ, νὰ ἐπιβῶσιν εἰς τὰ πλοῖα, ἀλλ' ὁ ζῆλος του ἦτο ἀνωφελής, διότι οἱ στρατιῶται ἦσαν διεσχορπισμένοι τῇ δε κάκεισε, οἱ μὲν εἶχον μεταβῆ πρὸς ἀγορὰν τροφῶν οἱ δὲ ἐπεριδιάβαζον εἰς τὴν πεδιάδα· τινὲς ἐκοιμῶντο εἰς τὰς σκηνάς των· ἄλλοι δ' ἠτοίμαζον τὸ γεῦμα. Οἱ Πελοποννήσιοι, πίπτοντες εἰς τὴν ἐχθρικήν γραμμὴν ἀνήσπαζον τὰς κενὰς ναῦς καὶ συνέτριβον διὰ τῶν συγκρούσεών των τὰς ἀρχιζούσας νὰ πληρῶνται. Οἱ δὲ στρατιῶται, τρέχοντες διὰ νὰ τὰς ὑπερασπίσωσιν ἄνευ ὀπλων, ἐφανεύθησαν πλησίον των, καὶ ὅσοι ἔφυγον πρὸς τὸ παράλιον, ἐσφάγησαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἀποβιβασθέντων καὶ δραμόντων πρὸς καταδίωξιν αὐτῶν. Ὁ Λύσανδρος συνέλαβε 3,000 αἰχμαλώτους, ἐν οἷς καὶ τοὺς στρατηγοὺς,

καὶ ἐκυρίευσεν ὅλον τὸν ὄλον, ἐκτὸς τῆς νῆς παράλιου, ἣτις σωθεῖσα ἐκόμισεν εἰς Ἀθήνας τὴν εἶδῃσιν τοῦ θλιβεροῦ γεγονότος· ἐσώθησαν δὲ καὶ ὀκτὼ πλοῖα, μετὰ τῶν ὁποίων ὁ Κόνων κατέφυγεν (405) εἰς τὴν Σαλαμίνα τῆς Κύπρου.

Ὁ Λύσανδρος ἐν ἀταραξίᾳ ἐσφαξε περὶ τὰς τρεῖς χιλιάδας αἰχμαλώτων ὅσοι ἦσαν Ἀθηναῖοι, χωρὶς νὰ ἔχη δικαιολόγησιν, ὅτι τοὺς ἐφόνευσε δῆθεν ἕνεκεν ἀντεκδικήσεως ζυμῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστη ἐν συμπλοκῇ, διότι μάχη δὲν ἔγεινεν. Οὗτοι οἱ σφαγέντες ἦταν ὁ τελευταῖος στρατὸς τῶν Ἀθηναίων. Δὲν ὑπῆρχον πλέον οὔτε πλοῖα ἐν Πειραιεῖ, οὔτε χρήματα ἐν τῷ δημοσίῳ ταμείῳ, οὔτε ὀπλίται ἐν τῇ πόλει πρὸς συγκρότησιν νέου στρατοῦ. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἡρωϊκὴ πόλις ἀντέστη ἐτι ἕξ μῆνας κατὰ τῶν στρατευμάτων τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ μόνη ἡ πείνα τὴν ἠνάγκασε τέλος νὰ καταθέσῃ τὰ ὄπλα, (τὸ ἔαρ τοῦ 404 π. X.).

Αἱ Ἀθηναὶ κατεδικάσθησαν διὰ συνθήκης νὰ μὴ ἔχωσι πλέον τείχη, καὶ ἀπηγορεύθη ἡ ἐξάρτησις πλειοτέρων τῶν δώδεκα πλοίων. Τὰς ἐξέβρισαν μάλιστα ἀφειδῶς, διότι ὁ Λύσανδρος συνήθροισε μέγαν ἀριθμὸν αὐλητρίδων, καὶ προσέταξε νὰ κομνίσωσι τὰ τείχη καὶ νὰ καύσωσι τὰ πλοῖα, παιανίζουσης τῆς μουσικῆς, καὶ παρόντων τῶν συμμάχων, οἵτινες, ἐστεμμένοι μὲ ἄνθη, ἐψαλλον ἐπὶ τῶν ἐρείπιων τούτων τὴν ἐλευθερίαν τῆς λυτρωθείσης τάχα Ἑλλάδος, χωρὶς νὰ γνωρίζωσιν οἱ ἄθλιοι, ὅτι, καταστροφόμενων τῶν Ἀθηναίων, συγκατεστρέφοντο καὶ αὐτοὶ οὗτοι, ὡς ὁ ὕστερος χρόνος ἀπέδειξε. Τοιοῦτον ἀπέβη τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

§ 26. Οἱ 30 τύραννοι (404) καὶ ὁ Θρασύβουλος (403).

Διὰ νὰ μένωσι κατὰ βεβλημένοι αἱ Ἀθηναὶ, ὁ Λύσανδρος, καταλύσας τὸ ἀρχαῖον πολίτευμά των, ὑπέβαλεν

αὐτάς ὑπὸ τὴν διοίκησιν τριάκοντα ἐγχωρίων τυράννων, τῶν ὁποίων ἡ βία καὶ ἡ αὐθιχεσίη ἄφησε συγεράν μνήμην. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ὑπαρχόντων συκοφαντῶν πρὸς κοινὴν εὐχάριστην· ἔπειτα ὅμως καὶ κατὰ τῶν ἀγαθῶν πολιτῶν. Τότε ἐζήτησαν πρὸς ὑποστήριξίν των καὶ ἔλαβον παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων φρουροὺς, τοὺς ὁποίους ἐγκατέστησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἐθεράπευον δὲ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν (ἀρμοσὴν) Καλλίβιον, διὰ νὰ ἐπαινῆ ὅ,τι καὶ ἂν πράττωσιν. Οἱ πολῖται ἀφωπλίσθησαν ἐκτὸς 3,000, αἵτινες ἦσαν ὀλιγαρχικῶν φρονημάτων· οἱ δὲ ἀντίπαλοί των ἢ ἐξωρίσθησαν ἢ κατεδικάσθησαν (1500;) καὶ τὰ κτήματά των ἐδημιούθησαν, διὰ νὰ πορίζωνται καὶ τὸν μισθὸν τῶν φρουρῶν. Μόνος ἐθεράπευε μεταξὺ τῶν τριάκοντα ἦτο μετριοπαθέστερος καὶ φρονιμώτερος· ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς κατεδικάσθη νὰ πῆν τὸ κώνειον κατὰ πρότασιν τοῦ παλαιοῦ του φίλου καὶ συντυράννου του Κριτίου.

Ὁ φιλόπατρις Θρασύβουλος, βλέπων τὴν ἀθλίαν ταύτην κατάστασιν τῆς πατρίδος του, ἔσπευσεν ἐκ Θηβῶν μὲ ἐβδόμηκοντα ἐν ταύτῳ τῷ μεταξὺ φυγόντας Ἀθηναίους καὶ τινὰς Θιβαίους, καὶ κατέλαβε τὴν Φυλῆν, φρούριον τῆς Ἀττικῆς· ἅμα δ' ἐπαυξήθηεντος τοῦ μικροῦ του στρατεύματος, ἐκυρίευσε τὴν Μουνυχίαν, ἓνα τῶν τριῶν λιμένων τῶν Ἀθηνῶν, οἱ δὲ τύραννοι ἤλθον νὰ τοὺς προσβάλωσιν ἐνταῦθα. Τὸ σθένος τῶν τυράννων, συγκείμενον ἐξ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων, ἐνίκηθη, ὁ δὲ Θρασύβουλος, διὰ νὰ τελειώσῃ τὸ ταχύτερον τὸν πόλεμον, τοὺς συνεχώρησε ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς Ἐλευσίνα, καὶ προεκήρυξεν ἀμνηστειάν, τὴν ὁποίαν ἐτήρησε πιστῶς. Ἀντὶ δὲ τῶν τριάκοντα ἐγκατεστάθησαν δέκα, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ὡς τυραννικοὶ, κατελύθησαν καὶ οὕτω τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα ἀποκατεστάθη πάλιν μετὰ τὴν ὀκτάμηνον τυραννίαν τῶν τριάκοντα καὶ τῶν δέκα.

Ἴπποκράτης, Ἀριστοφάνης, Θουκυδίδης, Σωκράτης.

Κατὰ τοὺς ἀξιοθρηνήτους τούτους καιροὺς ἀνεφάνησαν ἄνδρες τινές, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα κατετάχθησαν μετὰ τὸ τῶν μεγίστων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ἡ ἱστορία. Ἐκ τούτων εἶναι ὁ ἐκ τῆς νήσου Κῷ ἰατρός Ἴπποκράτης (460—390), ὅστις ἠξιώθη, διὰ τὴν μεγάλην τοῦ ἀγγίνοϊαν καὶ τὴν ἰατρικὴν του δεινότητα, νὰ ὀνομασθῆ πατὴρ τῆς ἰατρικῆς· ὁ Ἀριστοφάνης, ὅστις διὰ τῶν κωμῳδιῶν του ἐνέπαιξε καὶ προσέβαλε καιρίως ὅσους εἰς τὸν καιρὸν του ἐξέπιπτον εἰς καταχρήσεις· ὁ Θουκυδίδης ὅστις μὲ αὐστηρὰν ἀλήθειαν ἱστόρησε τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον.

Ἄλλ' ὁ ἀνὴρ, ὅστις ὑπερέβη ὅλους διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἀρετὴν του καὶ τὴν καρποφόρον διδασκαλίαν του, ὑπῆρξεν ὁ Σωκράτης, γεννηθεὶς τῷ 469. Ὁ πατὴρ του Σωφρονίσκος ἦτο λιθοξόος· διὸ καὶ ὁ ἴδιος μετῆλθε κατ' ἀρχὰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο, ὅπερ ὁμοίως ἐγκατέλειψεν ὕστερον, καὶ τοι πτωχὸς, διὰ νὰ ζητήτῃ οὐχὶ τὰ πλούτη, ἀλλ' ὅ,τι ἐξετίμα κάλλιον τοῦ χρυσίου, τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἐπισήμην. Ἐξεπλήρωσεν ἅπαντα τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου, ἐπολέμησε γενναίως εἰς τὴν Ποτιδαίαν, εἰς τὴν Ἀμφίπολιν καὶ εἰς τὸ Δῆλιον καὶ ἔσωσέ ποτε τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ ἄλλοτε τὸν Ξενοφῶντα. Περισπούδαστον εἰς αὐτὸν ἀξίωμα ἦτο τὸ « Γνώθι σαυτὸν »· ἔλεγε δὲ « ἐν οἷδᾳ, ὅτι οὐδὲν οἶδα », καὶ ἐπολέμει αὐστηρῶς πανταχοῦ καὶ πάντοτε τὴν ἀπάτην. Ἡ διδασκαλία του ἔτεινε πρὸς ἀναγνώρισιν ἑνὸς ὑπερτάτου ὄντος, δημιουργήσαντος καὶ συντηροῦντος τὸ σύμπαν. Οἱ κενόδοξοι, τοὺς ὁποίους προσέβαλλε, καὶ οἱ δεισιδαίμονες, τοὺς ὁποίους ἠλεγεν, ἠρέθισαν κατ' αὐτοῦ τὴν κοινὴν γνώμην· ὅθεν συκοφαντηθεὶς ὡς διαφθορεὺς τῆς νεολαίας, καὶ ὡς θέ-

λων νὰ κατασρέψη τὴν θρησκείαν τοῦ λαοῦ κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου εἰς θάνατον. Ἐβλήθη δὲ εἰς τὸ δεσμωτήριον, ὅπου παρέμεινε τριάκοντα ἡμέρας, ἕως νὰ ἐπανέλθῃ ἡ θεωρίς (*) ναῦς ἐκ Δήλου· διότι, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀποστολῆς καὶ μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ πλοίου τούτου, οἱ νόμοι ἀπηγόρευον τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θανατικῶν ποινῶν. Διῆλθε τὸν καιρὸν τοῦτον ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ συνδιαλεγόμενος μετὰ τῶν φίλων του περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς, καλλιωτέρας τῆς παρούσης. Τὴν παραμονὴν τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἡ ἰσρά ναῦς ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας, τῶν μαθητῶν του τίς, ὁ Κρίτων, τὸν συνεβούλευσε νὰ δραπετεύσῃ τῇ συρογείᾳ αὐτοῦ εἰς Θεσσαλίαν. Ὁ Σωκράτης ἠρνήθη, διότι δὲν ἤθελε νὰ γείνη παραβιαστὴς τῶν νόμων τῆς πατρίδος καὶ ν' ἀποφύγῃ τὴν εἰς ἕκαστον πολίτην καταδικασθέντα ἐπιβαλλομένην ἠθικὴν ὑποχρέωσιν τῆς ὑπακοῆς εἰς τὴν ὑπὸ τῶν δικαστῶν ἀποφασισθεῖσαν τιμωρίαν. Τέλος πάντων ἡ τελευταία ἡμέρα ἔφθασε καὶ ταύτην ὁ Σωκράτης ἀφιέρωσεν ὀλόκληρον εἰς ὑψηλὴν συνομιλίαν περὶ θανάτου τοῦ σώματος καὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Ἐνῶ δὲ ὁ ἥλιος ἔδωκε, ἔδωκαν εἰς αὐτὸν τὸ κώνειον, τὸ ὅποιον ἐπιε σταθερὸς καὶ ἀτάραχος ἐν τῷ μέσῳ τῶν θρηνοῦντων φίλων του καὶ αὐτοῦ τοῦ δεσμοφύλακος δακρύνοντος καὶ ἀπέθανε μάρτυς τῆς ἀληθείας (399). Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ξενοφῶν ἦσαν οἱ περιφανέστεροι τῶν μαθητῶν του.

Μεταμεληθέντες οἱ Ἀθηναῖοι ὕστερον, τοῦ μὲν Σωκράτους ἔστησαν ἀνδριάντα, τῶν δὲ κατηγορῶν του τὸν μὲν Ἄνυτον καὶ Λύκωνα ἐξώρισαν, τὸν δὲ Μέλητον ἐθάνατώσαν.

(*) Πλοῖον ἱερὸν στελλόμενον ἀπὸ μέρος πόλεως τινος εἰς ναῶν ἢ μαντεῖον χάριν θρησκευτικῶν τελετῶν.

§ 27. Ὁ Ξενοφῶν καὶ ἡ ἀνάβασις καὶ ἡ κάθοδος τῶν μυρίων (401).

Ὁ Κύρος ἤθελε ν' ἀποβάλλῃ τοῦ θρόνου τῆς Περσίας τὸν ἀδελφόν του Ἀρταξέρξην, καὶ ἐπειδὴ γνωρίζων τοὺς Ἕλληνας ἐπίστευεν ὅτι μὲ Ἑλληνικά στρατεύματα ἡ νίκη ἤθελεν εἶσθαι βεβαία, ἔλαβεν ἐπὶ μισθῷ 13,000 μισθοφόρους Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους ἤνωσε μετὰ 100,000 βαρβάρων καὶ μετὰ τούτων ἐκινήθη κατὰ τῆς Βαβυλωνος. Ἀφοῦ διέβη τὸν Εὐφράτην καὶ τὰς ἐρήμους τῆς Μεσοποταμίας, ἀπῆντησε τὸν ἐχθρὸν εἰς Κούναζα καὶ συνεκρότησε πρὸς αὐτὸν μάχην, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες διεσκόρπισαν πᾶν ὅ,τι ἀπῆντησαν. Καὶ ὁ μὲν Ἀρταξέρξης πληγωθείς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐσώθη ὑπὸ τῶν περακολουθούντων αὐτόν· ὁ δὲ Κύρος ἐφονεύθη ἐν τῷ θριάμβῳ του ὑπὸ στρατιώτου τινὸς καὶ ὁ θάνατός του ἐπέφερε τὴν φυγὴν τῶν ἑαυτοῦ. Μόνοι οἱ Ἕλληνες ἀντέστησαν καὶ ἀντέκρουσαν ἀνδρείως ἅλας τὰς προσβολὰς, καὶ ἔμειναν κύριοι τοῦ πεδίου τῆς μάχης μεταξὺ δύο στρατευμάτων, τοῦ μὲν ἐνὸς συμμαχικοῦ, τοῦ δὲ ἄλλου ἐχθρικοῦ, φεγγόντων ἀμφοτέρων κατ' ἀντίθετον δρόμον.

Τότε ἤρχισεν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σπαρτιάτου Κλεάρχου, ἡ περίφημος κάθοδος τῶν δέκα χιλιάδων Ἑλλήνων διὰ μέσου 600 λευγῶν τόπων, κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Πέρσας ἀγνώστων, ὑπερνικηθέντων χωρῶν, ποταμῶν, χιόνων, σιτοδείας καὶ ἀγρίων καθ' ὅδον φυλῶν. Ὁ σατράπης Τισσαφέρνης τοὺς ἠνώχλει κατ' ἀρχάς, ἔπειτα διὰ προδοσίας συνέλαβε τοὺς ἀρχηγούς των, τοὺς ὁποίους ἐθανάτωσε κατὰ προσταγὴν τοῦ βασιλέως. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς περιῆλθε τότε πρὸς ὥραν εἰς ἀπελπισίαν· ἀλλ' ἐνεψύχωσε τὸ θάρρος του Ξενοφῶν ὁ Ἀθηναῖος, ὅστις ὑπηρετεῖ ὡς ἐθελοντῆς εἰς τὸ στράτευμα,

ἀκολουθῶν φίλον του τινὰ ἀρχηγόν, Πρόξενον τὸν Βοιω-
 τιον, διὰ τὰ ἴδη νέα μέρη καὶ λαοὺς ἀγνώστους. Εἰς
 τὰς κρισίμους περιστάσεις οἱ ἔξοχοι ἄνδρες λαμβάνουσιν
 ἀφ' ἑαυτῶν τὴν θέσιν των. Ἐνῶ ὅλος ὁ στρατὸς εὕρισκε-
 το εἰς ἀπελπισίαν, καὶ μέγας ἦτο διὰ τοῦτο ὁ κίνδυνος,
 ὁ Ξενοφῶν, ὁμιλῶν, ἐνεργῶν τὴν ἐκλογὴν ἄλλων στρα-
 τηγῶν, συγκατελέχθη εἰς τούτους καὶ αὐτός, καὶ με-
 τερρύθμισε τὸν στρατὸν, καὶ ἡ πορεία ἐξηκολούθησεν.
 Ὁ Τισσαφέρνης, ἀπελπισθεὶς νὰ κέρη ὑποχειρίους τοὺς ὀ-
 λίγους ἐκείνους ἀνδρείους, παρητήθη τῆς κατὰδιδώσεως,
 ὁπότε ἐφθασαν εἰς τὰ ὄρη τῶν Καρδούχων· ἀλλ' ἦτο
 ἀνάγκη ἤδη νὰ ὑπερασπίζωσιν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν φοβε-
 ρῶν τούτων ὄρεινῶν, τῶν ὁποίων τὰ μακρὰ βέλη διαπέ-
 ρων τὰς πανοπλίας. Ἄμα δὲ ἦλθον εἰς Ἀρμενίαν, ἡ χιῶν
 τοὺς κατέλαβεν εἰς τὰ ὄρη, καὶ τόσον ἀφθονοῦς ἔπεσεν,
 ὥστε τινὲς τῶν στρατιωτῶν ἀπέθανον ἐκ τοῦ ψύχους, καὶ
 ἄλλοι ἐστερήθησαν τῆς δράσεως ἐκ τῆς ἀντανακλάσεως,
 καὶ τὰ πλείοστερα δὲ τῶν φορητῶν ζῶων ἀπωλέσθησαν.
 Ἦναγκάσθησαν κατόπιν νὰ διαβῶσι τὸν Φάσιν, καὶ πολ-
 λούς ἄλλους ποταμοὺς καὶ ν' ἀποκρούωσι τὸν πολεμι-
 κὸν λαὸν τῶν Χαλύβων. Τέλος φθάσαντες εἰς τὸ ὄρος
 Θήχην, ἀνεκάλυψαν ἐν τῷ ὀρίζοντι τὸν εὐρύχωρον Εὐ-
 ξεινον πόντον καὶ μετὰ χαρᾶς ἤρχισαν φωνάζοντες —
 θάλασσα! θάλασσα! ἠσπάζοντο δὲ ἀλλήλους μὲ δακρυ-
 θρέκτους ὀφθαλμοὺς καὶ ἐπιπτον εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν
 στρατηγῶν καὶ τῶν ἀξιωματικῶν των. Εὐθύς, χωρὶς νὰ
 μάθωσιν ὑπὸ τίνος ἢ προσταγῆς ἐδόθη, οἱ στρατιῶται κο-
 μίσαντες πέτρας, ἤγειραν ἐπὶ τῆς κορυφῆς πυραυρίδα, τὴν
 ὁποίαν ἐκάλυψαν μὲ ὄπλα, ἀφαιρηθέντα παρὰ τῶν ἐχθρῶν.
 Μετὰ τινὰς νέας μάχας κατὰ τῶν πολεμικῶν φυλῶν
 τῆς παραλίας ἐφθασαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν ἐλληνικὴν πό-
 λιν Τραπεζοῦντα, ἀποικίαν τῆς Σινώπης, καὶ ἐκεῖ ἐώρ-
 τασαν τὴν ἀπελευθέρωσίν των διὰ πανδήμων ἀγώνων

καὶ θουσιῶν. Εἶχον ἀπομαίνει 8600 καὶ μεγάλως ἐπεθύ-
μων νὰ εὗρωσι πλοῖα, τὰ ὁποῖα νὰ τοὺς μεταφέρωσιν
εἰς τὴν πατρίδα των, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχον· ἐχρειάσθη λοι-
πὸν νὰ παραπορεύωνται ἔτι τὴν παραλίαν, ἄλλοτε μὲν
μαχόμενοι, ἄλλοτε δὲ ἐν εἰρήνῃ μέχρι Χρουσυπόλεως,
ἀντικεῖ τοῦ Βυζαντίου, ὅπου ἐτελείωσε πλέον ἢ κἀθόδοι
τῶν μυρίων. Εἰς 45 μῆνας, καὶ μετὰ 515 σταθμοὺς, εἶ-
χον διατρέξει εἰς τὴν ἀνάδοσιν καὶ τὴν κἀθόδον 5,800
χιλιόμετρα. Αὕτη ἡ νικηφόρος πορεία διὰ μέσου ὄλου
τοῦ περσικοῦ κράτους, ἀπέδειξε τὴν ἀθεράπευτον ἐξασθέ-
νησιν τῶν Περσῶν· καὶ ἐκ τῆς ἀνακλύψεως ταύτης ὤφει-
λήθησαν κατόπιν ὁ Ἀγησίλαος, ὁ Φίλιππος, καὶ ὁ Ἀλέξαν-
δρος.

§ 28. Αἰτία νέου πολέμου μεταξὺ Σπάρτης καὶ Περσίας.

Ἄγησίλαος Λύσανδρος.

Ἐνῶ οἱ μύριοι ἀπετελείωνον τὴν ἀξιωματικόνευστον ταύ-
την εἰς τὰ ἴδια ἐπιστροφὴν, ὁ σατράπης Τισσαφέρνης ἔ-
φθασεν εἰς τὴν ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ σατραπείαν του, καὶ
ἐκεῖ κατεδίωξε τοὺς βοηθήσαντας τὸν Κῦρον κατόικους
τῶν ἐλληνίδων πόλεων, αἵτινες ἐζήτησαν τότε τὴν βοή-
θειαν τῆς Σπάρτης. Αὕτη δὲ ἀναλκβοῦσα τὴν προσασίαν
αὐτῶν, ἐξᾠπέστειλεν εἰς βοήθειάν των πολλοὺς στρατη-
γοὺς, ἐξ ὧν μᾶλλον φοβερὸς κατέστη ὁ ἀνδρεῖος Ἀγησί-
λαος, ὅστις ἔγεινε βρασιεὺς τῆς Σπάρτης, ἀποκλεισθέν-
τος τοῦ Λεωτυχίδου, υἱοῦ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἄγιδος.

Κατὰ τὸ 396 ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχηγία τοῦ στρα-
τοῦ τῆς Ἀσίας· ὅθεν ἀναχωρήσας ἐξ Αὐλίδος, ἐνίκησε τὸν
Τισσαφέρνην ὑπὸ τὰ τείχη τῶν Σάρδεων, καὶ μελετήσας
πλέον νὰ ἀνατρέψῃ τὸν θρόνον τῆς Περσίας, προὐχώρησε

παρκόλμως μετὰ 20,000 Ἑλλήνων πρὸς τὴν ἄνω Ἀσίαν, ἐμπνέων εἰς τὴν Περσίαν τρόμον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐσώθη ὁ μέγας βασιλεὺς διὰ τοῦ χρυσοῦ, μισθώσας ἐν Ἑλλάδι μερίδα τινα Ἑλλήνων καὶ ἐξεγείρας αὐτὴν κατὰ τῆς Λακεδαιμόνου, ὡς ἀποδεικνύεται εὐθὺς κατωτέρω.

Ἡ Σπάρτη εἶχε μεταχειρισθῆ σκληρῶς τὴν νίκην τῆς κατὰ τῶν Ἀθηῶν. Οἱ ἐγκατασταθέντες ἀρμοσταὶ (ἀπεσταλμένοι) αὐτῆς εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις ἐφέροντο τυραννικῶς. Κατ' ἔτος ἡ Σπάρτη εἰσέπραττε παρ' αὐτῶν φόρον 1,000 ταλάντων, βαρύτερον ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἐπλήρωναν ἄλλοτε εἰς τοὺς Ἀθηναίους· ὅθεν τὸ κατ' αὐτῆς μῖσος ἐπλύξανε πολὺ. Ὅτε δὲ οἱ Πέρσαι, προσθεβλημένοι ἐν Ἀσίᾳ ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, εἶδον νὰ γεννᾶται ἡ δυσαρέσκεια αὕτη, ἤλπισαν νὰ τὴν μεταβάλωσιν εἰς φανερόν πόλεμον, καὶ τις τῶν πρακτόρων τῶν ἤλθεν εἰς Ἑλλάδα μετὰ 50 ταλάντων. Αἱ Θῆβαι πρῶται ἤρχισαν τὴν συμμαχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος αἱ Ἀθηναί, ἡ Κόρινθος καὶ τὸ Ἄργος. Κατὰ τὸ 394 ἐνίκησαν τοὺς Σπαρτιάτας εἰς τὴν ἐν Ἀλιάρτῳ μάχην, ὅπου ἐφανεύθη ὁ εἰρημένος αἴτιος τῆς σπαρτιατικῆς τυραννίης Λύσανδρος. Ἡ Σπάρτη, κινδυνεύουσα μέγαν κίνδυνον, ἀνεκάλεσε τὸν Ἀγησίλαον, ὅστις παρητήθη τοῦ κατὰ τῆς Περσίας σχεδίου, ὑπακούων εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος του.

Διελθὼν τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν πολεμῶν, ἐφθασεν εἰς Κορωνεῖαν, ὅπου οἱ σύμμαχοι τὸν περιέμενον. Συνέβη τότε πεισματώδης σύγκρουσις, καθ' ἣν οἱ Θηβαῖοι ἔδειξαν προτερήματα στρατιωτικά, τὰ ὁποῖα ἦσαν κακὸς οἰωνὸς διὰ τὴν Σπάρτην. Ὁ ἴδιος Ἀγησίλαος ἐκκλύθη ὑπὸ πληγῶν, ἀλλ' ὁμῶς ἐνίκησεν (394).

Ἡ νίκη τῆς Κορωνεῖας ἐστερέωσε τὴν κατὰ ξηρὰν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης. Ἀλλ' ὁ Κόνων, ναύαρχος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ καὶ τοῦ συμμαχικοῦ τῶν Ἀθηναίων στόλου, τῆς ἀ-

Φήρει ταυτόχροτως τὴν ἡγεμονίαν τῆς θαλάσσης (393). Ἡ Λακεδαιμών τότε φοβηθεῖσα, συνωμολόγησε διὰ τοῦ ἀπεσταλμένου της Ἀνταλκίδου αἰσχροὴν εἰρήνην μετὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως (387), κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Περσίας πᾶσαι αἱ ἐν Ἀσίᾳ τῇ μικρᾷ ἑλληνίδες πόλεις, ἔτι δὲ καὶ αἱ Κλαζομεναὶ καὶ ἡ Κύπρος. Εἰς δὲ τοὺς Ἀθηναίους ἐπετράπη νὰ κρατήσωσι μόνον τὴν Ἰμβρον, τὴν Λῆμον καὶ τὴν Σκύρον. Πᾶσαι δὲ αἱ ἄλλαι ἑλληνίδες πόλεις ἀφίνοντο ἐλεύθεραι.

§ 29. Πελοπίδας.

Κατάληψις τῆς Καδμείας ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων (382).

Εἰς τῶν στρατηγῶν τῆς Σπάρτης, Φοιβίδα, διερχόμενος τὴν Βοιωτίαν μετὰ τινος στρατιωτικοῦ σώματος, ὅπερ ἔφερον εἰς Ὀλυμπον, ἐστρατοπέδευσε πλησίον τῶν Θεβῶν. Ἐκεῖ δὲ πεισθεὶς ὑπὸ τοῦ Λεωντιάδου καὶ τῶν ἄλλων ὀλιγαρχικῶν Θεβαίων κατέλαβε, τῇ συνεργίᾳ αὐτῶν, τὴν ἀκρόπολιν Καδμείαν. Ὁ ἀντίπαλος καὶ συνάρχων τοῦ ὀλιγαρχικοῦ Λεωντιάδου Ἰσμηνίας, πολέμαρχος τῶν Θεβῶν, κατεδικάσθη καὶ ἐθανατώθη, τετρακόσιοι δὲ τῶν ὀπαδῶν του κατέφυγον εἰς Ἀθήνας.

Τὸ συμβῆν τοῦτο ἐπροξένησε πανταχοῦ ἀγχνάκτησιν, τὴν ὁποίαν οἱ Σπαρτιᾶται ἐφάνησαν ὅτι συνεμερίσθησαν, καταδικάσαντες τὸν Φοιβίδα εἰς ζηνίαν 400,000 δρχημῶν, καὶ ἀφαιρέσαντες τὸ ἀξίωμα τῆς διοικήσεως· ἐκράτησαν ὁμῶς τὴν Καδμείαν, ἐτιμώρησεν δηλαδὴ τὸν πράξαντα, ἀλλ' ἐνέκριναν τὴν πράξιν του.

Τρία ἔτη ἡ Καδμεία διετέλει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Λακεδαιμονίων. Ἐμπιστευόμενοι εἰς τοῦτο τὸ στήριγμα οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Θεβαϊκῆς ἀριστοκρατίας, Λεωντιάδης καὶ

Ἀρχίας, ἐξετράπησαν εἰς μυρίας κακώσεις, Αἰ φυλακαὶ ἐπληρώθησαν, αἱ θανατικαὶ ποινὰὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν, ὡς ἐπὶ τῶν τριάκοντα ἐν Ἀθήναις.

Μεταξὺ τῶν φυγάδων εἰς Ἀθήνας Θηβαίων ἦτι καὶ ὁ Πελοπίδας, ἀνὴρ ἥρωϊκὸς καὶ εὐτολμος, εὐγενὴς καὶ πλούσιος, ἐχθρὸς δὲ τῶν τυράννων καὶ συνδεδεμένος μετ' ἄλλου ἐπισήμου Θηβαίου, τοῦ Ἐπαμινώνδα, διὰ γενῆς φιλίας. Οὗτος λοιπὸν ἔγεινεν ἐν Ἀθήναις ἀρχηγὸς συνωμοσίας, διὰ νὰ καταστρέψῃ τὴν εἰς Θήβας τυραννίαν τῆς Σπάρτης· καὶ συνεννοήθη μετὰ πολλῶν Θηβαίων, δικμενόντων ἐν Θήβαις, ἐξ ὧν τις, ὀνόματι Φυλλίδας, κατώρθωσε νὰ διορισθῇ γραμματεὺς τῶν πολεμάρχων (ἀρχόντων τῆς πόλεως).

Δώδεκα τῶν συνωμοτῶν ὡς κνηγοὶ ἐνδεδυμένοι, εἰσελθόντες μένος ἕκαστος εἰς τὴν πόλιν διὰ διαφόρων πυλῶν, συνηθροίσθησαν εἰς τὴν οἰκίαν τινὸς τῶν πλουσιωτάτων Θηβαίων, ὀνομαζομένου Χάρωνος, ὅπου τινὲς τῶν ὀπαδῶν των ἐλθόντες ἠνώθησαν μετ' αὐτῶν. Ὁ Φυλλίδας προσεκάλεσε τότε εἰς συμπόσιον δύο τῶν πολεμάρχων. Φίλος τις ἔγραψεν εἰς τινὰ τῶν συμπουσιαζόντων πολεμάρχων, τὸν Ἀρχίαν, νὰ προσέξη, ἐκθέτων εἰς αὐτὸν ὅλας τὰς λεπτομερίας, ἀλλ' οὗτος οὐδ' ἀπεσφράγισε τὴν ἐπιστολὴν, ἀλλὰ ῥίψας αὐτὴν ὑπὸ τὸ προσκεφάλκιόν του εἰς αὐρίον τὰ σπουδαῖα εἶπε· μετὰ τινὰς ὁμῶς στιγμὰς οἱ συνωμόται φθάσαντες ἐπενδεδυμένοι μὲ στεφάνους πυκνοὺς ἐξ ἐλάτης καὶ πύρκης κατασκιάζοντας τὰ πρόσωπά των, ἐφόνευσαν τοὺς πολεμάρχους· ὁ δὲ Φυλλίδας ἔτρεξε παρευθὺς εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἤνοιξε τὰς θύρας τῆς. Ταυτοχρόνως δὲ ὁ Πελοπίδας ἔσφαξε τὸν Λεοντιάδην εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ἔπεμψε καθ' ὅλας τὰς συνοικίας κήρυκας οἵτινες σαλπίζοντες ἐκάλουν τοὺς πολίτας εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Τὴν ἐπαύριον τὸ πρῶτ' οἱ λοιποὶ φυγάδες ἔφθασαν μετὰ πολλῶν Ἀθηναίων, καὶ περὶ

αὐτοὺς συνήχθη καὶ ὁ λαός. Ὁ Πελοπίδας τότε ἐπαρουσιάσθη εἰς τὴν συνέλευσιν μετὰ τοῦ στρατεύματός του, περιστοιχισμένος ὑπὸ ἱερέων, φερόντων στέμματα καὶ καλούντων τοὺς πολίτας εἰς βοήθειαν τῆς πατρίδος καὶ τῶν θεῶν. Ἄπας ὁ λαός τότε ἐξέβαλε φωνὰς εὐγνωμοσύνης, καὶ ἠσπάσθη τοὺς ἐλθόντας φυγάδας ὡς ἐλευθερωτὰς τῆς πόλεως.

Ὁ Πελοπίδας, ὁ Χάρων καὶ ὁ Μέλων, οἱ πρωταίτιοι τῆς συνωμοσίας, ἐξελέχθησαν Βοιωτάρχαι, καὶ εὐθὺς ἐπέπεσαν κατὰ τῆς Καδυείας, τῆς ὁποίας ἡ φρουρά, μὴ ἔχουσα τροφάς, ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῆ, πρὶν ἢ ἔλθῃ βοήθεια ἐκ Σπάρτης. Οἱ Σπρριᾶτι μαθόντες τὸ συμβάν καὶ κρίναντες ἀπέκτειναν δύο τῶν ἐκεῖ διοικούντων φρουράρχων Σπρριᾶτων, εἰς δὲ τὸν τρίτον, ἀπόντα ἐπὶ τῆς τότε γενομένης ἐφόδου, ἐπέβαλον βαρυτάτην ζημίαν τὴν ὁποίαν μὴ δυνάμενος νὰ πληρώσῃ, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ τῆς Πελοποννήσου (379).

Δύο τότε μεγάλοι ἄνδρες καὶ φίλοι πρὸς ἀλλήλους διώκουν τὰ τῶν Θεῶν, ὁ ἀνδρείος Πελοπίδας, ὁ ἰδρυτὴς τοῦ ἱεροῦ λόχου, καὶ ὁ μέγας Ἐπαμινώνδας, ὁ ἐπινοήσας τὴν λοξὴν παράταξιν τῆς φάλαγγος ἐν τῇ μάχῃ. Οὗτοι ἀπέδειξαν τὰς Θήβας, ἐνόσω ἔζων, πρῶτην πόλιν τῆς Ἑλλάδος καὶ συνέτριψαν ἀνεπιστρεπτὴ τὴν δύναμιν τῶν Λακεδαιμονίων.

§ 30. Ἐπαμινώνδας.

Ὁ Ἐπαμινώνδας κατήγετο ἐξ ἐπισήμου οἴκου τῶν Θεῶν, ἀλλ' ἐγεννήθη πένης καὶ τοιοῦτος διετέλεσε καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν ἐξεπιδεύθη δὲ καλῶς ἦτο συνετός, αὐστηρὸς, μεγαλόψυχος, εἶχε θάρρος ἀδάμαστον ἤξευρε νὰ διοικῆ καὶ νὰ ὑποτάσσεται. Τὸ πρὸς τὴν ἀλήθειαν σέβας του ἦτο τοσοῦτον βαθύ ὥστε οὐδέποτε ἐψεύ-

δετο, μηδὲ ἀστείζομενος. Οὐδεμίᾳ πρὸς αὐτὸν ἀδικία τοῦ δήμου ἐκώλυεν τοῦ νὰ ὑπηρετῇ καλῶς τὴν πατρίδα του· παρεσκεύαζε δὲ ὅλους τοὺς Θηβαίους εἰς ἀσκήσεις πολεμικάς.

Οἱ Σπαρτιᾶται ἐπεθύμουν ν' ἀνακτήσωσι τὴν Καδμείαν· ἔθεν ὁ Ἀγησίλαος εἰσώρμησεν εἰς τὴν Βοιωτίαν. Ἄλλ' οἱ Θηβαῖοι, χωρὶς νὰ τὸν περιμένωσιν εἰς τὴν πόλιν των, τὸν ἠκολούθησαν πανταχόσε, συνειθίσχοντες εἰς συχνούς ἀκροβατισμούς νὰ θεωρῶσι τοὺς Σπαρτιάτας κατὰ πρόσωπον. Ὁ βασιλεὺς Κλεόμβροτος, εἰσελθὼν εἰς Βοιωτίαν μετὰ 10,000 ὀπλιτῶν καὶ 1,000 ἵππέων, εὗρέθη εἰς τὴν τῶν Λεύκτρων πεδιάδα πρόσωπον πρὸς πρόσωπον μετὰ τῶν Θηβαίων, οἵτινες εἶχον μόνον 6,000 ἄνδρας, ἀλλ' οἱ ἵππαις των ἦσαν ἀνώτεροι τῶν Λακεδαιμονίων. Ὁ μὲν Πελοπίδας ᾠδήγει τὸν ἱερὸν λόχον, συγκείμενον ἐξ ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν, ὁ δὲ Ἐπαμινώνδας διώκει ὡς στρατηγός· Ὁ Πελοπίδας ἐπετέθη ὀρμητικῶς μετὰ τοῦ ἱεροῦ λόχου, καὶ ὁ Κλεόμβροτος ἔπεσε πληγῶθεις θανασίμως. Ἐφρονεύθησαν δὲ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης 1,000 Λακεδαιμόνιοι, καὶ ἐκ τῶν 700 καθυτὸ Σπαρτιατῶν 400. Ὅτε συνεχάρησαν τὸν Ἐπαμινώνδαν εἶπεν ὁ, τι πλεῖστον μ' εὐχαριστεῖ εἶναι «ὅτι οἱ γονεῖς μου, ζῶντες ἔτι, θὰ χαρῶσι διὰ τὴν δόξαν ταύτην». Μετὰ τὴν ἥτταν ταύτην οἱ Σπαρτιᾶται ἔχασαν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος.

Ἔνεκα τῆς νίκης ταύτης οἱ Θηβαῖοι ἀπέκτησαν τὴν συμμαχίαν σχεδὸν ὅλων τῶν πόλεων τῶν πρὸς βορρᾶν τοῦ κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ κειμένων, καὶ πολλοὺς φίλους ἐν τῇ Πελοποννήσῳ αὐτῇ. Οἱ Ἀρκάδες, ἕως τότε διεσπαρμένοι εἰς πολυαριθμοὺς κώμας, ὠφεληθέντες ἐκ τῆς ταπεινώσεως τῆς Σπάρτης, ἔκτισαν τὴν Μεγάλην πόλιν (Μεγαλόπολιν), ἣτις ἔγεινε πρωτεύουσα καὶ φρούριον τοῦ τόπου. Οἱ Σπαρτιᾶται μετὰ λύπης εἶδον τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην καὶ ἠθέλησαν νὰ τὴν ταράξωσιν, ἀλλ' ὁ Ἐπα-

μινώνδας εισώρμησε πρὸς ὑποστήριξιν αὐτῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ ἰσχυροῦ στρατοῦ, καὶ κατεπάτησε τὴν Λακωνικὴν ἀκολουθῶν δὲ τὸν Εὐρώταν, ἐπορεύθη μέχρι Σπάρτης, λεηλατῶν τὰς περὶ ἑχώρας ἀλλ' ὁ Ἀγησίλαος δὲν ἐκινήθη παντελῶς. Προσβολὴ τις τῶν ἰπέων τῶν Θηβαίων ἀπέτυχεν, ἂν καὶ προεχώρησαν οὗτοι μέχρι τῆς πόλεως. Ἀπεμακρύνθη τότε ὁ Ἐπαμινώνδας, ἐκυρίευσε τὴν Μεσσήνην, καὶ ἐκάλεσεν εἰς αὐτὴν ὅλους τοὺς ἐπιζῶντας καὶ εἰς διάφορα μέρη εὕρισκομένους Μεσσηνίους, καὶ εἰς τοὺς προσελθόντας ξένους ἔδωκε τὰ αὐτὰ δικαιώματα ὅσα εἶχον καὶ οἱ Μεσσηνιοί.

Ἄφ' οὗ ὁ Ἐπαμινώνδας ἀπέκλεισε τὴν Σπάρτην διὰ τῆς Μεσσηνίας πρὸς δυσμὰς, ὡς ἦτο πρὸς βορρᾶν κεκλεισμένη ὑπὸ τῆς Μεγαλοπόλεως καὶ τῆς Τεγέας, ἐξῆλθεν εὐχαριστημένος ἐκ τῆς χερσονήσου· ἀλλ' εἰς τὸν ἰσθμὸν ἀπήντησεν ἐχθρὸν ἀπροσδόκητον, τοὺς Ἀθηναίους ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἴφικράτην, ἀλλ' ὅμως εὐκόλως καὶ χωρὶς μάχης ἀπέφυγεν αὐτοὺς καὶ ἦλθεν εἰς Θήβας.

Μάχη τῆς Μαντινείας καὶ θάνατος τοῦ

Ἐπαμινώνδα (362).

Ὁ Θηβαῖος ἦρως ἀνεφάνη πάλιν τῷ 352 ἐν Πελοποννήσῳ, διὰ τὴν ἐμποδίσει ἀποσκίρτησιν τινὰ τῶν συμμάχων τῶν Θηβῶν. Εἰσῆλθεν εἰς Λακωνικὴν, καὶ συνεκρότησε πλησίον τῆς Μαντινείας τὴν τελευταίαν τοῦ μάχην, καθ' ἣν ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς πολεμίους του. Ἐπολέμησεν ὁ ἴδιος εἰς τὸν πρῶτον στίχον, ἀλλ' ἀπομακρυνθεὶς πολὺ τῶν ἑαυτοῦ, περιεκυκλώθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐρρίφθη εἰς τὸ στῆθός του λόγχῃ τόσοσ ὀρμητικῶς, ὥστε τὸ μὲν ξύλον συνετρίβη, ὁ δὲ σῖδηρος ἐμεινεν ἐμπεπηγμένος εἰς τὴν πληγὴν. Οἱ Θηβαῖοι μετὰ κόπου ἀπέσπασαν ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν τὸν στρατηγόντων ἀναπνέοντα εἰσέτι οἱ δὲ ἰα-

τροὶ ἀπεφάνθησαν, ὅτι ἐμελλε νὰ ἀποθάνῃ ἅμα ἀποσυρθέν-
τος τοῦ σιδήρου ἐκ τῆς πληγῆς. Τότε προσεκάλεσε τὸν ὑπα-
σπιστὴν του, διὰ νὰ πληροφορηθῇ ἂν ἡ ἀσπίς του ἐσώθη.
ὁ ὑπασπιστὴς τὴν ἔδειξεν εἰς αὐτόν. Μαθὼν δὲ, ὅτι ἐνί-
κησαν οἱ Βοιωτοὶ, εἶπε· «Καλὰ λοιπόν! δύνανται νὰ ἀπο-
θάνω», καὶ ἐπρόσταξε ν' ἀποσπᾶσῃ τὸν σίδηρον. Τό-
τε οἱ φίλοι, περικυκλοῦντες αὐτόν, ἐξέφεραν μεγάλους
στεναγμοὺς κλαίοντες καὶ ὀδυρόμενοι· ἀναβοήσας δέ τι,
αὐτῶν εἶπεν. «Ἀποθνήσκεις ἄτεκνος, Ἐπαμινώνδα! — Ὁ-
χι ἐπανέλαβεν ὁ Ἐπαμινώνδας ἀφίνοι δύο ἀθανάτους θυ-
γατέρας, τὴν ἐν Λεύκτροις καὶ τὴν ἐν Μαντινείᾳ νίκησεν
(362). Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἔγεινε πλειοτέρα ταρα-
χὴ ἐν Ἑλλάδι παρά ποτε πρότερον. Ἀληθῶς ὁ πόλεμος
οὗτος ἦτο μὲν ἡ τελευταία πληγὴ τῆς σπαρτιατικῆς ἡ-
γεμονίας, ἀλλὰ δὲν ἐστερέωσε καὶ τὴν θηβαϊκὴν ἀρχήν.
Συνεφώνησαν τὸ ἐπόμενον ἔτος καὶ ἕκαμον εἰρήνην, καθ'
ἣν εἶχεν ἀφήσει συμβουλὴν ὁ Ἐπαμινώνδας.

Αἰχμαλωσία καὶ θάνατος Πελοπίδα. (363).

Τῷ 366 Ἀλέξανδρος ὁ Φεραῖος ἐτυράννει ἐν Θεσσαλίᾳ
σκληρῶς· διὸ αἱ Θῆβαι, κατὰ συνέπειαν παραπόνων τῶν
διαταραττομένων παρ' αὐτοῦ λαῶν, ἐπεμψαν τὸν Πελο-
πίδαν καὶ τὸν Ἰσμηνίαν νὰ τὸν περιστείλωσιν· ἀλλ' ὁ τύ-
ραννος συνέλαβε τοὺς πρεσβευτὰς τούτους καὶ τοὺς ἐφυ-
λάκισεν. Αἱ Θῆβαι ἐπεμψαν τότε στρατὸν πρὸς ἀπελευ-
θέρωσίν των. Ὁ ἀποσταλεὶς στρατὸς ἤθελεν εὐθὺς κατα-
τροπωθῆ καὶ ἀφηνισθῆ, εἰάν ὁ Ἐπαμινώνδας, ὅστις ὑπη-
ρέτει ἐν αὐτῷ ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης, δὲν τὴν διέσωζεν
ἀναδειχθεὶς ὁμοφώνως παρὰ τοῦ στρατοῦ τούτου ἀρχη-
γός, ἀναξίων φανέντων τῶν ἄλλων στρατηγῶν. Τὸ ἐπιὸν
ἔτος ἀπέστειλαν εἰς Θεσσαλίαν στρατηγὸν τὸν Ἐπαμι-
νώνδαν μετὰ δυνάμεως. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος φοβηθεὶς ἀπη-
λευθέρωσε τὸν Πελοπίδαν καὶ τὸν Ἰσμηνίαν. Αἱ Θῆβαι ἐ-

δωκαν ἤδη στράτευμα εἰς τὸν Πελοπίδαν διὰ νὰ ἐκδική-
σῃ καὶ καθυποτάξῃ ὀριστικῶς τὴν Θεσσαλίαν ὑπὸ τὴν
ἐξουσίαν των. Ἀπαντήσας οὗτος τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν
πεδιάδα, τὰς Κυνὸς Κεφαλᾶς, τὸν προσέβαλε μανιωδῶς,
καὶ τὸν ἐνίκησεν, ἀλλ' ἐφονεύθη ζητῶν νὰ προσβάλῃ αὐ-
τὸν μέχρι τοῦ μέσου τῆς ὀπισθοφυλακῆς του ἐντὸς τῆς
ὁποίας ἐκρύπτετο (363). Αἱ πόλεις τῆς Θεσσαλίας, αἵ-
τινες τὸν εἶχον προσκαλέσει εἰς βοήθειάν των, ἐλυπήθη-
σαν διὰ τὸν θάνατόν του τόσο ὅσον καὶ οἱ Θηβαῖοι.

§ 31. Φίλιππος (359—336).

Γενικὴ τῆς Ἑλλάδος παρακμῆ.

Αἱ Ἀθηναὶ εἶχον καταστραφῆ ὑπὸ τῆς Σπάρτης, ἡ
Σπάρτη ὑπὸ τῶν Θηβῶν, καὶ αἱ Θῆβαι ἐξέπεσαν ἀφ' ἑαυ-
τῶν, ὥστε δὲν ἀπέμεινε πλέον ἐν Ἑλλάδι λαὸς ἰσχυρός.
Ἄνθρωπός τις ἐφάνη τότε, δοκιμάσας νὰ ὑψώσῃ τὴν δυ-
ναστείαν του ἐφ' ὄλων τούτων τῶν λαῶν· οὗτος δ' ἦτο
ὁ Μακεδὼν Φίλιππος.

Ἡ Μακεδονία, ἐκτεταμένη χώρα πρὸς βορρᾶν τῆς
Θεσσαλίας καὶ τοῦ Αἰγαίου, εἶχεν ἀπ' ἀρχῆς βασιλεῖς,
οἵτινες, περικυκλωμένοι ὑπὸ βαρβάρων καὶ μαχίμων λαῶν,
δὲν ἀνεδείχθησάν ποτε ἐπιφανεῖς. Εἰς ἐξ αὐτῶν τῶν βα-
σιλέων, Ἀλέξανδρος ὁ Α' ἐφάνη εἰς τοὺς μηδικοὺς πο-
λέμους ἐξ ἀνάγκης σύμμαχος τοῦ Ξέρξου· δίδων δὲ εἰς
τοὺς Ἕλληνας ὠφελίμους παραινέσεις, ἐπέτυχεν ν' ἀνομο-
λογηθῆ παρ' αὐτῶν ἀπόγονος τῶν Ἀργείων ἡγεμόνων καὶ
τοῦ Ἡρακλέους. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ Μακεδονία
εἶχε πέσει εἰς χάος. Τέσσαρες δὲ βασιλεῖς ἀλληλοδιαδό-
χως εἶχον ἀναβῆ τὸν θρόνον ἐν διαστήματι ἐνδέκα ἐτῶν·
ἠναγκάσθη δὲ νὰ γείνη φόρου ἐπιτελής εἰς τοὺς Ἰλλυ-

ριούς. Οί Θηβαῖοι δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι παρενέβαινον ἀκαταπαύστως καὶ ἀντὶ νὰ ὠφελήσωσιν, πύξανον τὴν σύγχυσιν αὐτῆς.

Ὁ Πελοπίδας εἶχε φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ὁμήρους εἰς Θήβας τῷ 367 ἐκ Μακεδονίας, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ υἱὸς Ἀμύντα τοῦ Β'. Φίλιππος. Ἄμα δὲ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ νέος Ἀμύντας Δ' ἀνεψιὸς του, ὁ Φίλιππος ἔφυγεν ἐκ Θηβῶν, καὶ ἐλθὼν ἔλαθεν ὡς ἀντιβασιλεὺς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους του, ὧν τότε 23 ἐτῶν (359). Ἐκ τῶν βαρβάρων οἱ Πάσιονες ἔβλαπτον τὸ βασίλειον καὶ δύο ἀνταγωνισταὶ διεφιλονείκουν περὶ τοῦ στέμματος. Ὁ Φίλιππος τοὺς μὲν κτυπῶν, τοὺς δὲ διώκων, καὶ, ληστρονῶν τὸν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν του ἀνήλικον ὄρφανόν, κατορθώνει νὰ γείνη βασιλεὺς. Ὅλα ταῦτα συνέδησαν ἐν διαστήματι δύο ἐτῶν.

Ἡ μεγάλη ἀδυναμία τῆς Μακεδονίας προήρχετο ἐκ τοῦ ἀναρχικοῦ πνεύματος τῶν εὐγενῶν καὶ τῆς ἐλλείψεως στρατιωτικοῦ ὀργανισμοῦ. Ὁ Φίλιππος τοὺς μὲν εὐγενεῖς καθυπέταξε, τὸν δὲ στρατὸν ὑπέβαλεν ὑπὸ αὐστηροτάτην πειθαρχίαν. Ἐνθουμούμενος τὸν ἱερόν τῶν Θηβαίων λόγον, κατέστησε τὴν λεγομένην φάλαγγα τρομερωτάτην εἰς τὰς μάχας.

Ἐλευθερώσας ἤδη τὴν Μακεδονίαν ὁ Φίλιππος, ἠθέλησε νὰ τὴν μεγαλύνῃ. Αἱ ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς ἐλληνικῆς ἀποικίαι τὸν ἐμπόδιζον τὸ κατ' ἀρχὰς νὰ πλησιάσῃ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ ἀποκτήσῃ θαλασσίαν δύναμιν· ἀλλὰ τέλος τὰς καθυπέταξε μίαν πρὸς μίαν. Κατ' ἀρχὰς ἤρπασε τὴν Ἀμφίπολιν (358), ἔπειτα τὴν Ποτίδαιαν (357), καὶ ὅλον τὸν τόπον τὸν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Νέστου καὶ Στρυμόνος, ὅπου εὔρε καὶ ξυλεῖαν ναυπηγήσιμον καὶ μεταλλεῖα χρυσοῦ τοῦ Παγγαίου ὄρους, ἐξ ὧν εἶχεν ἐτησίως πρόσοδον 1,000 ταλάντων. Ἐκτείνων τὰς κτήσεις του ἐτι ἐμπρὸς, εἰσεχώρησεν εἰς τὴν

Θράκην, ὑποτάζας πολλοὺς λαοὺς, καὶ ἤρχισε νὰ σκέπτηται ἤδη νὰ βάλῃ χεῖρα εἰς τὸ Βυζάντιον.

Ἐπέμβασις τοῦ Φιλίππου εἰς Ἑλλάδα.

Ἰερὸς πόλεμος.

Τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον κατεδίκασεν εἰς μέγα πρόστιμον τοὺς Φωκεῖς, διότι ἐκαλλιέργησαν μέρος γῆς ἀφιερωμένον εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνα. Οἱ Φωκεῖς ἀπελπισθέντες τότε, διήρπαξαν τοὺς θεσσαυροὺς τοῦ δελφικοῦ μαντείου, καὶ ἤρχισαν (357) κατὰ τῶν Θεβαίων καὶ τῶν Λοκρῶν πόλεμον, διαρκέσαντα ἕνδεκα ἔτη. Ὁ πόλεμος οὗτος ἐβλῆψε πολὺ τὴν Ἑλλάδα, μεγάλως δὲ ὠφέλησε τὸν Φίλιππον. Ἐπειδὴ δὲ εἰσέβαλον οἱ Φωκεῖς εἰς Θεσσαλίαν, ἔδωκαν εὐλογοφανῆ ἀφορμὴν εἰς αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς ταύτην τὴν ἐπαρχίαν. Ἐκεῖ δὲ νικήσας τοὺς Φωκεῖς (352) ἀνεδείχθη ἐκδικητὴς τῶν διὰ τῆς εἰρημένης ἱεροσυλίας τῶν περιυβρισθέντων Θεῶν. Οἱ Θεσσαλοὶ εὐγνωμονοῦντες παρεχώρησαν εἰς αὐτὸν τρεῖς τῶν πόλεων τῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐγκατέστησε φρουράν. Μετ' ὀλίγον δὲ ἡ Θεσσαλία ἔγεινε μακεδονικὴ ἐπαρχία. Θελήσαντος τοῦ Φιλίππου ὑπερον νὰ προβῆ καὶ νὰ κυριεύσῃ τὰς Θερμοπύλας, οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τῆς ἐπαγρυπνήσεώς των ἐματαίωσαν τὰ σχέδιά του καὶ ἐδῶ ὅπως καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον πρότερον καὶ ἀλλαχοῦ (352).

Δημοσθένης.

Μόνοι τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἐπαγρύπνουν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος ὀδηγούμενοι ὑφ' ἑνὸς μεγάλου πολίτου, τοῦ κορυφαίου τῶν Ἑλλήνων ῥητόρων Δημοσθένους. Οὗτος ἦτο υἱὸς μαχαιροποιοῦ, ὁ πατὴρ του δηλαδὴ εἶχε μέγα ἐργαστήριον καὶ πολυαριθμοὺς δούλους κατασκευάζοντας μαχαίρας. Προῶρως μείναντος τοῦ Δημοσθένους

ὄρφανου, οἱ κηδεμόνες αὐτοῦ τὸν ἀπεστέρησαν μέρος τῆς περιουσίας του καὶ αὐδὲ τὰ ἐξοδα τῆς ἀνατροφῆς του κατέβαλον. Ἐδικηγόρησεν ὁ ἴδιος, ἅμα ἠλικιωθεὶς, κατὰ τῶν κηδεμόνων του, καὶ τὸ δικαστήριον τοὺς κατεδίκασε ν' ἀποζημιώσωσιν αὐτόν.

Ὁ Δημοσθένης ἠσχολήθη ἐπιμόνως καὶ διὰ διαφόρων μεθόδων εἰς τὸ νὰ νικήσῃ τὰς φυσικὰς του δυσκολίας ἕνεκα τῶν ὁποίων ἀπέτυχεν ὅταν κατὰ πρῶτον ἀνέβῃ εἰς τὸ βῆμα, μετὰ τὸν καιρὸν δὲ τὰς ἐνίκησε.

Λαβῶν σπουδαῖον μέρος εἰς τὰ πράγματα τῆς πολιτείας καὶ ἀποκαλύψας καὶ πολεμήσας δραστηρίως τὴν φιλοδοξίαν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας, κατεστάθη ἡ ψυχὴ τῆς γενναίας ἐκείνης τῶν πολιτῶν μερίδος ἣτις ἤθελε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ λόγοι του ὁμῶς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ματαιώσωσι τὰ σχέδια τοῦ πονηροῦ καὶ δυνατοῦ Φιλίππου. Ἡ Ὀλυνθος, ἣτις ἦτο τὸ μᾶλλον ἐνοχλοῦν τὴν Μακεδονίαν προπύργιον καὶ τὴν ὁποίαν ἠθέλησε νὰ σώσῃ ὁ Δημοσθένης, ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Φιλίππου (347) καὶ ὅλη ἡ Χαλκιδικὴ χερσόνησος ἔγεινεν ἤδη ἐπαρχία μακεδονικὴ. Αἱ Ἀθηναίαι, ἐπαπειλούμεναι ἤδη εἰς Εὐβοίαν καὶ μέχρι τῆς Ἀττικῆς ὑπὸ τῶν μακεδονικῶν στρατευμάτων, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδεχθῶσι συνθήκην εἰρήνης, κατὰ συμβουλήν αὐτοῦ τοῦ Δημοσθένους. Ἐν ᾧ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι, πιστεύοντες εἰς τὴν συνθήκην, παρεδίδοντο εἰς τὰς ἐορτάς, ὁ Φίλιππος προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀμφικτυόνων καὶ διαβάς τὰς Θερμοπύλας καὶ νικήσας τοὺς Φωκεῖς, ἔλαβε τὴν ψῆφον, τὴν ὁποίαν εἶχον οὗτοι εἰς τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον (346), καὶ οὕτως ἀνεμίχθη πλέον φανερὰ εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος πρὸς βλάβην της.

Γενόμενος οὕτω μέλος τοῦ ἑλληνικοῦ σώματος, ἠδύνατο νὰ μετατρέπῃ τὸ συνέδριον τῶν ἀμφικτυόνων κατὰ τὰ συμφέροντά του. Ἐπειδὴ ὁμῶς ἤξευρε νὰ περιμένῃ,

δὲν προέβη ταύτην τὴν φορὰν ταχέως, καὶ διὰ ν' ἀποφύγη πᾶσαν ἀποτυχίαν κινδυνώδη, ἔστρεψε τὰ βλέμματα τοῦ πρὸς τὴν Θρακικὴν χερσόνησον, ὅπου ὁ Φωκίων καὶ ὁ ἀθηναϊκὸς στρατὸς τὸν ἀνεχαίτιζον ἔτι, καὶ πρὸς τὸν Δούναβιν, τὸν ὁποῖον κατέστησεν ὄριον τοῦ βασιλείου του.

Ἡ ἐν Χαιρωνείᾳ μάχη (338). Θάνατος Φιλίππου.

Ἄλλ' ἐν ᾧ αὐτὸς ἦτον τόσον μακρὰν τῶν Θερμοπυλῶν, οἱ μισθωτοὶ τοῦ εἰργάζοντο ὑπὲρ αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι, εἰς τῶν ὁποίων ἦτο, ὡς λέγεται, καὶ ὁ Ἀθηναῖος ῥήτωρ Αἰσχύνης, ὅστις προσεπάθει νὰ παραχωρήσωσιν εἰς τὸν Φίλιππον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἀρχηγίαν ἱεροῦ τινος πολέμου νέου κατὰ τῶν Λοκρῶν, οἵτινες ἐπ' ἴσης εἶχον καλλιεργήσει μέρος γῆς τοῦ δελφικοῦ Ἀπόλλωνος.

Ὁ Φίλιππος διέβη τότε δευτέραν φορὰν τὰς Θερμοπύλας (338), καὶ ἐκυρίευσε τὴν Ἐλάττειαν. Ἄμα μαθὼν τοῦτο ὁ Δημοσθένης, ἐξηγέρθη, συναθροίσας τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Θηβαίους εἰς μέγαν ἀγῶνα· ἀλλ' εἰς τὴν Χαιρωνεῖαν ἠττήθησαν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατὰ κράτος οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Θηβαῖοι (338).

Ὁ Φίλιππος προσηνέχθη μετριοπαθῶς πρὸς τοὺς ἠττουμένους. Κατόρθωσε δὲ νὰ διορισθῇ ὑπὸ τῶν Ἀμφικτυόνων ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν καὶ νὰ νομιμοποιήσῃ οὕτω τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐξουσίαν του. Ἡ Μακεδονία τῷ ὄντι ἦτο ἤδη ἰσχυρὸν κράτος, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῶν Θερμοπυλῶν μέχρι τοῦ Ἰστροῦ καὶ ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀδριατικῆς μέχρι τοῦ Εὐξείνου πόντου.

Ὁ Φίλιππος ἄγων ἤδη τὸ 47 ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀνεχαιτίσθη ἐν μέσῳ τῶν μεγάλων σχεδίων του, δολοφονηθεὶς τῷ 336 π. χ. ὑπὸ τοῦ εὐπατρίδου Μακεδόνοιο Πausανίου, ἀφ' οὗ ἐβασίλευσεν ἔτη 24.

§ 32. Ἀλέξανδρος

(336 — 323 π. Χ).

Τὸν Φίλιππον διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλέξανδρος, γεννηθεὶς τὴν 16 ἰουλίου 356, τὴν αὐτὴν ἡμέραν καθ' ἣν ὁ Ἡρόστρατος, ἐπιθυμῶν φήμην κακόζηλον, ἔκαυσε τὸν ἐν Ἐφέσῳ περίφημον ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος. Τὰ σημεῖα τοῦ μεγάλου χαρακτῆρός του ἐδείχθησαν ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας. Ἐκόμισάν ποτε πρὸς τὸν Φίλιππον Ἴππον, Βουκέφαλον ὀνομασθέντα, τὸν ὁποῖον οὐδεὶς κατώρθωσε νὰ δαμάσῃ, ὁ Ἀλέξανδρος, παρατηρήσας ὅτι τὸ ζῶον, πολὺ ἐξηγριωμένον, ἐφοβεῖτο πρὸ πάντων τὴν ἰδίαν του σκιάν, ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν του πρὸς τὸν ἥλιον, τὸ ἐθώπευσε, τὸ κατεπράυνε, ἔπειτα μὲ ἐν πῆδημα ἀνέβη αὐτὸ καὶ τὸ ἐδάμασεν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἤξευρε ἀπὸ μνήμης τὴν Ἰλιάδα καὶ μέρος τῆς Ὀδυσσεΐας τοῦ ποιητοῦ Ὀμήρου. Ὁ μὲν Λεωνίδα, ὁ γυμναστής του, κατέστησε τὸν μαθητὴν του εὐκίνητον καὶ ἐξάριeton στρατιώτην, ὁ δὲ μέγας διδάσκαλός του Ἀριστοτέλης τὸν κατέστησεν Ἀλέξανδρον.

Δέκα καὶ ἕξ ἐτῶν ἡλικίας ὢν, ἐπεφορτίσθη νὰ κυβερνᾷ τὸ βασίλειον ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ πατρός του, ἐκστρατεύσαντος κατὰ τῶν βυζαντίων.

Ἄμα δ' ἀναβὰς τὸν θρόνον εἰκοσαετῆς ἐφάνη αἰφνιδίως μὲ στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι οἱ Ἕλληνες ἐξεγειρόμενοι ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους δὲν ἤθελον ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονίαν του· ἐταπεινώθησαν ὁμῶς ταχέως, ἔνεκα τῆς ἐμφανίσεώς του καὶ εἰς τὸ ἐν Κορίνθῳ συνέδριον, πάντες (πλὴν τῶν Λακεδαιμονίων) ἐπέκύρωσαν τὴν κατὰ τῶν Περσῶν ἀρχιστρατηγίαν του. Ἀλλὰ πρὶν ἢ μεταβῆ εἰς Ἀσίαν, ἀπεφάσισε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ βασίλειόν του πρὸς βιορράν. Ἐνῶ δὲ κατεπολέ-

μει διαφόρους βαρβάρους λαούς προβάς και πέραν τοῦ Ἰστρου, καὶ ἐν τῇ ἐπιστροφῇ του κατετρόπωσε τοὺς Ἰλ-
λυρίους καὶ Ταυλαντίους, ψευδῆς φήμη περὶ τοῦ θανάτου
του ἐκίνησε τοὺς Θηβαίους εἰς ἀποστασίαν, ἐτάραξε δὲ
καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Μαθὼν ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος
κινήσας ἔφθασεν ἐντὸς 12 ἡμερῶν πρὸ τῶν Θηβῶν, κα-
τετρόπωσε τοὺς Θηβαίους εἰς μίαν μάχην, κατεδάφισε
τὴν πόλιν των (πλὴν τῆς Καδμείας) καὶ ἀφῆκε μόνον
ἀνέπαφα τοὺς ναοὺς καὶ τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου τὴν οἰ-
κίαν. Τοὺς δ' ἐναπολειφθέντας κατοίκους (30,000) ἐξην-
δραπόδισεν. Ἡ ταχεῖά του αὕτη ἐνέργεια ἠσύχασεν ἐκ
φόβου τοὺς ἄλλους Ἕλληνας.

Ἡ ἐν Γρανικῷ ποταμῷ νίκη (334).

Γόρδιος δεσμός.

Ἀφῆσας τὸν Ἀντίπατρον ἐν Μακεδονίᾳ πρὸς τήρησιν
τῆς ἡσυχίας τῶν ἐν Εὐρώπῃ κτήσεών του, διέβη τὸν
Ἑλλήσποντον, καὶ ἀπέβη ἐπὶ τὴν παραλίαν τῆς Ἀσίας
μετὰ 30,000 πεζῶν στρατιωτῶν, καὶ 4,500 ἵππέων. Ὁ
ἀγὼν ἤρχισεν ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ,
ὅπου 400,000 Πέρσαι προσπαθοῦντες νὰ τὸν ἐμποδίσωσι
προσεβλήθησαν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκεῖ ἐκινδύνευσε τὴν ζωὴν
του, ἀλλ' εἰς τῶν στρατηγῶν του ὁ Κλεῖτος τὸν ἔσω-
σε φονεύσας ἐχθρόν τινα μέλλοντα νὰ τὸν κτυπήσῃ εἰς
τὰ νῶτα.

Διευθύνθη μετὰ ταύτην τὴν νίκην κατὰ τὸ μῆκος τῶν
δυτικῶν ἀκτῶν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ, κυ-
ριεύων τὰς παραθαλασσίους πόλεις, τὸν Δαρεῖον ἀπὸ τοῦ
νὰ στρατολογῆ ἐν Ἑλλάδι ἢ ἀπὸ τοῦ νὰ διεγείρῃ ταρα-
χάς· διότι παρετήρησε, διαβκίνων τὸν Γρανικόν, ὅτι τὰ
μέγιστα προσκόμματα ἐγίνοντο εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν ὑπη-
ροετούντων εἰς τὰ τοῦ Δαρείου στρατόπεδα μισθωτῶν Ἑλ-

λήνων. Ἐν διαστήματι δὲ ὀλίγων μηνῶν ἐκυρίευσαν ὅλην τὴν χειρσόνησον.

Εἰς τὸν ἐν Γορδίῳ πόλει τῆς Φρυγίας ναὸν, ἀνέκειτο ἀρχαίου τινὸς ἐντοπίου βασιλέως ἡ ἀρμάμαξα, τῆς ὁποίας ὁ ζυγὸς ἦτο προσηρτημένος εἰς τὸν ῥυμὸν διὰ τινος κόμβου, τόσον ἐντέχνως περικεκομβωμένου, ὥστε παντελῶς δὲν ἔβλεπέ τις τὰς ἄκρας του. Λόγος δέ τις, κυκλοφορῶν μεταξὺ τῶν βαρβάρων, ἔλεγεν, ὅτι εἰς τὸν λύσοντα τὸν δεσμὸν εἶναι προωρισμένον νὰ γείνη βασιλεὺς τῆς οἰκουμένης. Ὁ Ἀλέξανδρος λοιπὸν, μὴ δυνηθεὶς νὰ τὸν λύσῃ τὸν ἔκοψε διὰ τῆς μαχαίρας καὶ ἰσχυρίσθη, ὅτι ἐξεπλήρωσε τὸν διαδεδομένον λόγον.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐμποδίσθη ἐν Κιλικίᾳ ὑπὸ τινος ἀσθενείας, λίαν ἐπικινδύνου, καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἀπῆλπισθησαν περὶ τῆς ζωῆς του· οὐδεὶς δὲ τῶν ἄλλων ἰατρῶν ἐτόλμα νὰ τὸν βοηθήσῃ, φοβούμενοι μήπως ἀποτυχόντες διαβληθῶσι πρὸς τοὺς Μακεδόνας. Ἀκαρνὰν δέ τις φίλος του ἰατρὸς, ὀνομαζόμενος Φίλιππος, μόνος ἐτόλμησε νὰ ἀποπειραθῇ ὅπως τὸν σώσῃ, προπαρασκευάσας δι' αὐτὸν ἰατρικὸν, τὸ ὁποῖον δραστηρίως, ἔμελλε νὰ ἐνεργήσῃ. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε λάβει ἐπιστολὴν τοῦ Παρμενίωνος ἐκ τοῦ στρατοπέδου, εἰδοποιούσαν αὐτὸν νὰ δυσπιστῇ εἰς τὸν ἰατρὸν τοῦτον, ὡς ἐξηγορασμένον δῆθεν ὄντα ὑπὸ τῶν Περσῶν. Ὁ Δαρεῖος δὲ νεωστὶ εἶχεν ὑποσχεθῆ, ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως, χίλια τάλαντα καὶ τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας εἰς τινὰ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ. Ὁ Ἀλέξανδρος ὁμῶς εἰς οὐδὲν τούτων ἠθέλησε νὰ πιστεύσῃ· ὅθεν διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς ἐγχειρίσας εἰς τὸν Φίλιππον τὴν κατηγοροῦσαν αὐτὸν ἐπιστολὴν, διὰ τῆς ἑτέρας ἔπιε τὸ ἰατρικόν, δεικνύων οὕτω τὴν πρὸς τοὺς φίλους του καὶ τὴν ἀρετὴν πίστιν του.

Αἱ ἐν Ἰσσοῦ καὶ Ἀρβήλοις νίκαι (333—331)

καὶ λοιπαὶ κατακτήσεις.

Ἐν τούτοις ὁ Δαρεῖος ἐπλησίαζε μετὰ μεγάλου στρατοῦ 400 χιλιάδ. πεζῶν καὶ 100,000 ἰππέων. Ὁ Ἀλέξανδρος σπεύσας τὸν ἐπρόφθασεν εἰς Ἰσσόν, παρὰ τὴν εἰσοδὸν τῆς Συρίας, καὶ τὸν ἐκτύπησεν. Ἐγκαταλείψας δὲ ὑπεροπτικῶς τὸν μέγαν βασιλέα νὰ φεύγῃ ἔμπροσθέν του ἐξηκολούθησε νὰ παραπορεύηται τὰ παράλια, διήλθε τὴν Συρίαν, ἐκυρίευσεν τὴν Τύρον μετὰ ἐπτάμηνον πολιορκίαν, καὶ διὰ τοῦ Πηλουσίου εἰσήλθεν εἰς Αἴγυπτον. Ἐκεῖ ἔκτισεν τὴν ἐκεῖ καὶ ἕως τώρα σωζομένην ὀμώνυμον αὐτῷ πόλιν τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἣτις τάχιστα ἔγεινεν ἡ πρώτη ἀποθήκη τοῦ ἐμπορίου τοῦ κόσμου. Ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας μετέβη διὰ τῆς ἐρήμου εἰς τὸ περίφημον μαντεῖον τοῦ Διὸς Ἄμμωνος, διὰ νὰ συμβουλευθῇ αὐτό· ἐκεῖ δὲ προσηγορεύθη ὑπὸ τοῦ ἱερέως ὡς υἱὸς τοῦ Διὸς, ἔπειτα ἐπανῆλθεν εἰς Αἴγυπτον.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε τότε κυριεύσει ὅλα τὰ παραθαλάσσια μέρη τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Δαρείου, ἅτινα ἀντικρύζουσι τὴν Ἑλλάδα καὶ ἤρχισε, διαβάς τὸν Εὐφράτην ἤδη, τὴν καταδίωξιν τοῦ ἡγεμόνος τούτου. Ἐν ᾧ δὲ προσήγγιζεν, οἱ Πέρσαι ἔντρομοι ἔφευγον ὀπισθεν τοῦ Τίγριδος. Ὁ Ἀλέξανδρος ὁμῶς τοὺς ἠκολούθησε μετὰ μεγάλης δραστηριότητος καὶ ταχύτητος, καὶ καταλαβὼν τὸ στρατεύμα των ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Ἀρβήλων, τὸ κατέστρεψεν ἄνευ πολλοῦ κόπου (331).

Ὁ Ἀλέξανδρος βέβαιος ἤδη ὅτι οὐδεὶς στρατὸς τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας ἠδύνατο ν' ἀντισταθῇ εἰς τοὺς Μακεδόνας του, τὸν ἀφῆκε νὰ φεύγῃ καὶ κατέβη ὁ ἴδιος εἰς τὴν πόλιν Βαβυλῶνα, ὅπου προσήνεγκε θυσίας εἰς τὸν Θεὸν Βῆλον, οὔτινος τὸν ναὸν, κατεστραμμένον ὑπὸ

τοῦ Ξέρξου, ἀνωκοδόμησεν. Ἦτο δὲ τοῦτο ἱκανοποίησις, δοθεῖσα εἰς τοὺς Βαβυλωνίους καὶ τρόπος διὰ νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔπραττε τὸ αὐτὸ πανταχοῦ, ἐπισκεπτόμενος τοὺς ναοὺς καὶ τιμῶν τοὺς ἐν αὐτοῖς λατρευομένους θεοὺς, διὰ νὰ ἐλκύσῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν πῶν λαῶν ἀγάπην. Μετὰ βραχεῖαν ἐν Βαβυλῶνι διαμονὴν, ἐπορεύθη δρομαίως πρὸς κατάληψιν τῶν ἄλλων πρωτευουσῶν τοῦ Δαρείου, τῶν Σούσων, ὅπου εὗρεν ἄπειρα πλοῦτη, τῆς Περσεπόλεως καὶ τῶν Πασαργαδῶν πόλεως ἱερᾶς τῶν Περσῶν, ἐν ἧ ἐγένετο ἡ στέψις τῶν βασιλέων. Κύριος οὕτω γενόμενος τοῦ μεσημβρινοῦ μέρους τῆς αὐτοκρατορίας, ἀνέβη πάλιν τότε πρὸς τὸ βόρειον, διὰ νὰ ἀνεύρῃ ἐκ νέου τὰ ἔχνη τοῦ Δαρείου, καὶ ἔφθασεν οὕτως εἰς τὰ Ἐκβάτανα.

Θάνατος τοῦ Δαρείου (330).

Ὁ Δαρείος εἶχεν ἀναχωρήσει ἀπὸ ταύτης τῆς πόλεως πρὸ ὀκτῶ ἡμερῶν. Ὁ Ἀλέξανδρος τὸν κατεδίωξε μετὰ μεγάλης σπουδῆς, ἐν διαστήματι ἑνδεκα ἡμερῶν διατρέξας 3,000 σταδίου, καὶ ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν φθάσῃ, ὅτε πρὸς τὰς πύλας τῆς Κασπιανῆς δύο τοῦ βασιλέως ὑπηρετὰι ἦλθον ἀναγγέλλοντες, ὅτι ὁ Βῆσσος, σατράπης τῆς Βακτριανῆς, συνομόσας μὲ ἄλλους στρατηγούς, εἶχεν ἀλωσσοδέσει τὸν βασιλέα τοῦ Δαρείου καὶ τὸν ἔσυρεν ὀπισθὲν του. Οἱ Μακεδόνες τότε ἔσπευσαν εἰς καταδίωξίν του. Ὁ Βῆσσος ὅμως καθ' ἦν στιγμὴν ἐμελλον νὰ τὸν καταλάβωσιν, ἔσφαξε τὸν αἰχμάλωτόν του ὡς βραδύνοντα τὴν φυγὴν του, καὶ ἔφυγεν ἐγκαταλείψας τὸ πτώμα εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις καλύψας αὐτὸ μὲ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ χλαμύδα, διέταξε νὰ τὸ μεταφέρωσι καὶ τὸ θάψωσιν ἀξιοπρεπῶς εἰς τοὺς τάφους τῶν τῆς Περσίας βασιλέων. Ὁ Βῆσσος κηρυχθεὶς ἤδη βασιλεὺς τῆς Περσίας, ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ κέντρον ἀν-

τιστάσεως ἐν τῇ Βακτριανῇ καὶ τῇ Σογδιανῇ, ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἔδωκε καιρὸν εἰς αὐτόν· συλλαβὼν δὲ αὐτὸν πέραν τοῦ Ὠξοῦ, τὸν παρέδωκεν εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Δαρείου, ὅστις ἐξεδίκηθη αὐτὸν σκληρότατα, βασάνισας αὐτὸν ἕως θανάτου (329).

Στρατεῖαι πρὸς βορρᾶν τῆς αὐτοκρατορίας (329—328).

Ὁ Ἀλέξανδρος διέτριψε δύο ἔτη εἰς τὰς χώρας ταύτας ὑπὸ μαχίμων λαῶν κατοικουμένας, ὅπου ἔκτισε πόλεις διὰ τὴν ἐμποδίσει τὸς Σκύθας ὀπισθεν τοῦ ποταμοῦ Ἰαξάρτου· κατέστειλεν ἐπαναστάσεις, πρὸ πάντων τὴν ἐπανάστασιν ἀνδρείου τινὸς σατράπου, τοῦ Σπιταμένου, καὶ κατέστρεψε φρούρια, νομιζόμενα ἀπόρητα. Ἐν τῇ λεγομένῃ Σογδιανῇ πέτρα, ἀπρόσιτον ἀκρόπολιν, εὐρῶν ὁ Ἀλέξανδρος τὴν οἰκογένειαν Πέρσου τινὸς μεγιστᾶνος, τοῦ Ὄξυάρτου, ἐνυμφεύθη τὴν ὠραίαν αὐτοῦ κόρην Φωξάνην. Ἡ συγγένεια αὕτη ἐξησφάλισε τέλος τὴν ἡσυχίαν τῶν μερῶν τούτων.

Θάνατος τοῦ Κλείτου καὶ τοῦ Φιλώτα.

Μετὰ τοὺς δυσκόλους καὶ κινδυνώδεις ἐκείνους πολέμους συνέβη καὶ ὁ θάνατος τοῦ Κλείτου (328). Εἰς συμπίσιον, ὅπου ἀφθόνως ἔπινον οἶνον, οὐτιδανοὶ κόλακες ὑπερεξεθείαζον τὸν Ἀλέξανδρον τοσοῦτον, ὥς τὸν προέκαινον τῶν κοινῶς ὑπολαμβάνομένων ἡρώων, τοῦ Κάσσορος καὶ τοῦ Πολυδεύκουσ καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ Ἡρακλέους. Ὁ Κλείτος τότε ἀγανακτήσας ἐφώναξεν, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος δὲν κατώρθωσε μόνος τὸ πᾶν, καὶ ὅτι μέγα μέρος τῆς δόξης του ὀφείλεται εἰς τοὺς Μακεδόνας· καὶ ἐπειδὴ ἐξηυτέλιζον τὰς πράξεις τοῦ Φιλίππου, ὑπερυψώνοντες τὰ κατορθώματα τοῦ υἱοῦ του, ὁ γκραιὸς στρατηγός,

παρεκβάς τῶν ὀρίων τοῦ λόγου, ἤρχισεν ἐπαινῶν τὸν πατέρα, νὰ σατυρίζῃ τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ ἐκτείνων τὸν βραχίονα πρὸς τοῦτον, ἀνευ τῆς βοήθειας τοῦ βραχίονος τούτου, εἶπε, σὺ ἀπώλλυσο εὐθύς ἀπὸ τοῦ Γρανικοῦ. Ὁ βασιλεὺς οἰνοβαρῆς καὶ πνέων ὀργὴν, ἀρπάσας λόγχην ἀπὸ τινος τῶν φυλάκων του, διεπέρασε τὸν σωτῆρά του, τὸν φίλον του· ἀνανήψας ὅμως εὐθύς μετενόησε, καὶ σρέψας κατὰ τοῦ στήθους του τὴν αἰχμὴν τῆς λόγχης, ἐμελέλε νὰ λογχίσῃ ἑαυτὸν, ἂν μὴ τὸν ἀνεχαίτιζον. Ἐν διασηματι τριῶν ἡμερῶν διέμεινεν ἐν τῇ σκηνῇ του ὀλολούζων, κράζων τὸν Κλεῖτον, καταρώμενος ἑαυτὸν καὶ ἀποποιούμενος πᾶσαν τροφήν.

Ἄλλη τραγικὴ πρᾶξις συνέβη καιρὸν τινα μετὰ ταῦτα, ὁ φόνος τοῦ φιλοσόφου Καλλισθένους, κατηγορηθέντος ἐπὶ συνωμοσίᾳ κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως. Πρὸ τούτων δὲ ὁ Φιλώτας ἀπωλέσθη τῷ ἔτει 329, λιθοβοληθεὶς ὑφ' ὀλοκλήρου τοῦ στρατοῦ δι' ἄλλην τινὰ συνωμοσίαν, μὴ ἀνακαλυφθεῖσάν ποτε. Ἐδολοφονήθη δ' ἔτι κατὰ προσταγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Φιλώτα ἐβδομηκοντούτης στρατηγὸς Παρμενίων, πρὶν προφθάσῃ νὰ μάθῃ τὸν φόνον τοῦ υἱοῦ του τούτου. Αἱ πράξεις αὗται εἶναι κηλίδες δυσάρεστοι ἐπὶ τῆς μνήμης τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός.

Αἱ κατὰ τῶν Ἰνδῶν ἐκστρατεῖαι (327—325).

Ἀπὸ τῆς Βακτριανῆς ὁ Ἀλέξανδρος διευθύνθη πρὸς τὸν Ἰνδόν, ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ὁποίου δύο βασιλεῖς ἐδυνάστευον, ὁ Γαξίλης, ὅστις ἦλθεν ἔμπροσθεν τοῦ κατακτητοῦ νὰ καθυποταχθῇ, καὶ ὁ Πῶρος, ὅστις τὸν περιέμενεν ὑπερηφάνως μετ' ὄλων τῶν δυνάμεων του πέραν τοῦ ποταμοῦ. Οἱ Μακεδόνες ἔκοψαν ὀλοκλήρον δάσος καὶ κατεσκεύασαν στόλον, ἐνίκησαν δὲ τὸν Ἰνδὸν ἡγεμόνα πλησίον τοῦ Ὑδάσπου. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος οὐ μόνον ἀφῆ-

κεν αὐτὸν ν' ἄρχῃ εἰς τὸ βασιλείον του ὡς σατράπης, ἀλλὰ καὶ ἄλλην χώραν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν, καὶ τὸν ἐπεφόρτισε νὰ ἐπαγρυπνῇ περὶ τῆς ὑπακοῆς ὅλης ταύτης τῆς χώρας, θέλων ὁ ἴδιος νὰ προχωρήσῃ μακρύτερα, διὰ νὰ διαβῇ τὸν Ἰδάσπην, καὶ νὰ κατακυριεύσῃ τὰς Ἰνδίας· ὁ στρατὸς του ὅμως τῷ ἀντέστη. Ἀνήγειρε δὲ τότε δώδεκα μεγίστους βωμοὺς, πέριξ τῶν ὁποίων ἐτέλεσεν ἀγῶνας, ἔπειτα κατέβη τὸν Ἰδάσπην μέχρι τοῦ παρὰ τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν σομίου του, καὶ τὸν Ἰνδὸν μέχρι τοῦ Ὠκεανοῦ, ὑποτάσσων ὅλους τοὺς παραποταμίους λαοὺς, κτίζων πόλεις, ναυπηγεῖα καὶ λιμένας.

Κατὰ ταύτην τὴν πορείαν καὶ τὴν πολιορκίαν φρουρίου τινὸς τῶν Μαλλῶν, τὸ ὀρμητικόν του θάρρος ὀλίγον ἔλλειψε νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ τὴν ζωὴν του. Πρῶτος κατῴρθωσε νὰ ἀναβῇ τὰ τείχη· τρεῖς δὲ τῶν ἀξιωματικῶν του τὸν ἠκολούθησαν· ἀλλ' αἱ κλίμακες συνετρίβησαν καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, ἐκτεθειμένος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ προτειχίσματος εἰς ὄλα τὰ βέλη μόνος, ἐρρίφθη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ φρουρίου. Ἐπερσεσθεις εἰς τὸ τεῖχος καὶ προφυλαττόμενος ὑπὸ τινος κορμοῦ δένδρου, ἐκράτησε τοὺς ἐχθροὺς μακρὰν, ἐφόνευσε τοὺς μᾶλλον θρασεῖς, οἵτινες τὸν ἐπλησίασαν, ἀλλ' ἔπεσε τέλος προσβλήθεισ ὑπὸ βέλους. Εὐτυχῶς οἱ τρεῖς ὄπαδοί του συνηνώθησαν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐκάλυψαν τὸ σῶμά του μὲ τὰς ἀσπίδας των. Ἡ ἀντίστασις αὐτῆ ἔδωκε καιρὸν εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ ὑπερπηδήσωσι τὰ τείχη καὶ νὰ τρέξωσι σωρηδὸν τότε. Ὁ Ἀλέξανδρος μετεφέρθη λειποθυμημένος εἰς τὴν σκηνὴν του καὶ ἐπὶ τινα καιρὸν δὲν εἶχον ἐλπίδας περὶ τῆς ζωῆς του.

Διερευνησας πεφροντισμένως τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰνδοῦ ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Σοῦσα αὐτὸς μὲν μετὰ τοῦ μεγίστου μέρους τοῦ στρατοῦ διὰ τῶν ἐρήμων τῆς Γεδρωσίας καὶ τῆς Καραμανίας, ὅπου οὐδεὶς στρατὸς εἶχεν εἰσέτι εἰσδύσει, ὁ δὲ ναύαρχός του Νέαρχος μετὰ τοῦ ἐπι-

λοιπού μέρους, παραπλέων τὴν παραλίαν μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τίγριδος καὶ Εὐφράτου. Τὸ δ' ἐφεξῆς ἔτος ὁ Ἀλέξανδρος εἰσηλθεν εἰς Βαβυλῶνα.

Ἐκτασις τῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου αὐτοκρατορίας
καὶ ὁ θάνατός του.

Ἡ αὐτοκρατορία του ἦτο ἡ εὐρυτάτη πασῶν, ὅσας ὁ ἀρχαῖος κόσμος εἶδεν· ὠρίζετο πρὸς ἄρκτον ὑπὸ τοῦ Ἰστροῦ, τοῦ Εὐξείνου πόντου, τοῦ Καυκάσου, τῆς Κασπίας θαλάσσης· πρὸς ἀνατολὰς, ὑπὸ τῶν Ἡμωδῶν ὀρέων, καὶ τῶν ποταμῶν Ἰφάσιος καὶ Ἰνδοῦ· πρὸς νότον, ὑπὸ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, τοῦ Περσικοῦ κόλπου, τῶν ἐρήμων τῆς Ἀραβίας καὶ τῶν καταρράκτων τῆς Σύνης, πρὸς δυσμὰς δὲ, ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου.

Ἀφ' οὗ ὁ Ἀλέξανδρος ἐθεμελίωσε τὴν ἐκτεταμένην ταύτην ἐπικράτειαν διὰ τῶν ὄπλων, ἔπρεπε νὰ τὴν καταστήσῃ διαρκῆ διὰ τῆς ἐμφρονος διοικήσεώς του· ὅθεν, ἵνα ἀποκτήσῃ τὴν ἀγάπην τῶν ἠττωμένων ἐθυσίαζεν εἰς τοὺς θεοὺς των, ἐσέβετο τὰ ἔθιμά των παρέδιδε γενικῶς εἰς χεῖρας τῶν αὐτοχθόνων τὴν πολιτικὴν διοίκησιν τοῦ τόπου, καὶ ἠγωνίζετο παντοιοτρόπως νὰ ἐνώσῃ τοὺς δύο λαοὺς διὰ γαμηλίων δεσμῶν, ὡς ὁ ἴδιος ἔδωκε τὸ παράδειγμα. Ἐκτὸς τούτου, ἵνα μονιμοποιηθῇ καὶ ὠφεληθῇ πλειότερον ἐκ τῆς ἰσχύος τοῦ ἐμπορίου, ἐδημιούργησε μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Περσίας, κοινὰ συμφέροντα. Ἔνεκα τούτου ἔκτισε τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τοσαύτας ἄλλας πόλεις, αἵτινες εἰσέτι ὑφίστανται διὰ τὸ προσφυῆς τῆς θέσεως αὐτῶν· ἐβάθυνεν ἐν Βαβυλῶνι λιμένα ἰκανὸν νὰ χωρήσῃ 4,000 πλοῖα. Παραδοθεὶς δὲ ἀκαθέκτως εἰς τὰ συμπόσια καὶ τὰς μακρὰς εὐωχίας, κατελήφθη ὑπὸ πυρετοῦ, καὶ

τὴν ἑνδεκάτην ἡμέραν ἐξέπνευσεν ἄγων τὸ τριακοσὸν καὶ τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας του (21 ἀπριλίου 323).

§ 33. Διαμελισμὸς τοῦ μακεδονικοῦ κράτους.

Οἱ Σπαρτιᾶται οὐδέποτε ἠθέλησαν ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν ἀξίωσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ νὰ ἄρχῃ τῆς Ἑλλάδος, οὐδ' ἔδωκαν εἰς αὐτὸν, ὡς αἱ ἄλλαι τῆς Ἑλλάδος πόλεις, στρατιώτας διὰ τὴν εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείαν. Ἄμα μάλιστα μαθόντες, ὅτι διέβη πέραν τοῦ Ἑλλησπόντου, συνέστησαν συμμαχίαν κατ' αὐτοῦ, ἰκανὸν λαβόντες, ὡς λέγεται πρὸς τοῦτο χρυσὸν ἐκ Περσίας. Καί τινες μὲν τῶν πόλεων συνετάχθησαν μετὰ τῆς Σπάρτης, ἄλλαι δὲ ἐκ φόβου ὑπεστήριζον τὰ μακεδονικὰ συμφέροντα. Αἱ Ἀθηναῖοι ἔμενον οὐδέτεροι, ὁ δὲ ῥήτωρ αὐτῶν Δημοσθένης συκοφαντηθεὶς, ὅτι ἐδώροδοκῆθη ὑπὸ τοῦ Ἀρπάλου ἵνα διεγείρῃ τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ πιστευθείσης τῆς συκοφαντίας, κατεδικάσθη εἰς ζημίαν πενήτηκοντα ταλάντων· μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ τὰ πληρώσῃ ἔφυγεν εἰς Αἴγιναν.

Ὁ Ἄρπαλος οὗτος φοβηθεὶς τὴν ὀργὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἕνεκα καταχρήσεων, πραχθεισῶν εἰς Ἐκβάτανα, ὅπου εἶχεν ἀφήσει αὐτὸν ἐπιμελητὴν τοῦ θησαυροῦ, κατέφυγεν εἰς Ἀθήνας, φέρων πλῆθος χρημάτων.

Ὅτε ἐγνωρίσθη ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔγειναν ἐτοιμασίαι πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ταχθέντων εἰς τὸν στρατὸν πάντων τῶν νεωτέρων τῶν 40 ἐτῶν, καὶ στόλου ἐξοπλισθέντος. Ἀπόστολοι δὲ ἀπεστάλησαν εἰς τὰς κυριωτέρας τῆς Ἑλλάδος πόλεις καλοῦντες αὐτάς εἰς ἀπέλευθέρωσιν τῆς ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Δημοσθένης συνώδευσε τοὺς ἀπεσταλμένους καὶ διὰ

τῆς πειστικῆς εὐγλωττίας του πολλάς κατέπεισε πόλεις νά συνταχθῶσι μετὰ τῶν Ἀθηναίων. Τοῦτο μαθὼν ὁ δῆμος ἀνεκάλεσεν ἐκ τῆς ἐξορίας τὸν Δημοσθένην, ἀποσείλας πλοῖον εἰς Αἴγιναν νά τὸν παραλάβῃ· ἐλθόντα δὲ εἰς Ἀθήνας, ὑπεδέχθησαν αὐτὸν ἐν θριάμβῳ.

Ἐν τούτοις πολλὴ ἔγεινε σύγχυσις ἐν Ἀσίᾳ περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ γυνὴ αὐτοῦ Ρῳξάνη ἔτεκε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου υἱὸν, ὅστις ὠνομάσθη Ἀλέξανδρος, ὑπῆρχε δὲ καὶ εἰς ἕτεροθαλῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀδελφός, ὀνόματι Ἀρρίδαῖος, ὅστις ἦτο εὐήθης. Ὅθεν διεγερθείσης φιλονεικίας μεταξὺ τῶν στρατηγῶν, ἂν ἔπρεπε νά φυλαχθῇ ὁ θρόνος διὰ τὸ νῆπιον τῆς Ρῳξάνης ἢ νά δοθῇ εἰς τὸν Ἀρρίδαῖον, ἀπεφασίσθη νά δοθῇ εἰς τοῦτον, καὶ οὕτως ἀνηγορεύθη βασιλεὺς, μετονομασθεὶς Φίλιππος, συμετασχόντος τῆς βασιλείας κατ' ὄνομα μόνον καὶ τοῦ ἐκ τῆς Ρῳξάνης υἱοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἀνίκανος νά κυβερνᾷ ὁ Ἀρρίδαῖος, ἔγεινε κηδεμῶν (ἐπιμελητῆς) αὐτοῦ εἰς τὰς ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ χώρας Περδίκκας ὁ μέγιστος τῶν Μακεδόνων στρατηγῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Ἀλέξανδρος ἀποθνήσκων ἔδωκε τὸν δακτύλιόν του. Ὁ Ἀντίπατρος ἐξηκολούθει τὴν ἡγεμονικὴν ἀσκῶν ἐξουσίαν ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ ὁ Πτολεμαῖος διωρίσθη νά διοικῆῃ τὴν Αἴγυπτον. Ἄλλαι διατάξεις αὗται πολλὴν ἐπέφερον σύγχυσιν, διότι ἕκαστος μὲν τῶν εἰρημένων ἀντιβασιλέων ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς ὅλης αὐτοκρατορίας, ἄλλοι δὲ ἐπεθύμουν νά λάβωσι διοικήσεις ἐπαρχιῶν ἐπὶ σκοπῶν νά μετατρέψωσιν αὐτὰς εἰς βασιλεία ἑαυτῶν. Εἰς ἐπιτυχίαν τῶν ἐπιθυμιῶν των καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἔπραττον δολοφονίας καὶ φόνους, ὥστε ὀλίγοι τῶν κατὰ τούτους τοὺς χρόνους ἐπισήμων ἀνδρῶν ἀπέθανον ἡσυχον θάνατον. Ἐκ τούτου δὲ σύγχυσις καὶ ἀναρχία ἐπεκράτει πανταχοῦ τῆς μακεδονικῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ Περδίκκας καταστάς ἀπηνῆς τύραννος, κατέστρεψε πάντας τοὺς ἐν ταῖς διαφόροις πόλεσι τῆς Ἀσίας ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου συνοικισθέντας ἀποίκους, ἀπομάχους ὄντας τοὺς πλείστους, διότι ἐπιθυμήσαντες νὰ ἀπέλθωσιν εἰς Ἑλλάδα καὶ ἐμποδισθέντες, ἐπαναστάτησαν. Διὰ τοιούτων πράξεων ἤλπιζεν ὁ Περδίκκας νὰ καταλάβῃ ποτὲ τὸν μακεδονικὸν θρόνον.

Λαμιακὸς πόλεμος. Θάνατος Δημοσθένους.

Ὁ Ἀντίπατρος ἐν τούτοις ὁ τῆς Μακεδονίας διοικητῆς, διετέλει πολεμῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Πολλαὶ δὲ πόλεις ἐνωθεῖσαι μετὰ τῶν Ἀθηναίων, συνήχθησαν εἰς Θερμοπύλας ὑπὸ στρατηγὸν τὸν Ἀθηναῖον Λεωσθένην. Γενομένης ἐνταῦθα μάχης ἐνίκησαν οἱ σύμμαχοι, καὶ ὁ Ἀντίπατρος, καταφυγὼν εἰς Λαμίαν, ἐπολιορκήθη στενωῶς· ἀλλ' ἐλθούσης εἰς αὐτὸν ὑπὸ στρατηγὸν τὸν Λεονάτον ἐπικουρίας ἐξ Ἀσίας, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποκρούσῃ ὁ διαδεχθεὶς τὸν πεσόντα εἰς τὴν πολιορκίαν ταύτην Λεωσθένην, ἠτήθησαν οἱ Ἕλληνες ἐν Κρανῶνι (322), καὶ ὁ τῶν Ἀθηναίων στόλος κατετροπώθη ὑπὸ τοῦ μακεδονικοῦ· τούτου ἕνεκεν οἱ σύμμαχοι ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσωσι κατὰ μέρος ἕκαστοι πρὸς τὸν Ἀντίπατρον. Καὶ αὐτοὶ οἱ κατ' ἀρχὰς ἀναβλόντες τὴν συνθήκην Ἀθηναῖοι ὑπεχρεώθησαν ἐπὶ τέλος νὰ δεχθῶσι τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀντιπάτρου ἐπιβληθέντας ὅρους τῆς εἰρήνης, καὶ νὰ δεχθῶσι σταθμὸν μακεδονικῆς φρουρᾶς ἐν Μουνυχίᾳ. Ἀπήτησε δ' ὁ Ἀντίπατρος καὶ τὴν εἰς χεῖρας αὐτοῦ παράδοσιν τῶν ἀντιπολιτευθέντων πρὸς αὐτὸν πολιτικῶν, ἐν οἷς καὶ τὸν Δημοσθένην, ἀλλ' οὗτοι εἶχον ἤδη φύγει τῆς πόλεως. Ὁ Δημοσθένης κατέφυγεν εἰς τὸν ἐν Καλαυρία ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος· ὅτε δὲ ἤλθον ἐκεῖ οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Ἀντιπάτρου νὰ τὸν συλλάβωσι, μασσῆσας φάρμακον ἐτελεύτησεν, ἵνα μὴ πέσῃ ζῶν εἰς τὰς χεῖρας του (322 π. Χ.).

§. 34. Οἱ τοῦ Ἀλεξάνδρου διάδοχοι.

Μαθὼν δὲ ὁ Ἀντίπατρος τὰς ἐπὶ τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου ἀξιώσεις τοῦ Περδίκκα, καὶ συνενωθείς μετὰ τοῦ Πτολεμαίου ἐκήρυξε πόλεμον κατ' αὐτοῦ. Ὁ Περδίκκας, κατευθυνθεὶς εἰς Αἴγυπτον μετὰ ἰσχυροτάτου στρατοῦ, καὶ ἔχων μαζί του τὸν Ἀρρίδαϊον καὶ τὴν Ρῶξάνην μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς Ἀλεξάνδρου, ἐδολοφονήθη ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ὑπὸ τινος τῶν ἀξιωματικῶν του. Ἢδῆ δὲ ἡ ἀντιβασιλεία περιήλθεν εἰς τὸν Ἀντίπατρον, ὅστις ἀποθανὼν τὸ ἐπιὸν ἔτος, ἀφῆκε διάδοχόν του τὸν Πολυσπέρχοντα, ἀρχαῖον τοῦ Ἀλεξάνδρου στρατηγόν. Ἄλλ' ὁ υἱὸς τοῦ Ἀντιπάτρου Κάσσανδρος ἀντέστη εἰς αὐτὸν ἰσχυριζόμενος, ὅτι αὐτὸς εἶναι δίκαιον νὰ διαδεχθῆ τὸν πατέρα του. Ἐκ τούτου ἠγέρθη πόλεμος μεταξὺ αὐτῶν, καθ' ἃν ὑπερίσχυσεν ὁ Κάσσανδρος, συμμαχήσας μετὰ τοῦ Ἀντιγόνου.

Μετὰ τὴν ἐκπολιόρκησιν τῆς Πύδνης ἐν Μακεδονίᾳ ἐφόνευσεν ὁ Κάσσανδρος τὴν ἐν αὐτῇ τῇ πόλει διαμένουσαν Ὀλυμπιάδα, μητέρα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (316), καταδικασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῶν Μακεδόνων, διότι εἶχεν ἀποκτείνει τὴν γυναῖκα τοῦ Ἀρρίδαίου Εὐρυδίκην σύμμαχον οὖσαν τοῦ Κασσάνδρου, καὶ τὸν Ἀρρίδαϊον αὐτὸν βασιλέα τῶν Μακεδόνων.

Εἰς τὸν μακεδονικὸν θρόνον ἐποφθαλμιῶν ὁ Κάσσανδρος, ἐφυλάκισεν ἐν Ἀμφιπόλει τὴν Ρῶξάνην καὶ τὸν υἱὸν τῆς Ἀλεξάνδρου, τοὺς ὁποίους ὕστερον ἔστειλε καὶ ἐφόνευσαν (311), εἶτα δὲ, διὰ νὰ συνδεθῆ μετὰ τοῦ ἀρχαίου βασιλικοῦ οἴκου τῆς Μακεδονίας καὶ εὐκολύνῃ τὴν κατοχὴν τοῦ θρόνου, ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν ἑτεροθαλῆ ἀδελφὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου Θεσσαλονίκην, εἰς τιμὴν τῆς ὁποίας ἔκτισε τὴν φέρουσαν τὸ ὄνομα αὐτῆς ἔτι πόλιν ἐν τῷ Θερμαϊκῷ κόλπῳ. Οὐ πολὺ δὲ ὕστερον

ἤρρισε ν' ἀνακτίζη, τῇ συνδρομῇ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος, τὰς ἐκ πολλοῦ ἤδη κατεστραμμένας ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου Θήβας.

Ἐν δὲ τῇ Ἀσίᾳ ὁ Ἀντίγονος νικήσας (316) τὸν ἄλλον στρατηγὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου Εὐμένην καὶ γενόμενος ἰσχυρότατος ἐφαίνετο καὶ αὐτὸς ἐποφθαλμιῶν εἰς τὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου θρόνον· ἀλλὰ τότε συνεμάχησαν κατ' αὐτοῦ ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Κάσσανδρος, ὁ Λυσίμαχος καὶ ὁ Σέλευκος (314). Ἐπὶ πολὺν χρόνον ὁ Ἀντίγονος καὶ ὁ ἄξιος υἱὸς αὐτοῦ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς διεξῆγον εὐτυχῶς τὸν πόλεμον, καταναυμαχήσαντος τοῦ Δημητρίου τὸν Πτολεμαῖον, καὶ ὠνόμασαν ἑαυτοὺς βασιλεῖς. Ἀλλὰ κατὰ μίμησιν αὐτῶν ὠνομάσθησαν βασιλεῖς καὶ οἱ ἀντίπαλοί των, καὶ οὕτω τὸ κράτος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔπαυσε πλέον νὰ θεωρῆται ὡς ἓν. Ὁ δὲ Ἀντίγονος ματαιῶς ἠθέλησε νὰ συνενώσῃ αὐτὸ ὑπὸ μίαν ἀρχήν, διότι ἡ ἀπόπειρα αὐτοῦ νὰ προσβάλλῃ τὴν Αἴγυπτον ἀπέτυχε, καθὼς καὶ ἡ τοῦ Δημητρίου νὰ ἐκπολιορκήσῃ τὴν Ρόδον. Τέλος δ' ἔπεσεν ὁ γέρον Ἀντίγονος ἐν Ἰψῶ τῆς Φρυγίας μαχόμενος κατὰ τοῦ Λυσιμάχου καὶ Σελεύκου (301) καὶ οἱ νικηταὶ σύμμαχοι διεμοιράσθησαν τὰς χώρας του. Τοιοῦτοτρόπως ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου ἠγέρθησαν 4 βασιλεῖς, ἡ Μακεδονία μετὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν Κάσσανδρον, ἡ Συρία ὑπὸ τὸν Σέλευκον, ἡ Αἴγυπτος ὑπὸ τὸν Πτολεμαῖον καὶ ἡ Θράκη (μέχρι τοῦ 284) ὑπὸ τὸν Λυσίμαχον.

Ὁ δὲ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς μετὰ τὴν ἐν Ἰψῶ μάχην κατέφυγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου τὸν ὑπεδέχθησαν ψυχρῶς καὶ αὐτοὶ οἱ θεοποιήσαντες αὐτὸν καὶ τὸν πατέρα του πρότερον Ἀθηναῖοι. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Κάσσανδρου, ὠφελήθη ἐκ τῶν διχονοιῶν τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ προσκληθεὶς μετὰ τοῦ Πύρρου εἰς βοήθειαν τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον τῆς Μακε-

δονίας, ὅπου ἐβασίλευσεν ἑπτὰ ἔτη μέχρι τοῦ 287, ὅτε διὰ τὸ βίαιον τοῦ χαρακτηῆρός του καὶ τὴν ἐπιβολὴν βαρέων φόρων ἐδιώχθη καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀσίαν, ὅπου συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Σελεύκου, περιωρίσθη εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Συρίας καὶ ἐκεῖ ἀπέθανε τὸ 283.

Ὁ δὲ Πύρρος, καταλαβὼν τὴν Μακεδονίαν, ἐδιώχθη ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου καὶ ἔμενεν εἰς Ἡπειρον, ἡσύχως βασιλεύων. Τῷ δὲ 280 π. Χ. προσεκλήθη εἰς Τάραντα τῆς Ἰταλίας, ἵνα βοηθήσῃ τοὺς κατοίκους, ἀποίκους Ἑλληνας ὄντας καὶ πολεμουμένους ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.

§ 35. Φωκίων.

Ὁ μέγας οὗτος πολίτης τῶν Ἀθηνῶν ἦτο τιμιώτατος καὶ ὀλιγαρχέστατος. Ἐλάβεν ἀπείρους ἀφορμὰς νὰ πλουτήσῃ, ἀλλ' ὅμως ἔμεινε πτωχὸς διὰ βίου. Ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος προσεπάθησαν μυστικῶ τῷ τρόπῳ νὰ τὸν προσκτήσωσι διὰ δώρων, ἀλλ' ἀπέρριψε ταῦτα. Ὅτε δὲ τὸν ἐβίαζον οἱ δωροφόροι νὰ τὰ δεχθῆ ἂν ὄχι διὰ τὸν ἑαυτὸν του, τοῦλάχιστον διὰ τὰ τέκνα του, «Θὰ πράξωσιν ὡς ἐγὼ, ἀπεκρίθη. Ἐάν μοι ὁμοιάζωσι, δὲν ἔχουσι ἀνάγκην χρημάτων· εἰδὲ μὴ, δὲν ἐπιθυμῶ νὰ τὰ βοηθήσω εἰς τὰς ἀκολασίας των». Ὡς στρατηγὸς ἦτο πολὺ ἐπιτήδειος, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τῷ ἀνέθεσαν τεσσαράκοντα πέντε φορές τὴν διοίκησιν τῶν στρατευμάτων των.

Ὡς ῥήτωρ εἶχε μεγάλην ἰσχύν τὴν ἀρετὴν του, ἐννεντιοῦτο δὲ εἰς τὰ μέτρα τοῦ Δημοσθένους, ἐπιθυμῶν εἰρήνην μὲ τὸν Φίλιππον, οὐχὶ ὅμως διαφθαρεὶς ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἰδίαν του πεποίθησιν. Ἐδιώξε πολεμῶν τοὺς Μακεδόνας ἐξ Εὐβοίας καὶ ἄλλοτε ἐνίκησεν αὐτοὺς ἐν Θράκῃ, σώσας ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτῶν τὸ Βυζάντιον. Τῷ 319 ὁ ἀντιβασιλεὺς Πολυσπέρχων, ἐχθρὸς τοῦ Φωκίωνος, καθὸ φίλου τοῦ Κασσάνδρου τοῦ ἀνταγωνιστοῦ

του, ἐζήτησε παρὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον ὀγδοήκοντα καὶ πέντε ἐτῶν ὄντα, καὶ μετ' αὐτοῦ καὶ ἄλλους ὁμόφρονάς του τὸ 317 π. Χ. Ἐπὶ δὲ ἐν τῇ φυλακῇ τὸ κώνειον ἀταράχως (317) καὶ κατὰ ψήφισμα τοῦ δήμου μετεφέρθη ὁ νεκρὸς του ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἀττικῆς. Ἐκτιμήσαντες ὕστερον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν γενομένην ἀδικίαν, ἀνεκόμισαν ἐκ Μεγαρίδος, ὅπου εἶχε κηδευθῆ, τὰ ὄστα του εἰς Ἀθήνας, καὶ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἀνήγειρον ὁ δῆμος χαλκοῦν ἀνδριάντα, καὶ κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν κατήγορόν του.

§ 36. Γαλάται ἐν Ἑλλάδι.

(280 καὶ 279 π. Χ.)

Βασιλεύοντος ἐν Μακεδονίᾳ τοῦ τὸν Σέλευκον δολοφονήσαντος Πτολεμαίου τοῦ Κερκυνοῦ, πολυάριθμον σῆφος Κελτῶν ἢ Γαλατῶν, κατελθὼν ἐκ τῆς Παννονίας, ὅπου οἱ βάρβαροι οὗτοι εἶχον 300 ἤδη ἔτη πρότερον ἐγκατασταθῆ, ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Μακεδονίαν· νικήσαντες δὲ τοὺς στρατοὺς τῆς καὶ λεηλατήσαντες αὐτήν, φονεύσαντες δὲ καὶ Πτολεμαῖον τὸν Κερκυνὸν, ἀπῆλθον· τὸ ἐπιὸν δ' ἔτος ἐπανῆλθον ὑπὸ τὸν ἡγήτορα αὐτῶν Βρέννον. Ἦσαν, καθ' ἃ κοινῶς λέγεται, 150,000 πεζῶν καὶ 20,000 ἰππέων, ὧν ἕκαστος εἶχε δύο οἰκέτας ἐφίππους. Οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσισαν νὰ τοὺς ἀναχαιτίσωσιν εἰς Θερμοπύλας. Ἡ στερεὰ Ἑλλάς συνεμάχησεν, ἀναθέσασα τὴν ἡγεμονίαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες ἔδωκαν 1000 ὀπλίτας καὶ 600 ἰππεῖς, ἔπεμψαν δὲ καὶ ὅλα τὰ πλοῖά των νὰ δεθῶσιν ἀπὸ τὴν πρῦμνην καὶ πρῶραν εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον, ὁπόθεν οἱ ἐπιβάται στρατιῶται ἠδύναντο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συμπλοκῆς νὰ προσβάλλωσι τοὺς βαρβάρους.

Ἡ διοίκησις τοῦ τῆς ξηρᾶς στρατοῦ ἀνετέθη εἰς τὸν Ἀθηναῖον Κάλλιππον.

Δραστηρίως ἀποκρουσθέντες ἀπὸ τῆς τῶν Θερμοπυλῶν διόδου οἱ Γαλάται, ἀνεκάλυψαν τὸ μονοπάτιον, δι' οὗ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Ξέρξης, καὶ εἰσελθόντες διεσθύνθησαν κατὰ τῶν Δελφῶν διὰ νὰ λεηλατήσωσι τοὺς ἐκεῖ θησαυρούς· ἀλλ' ἀποκρουσθέντες ἐκ τοῦ τόπου τούτου, ὀρεινοτάτου ὄντος, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, τὴν ὁποίαν αἱ προσβολαὶ τῶν κατοίκων κατέστησαν ὀλέθριον. Ἡ πείνα καὶ τὸ ψῦχος τοῖς προὔξενησαν τρομερὰς βασάνους. Ὁ ἀρχηγός των, ἐπικινδύνως πληγωθεὶς, νύτοχειριάσθη (278) καταδιωχθέντες δὲ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐνῶ ὑπεχώρουν, κατεσφράφησαν σχεδὸν ἅπαντες. Ἐκ τῶν ὀλίγων δὲ σωθέντων οἱ μὲν ἔμειναν παρὰ τῷ Ἴστρω, ἄλλοι, εἰς τὰς παραλίας τῆς Θράκης, καὶ ἄλλοι ἐνωθέντες μετὰ ἐπελθόντων ἄλλων ὁμοφύλων των, μετέβησαν εἰς Βιθυνίαν καὶ κατέλαβον τὴν ἀπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ὀνομασθεῖσαν Γαλατίαν.

§ 37. Ἡ ἀχαϊκὴ ὁμοσπονδία (συνέδριον) καὶ τὸ κοινὸν τῶν Αἰτωλῶν.

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων πρῶτον ἐκ τεσσάρων, εἶτα ἐκ δώδεκα τῆς Ἀχαΐας πόλεων συνισταμένη πρὸς θρησκευτικούς κυρίως σκοποὺς ἀχαϊκὴ ὁμοσπονδία, ἣτις οὐδέποτε ἔλαβε πολλὴν πολιτικὴν σπουδαιότητα, διετέλει ἤδη ὑπὸ τὴν μακεδονικὴν κατάθλιψιν, καταλαβόντος πάσας τὰς πόλεις τῆς Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ, διὰ φρουρῶν ἰδίων ἢ διὰ μακεδονιζόντων τυράννων.

Ἡ ὁμοσπονδία αὕτη διωκεῖτο ὑπὸ ἐνὸς στρατηγοῦ, ἐνὸς γραμματέως καὶ συμβουλίου ἐκ 10 δημιουργῶν λεγομένων. Ἡ ἀνωτάτη δ' ἐξουσία ἀπέκειτο εἰς τὴν γε-

νικὴν συνέλευσιν, δις τοῦ ἔτους εἰς τὸ πλησίον τοῦ Αἰγίου ἄλσος τοῦ Ὀμαγυρίου Διὸς συγκαλουμένην ὑπὸ τῶν δημιουργῶν καὶ συγκροτουμένην ὑπὸ πάντων τῶν ὑπὲρ 30 ἔτη γεγονότων Ἀχαιῶν. Αὕτη δὲ ἐξέλεγε καὶ τοὺς εἰρημένους ἄρχοντας ἐτησίως.

Τὸ δὲ αἰτωλικὸν κοινὸν ἦτο ὁμοσπονδία φυλῶν καὶ οὐχὶ πόλεων ὡς ἡ ἀχαϊκὴ. Τὸ κοινὸν συμβούλιον αὐτῶν ἐλέγετο Παναιτωλικὸν καὶ συνήρχετο ἐτησίως ἐν Θέρμοις, πόλει αἰτωλικῇ, ἵνα ἐκλέγη τὸν στρατηγὸν καὶ τοὺς ἄλλους ἄρχοντας. Τὰ καθ' ἕκαστα τῶν πραγμάτων τοῦ κοινοῦ διευθύνοντο ὑπὸ ἐπιτροπείας, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἐλέγοντο ἀπόκλητοι. Ὀφεληθέντες οἱ Αἰτωλοὶ ἐκ τῆς ἐπελθούσης εἰς Ἑλλάδα ἀνωμαλίας ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἐξέτειναν βαθμηδὸν τὴν δύναμίν των καὶ ἔγειναν οὕτως ἐπὶ τέλους κύριοι τῆς Λοκρίδος, τῆς Φωκίδος, τῆς Βοιωτίας καὶ μέρους τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἠπείρου. Τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον καὶ τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον ὑπέπεσαν οὕτως εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν. Εἶχον ἤδη λάθει ἀρχήτερα τὴν Ναύπακτον παρὰ τῶν Ἀχαιῶν καὶ κατόπιν προσαπέκτησαν καὶ διαφόρους πελοποννησιακὰς πόλεις. Αὕτη ἦτο ἡ τῶν Αἰτωλῶν κατάστασις ἐπὶ τῆς εἰς τὸν μακεδονικὸν θρόνον ἀναβάσεως Φιλίππου τοῦ Ε΄.

Ἄρατος.

Μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην (301 π. Χ.), ἡ Ἑλλὰς ἐχωρίσθη τῆς Ἀσίας καὶ ἕνεκα τῶν ταραχῶν, αἵτινες ἐτάραξαν τὴν Μακεδονίαν ἐν διαστήματι τριάκοντα ἐτῶν, ἐγκατελείφθη αὕτη εἰς ἑαυτήν. Τύραννοι δ' ἐν ἐκάσῃ πόλει, περικεκυκλωμένοι ὑπὸ μισθοφόρων στρατῶν, κατεῖχον τοὺς πολίτας ὑπὸ τρόμου καὶ ἐφορολόγουν αὐτοὺς ἀνι-

Ὁ Ἄρατος, υἱὸς τοῦ Κλινίου, ἐμελέτησε ν' ἀπελευθερώσῃ τὴν πατρίδα του Σικυῶνα· ὅθεν ἀναχωρήσας ἐξ

Ἄργους ὅπου διέμενον, ἠνώθη μετὰ τῶν περιμενοντων αὐτὸν ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Πολυγνώτου στρατιωτῶν, τοὺς ὠδήγησεν εἰς Νεμέαν, καὶ ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτοὺς τὸ σχέδιόν του· φθάσαντες δὲ εἰς Σικυῶνα ἔτρεξαν εἰς τ' ἀνάκτορα τοῦ τυράννου Νικοκλέους, σωθέντος διὰ τινων βαθέων ὑπονόμων, καὶ ἔβαλαν πῦρ. Οὐδὲ εἰς καθ' ὅλην ταύτην τὴν συμπλοκὴν ἐφονεύθη ἢ ἐπληγώθη. Ὁ Ἄρατος ὕστερον ἀνεκάλεσε τοὺς ὑπὸ τοῦ τυράννου ἐξορισθέντας 580 καὶ τοὺς παρ' ἄλλων τυράννων, μὴ ὄντας καὶ τούτους ὀλιγωτέρους τῶν 500, οἵτινες εἶχον περιπλανηθῆ μακρὰν τῆς πατρίδος των σχεδὸν 40 ἔτη· ἐπέστρεψαν δὲ οἱ πλεῖστοι τούτων ἐν ἐσχάτῃ ἀθλιότητι καὶ ἀνέκτησαν τὰς οἰκίας, τὰς γαίας καὶ ὅλα των τὰ κτήματα, τὰ ὅποια κατεῖχον πρὸ τῆς ἐξορίας των.

Ἡ Σικυῶν γίνεται παραδεκτὴ εἰς τὴν ἀχαϊκὴν συμμαχίαν.

Ἡ Σικυῶν οὕτως ἀπελευθερωθεῖσα, εἶχεν ἀνάγκην νὰ εὕρῃ συμμάχους, διότι ὁ τῆς Μακεδονίας βασιλεὺς, γενόμενος κύριος τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Κορίνθου, ἐπεθύμει καὶ ταύτην νὰ καθέξῃ. Ὁ Ἄρατος τὴν συνέταξεν εἰς τὴν ἀχαϊκὴν συμμαχίαν, ἥτις ἠδύνατο νὰ κατασταθῆ ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος, ἂν συμπεριελάμβανεν ὅλας τὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Ἄρατου.

Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἔπρεπε νὰ καταβάλλῃ τοὺς τυράννους, ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν Μακεδονίαν, ἥτις ἐπὶ τοῦ νέου αὐτῆς βασιλέως Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ, υἱοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, εἶχεν ἀποκατασταθῆ φιλόδοξος καὶ ἰσχυρὰ τέλος νὰ καταφέρῃ τοὺς Αἰτωλοὺς, λαὸν ληστρικόν, ὅπως ζῶσιν ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὴν ἀχαϊκὴν συμμαχίαν. Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ἐπέτυχε σχεδὸν, διώξας τοὺς τυράννους ἀπὸ τοῦ Ἄργους, τῆς Μεγαλοπόλεως,

τῆς Ἑρμιόνης, τοῦ Φλιούντος, καὶ ἐνώσας μὲ τὴν συμμαχίαν τὰ Μέγαρα, τὴν Τροιζῆνα καὶ τὴν Ἐπίδαυρον. Ἐπέτυχεν ἐπίσης καὶ ὡς πρὸς τὸ δεύτερον, τῶν Μακεδόνων ἐμποδισθέντων ἕνεκα τῶν ἐσωτερικῶν ταραχῶν, νὰ παρεμβάλωσι πρόσκομμα εἰς τὰ σχέδιά του. Κατέλαβε τὸν Ἀκροκόρινθον, ἀπέδωκεν εἰς τοὺς Κορινθίους τὰς κλεῖς τῆς ἀκροπόλεως τῶν ταύτης, τὰς ὁποίας δὲν εἶχον λάβει ἀπὸ τοῦ καιροῦ τοῦ Φιλίππου πατρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἀπέκτησε τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων, διωξάντων τὴν ἐν τῇ πόλει τῶν μακεδονικῆν φρουράν. Καὶ οἱ Αἰτωλοὶ ἐφαίνοντο πρὸς στιγμὴν διατεθειμένοι νὰ φιλιωθῶσιν εὐλικρινῶς πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς· ἀλλ' ὅτε οἱ ἐκ Μακεδονίας κίνδυνοι ἤρχισαν νὰ ἐκλείπωσιν, ἀνεφύησαν ἄλλοι ὡς ἐξῆς.

§ 38. Ἄγις καὶ Κλεομένης.

Μεταρρυθμίσεις ἐν Σπάρτῃ.

Ἐν Σπάρτῃ τὸ τοῦ Λυκούργου πολίτευμα ἀπὸ πολλοῦ καιροῦ εἶχε πάθει τὴν ἐντελεστάτην ἀνατροπὴν. Ἀντὶ τῆς ἰσότητος τῆς περιουσίας, τὴν ὁποίαν ὁ Λυκούργος εἶχεν εἰσάξει, εὐρίσκετο ἤδη ἐλάχιστος ἀριθμὸς πλουσίων καὶ πλῆθος πτωχῶν τοὺς ὁποίους ἡ πτωχεία τῶν αὐτῶν ἐσέρει τοῦ δικαιώματος τοῦ πολίτου, ἐπειδὴ ὁ μὴ ἐπαρκῶν εἰς τὰ ἐξοδα τῶν συσσιτίων Σπαρτιάτης ἀπέβαλλε τὰ πολιτικά του δικαιώματα. Πρὸς τούτοις ἐκ τῶν 700 Σπαρτιατῶν, οἵτινες εἰσέτι ὑπῆρχον, μόλις ἑκατὸν ἐξουσίαζον τὴν γῆν. Ἡ Σπάρτη δὲν ἦτο πλέον Σπάρτη, ἀλλὰ πόλις τις ὡς πολλαὶ ἄλλαι, Ἰχάυνη, ὀκνηρὰ καὶ διεφθαρμένη, μίγμα μισητῶν ὑπερβᾶλλοντος πλούτου καὶ ἐσχάτης ἀθλιότητος. Ἄγις ὁ Δ΄ βασιλεύσας τῷ 244 π. Χ. εἰκοσαετῆς τὴν ἡλικίαν, ἀπεφάσισε νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν Σπάρτην εἰς τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς πολίτευμα· ἔπρεπε δὲ ν'

ἀρχίσῃ ἀπὸ τῆς ἐκ νέου διανομῆς τῶν γαιῶν, καὶ τὸ πρῶτον τοῦτο τόλμημα ἦτο μᾶλλον ἐπικίνδυνον διότι ἐμελλε ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τῶν πλουσίων καὶ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς πτωχοὺς. Τὸ πλεῖστον μέρος τῶν πλουσίων, οἱ γέροντες, συνειθισμένοι ἤδη εἰς τὴν πολυτέλειαν καὶ ἐχθροὶ παντὸς νεωτερισμοῦ, καὶ αἱ γυναῖκες τρέμουσαι μὴ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν αὐστηρὰν δίαιταν τὴν ὁποίαν ὁ Λυκοῦργος τὰς ἐπέβαλε, συνεκρότησαν τὴν ἀντίθετον εἰς τὴν μεταρρύθμισιν μερίδα, τῆς ὁποίας κομματάρχης ἦτο ὁ βασιλεὺς Λεωνίδα, συνάρχων τοῦ Ἄγιδος, ὅστις μέρος τῆς ζωῆς του διέμενειν εἰς τὰς ἀσιατικὰς αὐλὰς καὶ εἶχε διδάξει τοὺς συμπολίτας του νέας εὐπαθείας. Μετὰ τοῦ Ἄγιδος ἦσαν οἱ πτωχοὶ, οἱ φιλότιμοι καὶ οἱ φιλοπάτριδες, πρὸς τούτοις ἡ μήτηρ του Ἀγησιστράτη καὶ ἡ προμήτωρ Ἀρχιδάμεια, δύο πλουσιώταται γυναῖκες τῆς πόλεως. Ὁ ἴδιος ἀνατραφεὶς παρ' αὐτῶν εἰς τὴν πολυτέλειαν, εἶχεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του ἐκτεταμένα κτήματα καὶ θησαυρὸν 600 ταλάντων, ἀλλ' ἀπέσχελε τὰς ἐξεις του, ἐνεδύθη τὸ τραχὺ τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν ἔνδυμα καὶ ἐκήρυξεν ὅτι ἔκαμνε τὰ κτήματά του κοινά. Ἡ μήτηρ καὶ ἡ προμήτωρ του ἔπραξαν τὸ αὐτό.

Ἀλλ' οἱ πλούσιοι διὰ διαβολῶν κατέστρεψαν τὴν δημοτικότητα τοῦ νέου βασιλέως, κατ' ἀνάγκην τινὰ ἀπόντος. Ὅτε ἐπέστρεψεν, οἱ ἐχθροὶ του τὸν κατεδίωξαν, καὶ μόλις ἔλαβε χαρὸν νὰ καταφύγῃ εἰς τινὰ ναὸν, ὁπόθεν ἐλκυσθεὶς ἐπιβούλως κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ἀπαχθεὶς εἰς φυλακὴν, ἀπηγχονίσθη ἐκεῖ· κατεδικάσθησαν δὲ καὶ ὑπέστησαν τὴν αὐτὴν ποινὴν ἐπὶ τοῦ πτώματός του ἡ τε μήτηρ καὶ ἡ μάμμη του (241). Ὁ Λεωνίδα τότε ἐβασίλευσε μόνος.

Κλεομένης καὶ Ἄρατος.

Ὁ τοῦ Λεωνίδου υἱὸς Κλεομένης, νυμφευθεὶς τὴν χή-

ραν τοῦ Ἄγιδος, ἐκατηχῆθη παρ' αὐτῆς εἰς τὰ σχέδια τοῦ πρώτου ἀνδρός της. Νικήσας κατ' ἀρχάς, τῆ βοήθειά τῶν Αἰτωλῶν, τὴν ἀχαϊκὴν συμμαχίαν, καὶ φονεύσας κατὰπιν τοὺς ἐν Σπάρτῃ ἐφόρους καὶ πάντας τοὺς ἐναντίους συμπολίτας του καταβλαλῶν ἀποκατέστησεν ἐν τῇ πατρίδι του τὴν ἀρχαίαν πειθαρχίαν, τὴν ἀνχτροφὴν τὰ συσσίτια, ἐκάλεσε τοὺς κατοίκους τῶν γειτόνων τόπων, τοὺς διένειμε γαίας καὶ ἔδωκεν εἰς ὄλους τοὺς πτωχοὺς τῆς Πελοποννήσου τὴν ἐλπίδα ὁμοίας παλινορθώσεως (225 π. Χ).

Ὁ Ἄρατος ἔντρομος ἐκάλεσε τότε τοὺς Μακεδόνας πρὸς βοήθειαν τῆς συμμαχίας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ἀντίγονος Δύσων ἔσπευσε μετὰ 30,000 στρατιωτῶν κατὰ τοῦ Κλεομένου, ἔχοντος μόνον 20,000. Συνεκρούσθησαν δὲ ἐν Σελασίᾳ ὅπου ὁ τελευταῖος στρατὸς τῆς Σπάρτης κατεστράφη μετὰ σφοδρὰν ἀντίσχεσιν (221), καὶ τὸ πρῶτον ἄθλιον πολίτευμά της ἀποκατέστη πάλιν.

Ὁ Κλεομένης ἔφυγεν ἐκ τῆς Πελοποννήσου εἰς Αἴγυπτον, ἐλπίζων νὰ εὕρῃ ἐκεῖ βοήθειαν διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἐκ νέου τὸν πόλεμον. Δεκτὸς δὲ γενόμενος εὐμενῶς κατ' ἀρχάς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου τοῦ Εὐεργέτου, κατέστη ὑποπτος εἰς τὸν διάδοχον αὐτοῦ Πτολεμαῖον τὸν Φιλοπάτορα, ὅστις διὰ τοῦτο τὸν περιώρισεν ἐν τινι μεμονωμένῃ οἰκίᾳ μετὰ δεκατριῶν φίλων του. Ἀποκαμόντες ἐκ ταύτης τῆς αἰχμαλωσίας, ἐξῆλθον τέλος ξιφῆρεις ὄλοι καὶ διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας, καλοῦντες τὸν λαὸν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ τὸ πλῆθος τοὺς ἤκουσε χωρὶς νὰ τοὺς ἐννοῇ· εὐθύς δὲ περιεκυκλώθησαν καὶ, διὰ νὰ μὴ ζωγρηθῶσιν, ἐφονεύθησαν ὑπ' ἀλλήλων (219).

Συμμαχικὸς πόλεμος, Θάνατος Ἄρατου.

Εἰσβαλόντων τῶν Αἰτωλῶν εἰς Πελοπόννησον πρὸς

ληλασίαν καὶ πορθούντων τὴν Μεσσηνίαν, ἦλθεν ὁ Ἄρατος εἰς βοήθειαν τῶν Μεσσηνίων· ἠττηθεὶς δὲ περὶ Καφίας, ἐζήτησε κατὰ τῶν Αἰτωλῶν τὴν βοήθειαν Φιλίππου τοῦ Ε΄ βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Ὁ φιλόδοξος Φίλιππος, συμμαχήσας προθύμως μετὰ τῶν Ἀχαιῶν, ἐπόλεμυσε τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ ἐνίκησεν αὐτοὺς εἰς πολλὰς μάχας κυριεύσας πολλὰς αὐτῶν πόλεις. Ὁ πόλεμος οὗτος διήρκεσε τρία ἔτη (220—217) ὀνομασθεὶς *συμμαχικός*. Ἀλλὰ μαθὼν ὁ Φίλιππος ὅτι ἠττήθησαν κατὰ κράτος οἱ Ῥωμαῖοι ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων στρατηγουμένων ὑπὸ τοῦ Ἄννιβα, καὶ ἐπιθυμήσας νὰ στρέψῃ τὰ ὄπλα του πλέον κατὰ τῶν Ῥωμαίων, ἀσθενῶν ἤδη ἐκ τῆς ἠττης τῶν ὄντων, ἔκαμιν εἰρήνην πρὸς τοὺς Αἰτωλοὺς.

Ὁ Ἄρατος ἐπέζησεν ὀλίγα ἔτη καὶ ἀπέθανεν ἐν Αἰγίῳ περὶ λυπος, δηλητηριασθεὶς ὑπὸ τοῦ εἰρημένου Φιλίππου (213).

Εἰς τὸν Ἄρατον ἀπεδόθησαν ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ θεῖαι τιμαί, καὶ θυσίαι εἰς μνήμην αὐτοῦ ἐτελοῦντο παρ' αὐτῶν δις τοῦ ἔτους.

§ 39. Ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ῥωμαίους (207—164).

Ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐξέπιπτεν εἰς χειροτέρα κατάστασιν. Τὰ ἐλαττώματα τὰ ὁποῖα ἡ τότε κοινὴ εἶχεν, ἐφαίνοντο ἀπροκλύπτως. Αἱ Ἀθῆναι ἦσαν ἤδη μουσεῖον ἢ σχολεῖον, ὅπου πολλὰ μὲν συνεζητοῦντο, οὐδὲν δὲ ἐπράττετο. Ἐν Θήβαις τὸ κύριον ἔργον ἦτο τὰ συμπόσια. Ἡ δὲ Σπάρτη εἶχε τυράννους ἀποτροπαίους, ὡς τὸν Νάβιδα ἐκεῖνον, ἐπινοοῦντα καθ' ἐκάστην νέας βασάνους. Οὗτος εἶχε διατάξει νὰ κατασκευάσωσιν εἰδωλον γυναικεῖον, τοῦ ὁποίου οἱ βραχίονες, τὰ στήθη καὶ αἱ χεῖρες ἦσαν ὠπλισμένα μὲ σιδήρου γόμφους, καὶ

τὸ ὁποῖον ὠνόμαζε μὲ τὸ ὄνομα τῆς γυναίκος, τοῦ Ἀπή-
γαν. Ἄν τις ἤρνεῖτο εἰς αὐτὸν ζητοῦντα χρήματα, ἔλε-
γεν, « Ἐγὼ μὲν ἴσως δὲν δύναμαι νὰ σὲ πείσω, νομίζω
ὅμως ὅτι ἡ Ἀπήγα αὕτη θὰ σὲ πείσῃ, καὶ παρευθὺς τὸ
τρομερὸν ἄγκλημα ἤρπαζε τὸν δυστυχῆ καὶ τὸν κατεκερ-
μάτιζεν, ἢ τοῦλάχιστον τὸν ἐδασάνιζε δεινῶς. Πολλοὺς
λοιπὸν τῶν ἐξαρνουμένων διέφθειρεν οὕτως ὁ Νάβις.

Φιλοδοξία τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ῥώμης.

Τοιοῦτοι ἄνθρωποι ὡς ὁ Νάβις, ἦσαν ἀνίκανοι νὰ σώ-
σωσι τὴν ἐλευθερίαν των, ἄλλως τε καὶ δύο ἐχθροὶ ἐπί-
φοβοι τὴν ἠπέλουν. Ἡ Μακεδονία, διοικουμένη ἤδη ὑπὸ
Φιλίππου τοῦ Ε΄. (220—179), εἶχεν ἀνανεώσει τὰ περὶ
Ἑλλάδος σχέδια τοῦ Ἀλεξάνδρου. Καὶ ἐν τῇ Δύσει οἱ
Ῥωμαῖοι τὰ αὐτὰ διενουοῦντο, ἡ δὲ Ἑλλάς ἐπρόκειτο λεία
εἰς τοὺς νικητάς.

Ὁ Φίλιππος μαθὼν, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἠττήθησαν ἤδη
ὑπὸ τοῦ Ἀννίβα εἰς τὴν ἐν Κάνναις μεγάλην μάχην (216)
συνεμάχησε μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Καρχηδονίων καὶ
ἠτοιμάσθη νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ Ῥώμη, τὸν
προέλαβε καὶ δι' ἰσχυρᾶς προσβολῆς τὸν ἀνεχαίτισεν ἐν
Ἑλλάδι, καὶ τῷ ἐπέβαλε συνθήκας (205). Ἡ σύγκλητος,
ἀπελευθερωθεῖσα ἀπὸ τοῦ Ἀννίβα, ἠθέλησε νὰ ἐκδικηθῇ
τὴν Μακεδονίαν, καὶ δι' ἐπιτηδείων διπραγματεύσεων
ἀπέσπασεν ἀπὸ τοῦ Φιλίππου τοὺς συμμάχους τοῦ Ἑλ-
ληνας. Ἀπομονώσαντες οὕτως αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι τὸν ἐ-
στενοχώρησαν δεινῶς· κατατροπωθεὶς δὲ εἰς Κυνὸς κε-
φαλᾶς τῆς Θεσιαλίας ὑπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν λεγεῶνων ὑπὸ
τὸν Ἰπατον Φλαμίνιον (167), ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ εἰ-
ρήνην ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ περιορισθῇ εἰς τ' ἀρχαῖα ὄρια τοῦ
βασιλείου του.

Ἐν ᾧ δὲ ἠτοιμαζέτο ὁ Φίλιππος οὗτος εἰς νέον πόλε-
μον, ἀπέθανεν. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Περσεὺς τὸν ἤρχισεν εὐτυ-

χῶς· ἀλλ' οὐδεὶς τὸν ἐβοήθησε, καὶ ἡ ἐν Πύδνᾳ μάχη (168) συνέτριψε τὸν θρόνον τοῦ τελευταίου διαδόχου τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ Περσεύς, ὀδηγηθεὶς εἰς Ῥώμην ὀπισθεν τοῦ θριαμβευτικοῦ ἄρματος τοῦ Παύλου Αἰμιλίου τοῦ νικητοῦ του, μετὰ τέσσαρα ἔτη ἀπέθανεν αἰχμάλωτος τῆς Ῥώμης εἰς Ἄλβαν Λόγγαν. Τὸ Μακεδονικὸν κράτος τότε διηρέθη εἰς τέσσαρας ἐπαρχίας, ὧν ἐκάστη ἐτέθη ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν ἰδίου ὀλιγαρχικοῦ συμβουλίου. Μετὰ ἕξ δὲ καὶ εἴκοσιν ἔτη ἡ Μακεδονία κατέστη Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία (142).

Ὁ ἑξῆς πίναξ δεικνύει χρονολογικῶς τὴν διαδοχὴν τῶν ἡγεμόνων τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τοῦ θανάτου Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου μέχρι τῆς ἐξαφανίσεως τῆς μοναρχίας αὐτῆς.

Φίλιππος Γ'. Ἀρβιδάχιος	323—316
Κάσσανδρος	316—296
Φίλιππος Δ'.	296—295
Δημήτριος Δ'. ὁ Πολιορκητής.	295—287
Πύρρος	287—286
Λυσίμαχος	286—280
Πτολεμαῖος Κερραυνὸς καὶ ἄλλοι.	280—277
Ἀντίγονος Γονατᾶς.	277—239
Δημήτριος Β'.	239—229
Ἀντίγονος Δώρων	229—220
Φίλιππος Ε'.	220—178
Περσεύς	178—167

Φιλοποίμην.

Ὁ ἐκ Μεγαλοπόλεως Φιλοποίμην, ἀγαθὸς πολίτης καὶ ἐπιτήδειος στρατηγός, συναισθάνομενος τὴν τῶν Ῥωμαϊκῶν δυνάμεων ὑπεροχὴν, δὲν ἐδοκίματε μὲν ν' ἀγωνισθῆ πρὸς αὐτάς, ἀλλ' εἰργάσθη ἀκαταπαύστως ν' ἀπομακρύνῃ τὴν μέλλουσαν ἀναπόφευκτον καταστροφὴν. Ἀνεζωπύρησε μεταξὺ τῶν Ἀχαιῶν τὸ στρατιωτικὸν πνεῦμα· ἐπολέ-

μησεν, ὡς ἔπραξεν ὁ Ἄρατος, τοὺς ἐν ταῖς πόλεσιν ἀνυψουμένους τυράννους, καὶ ἠγωνίσθη νὰ προλάβῃ πᾶσαν ἐν τοῖς κόλποις τῆς Ἀχαικῆς συμμαχίας διαίρεσιν. Διατηρῶν αὐτὴν ἠνωμένην καὶ ἰσχυράν, ἤλπιζε τοῦλάχιστον νὰ ἀξιώσῃ αὐτὴν τοῦ τῆς Ρώμης σεβασμοῦ. Μετερχόμενος τοιαύτην πολιτικὴν ἐκितηδεῖαν ἐν ταύτῳ καὶ ὑψηλὴν, ἐγένετο θῦμα αὐτῆς οὕτως. Ἡμέραν τινὰ, ἐν ᾗ εὕρισκτο εἰς Ἄργος πυρέσσων, ἔμαθεν, ὅτι ἡ Μεσσήνη, κατὰ παρακίνησιν τῆς Ρώμης, χωρίζεται ἀπὸ τῆς ὀμοσπονδίας. Ἄμα μαθὼν τοῦτο, καὶ τοὶ ἀσθενῆς καὶ ἐβδομηκοντούτης ἤδη, ἀνεχώρησεν εἰς Μεγαλόπολιν, ὅπου ἐφθασεν αὐθημερὸν, διανύσας εἴκοσιν ὥρων δρόμον· συλλέξας δὲ ἱππικὸν σῶμα, ἐπορεύθη κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, τὸν ὅποιον ἀπέκρουσεν, ἀλλὰ περικυκλωθεὶς ὑπὸ ἀνωτέρων δυνάμεων ὀπισθοδρόμησε, προκασπίζων ὁ ἴδιος τὴν ὑποχώρησιν τῶν ἰδικῶν του. Ἐν τῇ διόδῳ στενοῦ τινος, ὁ ἵππος του ὀλισθήσας τὸν ἔρριψεν ὀρμητικῶς κατὰ γῆς. Οἱ Μεσσήνιοι ἤρπασαν αὐτὸν, τὸν ἀπήγαγον εἰς Μεσσήνην σιδηροδέσμιον καὶ τὸν κατέκλεισαν εἰς ὑπόγειον, πνιγνῆράν καὶ σκοτεινὴν φυλακὴν. Ἐν ᾗ δὲ πολλοὶ Μεσσήνιοι φιλανθρώπως ὑπὲρ αὐτοῦ διέκειντο, Δεινοκράτης ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐναντίας μερίδος, ἐπέσπευδε μᾶλλον τὸν θάνατόν του· ὅθεν τὸ ἑσπέρας ὁ δῆμιος προσετάχθη καὶ τῷ προσέφερε φάρμακον. Ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ οἱ Ἀχαιοὶ καταπλαγέντες, ἔδραμον εἰς τὰ ὄπλα καὶ ὄδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Λυκόρτα, τοῦ πατρὸς τοῦ ἱστορικοῦ Πολυβίου, εἰσώρμησαν εἰς Μεσσηνίαν, καταστρέφοντες πᾶν τὸ προστυχόν, ἕως οὔ, συμφωνήσαντες οἱ Μεσσήνιοι ἐδέχθησαν τοὺς Ἀχαιοὺς. Καὶ ὁ μὲν Δεινοκράτης νύτοχειριάσθη, ὡσαύτως δὲ καὶ πολλοὶ τῶν ὀπαδῶν του, οἱ δὲ λοιποὶ συνελήφθησαν ἵνα βασανισθῶσι. Καύσαντες τὸ σῶμα τοῦ Φιλοποίμενος καὶ συνάζαντες τὴν τέφραν του εἰς ὕδριαν, ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Μεσσηνίας ἡσύχως καὶ ἐν

τάξει. Οί Ἀχαιοὶ ἐβάδιζον ἀνθοστεφεῖς, ἀλλὰ πλήρεις δακρῶν ἠκολούθουν δὲ αὐτοῦ, αἰχμάλωτοι Μεσσήνιοι ἀλυσσίδετοι· ὁ Πολύβιος, υἱὸς τοῦ Λυκόρτα, περιεστοιχισμένος ὑπὸ τῶν ἐπισημοτάτων Ἀχαιῶν, ἔφερεν εἰς Μεγαλόπολιν τὴν ὑδρίαν κεκαλυμμένην ὑπὸ τοσοῦτων στεμμάτων καὶ σφάνων, ὥστε μόλις ἠδύνατό τις νὰ τὴν ἴδῃ.

Ἡ ζημία αὕτη ἦτο ζημία γενικὴ τῆς ὅλης Ἑλλάδος, διότι ἀπωλέσθη τὸ τελευταῖον στήριγμα τῆς ἰσχύος τῆς Ὀρθῆς λοιπὸν οἱ ἱστορικοὶ λέγουσιν, ὅτι ὁ Φιλοποίμην ἦτο ὁ ἔσχατος τῶν Ἑλλήνων.

Ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ῥώμην.

Ἡ σύγκλητος τῆς Ῥώμης εἶχε κατ' ἀρχὰς κηρύξει ἐπισημῶς, ὅτι ἐμάχετο ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, μετὰ δὲ τὴν ἐν Κυνὸς Κεφαλαῖς μάχην (196 π. Χ.), ὁ ὕπατος Φλαμίνιος εἶχε κηρύξει εἰς τοὺς Ἰσθμικοὺς ἀγῶνας ἐπισήμῶς τὴν ἐλευθερίαν ὄλων τῶν ἑλληνικῶν λαῶν. Ἀλλ' ὁμοίως καθίστατο ἐν ἐκάστη πόλει, προτροπὴ τῶν πρακτόρων τῆς συγκλήτου, Ῥωμαϊκὴ φατρία, ἀρπάζουσα ἀξιώματα καὶ ὑπακούουσα εἰς ὅλας τὰς ἐκ Ῥώμης ἐρχομένας προστάξας.

Ἐπὶ τοῦ πολέμου τοῦ βασιλείως τῆς Μακεδονίας Περσέως (§ 39) χίλιοι Ἀχαιοὶ καταγγεληθέντες, ὡς εὐχηθέντες μυστικῶς ὑπὲρ τῶν Μακεδόνων, ἀνηρπάσθησαν ἀπὸ τῶν πόλεων τῶν καὶ ἐξωρίσθησαν εἰς Ἰταλίαν. Μετὰ παρέλευσιν 17 ἐτῶν ἐξορίας, ἡ σύγκλητος ἀπέλευσε τοὺς ἐπιζήσαντας 300, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος, διὰ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Ἑλλάδα. Τινὲς τούτων ἔνεκεν ἀσκόπου μίσους προὐκάλεσαν ῥῆξιν πρὸς τὴν Ῥώμην, καὶ ἡ Ἑλλὰς συνεκρότησε πλησίον του τοῦ κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ τὴν τελευταίαν αὐτῆς μάχην. Ἡ Κόρινθος ἠλώθη καὶ ἐπυρπολήθη ὑπὸ τοῦ ὑπάτου Μουμμίου, (π. Χ. 146 ἢ κατὰ τινὰς 145) Αἱ Θῆβαι καὶ ἡ Χαλκίς κατηδαφίσθησαν, ὅλαι

αί πόλεις ἀπετειχίσθησαν καὶ ἡ Ἑλλάς προσετέθη, ὀνομασθεῖσα Ἀχαΐα, εἰς τὸν ἤδη μακρὸν κατάλογον τῶν ῥωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν.

Ὁ Μούμμιος ἔμεινεν ἐν Ἑλλάδι δύο ἔτη ὡς ἀνθύπατος. Τῷ 145 ἐστάλησαν ἐκ Ρώμης ἐπίτροποι, ἵνα διατάξωσι τὰ τῆς Ἑλλάδος, ἧτις ἐξαιρουμένης τῆς Θεσσαλίας, ἔγεινεν ἤδη ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία· ἡ δὲ Θεσσαλία καὶ ἡ Ἡπειρος ἀπετέλεσαν μέρος τῆς ἐπαρχίας Μακεδονίας.

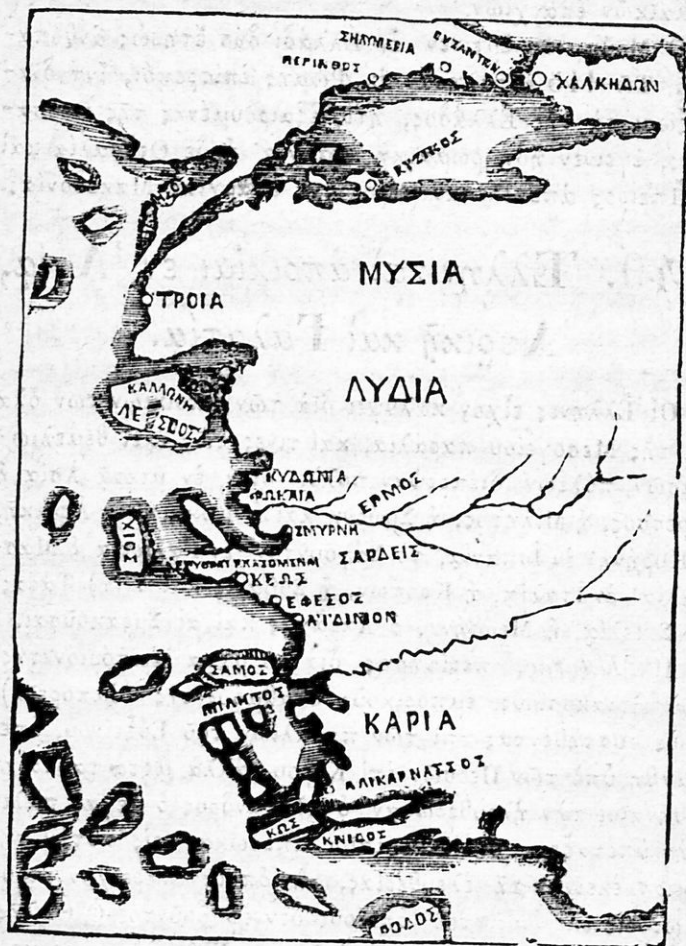
§ 40. Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐν Ἀσίᾳ, Ἀφρικῇ καὶ Γαλατίᾳ.

Οἱ Ἕλληνες εἶχον καλύψει διὰ τῶν ἀποικιῶν τῶν ὅλα τὰ τῆς Μεσογείου παράλια, καὶ τινες τῶν ἐκεῖ θεμελιωθεισῶν πόλεων διέπρεψαν πολὺ, οἷον ἐν μικρᾷ Ἀσίᾳ ἡ Ἐφεσσοσ, ἡ Μίλητος, ἡ Σμύρνη καὶ ἡ Φώκαια· ἐν Ἀφρικῇ, ἡ Κυρήνη· ἐν Ἰσπανίᾳ, τὸ Σάγουντον· ἐν Γαλατίᾳ ἡ Μασσαλία· ἐν Ἰταλίᾳ, ἡ Κρότων, ἡ Σύβαρις καὶ ὁ (ἡ) Τάρας· ἐν Σικελίᾳ, ἡ Μεσσήνη, ὁ Ἀκράγας καὶ αἱ Συρακοῦσαι.

Ἡ Μίλητος, περίφημος διὰ τὸ μέγα ἐμπόριόν της, τοὺς τριακοσίους ἐμπορικοὺς σταθμοὺς της (ἐμπορεῖα), τοὺς συστηθέντας ἐπὶ τῶν παραλίῶν τοῦ Εὐξείνου, ὑπετάχθη ὑπὸ τῶν Περσῶν ἐπὶ Κύρου, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἠλευθέρωσαν· ὁ Ἀλέξανδρος ὁ μέγας πάλιν τὴν ὑπέταξεν, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἀπέδωκαν εἰς αὐτὴν τὴν σκιὰν ἐκείνην τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν παρεῖχον ἔκουσίως εἰς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους δὲν ἐφοβοῦντο. Ὁ Θαλῆς, ἐκ τῶν μεγίστων σοφῶν ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος, εἶχε γεννηθῆ ἐν αὐτῇ κατὰ τὸν ἕβδομον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ.

Ἡ Σμύρνη ὑπέστη σκληροτέρας περιπετείας ἢ ἡ Μίλητος. Ταύτην, καταστραφεῖσαν ὑπὸ τῶν Λυδῶν, ἀνήγειρεν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος· σεισμὸς δὲ τὴν κατέστρεψεν ἐκ

δευτέρου, ἀλλ' ὁ Μάρκος Αὐρήλιος προσέταξε καὶ τὴν ἀνέκτισαν.

Μικρὰ Ἀσία.

Ἡ Ἐφεσος, ὡς ἡ Μίλητος, εἶναι ἤδη σωρὸς ἐρειπίων, ἐν ᾧ ἄλλοτε ὑπερέβαιναν ἀπάσας τὰς πόλεις κατὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν. Ὁ ἐν αὐτῇ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος ἐνομί-

ζετο ἐν ἐκ τῶν ἐπτὰ θαυμάτων τοῦ Κόσμου ἔφρων δέ τις ὁ Ἡρόστρατος, τὸν ἐπυρόλησε διὰ τὴν ἀποκτῆσθαι ἀθάνατον ὄνομα. Ἐκτίσαν δὲ πάλιν αὐτὸν κοινῶς αἱ Ἴωνικαὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ Ἐφεσος ὑπετάγη ἀλληλοδιαδόχως εἰς τοὺς Πέρσας, εἰς τοὺς διαδόχους τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τέλος εἰς τοὺς Ῥωμαίους μετὰ τὴν ἦτταν τοῦ Ἀντιόχου τοῦ μεγάλου, τῷ 189 π. Χ.

Ἡ Φώκαια, ἀκμάζουσα κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα π. Χ. ἡμιλλάτο κατὰ τε τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν ἰσχὺν πρὸς τὴν Μίλητον. Ἐν ᾧ δὲ οἱ Μιλήσιοι ἐκαρποῦντο ὅλον τὸν Εὐξείνιον πόντον, οἱ τολμηροὶ θαλασσοπόροι τῆς Φωκαίας ἐπορεύοντο πρὸς δυσμὰς μέχρι τῶν περαλίων τῆς Ἰταλίας, τῆς Κορσικῆς, τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Ἰσπανίας, καὶ ἐτόλμων μάλιστα νὰ ξίφοκινδυνεύωσι πέραν τῶν Ἡρακλείων στηλῶν. Πλουτήσαντες δὲ ἐντεῦθεν, περιέβαλον τὴν πόλιν των μὲ τεῖχος ὑψηλόν· ἀλλὰ πολιορκιθέντες ὑπὸ τοῦ Ἀρπάγου, τοποτηρητοῦ τοῦ Κύρου, ἔφυγον διὰ συνθήκης καὶ μετενάστευσαν εἰς τὴν Κορσικὴν (Κύρνον), ὅπου εἶχον κτίσει πρότερον τὴν πόλιν Ἀλαλίνην· τινὲς ὁμῶς αὐτῶν, μεταμεληθέντες καθ' ὁδόν, ἐπανῆλθον εἰς Φώκαιαν. Οἱ εἰς τὴν Κορσικὴν ἐγκατασταθέντες ἐπολέμησαν πολὺν καιρὸν πρὸς τοὺς Καρχηδονίους καὶ τοὺς Τυρρηνοὺς, δεσπόζοντας εἰς ταύτας τὰς θαλάσσας· ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον τινὲς μὲν ἠνώθησαν μετὰ τῶν κατοίκων τῆς Κορσικῆς καὶ τῆς Ἰταλίας, ἄλλοι δὲ μετέβησαν εἰς τὴν περιφημοτάτην τῶν ἀποικίων των, τὴν Μασσαλίαν.

Βάττος ὁ ἐκ Θήρας, ἀκολουθῶν χρησμὸν τινα, ἔκτισε τὴν Κυρήνην (632 π. Χ.) εἰς εὐφοροτάτην καὶ τερπνοτάτην χώραν τῆς βορείου Ἀφρικῆς.

Οἱ Πέρσαι ἐγκατέστησαν τὴν ἐξουσίαν των ἐν τῇ Κυρηναϊκῇ ἐπὶ Δαρείου, ἀλλὰ τὴν ἀπώλεσαν μετὰ τὰς ἐν Ἑλλάδι μεγάλας των ἦττας. Οἱ Πτολεμαῖοι ἐκυβέησαν

τούτον τὸν τόπον, καὶ τις ἐξ αὐτῶν συνέστησεν ἐνταῦθα ἴδιον βασιλείον διὰ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀπίωνα. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἔνεκεν ἀτεκνίας ἐκληροδότησε τὴν ἐπικράτειάν του εἰς τοὺς Ῥωμαίους (96 π. Χ.).

Σάγουρτον. Ἡ πόλις αὕτη κτισθεῖσα ἐν Ἰσπανίᾳ ὑπὸ ἀποικίας Ζακινθίων, εἶναι περίφημος διὰ τὴν πολιορκίαν της ὑπὸ τοῦ Ἀννίβου, ἣτις ἔγεινεν αἰτία τοῦ Καρχηδονικοῦ πολέμου. Ἀντὶ νὰ παραδοθῶσιν οἱ κάτοικοι ἐπυρπόλησαν τὴν πόλιν των καὶ δὲν παρέδωκαν τῷ νικητῇ ἢ καπνίζοντα ἐρείπια μετ' ἀξιωμανημονεύτου παραδείγματος φιλοπατρίας.

Μασσαλία. Θεμελιωτὴς τῆς ἑλληνικῆς ταύτης ἀποικίας (600 π. Χ.) ἔγεινεν ὁ Φωκκεὺς Εὐξείνος. Ἡ πόλις αὕτη ἔφθασεν εἰς ὕψιστον βαθμὸν ἰσχύος καὶ κατέστη ἔνεκα τοῦ ναυτικοῦ της ἐφάμιλλος τῆς Καρχηδόνας καὶ τῶν Τυρρηνῶν ἐν τῇ θαλάσῃ, τῇ περιβρεχούσῃ τὰ παράλια τῆς Γαλτίας καὶ τοῦ βορείου μέρους τῆς Ἰσπανίας. Ἡ ἐσωτερικὴ της διοίκισις ἔγεινεν ἀξιοσημείωτος ἔνεκα τῆς φρονήσεως καὶ τῆς πραότητός της. Τὴν διὰ θανατικὰς ποινὰς ὠρισμένην μάχαιραν τοσοῦτον σπανίως τὴν μετεχειρίζετο, ὥστε κατετρώγετο ὑπὸ τῆς σκωρίας· κατέστη δὲ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ πόλις αὕτη Ῥωμαϊκὴ. Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων τὰ σχολεῖά της τόσον ἤκμαζον, ὥστε ἡ φιλομαθὴς νεολαία τῆς Ῥώμης μετέβαινεν εἰς αὐτὴν, ὡς πρότερον εἰς Ἀθήνας, διὰ νὰ διδαχθῇ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα.

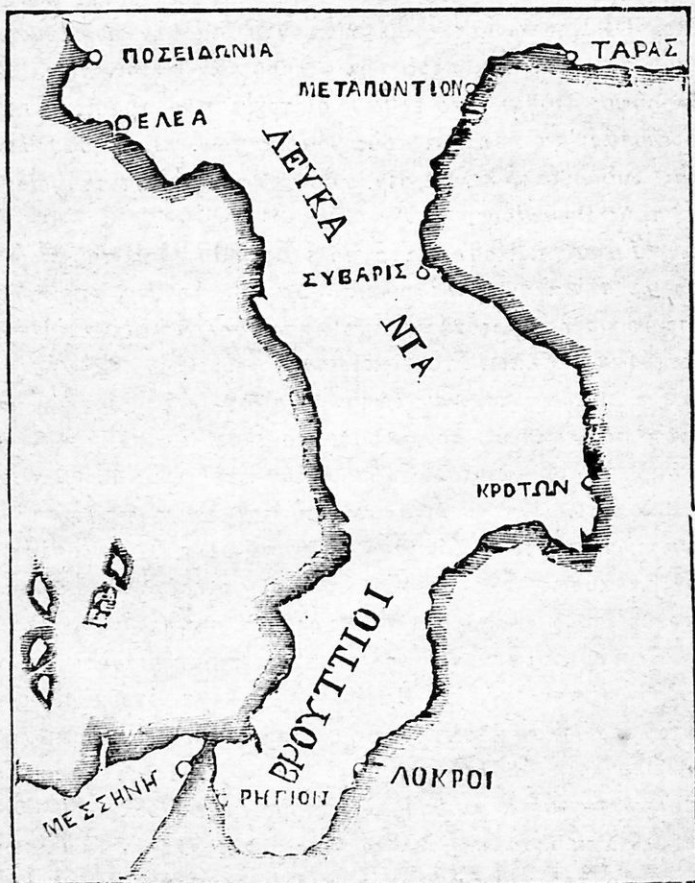
§ 41. Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐν Ἰταλίᾳ.

Τόσον πολλοὶ Ἕλληνες ἐλθόντες ἐγκατεστάθησαν ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ, ὥστε ὁ τόπος οὗτος ἐκλήθη ὑπ' αὐτῶν *Μεγάλη Ἑλλάς*. Τῷ ὄντι ἐκεῖ ἔκειντο ἡ Κύμη, ἡ Νεάπολις, ἡ Κρότων, ἡ Σύβαρις, ὁ Τάρας, οἱ Λοκροὶ,

τὸ Ῥήγιον, καὶ εἴκοσιν ἄλλαι πόλεις ἑλληνικαί. Τὸ πλείον μέρους τούτων τῶν πόλεων ὑφίσταται εἰσέτι, ἀλλ' ἡ γλῶσσα τῶν κτισάντων αὐτὰς ἐξέλιπεν.

Ἡ Κύμη, ἐπὶ τῆς τυρρηνικῆς θαλάσσης, ἔγεινεν ἀκμαιοτάτη καὶ ἐπὶ πολὺν καιρὸν εὐτυχεστάτη ἡ Νεάπολις ὅμως ὕστερον τὴν ὑπερτέρησε. Ἀμφότεραι δὲ πρῶται ὑπετάγησαν εἰς τὴν Ῥώμην.

Πηλαξ μεσημβρινῆς Ἰταλίας.

Ἡ Σύβαρις ὑψώθη εἰς τοσοῦτον βαθμὸν δυνάμει, ὥστε διώκει, λέγουσιν, εἴκοσι καὶ πέντε πόλεις, καὶ ἠδύνατο νὰ ὀπλίση 300,000 μαχητῶν· ἀλλὰ τὰ πλούτη τὴν διέφθειραν, καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς ταχέως ἔγειναν διαβόητοι διὰ τὴν μαλθικὴν καὶ τρυφελὴν ζωὴν των, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των, καταστραφέντες ὑπὸ τῶν Κροτωνιατῶν.

Ἡ Κρότων ἔκειτο εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Βρετανίας. Οἱ Κροτωνιάται δισφημίζοντο διὰ τὴν σωματικὴν ἰσχύν των καὶ τὴν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν κλίσιν των. Ὁ φιλόσοφος Πυθαγόρας ἐλθὼν διέτριψε παρ' αὐτοῖς, ἀναμορφώσας τὰ ἦθη καὶ τοὺς νόμους των. Ἐνίκησαν μὲν τοὺς Συβαρίτας, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντισταθῶσιν εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

Ὁ Τάρας ἐκτίσθη κατὰ τὸ ἔτος 707 ἐπὶ τοῦ πρώτου μεσσηνιακοῦ πολέμου ὑπὸ Λακεδαιμονίων ἀποίκων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πόλις αὕτη εἶχε κατάλληλον λιμένα ἐν τῷ Ταραντίνῳ κόλπῳ, τὸ ἐμπόριον συνέρρευεν εἰς αὐτήν· ἡ δὲ περὶχωρὸς τῆς, εἰς ἄκρον γόνιμος οὔσα ἠδυνήθη νὰ θρέψῃ πολυάριθμον λαόν, ὅστις διὰ τε τὰ πλούτη καὶ τὴν ἰσχύν του ἐνόμισεν ἑαυτὸν ἴσον πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. Οἱ Ταραντῖνοι ἐμεσίτευσάν ποτε ὑπερηφάνως μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Σαυνιτῶν· ἄλλοτε δὲ πάλιν προσέβαλον βραχύσως τοὺς πρέσβεις τῆς συγκλήτου τῆς Ῥώμης. Ὅτε δὲ οἱ Ῥωμαῖκοὶ λεγεῶνες ἤλθον νὰ ζητήσωσιν ἰκανοποίησιν, οἱ Ταραντῖνοι ἐζήτησαν εἰς βοήθειάν των τὸν Πύρρον, βασιλέα τῆς Ἠπείρου, ἡγεμόνα ῥιψοκίνδυνον, μεγαλεπήβολον καὶ ἐπιχειρηματίαν (289), πιεεύσαντες, ὅτι ἔμελλε νὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ ὅτι αὐτοὶ ἔμελλον μόνον νὰ μισθοδοτῶσι τοὺς στρατιώτας του· ἀλλὰ τὴν ἐπιούσαν τῆς ἀφικεῖας του προσέταξε νὰ κλείσωσι τὰ λουτρά καὶ τὰ θέατρα, καὶ ἠνάγκασε τοὺς Ταραντῖνους νὰ ὀπλισθῶσιν· ὀλίγον ὁμως ἐχρησίμευσαν εἰς αὐ-

τόν. Καί ἐνίκησε μὲν τὸ πρῶτον ὁ Πύρρος τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλὰ ὕστερον μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἡμίσεως στρατοῦ του, πεσόντος ἐπὶ τοῦ παιδίου τῆς μάχης, κατατροπωθεὶς, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ, καὶ οἱ Ταραντῖνοι ἠναγκάσθησαν μετὰ μακρὰν πορείαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς αὐτούς. (272 π. X.)

Λοκροὶ ἐπιζεφύριοι (700 π. X.) ἐν Βρεττία (Καλαυρία) ἐκ τῶν Λοκρῶν τῆς Ἑλλάδος ἀποικήσαντες, καὶ διώξαντες τοὺς ἰθαγενεῖς. Διὰ νὰ ἐπιτύχωσι θεραπείαν τῶν μακρῶν διχονοιῶν των, συνεβουλεύθησαν τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν· τοῦτο δὲ εἶπεν εἰς αὐτούς νὰ ζητήσωσι νομοθέτην, καὶ ὡς τοιοῦτον εὔρον τὸν Ζάλευκον, ἄνδρα πολυμαθῆ καὶ εὐγενῆ. Οὗτος λοιπὸν ἔγραψε καὶ ἐδημοσίευσεν τοὺς νόμους του κατὰ τινὰς μὲν τῷ 644 π. X. κατ' ἄλλους δὲ τῷ 660 π. X. Οἱ Λοκροὶ τότεν προσηλωμένοι εἰς τοὺς νόμους των ἤθελον νὰ μένωσιν, ὥστε, κατὰ τὸν Δημοσθένην, ὁ πολίτης, ὁ θέλων νὰ προτείνῃ νέον νόμον, παρίστατο εἰς τὴν Συνέλευσιν, ἔχων ἐν βρόχῳ τὸν τράχηλον. Ἄν ἡ πρότασις ἐγίνετο παραδεκτὴ, ἐσώζετο· ἂν δὲ ἀπερρίπτετο, τὸν ἐπιγιγόν παραχρῆμα.

Τὸ *Ῥήγιον* ἦτο ἀποικία Χαλκιδῶν, μεθ' ὧν οἱ Μεσσηνιοὶ ἠνώθησαν. Ἐν τέλει τοῦ δευτέρου μεσσηνιακοῦ πολέμου μέγα μέρος Μεσσηνίων μεταβάντες ἀποκατεστάθησαν εἰς Ῥήγιον. Τὸ 494 π. X. ὁ Μεσσηνῖος Ἀναξίλαος κυριεύσας τὴν ἐν Σικελίᾳ Ζάγκλην ὠνόμασεν αὐτὴν Μεσσηνίαν.

Καὶ οἱ Ἐπιζεφύριοι Λοκροὶ καὶ τὸ Ῥήγιον ἔγεινεν πρωτῶς σύμμαχοι τῶν Ῥωμαίων. Ἐκ τῆς πρώτης σώζονται ἤδη μόνον ἐρείπια· ἀλλὰ τὸ Ῥήγιον εἶναι ἡ πλουσιωτάτη μετὰ τὴν Νεάπολιν πόλις τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας ἔχουσα 30,000 κατοίκων.

§ 42. Ἑλληνικαὶ ἐν Σικελίᾳ ἀποικίαι.

Συρακοῦσαι, Ἀκράγας.

Ὁ Ἀθηναῖος Θεοκλῆς, ριφθεὶς ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Σικελίας, παρετήρησεν ὅτι οἱ κάτοικοι ἦσαν πολὺ ἀδύνατοι καὶ εὐκόλως ἠδύναντο νὰ καταβληθῶσιν· ὅθεν ἐπιστρέψας διηγήθη ὅ,τι εἶδε, καὶ περιέγραψε τὸ ὠραῖον κλίμα, τὰ πλοῦτη καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν εὐφορίαν τῆς νήσου τχύτης. Κάτοικοί τινες τῆς ἐν Εὐβοίᾳ πόλεως Χαλκίδος, μετὰ τῶν ὁποίων ἠνώθησαν καὶ τινες ἐκ τῆς νήσου Νάξου, συγκατένευσαν ν' ἀκολουθήσωσι τὸν Θεοκλέα· προσορμίσαντες δὲ εἰς τὸ ἀνατολικὸν παράλιον τῆς Σικελίας, ἐθεμελίωσαν (736) τὴν πόλιν Νάξον (ἔπειτα Ταυρομένιον), ὑφ' ἧς ὕστερότερον ἐκτίσθησαν οἱ Λεοντῖνοι καὶ ἡ Κατάνη.

Πηρὰ Σικελίας.

Τὰ ἴχνη τοῦ Θεοκλέους ἠκολούθησαν οἱ Δωριεῖς τῆς Κορίνθου. Κατὰ τὸ 734 π. Χ. ὁ Κορίνθιος Ἀρχίας, ἐλθὼν εἰς Σικελίαν, ἔκτισεν αὐτόθι πόλιν, ἣτις ἐκλήθη ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πλησίον λίμνης Συρακοῦσαι. Αἱ Συρακοῦσαι ἔγειναν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ διὰ τῆς ἀξιοθαυμάσου θέσεώς των ἢ σημαντικωτάτη τῶν πόλεων τῆς Σικελίας, καὶ συνέστησαν ἄλλας ἀποικίας. Ἐξ ὅλων τῶν μερῶν συνέβρεον ἤδη πρὸς τὸν νέον τοῦτον κόσμον. Μεγαρεῖς ἀνήγειραν τὴν μικρὰν Ἰβλίαν (τὴν ὕστερον Μέγαρα), ἧς ἀποικία ἔγεινεν ὁ Σελινοῦς (628). Ρῶδιοι καὶ Κρήτες ἔκτισαν τὴν Γέλαν (690) ἰδρύσασαν ἐν τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἀκράγαντος ποταμοῦ τὴν ἐφάμιλλον τῶν Συρακουσῶν πόλιν τὸν Ἀκράγαντα (582).

Γέλων, Ἰέρων, Διοκλῆς.

Αἱ Συρακοῦσαι ἐλαμπρύνθησαν μεγάλως, ἀφ' οὗ ὁ Γέλων, τύραννος τῆς πόλεως Γέλας, ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐξουσιαστὴς αὐτῶν. Οὗτος κατεπολέμησε τὸν Ἀμίλκαν καὶ ἐνίκησε τοὺς Καρχηδονίους τὴν μεγάλην νίκην τῆς ἡμέρας, φονεύσας ἐν αὐτῇ περὶ τὰς 100,000 Καρχηδονίων καὶ συμμάχων αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ αὐτὸν τὸν Ἀμίλκαν, ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες κατετρόπωνον ἐν Σαλαμῖνι τοῦ Ξέρξου τὸν στόλον (480).

Τὸν Γέλωνα διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Ἰέρων (479), κατ' αἴτησιν τοῦ ὁποίου ὁ Ἀναξίλαος, τύραννος τῆς Ζάγκλης καὶ τοῦ Ρηγίου, ἀφῆκε τοὺς Λοκροὺς ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἡ Κύμη, τὴν ὁποίαν οἱ Καρχηδόνιοι καὶ οἱ Τυρρῆνοὶ προσέβαλλον, ἐσώθη διὰ τοῦ στόλου του. Ἡ τυραννία ὁμοῦ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν ἀδελφοῦ του Θρασυβούλου ἐπροξένησεν ἐπανάστασιν, καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες τῆς νήσου ἐβοήθησαν τοὺς Συρακουσίους πρὸς ἐξωσιν τοῦ τυράννου (465). Καταργηθεῖσης οὕτω τῆς τυραννίας, εἰσήχθη εἰς

ὅλας τὰς πόλεις δημοκρατικὸν πολίτευμα. Ἡ κατ' αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων σταλεῖσα στρατιὰ ὀλίγον ἔλειψε νὰ προξενήνη τὴν ἀπώλειάν της. Ἀλλὰ τοῦναντίον ἡ ὀλεθρία εἰς τοὺς Ἀθηναίους ταύτης τῆς ἐπιχειρήσεως ἔκβασις ἐπέθηκε κορωνίδα εἰς τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμιν τῶν Συρακουσῶν (§ 24. σελ. 69.)

Μετά τινα καιρὸν ἠθέλησαν αἱ Συρακοῦσαι νὰ μεταρρυθμίσωσι τοὺς νόμους καὶ ἐνεπιστεύθησαν τὴν φροντίδα ταύτην εἰς τινα τῶν συμπολιτῶν των, τὸν Διοκλέα. Διὰ ν' ἀπομακρύνῃ οὗτος ἀπὸ τῶν διασκέψεων τοῦ λαοῦ πᾶσαν ἐνδεχομένην στρατιωτικὴν βίαν, εἶχεν ἀπαγορεύσει, ἐπὶ ποινῇ θανάτου, εἰς τοὺς πολίτας νὰ παρουσιάζωνται μὲ ὄπλα εἰς τὴν δημοσίαν συνέλευσιν. Ἐπανερχόμενος δέ ποτε ἔκ τινος ἐκστρατείας, ἤκουσε τὸν θόρυβον ὀχλαγωγίας, τὴν ὁποίαν θέλων νὰ καταπραύνη, ἔτρεξεν εἰς τὴν ἀγορὰν, χωρὶς νὰ συλλογισθῇ ὅτι ἦτο ὤπλισμένος. Διοκλεις, τῷ ἐφώναξεν εὐθύς οἱ ἐχθροὶ του, σὺ ὁ ἴδιος παραβαίνεις τὸν νόμον σου.— Ὄχι, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, δίδω κύρος εἰς αὐτὸν, καὶ εὐθύς διεπέρασε τὸ στήθος του μὲ τὸ ξίφος. Οἱ Συρακούσιοι ἀνήγειραν ἱερὸν αὐτοῦ καὶ αἱ πλειότεραι πόλεις τῆς Σικελίας παρεδέχθησαν τοὺς νόμους του. Συγγραφεῖς τινες ἀποδίδουσι τὴν πράξιν ταύτην εἰς τὸν Χαρώνδαν, καὶ ἄλλοι εἰς τὸν Ζάλευκον.

Τῷ 410 οἱ Καρχηδόνιοι ἀνεφάνησαν πολυάριθμοι εἰς τὴν Σικελίαν, ὅπῃθεν ἤθελον νὰ ἐξώσωσι τοὺς Ἕλληνας, διὰ νὰ καταλάβωσι μόνοι τὴν μεγάλην ταύτην νῆσον. Ὁ Ἀννίβας, ἕγγονος τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰέρωνος ἐν ἱμέρᾳ ἠττηθέντος καὶ φονευθέντος Ἀμίλκα, ἐκυρίευσεν κατ' ἀρχὰς τὴν Ἔγεσταν, ἔπειτα τὸν Σελινοῦντα, τὸν ὁποῖον κατεδάφισεν, ἀφ' οὗ κατέσφαξε τοὺς κατοίκους. Ἐν ἱμέρᾳ ἀποσπάσας 3,000 ἐκ τῶν κατοίκων ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν στρατιωτῶν του, ἔφερον αὐτοὺς εἰς τὸν τόπον, ὅπου ὁ πάππος του εἶχε φονευθῆ, καὶ ἐκεῖ προσέταξε καὶ τοὺς

ἔσφαξαν μετὰ φρικτῶν βασάνων, τὴν πόλιν δὲ κατέσρεψεν ἐξ ὀλοκλήρου. Φαίνονται εἰσέτι τὰ ἐρείπια τῆς καταστροφῆς ταύτης.

Ἐνθάρρυνθέντες ἐκ τούτων τῶν ἐπιτυχιῶν οἱ Καρχηδόνιοι, προσέβησαν μετὰ 120,000 ἀνδρῶν κατὰ τοῦ Ἀκράγαντος. Ἦτο δὲ ἡ πόλις αὕτη ἐκ τῶν πλουσιωτάτων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν μᾶλλον ἐκτεθλησμένων. Οἱ Ἀκράγαντινοί, ὅταν ἐπλησίασαν οἱ Καρχηδόνιοι, προσέλαβον μισθωτοὺς στρατιώτας, νομίζοντες ὅτι ἔμελλον νὰ πολεμήσωσιν ὑπὲρ αὐτῶν· ἀλλ' οἱ μισθοφόροι οὗτοι τοὺς προέδοσαν, καὶ ὁ μὲν λαὸς μόλις ἠδυνήθη νὰ φύγῃ τὴν νύκτα, ἡ δὲ πόλις κατεστράφη (π. X. 406).

Διονύσιος ὁ πρεσβύτερος (405—368.)

Τὸ συμβᾶν τοῦτο ἐπροξένησε τρόμον εἰς τὰς Συρακούσας· ὅθεν συνέλευσις συνεκλήθη, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ ἐκφέρῃ γνώμην. Τότε ὁ Διονύσιος, υἱὸς Ἑρμοτίμου, γεννηθεὶς τὸ 430 π. X. χρηματίσας δὲ γραμματεὺς δικαστηρίου, προσελθὼν εἴλκυσεν εἰς ἑαυτὸν τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ διὰ διαφόρων πράξεων θαρραλέων, τὸ δὲ ἀτρόμητον αὐτοῦ ἐνεψύχωσε τὸν λαόν, ὅστις τὸν ἀνέδειξε τύραννον (405).

Περιεκύκλωσεν οὗτος τὰς Συρακούσας μὲ προτειχίσματα ἰσχυρὰ καὶ προσεπάθησε νὰ ἐξώσῃ τοὺς Καρχηδόνιους ἐκ τῆς Σικελίας. Νικήσας ὁ Καρχηδόνιος Ἰμίλκων εἰς ναυμαχίαν τινὰ, ἦλθε μέχρι τοῦ λιμένος τῶν Συρακουσῶν. Συμβάντος δὲ λοιμοῦ εἰς τὸν στρατὸν τῶν Καρχηδονίων καὶ παραλυθείσης τῆς πειθαρχίας του, ὁ Διονύσιος ἐπιπεσὼν κατ' αὐτῶν τοὺς κατετρόπωσε καὶ κατέστρεψε πάντας (394). Ὑστερον δὲ, φιλιωθείς μὲ τὴν Καρχηδόνα, ἔσρεψε τὰ ὄπλα κατὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἑλλήνων.

Τὴν Πήγιον καὶ ἡ Κρότων ἔπρασεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του.

ὁ σόλος του ἐλεηλάτησε τὰ παράλια τοῦ Λατίου καὶ τῆς Τυρρηνίας, ὅπου ἀπὸ μόνου τοῦ ναοῦ τῆς πόλεως Ἀγύλλης ἐσύλησε 4,000 τάλαντα· ἐβασίλευσε δὲ 38 ἔτη.

Διονύσιος ὁ νεώτερος (368—343).

Δίων, Τιμολέων.

Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Διονύσιος ὁ νεώτερος· ἀλλ' ἔχων πλεῖστα ὅσα ἐλαττώματα, ἀπώλεσε μετὰ τινὰ ἔτη τὴν ἐξουσίαν, ἐξωσθεὶς ὑπὸ ἐναρέτου τινὸς πολίτου, τοῦ Δίωνος, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐξορίσει (357)· ἀλλ' οὗτος, δυσαρεστήσας τὸν λαὸν ἔνεκα τῆς αὐστηρότητός του, ἐδολοφονήθη. Ὁ Διονύσιος ὁ νεώτερος, ὠφεληθεὶς ἐκ τῶν συμβασῶν ταραχῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δίωνος, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν (346). Ἐδειξε δὲ τόσην σκληρότητα πάλιν, ὥστε οἱ Συρακούσιοι, ἐπαναστατήσαντες ἐκ νέου, τὸν ἠνάγκασαν νὰ κλεισθῇ εἰς τὴν ἀκρόπολιν.

Ὁ Τιμολέων διωρίσθη τότε ὑπὸ τῶν Κορινθίων διὰ τὴν ἀποκατασῆσιν τὴν εἰρήνην ἐν τῇ ἀποικίᾳ των ταύτῃ. Οὗτος δὲ ἦτο ἀνὴρ δραστήριος καὶ ἔνθερμος φίλος τῆς ἐλευθερίας, ὑπὲρ τῆς ὁποίας εἶχε θυσιάσει καὶ τὸν ἰδίον του ἀδελφόν, διὰ νὰ μὴ γείνη τῆς Κορίνθου τύραννος. Ἡδυνήθη νὰ καταπέσῃ τὸν Διονύσιον νὰ τῷ παραδώσῃ τὴν ἀκρόπολιν, καὶ ὁ πρῶτος τύραννος οὗτος μετεκομίσθη μετὰ τῶν θησαυρῶν του εἰς Κόρινθον, ὅπου ἐζῆσεν ὡς ἀπλοῦς ἰδιώτης (343). Ἡ πρώτη φροντίς τοῦ Τιμολέοντος ἦτο νὰ καταστρέψῃ τὸ φρούριον, τὸ ὁποῖον ἡ τυραννία εἶχε κτίσει. Ἐπὶ τῆς θέσεώς του ἀνήγειρε στοᾶς καὶ δικαστήρια, τὴν δ' ἐλευθερωθεῖσαν πόλιν ἐγέμισε πάλιν κατοίκων, διότι ἔνεκα τῶν ἐπαναστάσεων πολλοὶ εἶχον ἀπέλθει. Ἐγράψε δὲ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, προσκαλῶν ἀπαίτους, ἵνα ἐλθόντες κοιτοικήσωσιν εἰς Συρακούσας, καὶ εἰς 60,000 δεχθέντας τὴν πρόσκλησίν του, διένειμε γαίας.

αφ' οὗ δὲ ἀποκατέστησε τὴν τάξιν εἰς Συρακούσας ὁ Τι-
 μολέων, ἐπεχειρήθη νὰ ἀποκαταστήσῃ αὐτὴν καὶ εἰς τὴν
 Λικελίαν. Περιέστειλε τοὺς τυράννους τῶν πόλεων, ὥστε
 νὰ ζῶσιν ὡς ἀπλᾶ ἰδιῶται καὶ ἐνίκησε λαμπρὰν νίκην
 κατὰ τινος στρατεύματος 70,000 Κροχνηδονίων. Τότε
 ἐρωτῶν τὸ ἔργον του τετελεσμένον, παρητήθη ἀπὸ τῆς
 ζουσίας του διήγαγε τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του ἐν
 ἀναχωρητηρίῳ, ὡς ἀπλοῦς πολίτης τιμώμενος ὑφ' ὄλων
 τῶν τῆς νήσου κατοίκων, οἵτινες προσερχόμενοι τὸν συνε-
 βούλευοντο περὶ τῶν συνθηκῶν, περὶ τῆς διανομῆς τῶν
 γαιῶν, περὶ τῶν νόμων κλπ. Οἱ Συρακούσιοι ἐτίμησαν
 ἐξ ἑαυτῶν τὴν τελευταίαν τοῦ ἡμέρας τὸν ἐλευθερωτὴν των, ἐξ-
 αιτουῦντες τὰς συμβουλὰς του καὶ φέροντες πρὸς αὐ-
 τὸν τοὺς διὰ τῆς πόλεως των διερχομένους ξένους, νὰ
 ἀλέπῳσι τὸν εὐεργέτην αὐτῶν.

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ζωῆς του ὁ Τι-
 μολέων κατέστη τυφλός· ἀλλὰ καὶ τότε οἱ Συρακούσιοι
 ἐγκαλοῦντο νὰ τὸν συμβουλεύωνται. Ἀπεσαλμένοι τὸν
 φέρον ἐφ' ἀμάξης εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς, διὰ νὰ δίδῃ
 τὴν γνώμην του, τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς προσεκτικὸς ἐδέχετο
 με σέβας καὶ ἐφύλιττε πάντοτε. Ἀπέθανε τέλος πλήρης
 ἡλικίας καὶ ἡμερῶν (337), ἐγκαταλιπὼν τὴν νέαν πατρί-
 δα του μεγαλήν καὶ ἐλευθεράν καὶ μνήμην ἀκκλησίωτον.
 Ἐψηφίσθη δὲ νὰ τελεῶσι κατὰ τὴν ἐπέτειον ἡμέραν τοῦ
 θανάτου του μουσικὰς καὶ γυμνικὰς ἀγῶνας καὶ ἵππο-
 δράμαζα.

Ἄγαθοκλῆς, Πύρρος.

Μετὰ τὸν Τιμολέοντα φαίνεται ὅτι ἡ πάλιν αὕτη ἐπεσεν
 ἐκ νέου εἰς σύγχυσιν καὶ ἀναρχίαν. Τυράννός τις ἀνεφίη
 ἀκούη ὁ πρῶτον Κεραιμῆς Ἀγαθοκλῆς· διεκρίθη δὲ, ὡς ὁ
 πρεσβύτερος, Διανόσιος, ἀπὸ τῶν ἑαυτοῦ ἐκείνου, καὶ ὡς ἐκεί-

νος εἴλκυσεν εἰς τὸ μέρος του τοὺς στρατιώτας καὶ δι' αὐτῶν ἤρπασε τὴν ἐξουσίαν. Διὰ νὰ ἔχη δὲ στρατὸν πρὸς ὑποστήριξίν του, ἐκήρυξε πόλεμον πρὸς τοὺς Καρχηδόνιους. Νικηθεὶς δ' ἐν τινι μεγάλῃ μάχῃ καὶ πολιορκηθεὶς εἰς τὰς Συρακούσας, συνέλαβε τὸ τολμηρότατον σχέδιον ν' ἀντιπολιορκήσῃ τὴν Καρχηδόνα. Χωρὶς δὲ νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς τινὰ τὸν σκοπὸν του, ἐξήρτισας στόλον καὶ ἐμβιβάσας 14,000 ἀνδρῶν ἐξέρχεται τοῦ λιμένος, ἀπατᾷ τὸν ἐχθρικὸν στόλον βοηθεῖα τινὸς ἐκλείψεως καὶ προσορμίζεται εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Ἐκασσε δὲ εὐθύς τὸν στόλον του, ἵνα μὴ ἀφήσῃ ἐλπίδα ἐπιστροφῆς εἰς τὸν στρατόν. Διακόσαιο πόλεις, λέγουσιν, ἐκυριεύθησαν ἢ μετέβησαν εἰς τὴν συμμαχίαν του. Ὁ Ὀφελῆας διοικητὴς τῆς Κυρήνης, ἔφερεν εἰς αὐτὸν 20,000 ἀνδρῶν, οἱ δὲ Καρχηδόνιοι, μαθόντες τὰ γεγονότα, ἔντρομοι ἐγκαταλείπουσι τὰς Συρακούσας. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ δώσῃ μέρος εἰς τὸν Ὀφελῆαν ὁ Ἀγαθοκλῆς ἔβαλε καὶ τὸν ἐδολοφόνησαν εἰς τινὰ στάσιν. Ἔνεκα τούτου ἀποσπᾶται μέρος τῶν προσελθόντων στρατευμάτων του· κακαὶ δὲ ἀγγελίαι ἐκ Σικελίας τὸν ἀναγκάζουσι νὰ μεταβῇ εἰς τὴν νῆσον. Ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του οἱ τοποτηρηταὶ του κατετροπώθησαν ἐν τῇ Ἀφρικῇ, ὅπου ἐπανελθόντα οἱ ἀντάρται στρατιωταὶ του τὸν φυλακώνουσι· δραπετεύσας δὲ ἐπανερχεται εἰς Συρακούσας (307), ἐνῶ οἱ μὲν υἱοὶ του σφάζονται ὑπὸ τῶν ὀργισθέντων στρατιωτῶν, ἡ δὲ Καρχηδὼν εὐχαρισεῖ τοὺς αἰμοχαρεῖς θεοῦς της, θυσιάζουσα αὐτοῖς τοὺς καλλιωτέρους τῶν Συρακουσίων αἰχμαλώτων.

Ὁ Ἀγαθοκλῆς μετὰ ταύτην τὴν συμφορὰν ἀποκαθίσταται σκληρὸς. Διὰ νὰ ἐκδικήσῃ τοὺς υἱοὺς, του, ἐπλημύρησε τὰς Συρακούσας αἵματος, θανατώσας ὅλους τοὺς συγγενεῖς τῶν στρατιωτῶν τοῦ ἐν Ἀφρικῇ στρατοῦ· ἀλλ' ἐθανατώθη καὶ ὁ ἴδιος φαρμακωθείς καὶ ἐτέθη, λέγουσιν, ἐπὶ τῆς πυλῆος τοῦ ἐκτενεύου (288).

Ὀλίγα ἔτη ὕστερον οἱ Συρακούσιοι ἐκάλεσαν εἰς βοήθειάν των τὸν Πύρρον, βασιλέα τῆς Ἡπείρου. Ἀπώθησε δὲ ἐλθὼν οὗτος τοὺς Καρχηδονίους πρὸς δυσμᾶς, ἀλλὰ, δοκιμάσας νὰ προσβάλῃ τὸ Λιλύθαιον καὶ ἀποκρουσθεὶς δεινῶς, ἐμποδίσθη νὰ τελειώσῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς νήσου, ὅθεν ἀπεσύρθη εἰς τὰ ἴδια συλήσας τοὺς καθ' ὁδὸν ναοὺς.

Αἱ Συρακοῦσαι ὑποτάσσονται εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

Οἱ Συρακούσιοι δὲν ἦσαν πλέον ἰσχυροὶ ν' ἀντισταθῶσιν εἰς τὴν Καρχηδόνα· ὅθεν ἐπὶ τοῦ διοικήσαντος αὐτοὺς φρονίμως ἀπὸ 275 ἕως 245 π. Χ. Ἰέρωνος, συνεμάχησαν κατ' ἀρχὰς μετ' αὐτῆς, κατὰ τῶν Ῥωμαίων, ἐξ ὧν προήρχετο εἰς τὸ ἐξῆς ὁ μέγας κίνδυνος· νικηθεὶς δὲ μετὰ τῶν Καρχηδονίων ὁ Ἰέρων, κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τῶν Ῥωμαίων 50 ἐτῶν εἰρήνην καὶ τὴν ἀνενόχλητον ἐξουσίαν μικροῦ μέρους τῆς Σικελίας. Ἡ περίοδος αὕτη μᾶς φέρει μέχρι τοῦ 212 π. Χ. ὁπότε οἱ κατανικήσαντες πολλαὶκις τὰς τῶν Ἀθηνῶν δυνάμεις ἐπίσης καὶ τὰς τῆς Καρχηδόνας Συρακούσιοι ὑπετάγησαν εἰς τὴν καταβαλοῦσαν αὐτοὺς Ῥώμην.

Ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις τῆς αὐτονομίας τῶν Συρακουσῶν, ἔζη ὁ ἐκ τῆς πόλεως ταύτης περίφημος μαθηματικὸς Ἀρχιμήδης, ὅστις διὰ τῶν μηχανῶν αὐτοῦ ὑπερήσπισε τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα ἐπὶ δύο ἔτη πολιορκουμένην ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίου Μαρκέλλου (214 - 212 π. Χ.). Λέγουσι μάλιστα ὅτι καὶ κατέκαυσε τὸν Ῥωμαϊκὸν στόλον, συγκεντρώσας διὰ μηχανήματος τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου ἐπ' αὐτόν· ἀλλὰ τοῦτο δὲν παραδέχονται οἱ νεώτεροι ὡς ἀληθές.

§ 43. Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατακτῆσιν τῆς Ἑλλάδος, οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν πλέον ἐλεύθεροι καὶ αὐτοκέφαλοι. Καὶ συνεχωρεῖτο μὲν εἰς αὐτοὺς νὰ ἔχωσι δημοκρατικά πολιτεύματα, ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν κατὰ τύπον τοιαῦτα, διότι πραγματικῶς καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκυβερνώοντο, ὅπως ἤρρεσκεν εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

Αἱ Ἀθηναῖαι διετέλουν ἐπὶ πολὺ ἀκόμη ἡ ἔδρα τῆς παιδείας οὐ μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Οἱ ἐπισημότεροι τῶν Ῥωμαίων ἀπέστειλλον εἰς Ἀθήνας τὰ τέκνα των νὰ τελειοποιῶσι τὴν ἐκπαίδευσίν των. Δὲν ἐπενέβηκιν οὐδόλως εἰς τὰ τῆς θρησκείας τῶν Ἑλλήνων οἱ ἄρχοντες των οὔτοι, ἐλάμβανον μάλιστα μέρος καὶ εἰς τὰς ἐθνικάς των ἑορτάς, διατηρηθεῖσας ὡς πρότερον. Δὲν συνέβαινε δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅ,τι εἰς τὰς ἄλλας ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατακτηθεῖσας χώρας· διότι εἰς ταύτας μὲν, βαρβάρους οὖσας, εἰσήγετο διὰ τῶν κατακτητῶν εἰς τὸν λαὸν ὁ πολιτισμὸς, εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅμως οἱ κατακτηταὶ αὐτοὶ ἐβελτιοῦντο ὑπὸ τῶν ὑποδουλωμένων Ἑλλήνων. Ὅθεν ποιητὴς τις Ῥωμαῖος εἶπεν, «Ἡ Ἑλλὰς κυριευθεῖσα, τὸν ἄγριον νικητὴν ἐκυρίευσε, καὶ εἰς τὸ ἀγροῖκον Λάτιον τὴν καλλιτεχνίαν εἰσήγαγεν».

Ἐξήκοντα περίπου ἔτη μετὰ τὴν ὑποταγῆν των οἱ Ἕλληνες ἐδοκίμασαν ν' ἀνακτήσωσι τὴν ἑαυτῶν ἐλευθερίαν διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου Μιθριδάτου, πολεμίου ὄντος τῶν Ῥωμαίων, καὶ πολλάκις ἤδη νικησαντος τοὺς στρατοὺς αὐτῶν ἐν Ἀσίᾳ τῇ μικρᾷ. Οὗτος ἀπέστειλεν εἰς μὲν τὴν Ἑλλάδα στόλον, εἰς δὲ τὴν Μακεδονίαν στρατὸν, μεθ' οὗ ἠνώθησαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἀλλ' οὐδὲν ἠδυνήθησαν νὰ κατορθώσωσι. Ῥωμαϊκὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Σύλλαν, ἐκστρατεύσας ἐπὶ

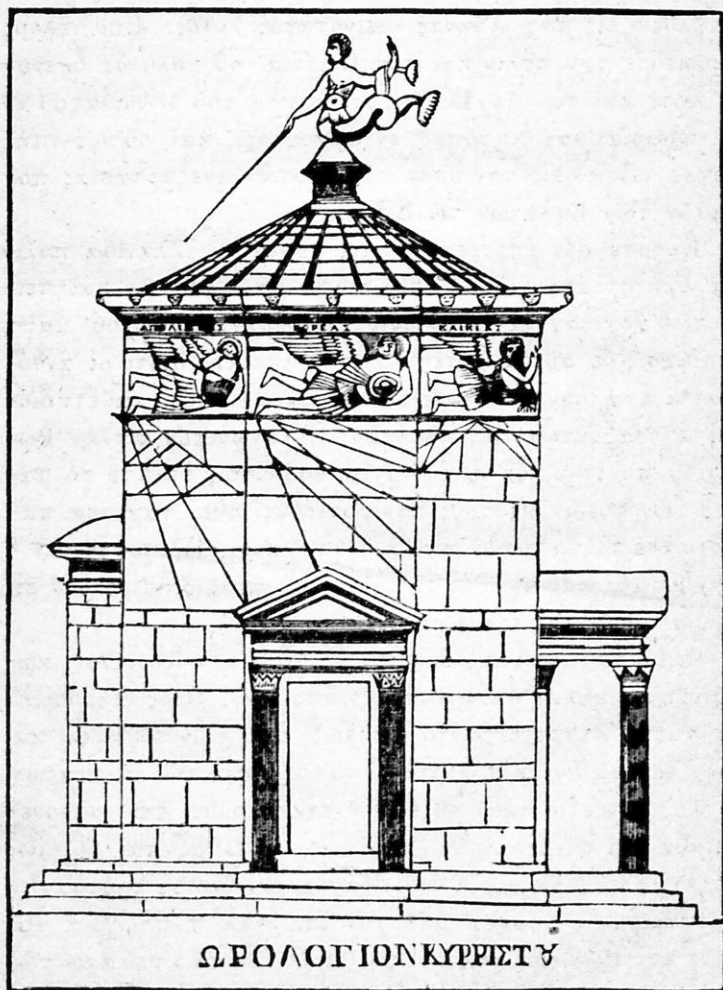
τὴν Ἑλλάδα, τὰς μὲν ἄλλας τῶν ἐπαναστατησασῶν πό-
λεων καθυπέταξε, τὰς δὲ Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ ἀντι-
παθείσας ἐπολιορκήσας. Καταστρέψας δὲ τὰ ἐνώνοντα τὰς
Ἀθήνας μετὰ τοῦ Πειρικῶς μακρὰ τείχη, διέκοψε τὴν με-
ταξὺ τῶν δύο τούτων πόλεων κοινωνίαν καὶ ἐκ τούτου
ἐπῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας δεινότατος λιμός. Ἐπὶ τέλους
ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν καὶ τὸν Πειραιᾶ ὁ πολὺ δὲ ὕψερρον
ἐνίκησεν καὶ τὸν Ἀρχέλαον, στρατηγὸν τοῦ Μιθριδάτου ἐν
Χιρωνείᾳ καὶ κατόπιν ἐν Ὀρχομενῶ, καὶ οὕτως ἐπῆ-
νεγκε τέλος εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν ἀνεξαρτησίας πό-
λεμον τῶν Ἑλλήνων τῷ 85 π. Χ.

Ἐκτοτε δὲν ἐπετρέπετο εἰς οὐδεμίαν ἑλληνίδα πόλιν
να ἔχη στρατὸν ἴδιον ὅθεν συμμορίαὶ ληστῶν καὶ πει-
ρατῶν ἤρχισαν νὰ ἐνοχλῶσι τὴν χώραν πανταχοῦ· καὶ ἡ
διοίκησις δὲ αὐτῆς κατέστη καταθλιπτικὴ, διότι οἱ ἀνθύ-
πατοι ἀπῆλθον πολλάκις φόρους παρανόμους, καὶ ἔτι· διό-
τι, ἀγοραζόντων τῶν πλουσίων Ἑλλήνων τὸν τίτλον Ῥω-
μαίου πολίτου, δι' οὗ ἐγένοντο ἀσύδοτοι, ἔπιπτε τὸ βάρ-
ος τῶν φόρων εἰς τοὺς πτωχοτέρους, ὅθεν τάχιστα πα-
ρήκμασε τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, ὠλιγόστειυσεν ὁ
πληθυσμὸς καὶ πόλλαι τῆς Ἑλλάδος πόλεις περιῆλθον εἰς
ἐξουδένωσιν καὶ ἐρήμωσιν.

Ὁ Ἰούλιος Καίσαρ ἔκτισεν ἐκ νέου τὴν Κόρινθον, κα-
ταστήσας αὐτὴν στρατιωτικὴν ἀποικίαν. Πρὸς οἰκοδομὴν
δὲ αὐτῆς κατεστρέφοντο ἀνδρῶς ὑπὸ τῶν ἐργατῶν καὶ
τῶν ἐργολαβῶν καὶ αὐτοὶ οἱ τάφοι χάριν τῶν μαρμάρων.

Τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον ἐξήκολούθει ἔτι νὰ συνε-
δριάσῃ καὶ τὸ δελφικὸν χρηστήριον νὰ ἐργάζεται. Ὁμοίως
δὲ καὶ ὁ ἐν Ἀθήναις Ἄρειος Πάγος καὶ ὁμοιον τούτου δι-
καστήριον ἐν Σπάρτῃ ὑπῆρχον ἔτι. Ἀλλ' ἡ πτωχεία κῦ-
ξανε καὶ Ῥωμαῖοι τοκογλύφοι ἐπώλουν τὰ κτήματα τῶν
Ἑλλήνων πρὸς ἐξόφλησιν τῶν δανείων καὶ μετέβαινον οὕ-
τω ταῦτα εἰς τὴν κυριότητα ξένων.

Τινές τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ἐφάνησαν τῷ ὄντι εὐργέται τῆς Ἑλλάδος, οἷον ὁ Ἀδριανὸς, κτίσας διάφορα μεγαλοπρεπῆ μνημεῖα, ἐν οἷς καὶ τὸν ἐν Ἀθήναις ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, καὶ κατασκευάσας δημοσίας ὁδοὺς· ὁ

(Ἐν Ἀθήναις).

Μάρκος Αυρήλιος, βελτιώσας τὰ ἐν Ἀθήναις σχολεῖα καὶ αὐξήσας τὸν μισθὸν τῶν διδασκάλων. Καὶ ἄλλοι αὐτοκράτορες καὶ ἡγεμόνες καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι ἄνθρωποι κατεσκευάζον εἰς Ἀθήνας πρὸς δόξαν ἰδίαν μνημεῖα μεγαλοπρεπῆ, ὡς ὁ Φιλόπαππος, ὁ Ἀνδρόνικος Κυρρῆστης, καὶ ἄλλοι δὲ ὄχι μόνον τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος περιεποιούντο ἀνακτίζοντες ἢ ἐπισκευάζοντες κατεσραμμένας πόλεις, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡ Ἑλλὰς ὁσημέραι παρήκμαζεν.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου καὶ Ὀνωρίου, οἱ Ἕλληνας αἰφνης ἡγέρθησαν ἕνεκα τῆς εἰσβολῆς τῶν Γόθων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ βάρβαροι οὗτοι λαφυραγωγῆσαντες τὰς Ἀθήνας καὶ διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου καταφανίσαντες τὴν Ἀττικὴν, ἐπῆραν αἰχμαλώτους πολλοὺς τῶν κατοίκων. Ἐξῆς δὲ ἡ Ἑλλὰς συχνὰ παρηνωχλεῖτο καὶ ἐκακοῦτο ὑπὸ τῶν εἰσβαλόντων Γόθων, καταλυσάντων ἐπὶ τέλους καὶ τὴν δυτικὴν ῥωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν.

Ἐπὶ τούτοις δὲ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, κηρυχθεῖσα ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀποστόλων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος, προώδευεν ἀκαθέκτως εἰς αὐτὴν, ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Μετὰ τὴν διαίρεσιν τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας εἰς δυτικὴν καὶ ἀνατολικὴν, ἡ ἀνατολικὴ περιελάμβανε πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, καὶ οἱ Ἕλληνες ἦσαν ὁ ἐξάρχων ἐν αὐτῇ λαός.

§ 44. Ἀνατολικὸν ῥωμαϊκὸν κράτος (ἡ βυζαντινὸν κράτος).

Ἰουστινιανός.

Ἐκ τῶν ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς δυτικῆς αὐτοκρατορίας αὐτοκρατόρων τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἄξιος λόγου

ἀνεδείχθη ὁ Ιουστινιανός (527—555 μ. Χ.). ἔχων οὗτος δύο ἀξιούς στρατηγούς, τὸν Βελισάριον καὶ τὸν Ναρσῆν, ἠδυνήθη δι' αὐτῶν ν' ἀποκρούσῃ τοὺς ἀπειλοῦντας καὶ τὸ βασίλειον ταῦτο ἐχθροῦς, νὰ καταστήσῃ αὐτὸ ἰσχυρὸν, καὶ νὰ ἐνώσῃ πάλιν με' αὐτὸ τὰς ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀφαιρηθείσας γῶρας.

Τὸν ἐν Ἰταλίᾳ καταλύσαντα τὴν δυτικὴν αὐτοκρατορίαν Ὀδόακρον ἀνατρεψας ὁ τῶν Ὄστρογόθων βασιλεὺς Θεωδέριχος, κατὰ προτροπὴν τοῦ τότε αὐτοκράτορος τῆς Ἀνατολῆς Ζήνωνος, ἔλαβεν αὐτὸς τὴν ἀρχὴν, ἀναγκωρίζων ὅμως τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ὡς κυρίαρχον τῆς Ἰταλίας. Στερωθεὶς δὲ ὁ Θεωδέριχος εἰς τὸν θρόνον καὶ συνάψας συμμαχίας με' ἄλλα ἔθνη, κατέστη ἀπόλυτος ἐξουσιαστὴς τῆς Ἰταλίας καὶ ἄλλων παρακειμένων μερῶν. Ἐκτοτε ἔμεινεν ἡ Ἰταλία ὑπὸ τῶν Ὄστρογόθων κατεχομένη. Ὁ στρατηγὸς τοῦ Ιουστινιανοῦ Βελισάριος, ὅστις εἶχεν ἤδη ἀποκρούσει τοὺς Πέρσας ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν μεθωρίων τῆς αὐτοκρατορίας, καταβαλὼν καὶ ἐξαφανίσας καὶ τοὺς Βινδῆλους ἐν Ἀφρική, μετέβη εἰς Ἰταλίαν τὸ 536 μ. Χ. καὶ προσέβη ἀκωλύτως μέχρι Νεαπόλεως· εὐρῶν δὲ ἐνταῦθα ἀντίστασιν, καταβάλλει αὐτὴν καὶ κυριεύει τὴν πόλιν. Προχωρήσας δὲ κυριεύει καὶ τὴν Ρώμην, ὅπου πολιορκηθεὶς ὕστερον ὑπὸ τῶν Γόθων, κατώρθωσε διὰ τῆς ἐπιδειξιότητός του νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν. Πολιορκήσας δὲ τὴν τότε πρωτεύουσαν τῆς Ἰταλίας Ραβέννην καὶ κυριεύσας αὐτὴν (540 μ. Χ.), αἰχμαλωτίζει τὸν βασιλέα τῶν Γόθων Οὐϊτίγην ἢ Βιτιγέζην, καὶ φέρει αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν· εἶτα δὲ διοικεὶ τὴν Ἰταλίαν, ὡς ἐπίτροπός τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου· ἀλλὰ τότε, εἴτε διότι τὸν ἐφοβήθη ὁ αὐτοκράτωρ, ἢ ἐκ συκοφαντιῶν ἢ φθόνου πρὸς αὐτὸν τὸν ἀνεκάλεσεν. Οἱ δὲ Γόθοι ἐκλέξαντες βασιλέα τῶν τὸν Τωτίλαν (541 μ. Χ.) ἐκυριεύσαν πάλιν σχεδὸν ὅλην τὴν Ἰταλίαν.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔπεμψε μὲν ἐκεῖσε καὶ πάλιν τὸν στρατηγὸν τοῦτου (544), ἀλλὰ μὲ εὐάριθμον στρατὸν καὶ χωρὶς χρημάτων. Μὴ δυναθεὶς δὲ οὕτω νὰ κατορθώσῃ τι ἄξιον τῆς ἐπιθυμίας του, ἐζήτησε ν' ἀνακληθῆ καὶ ἀνεκλήθη (549 μ. Χ.). Τὸν Βελισάριον διεδέχθη ὁ Ναρσῆς, ὁ ἕτερος στρατηγὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, εἰς ὃν ἐδόθησαν καὶ χρήματα καὶ στρατεύματα. Οἱ Γότθοι, καὶ περ ἀνδρείως ἀντισθέντες, ἠττήθησαν ὁμοῦ ἐπὶ τέλους, φονευθέντος καὶ τοῦ Τοτίλα, καὶ οὕτως ἡ πολλὰ παθοῦσα Ἰταλία ἔγεινε μετὰ ταῦτα ἐπαρχία τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ἐστέλλετο εἰς διοικήσιν αὐτῆς ἕξαρχος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐδρεύων ἐν Ῥαυέννη, πρῶτου τοιοῦτου γενομένου τοῦ Ναρσῆ (554 μ. Χ.). Κατὰ δὲ τὸ 568 ἔτος μ. Χ, ἄλλο στίφος βερβάρων, οἱ Λογγοβάρδοι, κατελθόντες ἐκ Γερμανίας κατέκτησαν τὸ ἀρκτικὸν μέρος τῆς Ἰταλίας, ὑπὸ τὸν ἡγήτορα αὐτῶν Ἀλθόϊνον, κατὰ πρόσκλησιν, ὡς ἱστοροῦσι, τοῦ Ναρσῆ, διότι προσβλητικῶς τὸν ἀνεκάλεσεν ὁ διάδοχος τοῦ Ἰουστινιανοῦ Ἰουστίνος Β'. ἐπειδὴ ἐδιοίκει τυραννικῶς τὴν Ἰταλίαν.

Ὁ Ἰουστινιανὸς εἰσήγαγεν εἰς τὸ κράτος τὴν ἀσσοφίαν, καὶ ἐκτίμησεν τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Σοφίας, πυρποληθέντος τοῦ πρώτου, ὃν εἶχεν οἰκοδομήσει Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας. Εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν αὐτοῦ, ἐξ ἔτη διαρκέσασαν, εἰργάζοντο δέκα χιλιάδες ἀνθρώπων. Ἐν γένει δὲ ὑπῆρξεν ὁ Ἰουστινιανὸς ζηλωτὴς τῶν καλῶν καὶ προστατῆς τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου ἤκμαζεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ ἀλληλομαχία δύο φατριῶν, τῶν Πρασίνων καὶ τῶν Γαλαζίων, γεννηθεισῶν ἐκ τῶν ἐν τῷ ἵπποδρομίῳ ἀγώνων, καὶ ἐκ τοῦ χρώματος τοῦ ἱματισμοῦ τῶν ἠνιόχων οὕτως ὀνομασθεισῶν μετὰ πολλὴν δὲ ἀλληλοσφαγίαν, 30,000 θανατωθέντων ἐκ τῶν Πρασίνων (452

μ. Χ.), μόλις ἠδυνήθη νὰ καταστείλῃ τὰς δύο αὐτὰς φατρίας ὁ Ἰουστινιανός.

Μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπετίθετο, ὅτι ἡ μέταξα (σηρικὸν νῆμα,) ἦτο προϊόν δένδρου ἐν Ἰνδία· ὀλίγοι δ' ἐφόρου σηρικὰ ἐνδύματα, διὰ τὸ ὑπέρογκον τῆς ἀξίας των. Μαθὼν δὲ ὁ Ἰουστινιανὸς παρὰ δύο μοναχῶν τὴν φύσιν τῆς μετάξης καὶ τὴν βομβυκοτροφίαν, καὶ λαβὼν δι' αὐτῶν ὠά (κουκουλόσπορον), συνέστησε μεταξουργεῖον εἰς τὸ κράτος του, ἀλλ' ἐτήρει μυστικὴν τὴν ἀνατροφὴν τῶν μεταξοσκωλήκων τούτων. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1130 μ. Χ. βασιλεύς τις τῆς Σικελίας, πολεμῶν πρὸς τὸν τότε τοῦ ἀνατολικοῦ βασιλείου αὐτοκράτορα, συνέλαβε μεταξὺ ἄλλων καὶ πολλὰς χιλιάδας μεταξουργῶν καὶ μετέφερεν αὐτοὺς εἰς Ἰταλίαν ὡς αἰχμαλώτους. Ἐκ τούτων διεδόθη ἡ μεταξουργία εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐκ ταύτης εἰς Ἰσπανίαν, καὶ ἀπὸ τοῦ 1600 ἔτους εἰς Γαλλίαν, ἐκ Γαλλίας δὲ τῷ 1700 ἔτος εἰσήχθη εἰς Γερμανίαν.

Οἱ μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν αὐτοκράτορες.

Μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν εὐρίσκομεν ἐν τῇ ἀνατολικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἄξιον λόγου αὐτοκράτορα, μετὰ παρέλευσιν ἄλλων ἀσημάντων προκατόχων του, τὸν Ἡράκλειον. Ἀναβὰς οὗτος τὸν θρόνον τῷ 610 μ. Χ., ἐβελτίωσε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους καὶ τὰ στρατιωτικά. Νικήσας δὲ τοὺς Πέρσας, οἵτινες ἐπὶ τοῦ ἀθλίου προκατόχου αὐτοῦ Φωκᾶ εἶχον φθάσει μέχρι τῆς Χαλκηδόνος νικηταί, ἀνέκτησε τὰς παρ' αὐτῶν ἀφαιρεθείσας χώρας καὶ τὸν τίμιον Σταυρὸν, τὸν ὁποῖον εἶχον λάβει πορθήσαντες τὴν Ἱερουσαλήμ· ἀνύψωσε δὲ αὐτὸν αὖθις ἐκεῖ μετὰ λαμπρᾶς τελετῆς. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐορτάζει ἡ ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία τῇ 14 Σεπτεμβρίου. Οἱ μετὰ τοῦτον καὶ πρὸ τοῦ Λέοντος βασιλεύσαντες ἀπεδείχθησαν ἄθλιοι οἱ πλειστοί·

εἰς μικρά δὲ ἀσχολούμενοι καὶ εἰς θεολογικὰς ἔριδας προσέχοντες, ἄφιναν τοὺς Σαρακηνούς νὰ κυριεύωσι σημαντικὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας.

Λέων Γ'. ὁ Ἰσαυρος, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 717—741, κατήργησε τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν τῶν εἰκονοκλαστῶν θρησκευτικὴν ἔριδα· ἠδυνήθη ὁμως νὰ σώσῃ τὸ κράτος του, ἀπειλούμενον ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἐλθόντων μέχρις αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατακάυσας τὰ πλεῖστα τῶν πλοίων των διὰ τοῦ λεγομένου ἑλληνικοῦ ὑγροῦ πυρός. Τὸ τοιοῦτον πῦρ ἐπενόησεν ὁ ἐκ Συρίας Ἕλληνας Καλλίνικος, ἕκαιε δὲ καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Ἀγνοοῦμεν δὲ τὴν φύσιν αὐτοῦ, διότι ἐτηρήθη μυστικὴ ἢ κατασκευὴ του.

Τὸν Λέοντα Γ'. Ἰσαυρον διεδέχθη ὁ υἱὸς του Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος, 741 μ. Χ., ὅστις ἦτο ἐπ' ἰσῆς εἰκονομάχος· καὶ ἐφάνη μὲν οὗτος εὐτυχῆς κατὰ τῶν Σαρακηνῶν (Ἀράβων), ἀλλ' ἐνίκηθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, καὶ οἱ Λογγοβάρδοι τοῦ ἀφῆρσαν τὴν ἐν Ἰταλίᾳ ἐξουσίαν.

Ὁ υἱὸς του Λέων ὁ Δ'. (775) ἦτο ἐπ' ἰσῆς εἰκονομάχος· ἔστειψε δὲ διάδοχον τὸν δεκαετῆ υἱὸν του Κωνσταντῖνον τὸν ε'. ἐβασίλευσε δὲ οὗτος ὑπὸ τὴν ἐπιτροπείαν τῆς μητρὸς του Εἰρήνης Ἀθηναίας, ἣτις συγκροτήσασα εἰς Νίκαιαν οἰκουμενικὴν Σύνοδον (787), ἐπανήγαγε τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων εἰκόνων. Δολοφονηθέντος δὲ τοῦ υἱοῦ της, διεδέχθη αὐτὸν τὸ 797. Ἐπιθυμήσασα δὲ νὰ ἐνώσῃ αὐτῆς τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικὸν βασίλειον, ἐζήτησεν ἄνδρα Κάρολον τὸν μέγαν βασιλέα τῶν Φράγκων· ἀλλ' οἱ πρόκριτοι ἀνέδειξαν αὐτοκράτορα Νικηφόρον τὸν τότε λογοθέτην, ἡ δὲ Εἰρήνη ἐξωρίσθη εἰς Λέσβον (802 μ. Χ.). Τοῦτον δὲ ὑπεχρέωσαν οἱ Ἄραβες, εἰσβαλόντες εἰς τὰς χώρας του νὰ τοῖς πληρώσῃ φόρον· ἐφωβύθη δὲ πολεμῶν πρὸς τοὺς Βουλγάρους (811).

Μεταξὺ τῆς Η'. ἑκατονταετηρίδος σλαυικαὶ φυλαί,

προχωρήσασαι εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἀνεύχθησαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ὀλιγώτεροι τούτων ὄντες οἱ Σλαῦοι, ἀπέμαθον τῷ χρόνῳ τὴν γλῶσσαν των, ἐτήρησαν δὲ αὐτὴν μόνον οἱ εἰς τὰς βορειοτέρας χώρας μείναντες, διότι ἦσαν περισσότεροι τῶν εἰς τὰ μεσημβρινα μέρη προχωρησάντων.

Τῷ 867 ἀναβὰς εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον Βασίλειος, ὁ Μακεδὼν, πρῶτος γνήσιος Ἕλλην αὐτοκράτωρ, ἐπήνεγκε σημαντικὰς βελτιώσεις, εἰσήγαγε καλοὺς νόμους, καὶ μετεχειρίσθη εἰς τὰ δημόσια ἔγγραφα μόνον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐν ᾧ πρότερον ἐγράφοντο καὶ λατινιστί. Ἐπ' αὐτοῦ ἐξηπλώθη ὁ χριστιανισμὸς μέχρι περάτων τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξηλείφθη ἡ ἕως τότε εἰς τινὰ μέρη ἐπικρατοῦσα εἰδωλολατρεία. Διάδοχος τούτου ἐγένετο ὁ υἱὸς του Λέων ὁ 5'. ὁ ἐπονομασθεὶς σοφός, προστατεύσας τὰ γράμματα καὶ συμπληρώσας τὴν νομοθεσίαν τοῦ πατρὸς του.

Ἐκ τῶν ἐξῆς αὐτοκρατόρων τοῦ ἀνατολικοῦ ἢ βυζαντινοῦ βασιλείου ὁ μὲν Νικηφόρος Φωκᾶς (963—969) ἐνίκησε τοὺς Σαρακηνούς καὶ ἀνέκτησε τὴν παρ' αὐτῶν τότε κατεχομένην Κρήτην καὶ τὴν Κύπρον, πρὶν εἶτι βασιλεύσῃ στρατηγὸς ὢν· ὁ δὲ Ἰωάννης Τσιμισκῆς (969—976) καθυπέταξε τοὺς Βουλγάρους καὶ ἀνέκτησε τοὺς τοὺς ὁποίους εἶχον κυριεύσει οἱ Σαρακηνοί, ἐνίκησε δὲ καὶ τοὺς Ῥώσους. Μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσεν ὁ τρισέγγονος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα Βασίλειος ὁ Β' ὅστις ἐπωνομάσθη Βουλγαροκτόνος, διότι, τοὺς δοκμασπαντας ν' ἀποστατήσῃσι Βουλγάρους καθυποτάξας, συνεχώνευσεν αὐτοὺς τέλος εἰς τὸ βασίλειόν του ὀλοκλήρως. Οὗτος κατηνάγκασε καὶ τοὺς Ἀραβὺς νὰ πληρώνωσιν εἰς αὐτὸν φόρον.

Χωρισμός Ἐκκλησιῶν. Κομνηνοί.

Ἀπὸ τῆς πατριαρχίας ἤδη τοῦ πολυμαθεστάτου Φωτίου, 886 μ. Χ. ἀποτυχούσα ἢ ἐν Ρώμῃ παπικὴ ἀρχὴ νὰ ἐπεκτείνῃ, ὅπως πρὸ καιροῦ ἐνήργει ἐκ φιλαρχίας, τὴν ἐξουσίαν τῆς καὶ εἰς τὴν ἀνατολήν, ὅπως εἶχεν αὐτὴν ἐν τῇ δύσει, ἤρχισεν ἀπομακρυνομένη τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας δι' ἐρίδων καὶ κεινοτομιῶν εἰς τε τοὺς τύπους καὶ τὰ δόγματα· ἐνόθευσε ἰδίως τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, προσθέσασα εἰς αὐτὸ ἐσφαλμένως ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ».

Ὁ ἀρξάμενος ἕκτοτε χωρισμὸς ἔγινε τέλειος ἐπὶ τοῦ ὑστερώτερον πατριαρχεύσαντος ἐν Κωνσταντινουπόλει Σεργίου (998) καὶ ἐστερεώθη ἐπὶ τῆς πατριαρχίας Μιχαὴλ Κυρουλαρίου (1038). Ἐκτοτε οὐδεμία πλέον ὑπῆρξεν ἐκκλησιαστικὴ σχέσις μεταξὺ τοῦ Πάπα καὶ τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας.

Ἐκ τῶν ἐξῆς αὐτοκρατορῶν περιώνυμος ἔγινεν Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός (1001—1117). Οὗτος καθυπέταξε τοὺς τόπους, ὅσους εἶχον ἀφαιρέσει πρὸ αὐτοῦ, καὶ ἀνέστησε βαθμυλὸν εἰς τὴν προτέραν του δύναμιν τὸ βασιλείον, πολεμήσας τοὺς παντοδαποὺς ἐχθροὺς του.

Ἀπὸ τούτου ἀρχεταὶ ἡ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν καὶ ἐπὶ τούτου ἔγινεν ἡ πρώτη σταυροφορία.

Μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσαν ὁ Ἰωάν. Κομνηνός (1114—1143) καὶ ὁ Μανουὴλ Κομνηνός (1143—1180), ἀμφοτέρωι τηρήσαντες τὸ βασιλείον σεβαστόν. Οἱ μετὰ τούτους ἄλλοι Κομνηνοὶ διὰ τὰς ἀλληλομαχίας των ἐξησθένωσαν μὲν τὸ βασιλείον, ἀλλὰ διετήρησαν ὅπως δῆποτε τὴν δυναστείαν των μέχρι τοῦ 1185.

§ 55. Λατίνων δυναστεία ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ὁ Ἰσαάκιος Ἄγγελος, βασιλεύσας τῷ 1185, κατέστη εὐάρεστος εἰς τὸν λαὸν διὰ τὴν πραότητά του, ἀλλ' ἦτο ἀδυνάτου χαρακτῆρος καὶ φιλήδονος· ἐξεθρόνισε δὲ αὐτὸν ὁ ἀδελφός του Ἀλέξιος Ἄγγελος καὶ τυφλώσας αὐτὸν τὸν ἐφυλάκισεν· ἀλλ' ὁ υἱὸς τοῦ τυφλωθέντος Ἀλέξιος Δ' ἐκφυγὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, προσῆλθεν εἰς τοὺς Ἐνετοὺς καὶ τοὺς Γάλλους σταυροφόρους καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν των ὑπὲρ τοῦ πατρὸς του καὶ ἑαυτοῦ. Ἐλθόντες οὗτοι διὰ θαλάσσης ὑπὸ τὸν Δόγην Δάνδαλον καὶ κυριεύσαντες τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐγκατέστησαν εἰς τὸν θρόνον πάλιν τὸν τυφλὸν Ἰσαάκιον καὶ τὸν υἱὸν του φυγόντος τοῦ Ἀλεξίου Ἄγγελου. Ἐπειδὴ δὲ συνέβησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει ταραχαί, Ἀλέξιος Δούκας, ὁ ἐπονομασθεὶς Μούρτζουφλος, ἐφόνευσε τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Ἰσαακίου Ἀλέξιον Δ' καὶ κατέλαβε τὴν ἀρχήν. Μαθόντες τοῦτο οἱ σταυροφόροι ἐκυρίευσαν ἐκ δευτέρου τὴν Κωνσταντινούπολιν, προεχείρισαν αὐτοκράτορα τὸν Γάλλον κόμητα τῆς Φλανδρίας Βαλδουίνον (1204) καὶ οὕτως ἤρχισεν ἡ βασιλεία τῶν Λατίνων ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Λατίνους δὲ καὶ Φράγκους ὠνόμαζον τότε πάντας τοὺς ἀπὸ τῆς δύσεως ξένους. Ὁ Βαλδουίνος συλλαβὼν ἀπεκεφάλισε τὸν Μούρτζουφλον, καὶ κατηνάγκασε τὸν Ἀλέξιον Γ' νὰ φύγῃ. Πρὶν δὲ καταστήσωσιν οἱ σταυροφόροι τὸν Βαλδουίνον, ὁ λαὸς ἀνηγόρευσε τὴν νύκτα αὐτοκράτορα Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν, ὅστις ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ κατέστησε καθέδραν του τὴν Νίκαιαν, ἀναγνωρισθεὶς αὐτοκράτωρ. Ὁ δὲ ἔγγονος Ἀνδρονίκου τοῦ Α' Ἀλέξιος Α' Κομνηνὸς ἔστησε τὸν θρόνον ἰδίου βασιλείου εἰς τὴν Τραπεζοῦντα. Μιχαὴλ δὲ ὁ Κομνηνὸς ἐγένετο δεσπότης τῆς Ἠπείρου.

Αἱ ἐπαρχίαι τοῦ βυζαντινοῦ κράτους κατενεμῆθησαν ἤδη εἰς τοὺς ἄλλους ἡγήτορας τῶν στυροφόρων Ἐνετοῦς καὶ Γάλλους, ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει νὰ ἀναγνωρίζωσι ὡς κυρίαρχην τῶν τὸν αὐτοκράτορα· οὕτω δὲ τὸ κράτος τοῦτο διηρέθη εἰς πολλὰς ἡγεμονίας· καὶ ὁ μὲν Βονιφάτιος ἔλαβε χώρας ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ, τὰς ὁποίας ὁμοῦς ἀντήλλαξε πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ κατέλαβεν οὕτω μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐξετάθη ὑστερώτερον μέχρι αὐτῆς τῆς Πελοποννήσου. Τούτου δὲ θανόντος, ὁ μὲν Γοδοφρείδος ὁ Βιλλαρδουίνος συνέστησε τὴν ἡγεμονίαν τῆς Κορίνθου, ὁ δὲ Ὄθων Δελαρόχιος ἐκ Βουργουνδίας τὴν τῶν Ἀθηνῶν. Μέρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἄλλοι λιμένες τοῦ βασιλείου καὶ αἱ νῆσοι παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς Ἐνετοῦς, καὶ εἰς ἄλλους δὲ ἄλλα μέρη. Ἐπειδὴ δὲ, ἕνεκα τῆς εἰς πολλὰς μικρὰς ἡγεμονίας διαιρέσεως τοῦ λατινικοῦ τούτου κράτους, καὶ τῆς μεταξὺ τῶν ἐξουσιασῶν Φράγκων καὶ Ἑλλήνων θρησκευτικῆς διαφορᾶς καὶ τοῦ ἐντεῦθεν μίσους, κατέφευγον οἱ Ἕλληνες εἰς τοὺς ὁμοπίστους ἡγεμόνας, κατελύθη ταχέως ἡ τῶν Φράγκων δυναστεία, ἀλλὰ δὲν ἀνεστήθη πλέον ὀλόκληρον τὸ βυζαντινὸν κράτος ὑπὸ τοῦς ὀρθοδόξους αὐτοκράτορας, διότι οἱ Ἐνετοὶ καὶ μικροὶ ἄλλοι ἡγεμόνες Φράγκοι κατεῖχον, ὡς εἴρηται, πολλὰ μέρη αὐτοῦ.

§ 65. Παρακμὴ καὶ τέλος τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους.

Ἡ βασιλεία τῶν Λατίνων ἢ Φράγκων διαρκέσασα ἀπὸ τοῦ 1204 μέχρι τοῦ 1261 κατελύθη ὀλοκλήρως ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαῆλ τοῦ Παλαιολόγου, κυριεύσαντος τὴν Ἠπειρον, τὴν Αἰτωλίαν, μέγα μέρος τῆς Πελοποννήσου, καὶ τέλος αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν τῷ

1261. Ἀλλὰ τὸ ἑλληνικὸν βασιλείον ἤρχισε τότε νὰ ἀπειλήται σπουδαίως καὶ ὑπὸ τῶν ἐξαπλούντων ὁσημέραι τὴν ἐξουσίαν των εἰς τὴν Ἀνατολὴν *Τούρκων*, τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ἡγευὼν Σουλτάνος Ὄσμάν ἔστησεν ἤδη τὴν θρόνον του εἰς Προῦσαν τῆς Βιθυνίας. Ὁ δὲ Σουλτάνος Βαγιαζίτης (τῷ 1381), βασιλεύοντος Μανουὴλ τοῦ Β', ἐκυρίευσεν ὅλους σχεδὸν τοὺς τόπους τοῦ βασιλείου καὶ ἐπολιορκησε καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἥθελε δὲ ἴσως καὶ τρύτην κυριεύσει, ἂν μὴ ἀνεφάνετο διώκτης αὐτοῦ ἄλλος ἐπίσημος κατακτητὴς, ὁ Ταμερλάνος.

Οἱ Τούρκοι, ἀπαλλαγέντες τοῦ τρομεροῦ τούτου ἐχθροῦ, ἐξηκολούθουν κυριεύοντες τὰς τοῦ ἀνατολικοῦ βασιλείου χώρας. Ἐν Ἠπείρῳ δὲ μόνον ἐπολεμήθησαν γενναίως ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Καστριώτου, ὃν Σκενδέρμπεην οἱ Τούρκοι ὠνόμασαν διὰ τὴν ἀνδρείαν του (ἄπληθῆ ἡγεμόνα Ἀλεξάνδρον). Ὁ Γεώργιος οὗτος ἦτο Ἕλλην, υἱὸς Ἰωάννου Καστριώτου ἡγεμόνος τῆς Ἀλβανίας.

Βασιλεύσαντος τῷ 1448 ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου Δοαγάση, ὁ τότε Σουλτάνος τῶν Τούρκων Μωάμεθ ὁ Β' ἐπολιορκησεν αὐτὴν τῷ 1453 διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης μὲ στρατὸν 300,000 ἀνδρῶν καὶ 400 πλοίων. Οἱ ἐν αὐτῇ Ἕλληνες μιμούμενοι τὸ παράδειγμα τοῦ αὐτοκράτορος, ἀντέστησαν πεισματιῶδως καὶ μὲ μοναδικὴν ἀνδρείαν εἰς τοὺς πολιορκητὰς ἐπτά ὅλας ἑβδομάδας· ἀλλ' ἐκυριεύθη αὕτη τὴν 29 τοῦ Μαΐου 1453 ἔτους, πεσόντος εἰς τὰς ἐπάλλξεις τοῦ τείχους καὶ γενναίως μαχομένου τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ οὕτω κατελύθη ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Ὁ αὐτὸς δὲ Μωάμεθ ἐκυρίευσεν κατόπιν τῷ 1462 καὶ τὴν Τραπεζοῦντα, τῆς ὁποίας ὁ ἔσχατος βασιλεὺς ἦτο Δαβὶδ ὁ Κομνηνός.

§ 47. Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι (1453—1715).

Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ὑπέκυψεν ἤδη, ὡς ἴδαμεν ἐν § 46, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν Τοῦρκων. Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως διήρκεσεν ἐπὶ δύο ἡμέρας, διετάχθη δὲ ἡ καταπαυσις τῆς, ἵνα μὴ ἐρημωθῆ καθ' ὀλοκληρίαν ἢ μητρόπολις αὕτη. Καὶ τῶν ἀπὸ τῆς σφαγῆς δε σωθέντων ἀφῆρέθησαν τὰ καλλίτερα κτήματα καὶ αὐτοὶ ἀπεκλείσθησαν πάντων τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων, ὑπεχρεώθησαν δὲ τοῦντεῦθεν νὰ ἐξαγοραζῶσι κατ' ἔτος τὴν ὑπαρξίν των πληρόντες ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας χράτσιον, δηλ. προσωπικὸν ἢ κεφαλικὸν φόρον. Ὁ Μωάμεθ, νομίσας συμφέρον νὰ φεισθῆ τῆς θρησκείας τοῦ κατακτηθέντος λαοῦ, διέταξε νὰ προχειρισθῆ νέος πατριάρχης ἀντὶ τοῦ ἀποθνήσκοντος· προχειρίσθη δὲ ὡς τοιοῦτος ὁ Γεώργιος Σχολάριος, ἐπωνομασθεὶς Γεννάδιος, ἀνὴρ ἀγαθὸς, πεπαιδευμένος καὶ ἐνάρστος. Ἡ ἀγία Σοφία ὁμοίως καὶ αἱ ὠραιότεραι ἐκκλησίαι μετεβλήθησαν εἰς ἄζαμια.

Μετ' οὐ πολὺ ὁ Μωάμεθ συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τοῦ ἐπιλοιποῦ κράτους εὐχερῶς· ὁ Σκενδέρμπεης ὁμοίως ἔμεινεν ἀγέρωχος ἀπέναντι τοῦ κατακτητοῦ, ὡς καὶ πρὸ τῆς ἄλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως διετέλει ὢν. Ὁ Μωάμεθ ἐπρότεινεν εἰς αὐτὸν (1454) συνθήκην ὑποταγῆς ἐπὶ μετρίῳ φόρῳ, ἀλλ' ὁ Σκενδέρμπεης ἀπέρριψεν αὐτὴν ὀχυρώσας τὴν Κρούαν· καὶ τότε μὲν ἕνεκεν ἄλλων ἀσχυλιῶν δὲν ἐξεστράτευσεν πάλιν κατ' αὐτοῦ ὁ Μωάμεθ, περὶ δὲ τὸ 1465 εἰσέβαλεν εἰς Ἀλβανίαν μετὰ 200,000 ἀνδρῶν καὶ ἀπέκλεισε τὴν Κρούαν ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν κατώρθωσέ τι· μόνον δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκενδέρμπεης, συνδάντα τὸ 1467, ὑπετάχθη ἡ χώρα αὕτη εἰς τοὺς Τοῦρκους. Ἀπέθανε δὲ ὁ Μωάμεθ κατὰ τὸ 1481 εἰς ἡλικίαν 52 ἐτῶν. Ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν Βαλιζίτης προσηνήχθη ἐπιεικέστερον πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Ὁ Σελίμης, βασιλεύσας ἀπὸ τὸ 1512 μέχρι τοῦ 1520, ἠθέλησε νὰ μεταβάλῃ ἀπάσα, τὰς ἐκκλησίας εἰς δζαμία καὶ νὰ ἀναγκάσῃ πάντας τοὺς χριστιανοὺς νὰ παραδεχθῶσι τὸν Ἰσλαμισμὸν ἐπὶ ποινῇ θανάτου, ἀλλὰ εὐτυχῶς ὁ βεζύρης Πιρὶ πασᾶς, συμφώνως μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς θρησκείας τῶν Ὀθωμανῶν Δζεμαλῆ, καὶ τοῦ τῶν ὀρθόδοξων πατριάρχου Ἰερεμίου Γ', δι' ἐπιτηδείου πολιτικῆς ἔπεισαν τὸν Σουλτάνον νὰ ἀλλάξῃ γνώμην. Μετέβαλεν ὁμοῦς ὁ Σελίμης εἰς δζαμία τοὺς καλλιτέρους ναοὺς, ἀφήσας μόνον μικροὺς τινὰς καὶ εὐτελεῖς, διατάξας νὰ μὴ ἀνεγείρωσι πλέον ἄλλους, εἰμὴ μόνον ἐκ ξύλων. Ἀπέθανε δὲ οὗτος, ἐν ᾧ ἠτοιμάζετο νὰ κυριεύσῃ τὴν Ῥόδον, ὑπὸ τῶν Φράγκων ἔτι κατεχομένην.

Ἰστέον δὲ, ὅτι οἱ Ἐνετοὶ κατεῖχον, ὅτε ἠλώθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ Κωνσταντινούπολις, τὴν Ἐπτάνησον, τὴν Ναυπλίαν, τὴν Μεθώνην καὶ τὴν Κορώνην, τὴν Πύλον, τὴν Μονεμβασίαν, τὴν Ναύπακτον, τὴν Κρήτην καὶ τὴν Εὐβοίαν, ὕστερον δὲ ἔλαβον καὶ τὴν Κύπρον· ἄλλοι δὲ Λατῖνοι εἶχον νήσους τινὰς τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τὴν Ῥόδον.

Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Σελίμην Σουλεϊμάνος, ὁ περιφημώτατος τῶν Σουλτάνων, ἐκυρίευσεν τὴν ἀντιζῆσαν Ῥόδον τὸ 1522· εὐθὺς δὲ παρεδόθησαν εἰς αὐτὸν καὶ αἱ ἀνήκουσαι εἰς αὐτὴν ὀκτὼ μικραὶ περίξ αὐτῆς νῆσοι. Καταπολεμήσας δὲ ὕστερον τὴν ἐπαναστατήσασαν Ἠπειρον, ἐπολιόρησεν τὴν Κέρκυραν ἣτις ἀντέκρουσε τὰ ὀθωμανικὰ στρατεύματα· ἰδίως δὲ συνετέλεσαν εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς νήσου ταύτης οἱ Ἕλληνες αὐτῆς κάτοικοι. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Σουλτάνου ὑπετάχθη καὶ τὸ Αἰγαῖον εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ ἀπώλεσαν οἱ Ἐνετοὶ πάντα τὰ ἐν Πελοποννήσῳ φρούρια αὐτῶν. Οὗτος ἐκυρίευσεν καὶ τὴν Μολδαυίαν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν, καὶ κατέστησε φοβερὰν τὴν τουρκικὴν δύναμιν ὠνομάσθη δὲ παρὰ μὲν τοῖς Τούρκοις Κανουνῆ, ἦτο

νομοθέτης, ἐπειδὴ συνηρμολόγησεν εἰς ἓν τὴν τουρκικὴν νομολογίαν (Κανουνναμὲ), παρὰ δὲ τοῖς Εὐρωπαϊοῖς μέγας, διὰ τὰ κατορθώματά του.

Ἀποθανὼν ὁ Σουλεϊμάνος τὸ 1566 ἀφῆκε διάδοχον Σελίμην τὸν υἱὸν του, ὅστις ἐπολιορκήσεν τὴν Κύπρον. Μετὰ δὲ δύο μηνῶν πολιορκίαν παρεδόθη ἡ Λευκωσία, ἔπεσαν δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Κύπρου φρούρια ἐκτὸς τῆς Φαρμαγόστης (Ἄμμοχώσου), ἧτις δὲν παρεδόθη εἰμὴ τὸ 1571. Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος συνεκροτήθη καὶ μεγάλη περὶ Ναύπακτον ναυμαχία, καθ' ἣν διακόσια περίπου Ἐνετικὰ πλοῖα παρετάχθησαν κατὰ τριακοσίων ὀθωμανικῶν. Ἰωάννης ὁ ἐπιλεγόμενος Αὐστριακός, ναύαρχος ὢν σύμπαντος τοῦ στόλου ἐκείνου, ἐνίκησε κατὰ θάλασσαν. Ἄλλ' οὐδόλως ὠφελήθησαν οἱ Χριστιανοὶ ἐκ ταύτης τῆς νίκης, διότι ὀλίγον μετέπειτα κατασκευάσαντες οἱ ὀθωμανοὶ στόλον νέον, ἠνάγκασαν τοὺς Ἐνετοὺς νὰ συνθηκολογήσωσι, παραχωρήσαντες ὀριστικῶς εἰς τοὺς Τούρκους τὴν Κύπρον καὶ πληρώσαντες 300,000 φλωρίων διὰ τὰ ἐξοδα τῆς ἐπ' αὐτὴν ἐκστρατείας.

Ἀπέθανε δὲ ὁ Σελίμης τὸ 1574, ἀφήσας διάδοχον τὸν πρωτότοκον υἱὸν του Μουράτην Γ'. Οὗτος δὲ ἐκήρυξε κατὰ τῆς Οὐγγαρίας πάλιν πόλεμον, τὸν ὁποῖον δὲν ἐπρόφθασε νὰ τελειώσῃ, ἀποθανὼν τὸ 1595.

Μωάμεθ Γ' υἱὸς τοῦ Μουράτου, διχδεχθεὶς αὐτὸν, ἐπεχείρησε νὰ τιμωρήσῃ τὴν Βλαχίαν, ἀλλ' ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ ἡγεμόνος αὐτῆς. Μετὰ πολλοὺς δὲ ἄλλους ἀγῶνας καὶ ἐσωτερικὰς ταραχάς, ἀπέθανεν ὁ Μωάμεθ τὸ 1603, ἀφῆκε δὲ διάδοχον τὸν δεκατετραετῆ υἱὸν του Ἀχμέτην Α'. ὅστις ἀνέλαβε τὰς ἡνίας τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ τοὺς ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ πολέμους.

Τοῦτον δὲ διεδέχθη τὸ 1617 ὁ υἱὸς του Μουσταφᾶς, ὅστις καθηρέθη ὡς εὐήθης ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς αὐλῆς, ἀναγορευσάντων ἀντ' αὐτοῦ τὸν υἱὸν του Ἀχμέτην

Όσμάνην. Ο νέος Σουλτάνος, έστρατεύσας κατά τῆς Πολωνίας, καί μη δυνηθείς νά καταβάλῃ τὰ πολωνικά στρατεύματα, ἔκαμε μετ' αὐτῆς εἰρήνην, κατά τὸ ἔτος 1621. Ἀλλ' οἱ Γιανίτσαροι δυσχεστετηθέντες κατ' αὐτοῦ, καθήρεσαν καί ἐφόνευσαν αὐτὸν καί ἐπανάφερον πάλιν τὸν Μουσταφᾶν. Ἐπεσε δὲ οὗτος μετὰ ἑν ἔτος καί ἀνηγορεύθη ὁ ἐννεαετής υἱὸς Ἀχμέτου τοῦ Α΄. Μουράτης τὸ 1623. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ἡ τύχη τῶν Ἑλλήνων, ἕνεκα τῆς φυσικῆς αὐτῶν εὐφυΐας, ἤρξατο βελτιουμένη.

Ο Μουράτης ἀπέθανε τὸ 1640· εἰς δὲ τοῦς χριστιανοὺς ἔκαμε μέγα τι καλὸν, καταργήσας τὸ ἐθιμον τοῦ ν' ἀρπαζῶσιν ἑν καὶ πολλάκις δύο ἐξ ἑκάστης οἰκογενείας παιδία (τὸ παιδομάζωμα) καί νά τὰ κατατάττωσιν εἰς τὸ τάγμα τῶν Γιανιτσαρῶν· ὥστε ἐπ' αὐτοῦ ἔπαυσεν ἑν τῶν δεινοτέρων δυστυχημάτων τῶν χριστιανῶν, μὴ ἐπαναληφθὲν ὕστερον εἰμὴ ἄπαξ.

Τὸν Μουράτην ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ μόνος διασωθεὶς ἀδελφὸς τοῦ Ἰβραήμη, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἤρχισε καί ὁ κατὰ τῶν Ἑνετῶν ἐν Κρήτῃ πόλεμος. Τετρακόσια πλοῖα, φέροντα 100,000 στρατιώτας, προσωμοίσθησαν εἰς Κρήτην καί ἐπολιορκήσαν τὴν Κυδωνίαν. Τρεῖς ἐφοδοὶ ἀπεκρούσθησαν, ἀλλὰ τέλος παρεδόθη ἡ πόλις τῇ 23 Αὐγούστου 1645. ἐξηκολούθησεν ὁμοίως ἐπὶ τινα ἔτη ὁ πόλεμος οὗτος καὶ διήρκει εἰσέτι, ὅτε καθαιρεθέντος τοῦ Σουλτάνου Ἰβραήμη, ἀνηγορεύθη ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Μωάμεθ Α΄, ἑπταετῆς τὴν ἡλικίαν.

Ἐπὶ τῆς νηπιώδους ἡλικίας τοῦ Μωάμεθ τούτου διώκησαν τὸν τόπον ἡ προμητῶρ καί ἡ μήτηρ αὐτοῦ. Ἐν τούτοις ὁ κατὰ τῆς Κρήτης πόλεμος ἐξηκολούθει· ἀλλὰ γενόμενος μέγας βεζύρης ἄνθρωπος, δραστήριος καί εὐφυής, ὁ Ἀχμέτης Κισπρουλῆς ἔσωσεν αὐτὴν τοῦ κινδύνου. Ναυπηγήσας πολυάριθμον στόλον ἔπεμψεν αὐτὸν κατὰ τοῦ τότε εὐτυχούντος Μοκενίγου, ὅστις προσέβαλεν αὐτὸν τὴν

19 Ιουλίου 1656· ἀλλ' ἐν ἀρχῇ τῆς μάχης σφαῖρα πεσοῦσα ἐν τῇ ναυαρχίδι ἀνῆψε τὴν ἀποθήκην τῆς πυρίτιδος, ὅθεν ἡ ναυαρχία κατεστράφη· ὁ Μοκενῆγος ἐφονεύθη, ὁ δὲ ἐνετικὸς σόλος ἐτράπη εἰς φυγὴν· ὑπεταξε δὲ τότε πάλιν ὁ ὀθωμανικὸς στόλος τὰς νήσους, αἷ εἶχε κυριεύσει ὁ Μοκενῆγος· ἀλλ' ἀποθανόντος τοῦ Κιοπρουλῆ, τὰ πράγματα ἐπανῆλθον εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν. Οἱ Τοῦρκοι ἐξεστράτευσαν πάλιν τὸ 1666 κατὰ τῆς Κρήτης, ἧτις μετὰ τρία ἔτη καὶ τὴν 21 Σεπτεμβρίου 1669, παρεδόθη παρεκτὸς δύο λιμένων, ὧν ἔμειναν κύριοι οἱ Ἐνετοί. Τῷ 1676, ὁ Σουλτάνος οὗτος ἀνεγνώρισεν ἐπισήμως τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν ὀρθοδόξων ἐπὶ τοῦ ἁγίου Τάφου, τὴν ὁποίαν ἕως τότε διημιφισθῆτουν οἱ δυτικοί. Ἦδη δὲ διωρίσθη καὶ διερμηνεὺς τῆς κυβερνήσεως Ἑλλήν. Κατὰ δὲ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῆς Ῥωσσίας, μεθ' ἧς μετὰ τρία ἔτη συνῆψε συνθήκην ὠφέλιμον εἰς αὐτήν· Ἐκήρυξε δὲ πόλεμον ὕστερον καὶ κατὰ τῆς Οὐγγαρίας καὶ Αὐστρίας, καὶ οἱ ὀθωμανικοὶ στρατοὶ ἐπολιόρκησαν καὶ αὐτὴν τὴν Βιέννην, ἧτις ἤθελε παραδοθῆ, εἰ μὴ ἤρχετο ὁ τῆς Πολωνίας βασιλεὺς Σοβιέσκης εἰς βοήθειάν της. Ἀφ' ἑτέρου οἱ Ἐνετοὶ ἐκυρίευσαν κατὰ τὸ 1684 τὴν Λευκάδα καὶ τὴν Πρέβεζαν. Τρία δὲ ἔτη μετὰ ταῦτα ὁ ἥρως Μοροζίνης, ὁ ἐπικληθεὶς πελοποννησιακὸς, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Καινισμάρκου, ἐκυρίευσεν τὴν Πελοπόννησον πᾶσαν ἐκτὸς τῆς Μομεμβασίας, κατέλαβε τὰς Ἀθήνας, ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῶν ὁποίων βόμβρα πεσοῦσα εἰς τὸν Παρθενῶνα, ἀκέραιον ἕως τότε ὄντα καὶ χρησιμεύοντα εἰς πυριταποθήκην κατέστρεψεν αὐτόν. Ὁ Μοροζίνης ἐξεστράτευσεν ὕστερον κατὰ τῆς Εὐβοίας, ὅπου μὴ δυναθεὶς νὰ κατορθώσῃ τι ἀνεχώρησε. Κυριεύσας δ' ἐπὶ τέλους καὶ τὴν Μομεμβασίαν, κατὰ τὸ 1690, ἀπέθανε μετ' ὀλίγον πρὶν τακτοποιήσῃ τὰς κατακτηθείσας χώρας. Κατὰ τὸ 1693 οἱ Ἐνετοὶ ἐκυρίευσαν

πολλὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἐν αἷς καὶ τὴν Χίον, ἣν ὁμῶς ἀπώλεσαν μετ' ὀλίγον.

Οἱ Ἕλληνας τῶν νήσων μικρὰν εὕρισκον ἄνεσιν καὶ εὐχαρίστησιν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἐνετῶν, διότι οἱ Ἐνετοὶ προσέβαλον τὸ κύριον τοῦ ἀνθρώπου αἶσθημα, τὴν θρησκείαν, ζητοῦντες νὰ τοὺς κατασῆσωσι δυτικούς, καὶ πρὸς τούτοις ἐπέεζον τοὺς Πελοποννησίους. Τούναντίον δὲ, ὁ τότε Βεζύρης Κλοπρουλῆς Μουσταφᾶς μετὰ μεγίστης ἐπιεικειᾶς ἐφέρετο πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς, ἐπιτρέψας αὐτοῖς νὰ ἀνεγείρωσιν ἐκκλησίας, καὶ προσατεύσας αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀδίκων καταδιώξεων. Ταῦτα δὲ πάντα συνετελοῦν εἰς τὸ νὰ ψυχραίνωσι τοὺς Ἕλληνας πρὸς τοὺς Ἐνετούς. Διορισθεὶς δὲ ὁ Λιβέριος Ἰερακάρης ἡγεμὼν τῶν Μανιατῶν ὑπὸ τοῦ Κλοπρουλῆ Μουσταφᾶ, ἠνώθη μετὰ τῶν Τούρκων ἀναφανδὸν καὶ ἐπολέμει τοὺς Ἐνετούς.

Ἐν τούτοις ἐπὶ Μουσταφᾶ Β' ἐγένετο εἰς Κάρλοβιτς, κατὰ τὴν 26 Ἰανουαρίου 1699, εἰρήνη, δι' ἧς οἱ Τούρκοι ἔχασαν πολλὰς χώρας, οἱ δὲ Ἐνετοὶ ἀνεγνωρίσθησαν κύριοι τῆς Πελοποννήσου. Ἐν ὀνόματι τῆς Τουρκίας ἐνήργει εἰς Κάρλοβιτς ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ὁ ἐξ ἀπορρήτων, ὅστις κατ' ἀρχὰς μὲν ἐδίδαξεν εἰς τὸ ἐν τῷ πατριαρχείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως σχολεῖον, ἔπειτα δὲ ἔγεινε διερμηνεύς. Ἀλλ' οἱ Ἐνετοὶ, ὡς εἶπομεν, ἤρχισαν νὰ φέρωνται λίαν δεσποτικῶς πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς, ἐν ᾧ οἱ Τούρκοι περιεποιῶντο ἤδη αὐτούς ὥστε οἱ Χριστιανοὶ, ὅτε κατὰ τὸ 1715 ὁ βεζύρης Ἀλῆς ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἐνετῶν, οὐ μόνον δὲν ἐβοήθησαν αὐτοὺς κατὰ τῶν Τούρκων ἀλλ' ἀπεναντίας συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐκδίωξίν των. Ὁ Καπετὰν Πασᾶς (ναύαρχος) διευθύνθη πρῶτον κατὰ τῆς Τήνου, τὴν ὁποίαν ἐκυρίευσεν εὐθύς, ἐν ᾧ ὁ στρατὸς κατὰ Ἰούνιον ἔφθασεν εἰς τὸν ἰσθμὸν παρακολουθοῦντος καὶ τοῦ Σουλτάνου μετὰ τῆς ἱεράς σημαίας. Ἡ Κόρινθος ἔπεσε μετ' ὀλίγον· ἔπειτα τὸ

Ναύπλιον, ἡ Κορώνη, ἡ Μεθώνη, αἱ Πάτραι καὶ ἡ Μο-
νεμβασία. Ἄπαντα λοιπὸν ἡ Πελοπόννησος ὑπέκυψε πάλιν
εἰς τὴν Τουρκικὴν κυριαρχίαν ἐντὸς 101 ἡμερῶν. Πρὸς
τούτοις οἱ Ἕνετοὶ ἔχασαν καὶ τοὺς τελευταίους τόπους
τοῦς ὁποίους ἐξουσίαζον ἔτι εἰς Κρήτην, δηλ. τὴν Σού-
δαν καὶ τὴν Σπιναλόγγαν. Καὶ συνεμάχησαν μὲν κατὰ
τὸ ἀκόλουθον ἔτος μετὰ τῆς Αὐστρίας καὶ ἐκέρδησαν ἀρ-
κετὰς νίκας, ἐν τῇ συνθήκῃ ὅμως τῇ γενομένη κατὰ τὸ
1718 τὴν 24 Ἰουλίου εἰς Πασσαραβίικην μεταξὺ Τουρ-
κίας καὶ Ἑνετίας καὶ Αὐστρίας, ἡ Ἑνετία ἐστερήθη ὀρι-
στικῶς τὴν Πελοπόννησον, τὴν Τήνον καὶ τὰς ἐν Κρήτῃ
Σούδαν καὶ Σπιναλόγγαν, ἀποδοθείσας εἰς τοὺς Τούρκους.

§ 48. Σωτηρία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους συνετέλεσεν
ιδίως καὶ διετήρησε καὶ τὴν ἐθνικότητά του ὁ χριστια-
νισμός. Ὁ πατριάρχης τοῦ ἔθνους ἦτον ὁ ἀνώτατος θρη-
σκευτικὸς καὶ πολιτικὸς οὕτως εἰπεῖν ἄρχων. Μετ' αὐτὸν
εἶποντο κατὰ βαθμοὺς οἱ μητροπολίται ἀρχιεπίσκοποι,
ἐπίσκοποι, ἱερεῖς κλπ. Προσεπάθουν δ' οὗτοι καὶ νὰ ἐξο-
μαλύνωσι τὰς μεταξὺ Χριστιανῶν διαφορὰς καὶ νὰ συμ-
βιβάζωσιν αὐτοὺς. Ἐκτὸς δὲ τούτων ὑπῆρχε καὶ ἡ τάξις
τῶν μοναχῶν, οἵτινες ἐν τῷ μέσῳ τῆς σιγῆς καὶ τῆς
ἐρημίας ἔζων ἀληθῶς ἀνεξάρτητοι. Ἡ τάξις αὕτη τοῦ
ἔθνους ἦτο καὶ ἡ μᾶλλον πεπαιδευμένη· ἰδίως δὲ οἱ τοῦ
ἔρους Ἄθωνος ἦσαν οἱ μᾶλλον σεβαστοὶ καὶ παρ' αὐτοῖς
τοῖς Τούρκοις. Ὅ,τι δὲ προσέτι συνετέλεσεν εἰς τὴν σωτη-
ρίαν τῶν Ἑλλήνων εἶναι καὶ ἡ φυσικὴ αὐτῶν δξύνοια καὶ
κλίσις πρὸς τὴν παιδείαν· διὰ τοῦτο ἐκῆδοντο τῆς ζωῆς
αὐτῶν οἱ Τούρκοι ἵνα μεταχειρίζωνται αὐτοὺς εἰς τὰς
ὑποθέσεις των, ἀναγκαιοτάτους αὐτοὺς νομίζοντες. Ἀ-
νέβησαν ὕστερον οἱ Ἕλληνες καὶ εἰς τὸ ὑψηλὸν τοῦ με-
Φηριοποιηθῆκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

γάλου διερμηνέως ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ Πανγκιῶ-
του Νικούτη ἤρχισε νὰ δίδεται εἰς αὐτούς, οἵτινες ἤδη
διὰ τῶν ἰσχυρῶν αὐτῶν διερμηνέων πολλακί, πολλὰ κα-
τῶρθωσαν παρὰ τοῖς Τούρκοις. Ἐκτὸς δὲ τούτου ὠφελήθη
καὶ ἄλλως τοὺς Ἕλληνας ἢ εἰς τὰ τουρκικὰ ἀξιώματα
εἰσαγωγή αὐτῶν, ὅτλ. εἰς τὰς δύο διερμηνείας τῆς Πύ-
λης καὶ τοῦ στόλου καὶ εἰς τὰς ἡγεμονίας τῆς Λακίας,
διότι παρεσκευάζόν τινες τὰ τέκνα των εἰς τοῦτο καὶ
ἐδίδασκον αὐτὰ καὶ ξένας διαλέκτους καὶ τὴν ἑλληνικὴν
καλῶς ὅθεν καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσση ὑπετρέφετο. Καὶ
ἐθνικὴ δὲ τις διοίκησις διεσώθη, διότι τὰ χωρία καὶ αἱ
ἐπαρχίαι, ὅσων τὰ κτήματα ἔμειναν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν
Ἑλλήνων, διωκοῦντο ὑπὸ προεστώτων, πρωτογερόντων,
ιερέων καὶ δημογερόντων Ἑλλήνων, οἵτινες, ὀρθῶ τῷ λό-
γῳ, προσεπάθουν νὰ προστατεύωσι τοὺς κατοίκους ἀπὸ
τῶν καταχρήσεων τῶν ὑπαλλήλων. Ἰδίως δὲ οἱ κάτοικοι
τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Μάνης ἐφύλαξαν ἐπὶ πολὺν χρόνον
τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν.

Ἡ Μάνη οὖσα ἄγονος καὶ ξηρὰ, κατωκεῖτο ὑπὸ φυ-
λῆς, ἣτις διετήρησε τὰς πολεμικὰς αὐτῆς ἕξεις, καὶ περ
διατρέξασα δεκαπέντε αἰῶνας παρακμῆς. Οἱ Μανιάται
ἀντέστησαν ἐπὶ μακρὸν καὶ πρὸς τοὺς Ἐνετοὺς καὶ πρὸς
ἄλλους, διὰ τοῦτο οἱ Τούρκοι, φρονιμώτερον τῶν Ἐνετῶν
κρινόντες, περιποιήθησαν πολλακί αὐτούς. Ὁμοίως καὶ οἱ
μάχιμοι ὄρεινοι κάτοικοι τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Πηλίου ὄρους,
τοῦ Πίνδου, τῶν Ἀγραφῶν ἀντέστησαν τοσοῦτον γενναίως,
ὥστε οἱ Τούρκοι οὐ μόνον ἐσυνθηκολόγησαν πρὸς αὐτούς,
ἀλλὰ καὶ τοὺς διαφόρους ἀρχηγούς αὐτῶν ἀνεγνώριζον·
ἐκάλουν δὲ αὐτοὺς ἄρματωλούς. Οἱ ἄρματωλοὶ οὗτοι,
ἄλλοτε μὲν πολλοί, ἄλλοτε δὲ ὀλίγοι, ἐξήρχοντο πα-
γαλῶ, ὡς ἔλεγον, ὅτε μὲν βοηθοῦντες τοὺς Τούρκους
ἐπὶ ἀδρᾶ πληρωμῇ, ὅτε δὲ πολεμοῦντες πρὸς αὐτούς.

Ἡ ζωὴ των ἦτο ἀδιάκοπος πάλη, τὴν ὁποίαν πολλακίς

πάνυ λαμπρῶς ἐξεικονίζουσι τὰ δημοτικά τῆς Ἑλλάδος ἄσματα

Οἱ ἄρματωλοι δσάκις ἐλάμβανον ἀφορμὰς δυσαρρσκειάς κατέφευγον εἰς ἀνταρσίαν ἀποσυρόμενοι εἰς ἀπροσίτους βράχους καὶ ἐκεῖθεν ἐπιδρομας ἐπιχειροῦντες· κατεδιώκοντο δὲ ὑπὸ τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν ὡς κλέπται· διὰ τοῦτο καὶ τὰ εἰς αὐτοὺς ἀναφερόμενα ἄσματα καλοῦνται κλέφτικα τραγούδια.

Σχολεῖα.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ προσθεύωσι καὶ εἰς τὰ γραμματά. Εἰς Χίον, εἰς Σμύρνην ἰδρύθησαν ἐκπαιδευτήρια, εἰς δὲ τὰ Ἰωάννινα ἰδύθη τὸ περιφημότερον τούτων περὶ τὸ 1690 καὶ διετηρήθη μέχρι τοῦ 1820. Ἐξ αὐτῆς τῆς σχολῆς πολλοὶ μαθηταὶ ἐξῆλθον καὶ διέχυσαν τὰ νάματα τῆς παιδείας εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὰ Ἰωάννινα συνέστη ἔτι καὶ δεύτερον σχολεῖον, τοῦ ὁποίου πρῶτος διδάσκαλος ὑπῆρξε τὸ 1742 ὁ περιφανὴς Εὐγένιος Βούλγαρις Κερκυραῖος, γεννηθεὶς κατὰ τὸ 1716. Ἡ κρίσις, ὁ νοῦς καὶ ἡ γλαφυρότης τοῦ ὕφους αὐτοῦ τὸν κατέστησαν εἰς πάσας τὰς σχολὰς περιζήτητον· κατὰ τὸ 1752 ἐδίδαξεν εἰς Κοζάνην· τρία δὲ ἔτη μετὰ ταῦτα ἐδίδαξεν εἰς τὴν ἐν Ἄθῳ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου Γ'. συστηθεῖσαν σχολὴν, ὅπου ἐδίδασκε καὶ ὁ Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης Ἱεροδιάκονος Πελοποννήσιος, καὶ ὁ ἐκ Μεσολογγίου Παναγιώτης Παλαμᾶς. Ἀλλ' ἀφ' οὔ διελύθη ἡ σχολὴ αὕτη, ὁ Εὐγένιος περιηγηθεὶς ἐπὶ τινα χρόνον ἔφθασεν εἰς Πετρούπολιν, ὅπου ἀνεδείχθη ἀρχιεπίσκοπος Χερσῶνος ἀπέθανε δὲ ἐκεῖ κατὰ τὸ 1806, συγγράψας καὶ μεταφράσας πολλά. Νικηφόρος δὲ ὁ Θεοτόκης Κερκυραῖος, γεννηθεὶς τὸ 1736, διέπρεψε καὶ ὡς ἱεροκήρυξ

εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ὡς διδάσκαλος εἰς Ἰάσιον, πρωτεύουσιν τῆς Μολδαβίας.

Καὶ τὸ ἐν Κυδωνίαις δὲ σχολεῖον συσταθὲν διὰ κοινῆς συνεισφορᾶς, ἦτο ἐπισημότατον. Αἱ Κυδωνίαι, μικρὰ κατ' ἀρχὰς καὶ ἀσήμαντος παραθαλάσσιος πόλις τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἀπέναντι τῆς Μιτυλήνης, ἔγινε μεγάλη διὰ τῶν προνομιῶν, ἅτινα παρεχώρησεν ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις τῇ εἰσηγήσει τοῦ Κυδωνιέως Οἰκονόμου. Ὁ ἱερομόναχος Βενιαμὴν ὁ Δέσβιος διὰ συνεισφορᾶς ἀνήγειρεν ἐκεῖ λαμπρὸν σχολεῖον καὶ ἐπροίκισεν αὐτὸ, διδάξας πρῶτος ἐν αὐτῷ. Οἱ μαθηταὶ κατώκουν ἐντός· ἐὰν δὲ ἦσαν πτωχοὶ, ἐκέρδαινον τὸν ἐπιούσιον ἄρτον διδάσκοντες τοὺς τῶν κατωτέρων τάξεων. Καὶ εἰς διάφορα ἄλλα μέρη πληθὺς ἀνθρώπων πεπαιδευμένων ἐδίδασκε καὶ διεσκόρπιζε τὴν παιδείαν, ἣτις ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀκρογωνιαῖος λίθος τῆς Ἑλλάδος.

Μέγα δὲ συνετέλεσεν εἰς τὴν παιδείαν τοῦ ἔθνους καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν αὐτοῦ καὶ ὁ σοφὸς Ἀδαμάντιος Κοραῆς Χῖος (1748—1833.)

§ 49. Ἀπόπειρα ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἢδη ἀπὸ Πέτρου τοῦ μεγάλου οἱ χριστιανοὶ οὐδόλως ὑποπευόμενοι τὰ κατακτητικὰ αὐτοῦ σχέδια ἤρχισαν ν' ἀναθέτωσι τὰς ἐλπίδας των εἰς τὴν Ῥωσίαν. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν οὐ μόνον ἡ ταυτότης τῆς θρησκείας ἀλλὰ καὶ ἡ προσπάθεια τὴν ὁποίαν κατέβαλον πάντες οἱ ἀπὸ τοῦ Πέτρου αὐτοκράτορες εἰς τὸ νὰ κερδήσωσι τὴν εὐνοίαν ταύτην τῶν Ἑλλήνων· ὅθεν πληθὺς ἠρώων κατοίκων τῶν ἀπροσίτων ἑλληνικῶν ὄρεων καὶ χωρῶν κατετάσσοντο εἰς τὰ ῥωσικὰ στρατεύματα καὶ ἀνήχοντο

πολλοὶ εἰς τὰ ἀνώτατα στρατιωτικὰ ἀξιώματα πληθὺς δ' ἄλλων Ἑλλήνων, κατατρεχομένων ἢ ὅπως δῆποτε παραβλεπομένων, κατέφυγον ἐκεῖσε προσποιούμενοι ὅτι κήδονται ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ πλουσιώτατα δῶρα πέμποντες εἰς τὰς μονὰς καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας. Ἐπὶ τῆς Αὐτοκρατορίσσης Ἄννης ἐστάλησαν ἀπόστολοι, ἵνα διεγείρωσι τοὺς ἄρματωλοὺς καὶ τοὺς κλέπτας τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας κατὰ τῆς Τουρκίας· ὀλίγον δὲ μετέπειτα, ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίσσης Ἐλισάβετ, διεσκορπίσθησαν προκηρύξεις καὶ χρήματα εἰς τὸν Ταῦγετον κατὰ τὴν Μάνην, καὶ προφητεῖαι διεδίδοντο ὑπὲρ τῶν Ῥώσων καὶ σήματα ἀλλόκοτα διεκωδωνίζοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ.

Κατὰ τὸ ἔτος 1764 Θετταλὸς τις ὀνόματι Παπάζογλου, λοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ εἰς Ῥωσσίαν, φίλος τοῦ Ὁρλόφ, τοῦ μεγάλως ἰσχύοντος παρὰ τῇ αὐτοκρατορίσσει Αἰκατερίνῃ ἐπεχείρησε νὰ μεσιτεύσῃ ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ὁρλόφ, φιλόδοξος ὢν, εὐθύς ἐπεισθὴ εἰς τοὺς λόγους τοῦ Παπάζογλου καὶ ὑπεσχέθη νὰ ἐνεργήσῃ παρὰ τῇ αὐτοκρατορίσσει. Καὶ τῷ ὄντι ἡ Αἰκατερίνα πεισθεῖσα εἰς τοὺς λόγους του, παρεδέχθη τὰς προτάσεις τοῦ Παπάζογλου. Ἀλλὰ τὸ συμβούλιον αὐτῆς, ἐξετάσαν ἀπαθέσερον τὸ πρᾶγμα, δὲν τὸ ἐθέωρησε φρόνιμον καὶ ἀπέτρεψε τὴν Αἰκατερίναν τοῦ σκοπομένου. Ὁ Ὁρλόφ ὁμως, μὴ ἀπελπισθεὶς, ἔδωκεν ἄδειαν ἀπουσίας εἰς τὸν Παπάζογλου, νὰ παρασκευασθῇ. Λαβὼν δὲ ἄδειαν νὰ διαθέσῃ μεγάλας χρηματικὰς ποσότητας, ἔφθασεν εἰς Τεργέστην καὶ καταπίσας τινὰς ἐκεῖ, τοὺς ἀπέσειλεν ὡς ἀποστόλους εἰς διάφορα μέρη, ἐν ᾧ αὐτὸς μετέβη εἰς Λακωνίαν, ἵνα συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Μαυρομιχάλη, τοῦ ἰσχυροτέρου τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς χώρας ταύτης. Ἄλλ' οὗτος ἦτο ἀνὴρ φρόνιμος· διὸ ἀπάντησιν μὲν θετικὴν δὲν ἔδωκεν, εἶπεν ὁμως ὅτι, ἐὰν παρουσιασθῶσιν οἱ Ῥῶσοι μετὰ δυνάμεως ἰσχυρᾶς, τότε ἴσως συμπράξῃ. Ὁ Παπά-

ζογλους οὐδόλως ἀποθαῦρυνθεις, ἀπετάθη εἰς προεστῶ-
τά τινα τῶν Καλαμῶν, Μπενάκην καλούμενον, ἄνδρα
ὑπέρπλουτον, ἰσχυρὸν καὶ φιλόδοξον. Οὗτος καὶ τοι γέ-
ρων, ἐνόμισεν ἀνατέλλουσιν τὴν ἡμέραν τῆς δόξης του
καὶ εὐθὺς ἐδέχθη τὴν πρότασιν, ὑποσχεθεὶς νὰ ἐπανα-
στατήσῃ 100,000 Ἑλλήνων.

Ἡ συνωμοσία λοιπὸν προεχώρει καὶ ἤδη ὑπόκωφος ἀ-
ναβρασμὸς πνευμάτων ἠγέρθη καὶ ἀνεμένετο ἡ σάλπιγξ
τῆς ἐλευθερίας.

Κατὰ τὸ ἔτος 1768, ὁ τότε Σουλτάνος τῆς Τουρκίας
Μουσταφᾶς ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσσίας. Ἡ Αἰ-
κατερίνη τότε εἶδεν, ὅτι ἡ τῶν Ἑλλήνων συνδρομὴ εἶναι
ἀναγκαία, διὸ ὑπεσχέθη νὰ πέμψῃ πλοῖα καὶ στρατὸν εἰς
τὴν Ἑλλάδα. Ὅθεν τὸ 1769 (τρία ῥωσικὰ δίκροτα καὶ
τρεῖς φρεγάται ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Ὀρλόφ, κατέπλευσαν
εἰς Οἶτυλον. Ὁ Ὀρλόφ ἔλαβε μὲν ὄπλα καὶ πολεμοφόδια
πολλὰ καὶ στολὰς ῥωσικὰς, ἵνα ὀπλίσῃ τοὺς Ἕλληνας,
ἀλλὰ στρατὸν ὀλίγον ἡ δὲ ἀδυναμία τοῦ στόλου καὶ τὸ
εὐάριθμον τῶν στρατιωτῶν εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς ἐψύχρανε
τοὺς Ἕλληνας. Καὶ ἔσπευσε μὲν ὁ Μαυρομιχάλης νὰ πα-
ρουσιασθῆ εἰς τὸν Θεόδωρον καὶ ὑπεσχέθη νὰ τὸν βοηθή-
σῃ, ἀλλὰ ψυχρῶς πῶς ἐγίνοντο ὅλα ταῦτα καὶ ἄνευ πολ-
λῆς ἐλπίδος. Ὁ Μαυρομιχάλης ἐπρότεινε εἰς τὸν Ὀρλόφ
νὰ προσβάλῃ τὴν Κορώνην ἀπροφυλακτον οὔσαν, ἀλλ'
οὗτος ἀνέβαλε πρὸς καιρὸν τὴν κατὰ τῆς Κορώνης ἐκ-
στρατείαν, καὶ κατήρτισε πρῶτον δύο τάγματα ἐκ τῶν
συνθηροισμένων Ἑλλήνων ἐκ τῆς Μάνης, τῆς Ζακύνθου,
τῆς Κεφαλληνίας, τῆς Κρήτης καὶ ἄλλων μερῶν, καὶ τὸ
μὲν ἐν ὑπὸ τὸν νέον Μυκῶνιον Ψαρὸν διέταξε νὰ διενθυθῆ
κατὰ τῆς Σπάρτης διὰ τῆς Λακωνίας, ὅπου ἔμελλον νὰ
εὗρωσι καὶ τὸ σῶμα τοῦ Μαυρομιχάλη, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν
Θεόδωρον Ὀρλόφ, συνενωθὲν καὶ μετὰ τῶν ὀπκῶν τοῦ
Μπενάκη, διευθύνθη κατὰ τῆς Κορώνης. Οἱ Τοῦρκοι κατ'

ἀρχάς ἐκπλαγέντες ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ἐχυρὰ φρουρία τῆς Τριπόλεως, τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Κορίνθου. Καὶ ἦτο μὲν τότε εὐκολὸν νὰ ἐπιληφθῶσι τῆς εὐκαιρίας οἱ Ῥῶσοι καὶ νὰ κυριεύσωσι τὰς σημαντικωτέρας πόλεις, ἀλλ' ὁ Ὀρλόφ κατέτριψε τοσοῦτον χρόνον εἰς διασκέψεις, ὥστε ὅταν ἐκίνησε κατὰ τῆς Κορώνης, οἱ Τοῦρκοὶ ἐνθάρρυνθέντες ἀντέταξαν ἀντίστασιν ἰκανήν· ἐν ᾧ ὅμως οὗτος ἐξησθένει τὸν μικρὸν τοῦ στρατὸν πολιορκῶν τὴν Κορώνην, ὁ Ψαρὸς ἐκυρίευσεν τὴν Σπάρτην, ἣ δὲ ἐπαναστᾶσις ἐξετείνετο, διότι τὰ Καλάβρυτα καὶ αἱ Πάτραι ἐπαναστάτησαν, τὸ δὲ Μεσολόγγιον ἤρχισε τὴν ἠρωϊκὴν αὐτοῦ ἱστορίαν· μοῖρα δὲ τοῦ Ῥωσσοικοῦ στόλου κατέλαβεν τὴν Πύλον. Ἐν τοσοῦτῳ ἔφθασε καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Θεοδώρου Ἀλέξιος Ὀρλόφ, ὅστις ἀποδοκιμάσας τὰς πράξεις τοῦ ἀδελφοῦ του, τὸν ἔπεισε νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Κορώνης, καὶ γενόμενος αὐτὸς ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας, διέταξε τὸν Ψαρὸν νὰ διευθυνθῇ κατὰ τῆς Τριπόλεως τῆς πρωτεύουσας ὅλης τῆς Πελοποννήσου. Οἱ δὲ ἐν τῇ Κορῶνῃ καὶ εἰς τὰ περίξ αὐτῆς Ἕλληνες ἐγκαταλειφθέντες εἰς τὴν δικαίαν ἀγανάκτησιν τῶν τούρκων, οἱ μὲν ἐσφάγησαν, οἱ δὲ ἠκολούθησαν γυμνοὶ τὰ Ῥωσσοικὰ στρατεύματα.

Ἄλλ' ἤδη ἤρχισαν οἱ δισταγμοὶ τῶν Ἑλλήνων περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ κινήματος τούτου. Ὁ Παπαζογλοῦς εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς μὲν τοὺς Ῥώσσους στρατὸν Ἑλλήνων, εἰς δὲ τοὺς Ἕλληνας στρατὸν Ῥώσσων, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς δύο ἐφεύσθη. Οἱ δὲ Ἕλληνες παρατηροῦντες καὶ τὰς χρονοτριβὰς τῶν Ῥώσσων, ἤρχισαν ν' ἀποβάλλωσι τὸν ἐνθουσιασμὸν ἐκείνον, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐνεπνεύσθησαν κατ' ἀρχάς. Πλείστα πόλεις ἐκ τῶν ὑποσχεθεισῶν νὰ ἐπαναστατήσωσιν δὲν ἐπαναστάτησαν. Ὁ Ἀλέξιος ἐν τούτοις ἔπεμψεν πεντακοσίους ἄνδρας, ἵνα κυριεύσωσι τὴν Μεθώνην. Ἐνῶ δὲ ταῦτα ἐγίνοντο, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις

ἐκάλεσεν εἰς τὴν χερσόνησον τὰ μάχιμα τῶν Μωαμεθανῶν τῆς Ἡπείρου Ἀλβανῶν στίφη· δέκα πέντε χιλιάδες Ἀλβανοὶ λεηλατήσαντες τὸ Μεσολόγγιον, ἐπολιορκήσαν τὰς Πάτρας καὶ ἐκυρίευσαν αὐτὰς ἐξ ἐφόδου, ἔσφαξαν τοὺς ἄνδρας, καὶ ἐπυρπόλησαν τὰς οἰκίας. Διευθυνθέντες δὲ κατὰ τῆς Κορίνθου καὶ εὐρόντες αὐτὴν ἥσυχον, ἐβάδισαν κατὰ τῆς Τριπόλεως μετὰ χιλίων ἔτι ἰππέων· ὁ Ψαρὸς ἐπολιορκεῖ αὐτὴν, ἀλλὰ ταχέως οἱ ἄλβανοι, διαλύσαντες τὴν πολιορκίαν, φονεύουσι τοὺς Ῥώσους, εἰσέρχονται εἰς τὴν πόλιν καὶ τρεῖς χιλιάδες νεκρῶν κἀλύπτουσι τὸ ἔδαφος. Ἐνῶ δὲ ταῦτα συνέβαινον εἰς Τρίπολιν, εἰς πλεῖστα ἄλλα μέρη τῆς Πελοποννήσου τὸ αἶμα ἐχύνετο ἀφειδῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Οἱ Τοῦρκοι, λαβόντες καὶ τοὺς στρατιώτας τῆς ἐγκαταληφθείσης ὑπὸ τοῦ Θ. Ὀρλόφ Κορώνης, ἐτράπησαν κατὰ τῆς Μεθώνης, πολιορκουμένης ὑπὸ τῶν Ῥώσων. Ἐπὶ τέλους ἐγκατέλειψαν καὶ τὴν Πύλον οἱ Ῥῶσοι καὶ παρήτησαν τοὺς κατοίκους τῆς χερσονήσου εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Τούρκων. Ἐνῶ δὲ ἀνεχώρουν οἱ Ῥῶσοι, ὁ περίφημος ἄρματωλὸς Ἀνδρουτσὸς εἰσέβαλε διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλ' οἱ Ῥῶσοι ἦσαν ἤδη μακρὰν, οἱ δὲ Ἕλληνες εἶχον καταθέσει τὰ ὄπλα· ὅθεν ἀπελπισθεὶς περὶ ἐξακολουθήσεως τοῦ ἀγῶνος, ἐζήτησε παρὰ τοῦ πασᾶ τῆς Τριπόλεως νὰ τῷ δώσῃ διαταγὴν, ἵνα μὴ ἐνοχληθῆ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του. Καθ' ἣν ὁμοῦ ὤραν διήρχετο τὸν Ἰσθμὸν, στίφη Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν ὁρμῶσι κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἀναγκάζουσι νὰ στραφῆ πρὸς τὴν Ἀχαΐαν. Καταδιωκόμενος δὲ καὶ μαχόμενος ἐπλησίασεν εἰς Αἴγιον μετὰ τινὰς ἡμέρας· κεκμηκῶς δὲ καὶ λιμώττων ὠχυρώθη ἐκεῖ καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀντέκρουσε τὰ τῶν ἐχθρῶν στίφη, τὴν δὲ τετάρτην τέλος νικᾷ τοὺς Τούρκους, κυριεύει τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰς ζωοτροφίας των, εἰσέρχεται εἰς τὸ Αἴγιον καὶ ἐκεῖθεν, εὐρῶν πλοῦτᾶ

τινα τῆς Κεφαλληνίας καὶ τῆς Ζακύνθου, ἐπιβιάζεται εἰς αὐτὰ μὲ τὰ λείψανα τῶν παλληκαρίων του καὶ ἐγκαταλείπει τὴν πατρίδα αὐτοῦ. Οἱ Τούρκοι γενόμενοι κύριοι τῆς Πελοποννήσου, ἐξεδικήθησαν αὐστηρῶς τιμωρήσαντες τοὺς πταίσαντας καὶ μὴ εἰς τὴν ἐπανάστασιν ταύτην. Αἱ νῆσοι, κί χορηγήσασαι βοήθειαν εἰς τοὺς Ῥώσους, ἔπαθον καὶ αὐταί, ἀλλ' οὐχὶ τοσοῦτον διότι ἐχορήγουν ναύτας εἰς τοὺς Τούρκους. Ὁ Πατριάρχης Μελέτιος ἐβασανίσθη καὶ ἐξωρίσθη, πλῆθος δὲ ἄλλων Ἑλλήνων ἐπισήμων ἀπεκεφαλίσθησαν. Τοσοῦτον αἶμα χυθὲν ὑπὲρ τῶν Ῥώσων βοᾷ καὶ διαμαρτύρεται, ὅτι οὐδέποτε οἱ Ῥώσοι ἐνήργησαν ἐπ' ἀγαθῶ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ χάριν ἰδίων συμφερόντων καὶ σκοπῶν.

Ἐν τούτοις ὁ Ῥωσικὸς στόλος, ἀναχωρήσας ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ προσλαβὼν νέαν ἐπικουρίαν, ἔκαυσε τὸν Τουρκικὸν στόλον τὴν 6 Ἰουλίου 1770 διὰ πυρπολικῶν παρὰ τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Τσεσμέ, πλησίον τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Μυκάλης. Ἀλλ' οὐδόλως ἐκ τῆς ἐπιτυχίας ταύτης ὠφεληθέντες οἱ Ῥώσοι ἐπολιόρκησαν τὴν Ἀθῆμον ἐπι ματαίῳ, ἐξεχείμασαν εἰς τὴν Πάρον καὶ ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν, ἀφήσαντες ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Τούρκων. Τέλος τὸ 1774 ἐγένεε συνθήκη μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας. Ὁ δὲ Σουλτάνος Ἀβδουλ-Χαμὶδ, λίαν παρωργισμένος κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐξιλεώθη ὑπὸ τοῦ Τζιζαερλή Χασάν πασᾶ. Εἰς αὐτὸν δὲ τοῦτον ἀνέθεσεν ὁ Σουλτάνος καὶ τὴν περαιοσίαν τῆς ἐν Πελοποννήσῳ εἰρηνοποιήσεως. Ὁ Χασάν πασᾶς, ἀποβιβάσθεις εἰς τὴν χερσόνησον, κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1779, πρῶτον ἐπεχείρησε τὴν κατατρόπωσιν τῶν Ἀλβανῶν, τὴν ὁποίαν ἐπέτυχε τῇ συνεργείᾳ τῶν ἀρματωλῶν. Μυριάδες Ἀλβανῶν ἐφονεύθησαν ἤδη ἐξωθεν τῆς Τριπόλεως, ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν οἱ μὲν ἐξωλοθρεύθησαν μετ' ὀλίγον, οἱ δὲ ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Πελοπον-

νήσου. Μετά ταῦτα κατεδίωξε τοὺς κλέπτας ὡς ἐπιφόβους, φονεύσας καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Κολοκοτρώνην καὶ ἐπεχείρησε νὰ καθυποτάξῃ καὶ τὴν Μάνην, ἀλλὰ, τῇ συνεργείᾳ τοῦ παρ' αὐτῷ Νικολάου Μαυρογένους διερμηνέως τοῦ στόλου, ἐφύλαξεν ἡ χώρα αὕτη τὴν ἀνεξαρτησίαν της, πληρώνουσα μικρὸν τινα φόρον μόνον εἰς τὸν Σουλτάνον.

§ 50. Προίμια τῆς Ἑλλ. ἐπαναστάσεως.

Κατὰ τὸ 1787 ἡ Ῥωσσία ἐκήρυξε πάλιν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας· τρία δ' ἔτη ὑστερώτερον (1790) ὁ Δάμπρος Κατσώνης Λεβχδίτης νέα ἐπεχείρησε κινήματα κατὰ τὴν Ἑλλάδα. Οὗτος, ἀνατραφεὶς ἐν τῷ μέσῳ τῶν ναυτῶν καὶ τῶν καταδρομῶν ἔλαβεν ἐνεργητικὸν μέρος τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769· διέπρεψε δὲ ἐπ' ἴσης καὶ εἰς τὴν ἐν Τσεσμέ ναυμαχίαν· Τὸ 1790 ἦλθεν εἰς Τεργέστην καὶ ἔλαβε τὴν ἀρχηγίαν μικροῦ ἑλληνικοῦ στολίσκου· γενόμενος δὲ καταδρομεὺς, ἐτάραττε τὸ ἐμπόριον καὶ αὐτὰ τὰ πολεμικὰ πλοῖα. Ἐπειτα τὸ 1792, συνομολογηθείσης νέας εἰρήνης μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας, ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τινα χρόνον ὁ Κατσώνης τὸν πόλεμον, μέχρις οὗ ἀναγκασθεὶς ἐπὶ τέλος ἐγκαταλείπει τὰ πλοῖά του καὶ καταφεύγει εἰς Μάνην· ἐκείθεν δὲ μεταβαίνει εἰς τὴν Ἠπειρον, εἰς τὴν Τεργέστην καὶ τέλος εἰς τὴν Πετρούπολιν, ὅπου εἰσῆλθεν εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν.

Ὁμοίως οἱ Σουλιῶται ἀποσυρθέντες εἰς τοὺς ἀποτόμους τοῦ Σουλίου βράχους ἐν Ἠπείρῳ, ἵνα μὴ κύψωσι τὸν αὐχένα εἰς τὴν δουλείαν, ἐξηκολούθησαν τὸν κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀγῶνα. Ἀλλὰ τέλος κατὰ τὸ 1803 ἀπώλεσαν τὴν πατρίδα των, ἀφ' οὗ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἔδειξαν ἀνδρίαν ὄντως ἥρωϊκὴν· καὶ ἐσυνθηκολόγησαν μὲν ἐντίμως, ἀλλ' ὁ Ἀλῆς παραβίβας τοὺς ὄρκους του, κατὰ

τὰ σύνθητες, ἔσφραξεν τοὺς πλείους· εὐάριθμοι δὲ τινες διασώθησαν εἰς τὴν Πάργαν καὶ τὰς Ἴονίους νήσους. Ἀλλὰ καὶ ἀπάτριδες ἐπολέμησαν οὗτοι κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἐξηδικήθησαν τὴν ἀπιστίαν τοῦ Ἀλῆ. Ἐν τούτοις δὲ ἡ μὲν ἐμπορία ἤρχισε νὰ χαρηγῆ εἰς τοὺς Ἕλληνας περιουσίας ὄχι εὐκταφρονήτους, ἡ δὲ ἀνάπτυξις τῆς παιδείας ἤρχισε νὰ ἀναζωπυρῆ ἐν αὐτοῖς τὰ αἰσθήματα τῶν ἀρχαίων προπαιτῶν. Ἄνθρωπος δὲ ἐξοχος ἐξεπροσώπησε τὸν πατριωτισμὸν τοῦτον καὶ παρήγαγεν εὐκρινεστέρα τὴν ιδέαν τῆς τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπαναστάσεως, Ῥήγας ὁ Φεραῖος. ἤρχισε μὲν οὗτος τὸ στάδιον αὐτοῦ ἐμπορευόμενος ἐν Βουκουρεστίῳ, ἀλλὰ, θερμὸς τῆς παιδείας λάτρης, παρεδόθη ὅλως εἰς αὐτήν, καὶ ἀφοῦ καλῶς ἐξ-παιδεύθη, συνέλαβε τὸν μέγαν σκοπὸν τοῦ νὰ κινήσῃ εἰς ἐπανάστασιν σύμπαν τὰ ἑλληνικὰ ἔθνη. ἤρχισε λοιπὸν τότε νὰ συνεννοῆται μετὰ διαφόρων πλουσίων ὁμογενῶν καὶ ἄλλων λαϊκῶν καὶ κληρικῶν ἐπιστήμων καὶ μετὰ τὸν πασὰν τοῦ Βιδινίου, τὸν ὁποῖον ἔπεισε νὰ ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Κατὰ τὸ 1796 εὐρισκόμενος εἰς Βιένναν, ἐζήτησε βοήθειαν παρὰ τῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν ἐμπόρων καὶ λογίων· συνεννοεῖτο δὲ καὶ μετὰ τοῦ τότε στρατηγοῦ τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας Ναπολέοντος Βοναπάρτου.

Ἀλλ' ὅ,τι ἰδίως ἀνεζωπύρησε τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν Ἑλλήνων, ἦσαν τὰ ἀθάνατα αὐτοῦ παιήματα. Ἐνῶ δὲ τὸ 1799 ἦτο ἕτοιμος νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ Τεργέστης εἰς Πελοπόννησον, συνελήφθη ὑπὸ τῆς ἐπιτοπίου ἀρχῆς μετ' ἄλλων ἑπτὰ καὶ μετεφέρθη εἰς Βιένναν, ὕστερον δὲ παρεδόθη ὑπὸ τῆς Αὐστρίας μετὰ τῶν συντρόφων του εἰς τὴν τουρκικὴν κυβένησιν κατ' ἀπαίτησιν αὐτῆς, καὶ ἐθανατώθη εἰς Βελιγράδιον, εὐχόμενος καὶ προλέγων τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος.

Ἦδη δὲ ἤρχισε νὰ ἀκμάζῃ καὶ τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλ-

λήνων και ιδίως τῶν τριῶν νήσων, Ἰδρας, Σπετσῶν και Ψαρῶν, αἵτινες τοσοῦτον ἐδοξάσθησαν κατά τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα. Ἀναγκαζόμενοι οἱ ναῦται ἐκείνοι νὰ ἀποκρούωσι τοὺς πειρατάς, ὤπλιζον τὰ πλοιά των και ἐγυμνάζοντο εἰς τὰς μάχας, ὥστε οὕτως ἐσχημάτισαν τὴν τοσοῦτον ὠφέλιμον γενομένην ὕστερον ναυτικὴν δύναμιν. Συνεστάθη και ἡ Ἐταιρία τῶν φιλικῶν ἐπὶ τέλους κατά τὸ 1814, σκοπὸν ἔχουσα τὴν γενικὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπανάστασιν.

Ἡ Ἐταιρία αὕτη, ἧς ἡ ἐστία ἦτο εἰς Ὀδησσὸν, ὑπὸ ὀλίγων κατ' ἀρχὰς συγκειμένη, ἐπεξετάθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε πλῆθος Ἑλλήνων ἔλαβον μέρος και παρεσκευάζον τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα τοῦ 1821. Τελευταῖον ἡ ἐπανάστασις ἀπεφασίσθη και ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιχειρήματος ἀνεδείχθη ὁ Ἀλέξανδρος Ἰψηλάντης, υἱὸς τοῦ ἄλλοτε ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Κωνσταντίνου Ἰψηλάντου. Ἦτο δὲ τότε ὁ Ἀλέξανδρος ὑπασπιστὴς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας, εὐνοούμενος ὑπ' αὐτοῦ και διὰ τὰς ἄλλας του ἀρετὰς και διὰ τὴν γενναιότητα, ἔνεκα τῆς ὁποίας ἀπώλεσε και τὸν δεξιὸν βραχίονα εἰς μάχην τινὰ μεταξὺ Ρώσων και Γάλλων κατά τὸ ἔτος 1813. Οὗτος, συνεννοηθεὶς προηγουμένως με τοὺς λοιποὺς πολιτικοὺς και στρατιωτικοὺς ἀνδρας τῆς Ἑλλάδος, ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Μολδοβλαχίαν τῇ 27 Φεβρουαρίου τοῦ 1821, ἐν ᾧ συγχρόνως ἤρχιζεν ἡ ἐπανάστασις και ἐν τῇ ἐνταῦθα Ἑλλάδι, ὕψωσαντος τὴν σημαίαν αὐτῆς ἐν ἀγίᾳ Λαύρα τοῦ αἰοδίδμου μητροπολίτου Παλαιῶν Πατρῶν Γερ.

Ἐπτά ἔτη διαρκέσασα ἡ ἐπανάστασις αὕτη, διὰ πολλῶν ἀγῶνων και θυσιῶν τῶν Ἑλλήνων παρήγαγε τὴν αὐτονομίαν τοῦ νῦν ἑλληνικοῦ κράτους, μετὰ τοῦ ὁποίου συνηνώθη τὸ 1863 και τὸ Ἴόνιον κράτος, ἧτοι ἡ Ἐπτάνησος, ἑλληνικὴ ἀνέκαθεν οὖσα, και διατελεῖ ἤδη ἡ Ἑλλάς βασιλευομένη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α΄.

Ἡ παραιτέρω τύχη τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἀπόκειται εἰς τὴν θεῖαν Πρόνοιαν, ἣτις αἰετοτε ἐφάνη εὐμενῆς εἰς τὸ ἔθνος ἡμῶν, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ἤδη νέον δείγμα τῆς ἀγάπης τῆς, τὸν ὀρθόδοξον διάδοχον Κωνσταντῖνον γεννηθέντα τῇ 21 Ἰουλίου 1868 καὶ βαπτισθέντα τῇ 22 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Κατὰ τὸ ἔτος δὲ τοῦ 1869 ἡ Βασιλικὴ Οἰκαγένεια εὐλογήθη καὶ διὰ δευτέρου υἱοῦ ὀνομασθέντος Γεωργίου.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

	Σελ.
Ὄνομα τῆς Ἑλλάδος, ἔκτασις καὶ διαιρέσεις . . .	3
Ἡρωϊκοὶ χρόνοι	4
Θρησκεία καὶ δημοσπονδία ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων . . .	15
Κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν.	20
Σπάρτη καὶ Λυκοῦργος	22
Οἱ Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι	26
Αἱ Ἀθήναι ἀπὸ Κόδρου μέχρι Πεισιστράτου . . .	29
Ὁ Πεισίστρατος καὶ οἱ υἱοὶ του	32
Μηδικοὶ πόλεμοι	35
Παυσανίας, Θεμιστοκλῆς καὶ Ἀριστείδης	49
Κίμων	55
Περικλῆς	58
Πελοποννησιακὸς πόλεμος μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Περικλέους	63
Ἐκστρατεία εἰς Σικελίαν	69
Τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου	72
Οἱ 30 τύραννοι καὶ ὁ Θρασύβουλος.	75

	Σελ.
Ὁ Ξενοφών, ἡ ἀνάβασις καὶ ἡ κάθοδος τῶν μυρίων	79
Αἰτία νέου πολέμου μεταξύ Σπάρτης καὶ Περσίας.	81
Πελοπίδας	83
Επαμινώνδας	85
Φίλιππος	89
Ἀλέξανδρος.	94
Διχρελισμὸς τοῦ μακεδονικοῦ κράτους	103
Οἱ τοῦ Ἀλεξάνδρου διάδοχοι	106
Φωκίων.	108
Γαλάται ἐν Ἑλλάδι	109
Ἡ ἀγαθὴ ὁμοσπονδία (συνέδριον) καὶ τὸ κοινὸν τῶν Αἰτωλῶν	440
Ἄγις καὶ Κλεομένης	413
Ἰπποταγὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ῥωμαίους	416
Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐν Ἀσίᾳ, Ἀφρικῇ καὶ Γαλατία.	421
Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐν Ἰταλίᾳ	424
Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐν Σικελίᾳ	428
Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τοῦς Ῥωμαίους	436
Ἀνατολικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος (ἡ βυζαντινὸν κράτος)	439
Λατίνων δυναστεία ἐν Κωνσταντινουπόλει	446
Παρακμὴ καὶ τέλος τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους !	447
Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι	449
Σωτηρία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους	455
Ἀπόπειρα ἀνεξαρτησίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.	458
Προοίμια τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως	464

Π
Σ
Α
Π

